

“Öz sözünü de!”

Gənclərin
İctimai Həyatda Yerli və Regional
Səviyyədə İştirakına dair
Yenilənmiş Avropa Xartiyası
üzrə Təlimat Vəsaiti

ÖZ SÖZÜNÜ DE!

Gənclərin İctimai Həyatda
Yerli və Regional Səviyyədə
İştirakına dair Yenilənmiş Avropa
Xartiyası üzrə Təlimat Vəsaiti

Bu işdə təqdim olunan fikirlərə görə müəllif(lər) məsuliyyət daşıyır və həmin fikirlər mütləq şəkildə Avropa Şurasının rəsmi siyasətini əks etdirmir.

Bütün hüquqlar qorunur. Bu nəşrin heç bir hissəsi Kommunikasiya Direktorluğunun İctimai Məlumat və Nəşrlər Bölməsinin (F-67075 Strazburq Sedeks və ya publishing@coe.int) əvvəlcədən əldə edilmiş yazılı icazəsi olmadan istənilən formada və ya istənilən üsulla, elektron (CD-Rom, İnternet və s.) və ya mexaniki, o cümlədən surətini çıxartmaq, qeydə almaq və ya istənilən informasiya saxlanması və ya axtarışı sistemi vasitəsilə tərcümə oluna, yenidən çap edilə və ya köçürülə bilməz.

Gənclər Departamenti
Demokratik Vətəndaşlıq və İştirak Direktorluğu
Avropa Şurası
F-67075 Strazburq Sedeks
Tel.: +33 (0)3 88 41 23 00
Faks: +33 (0)3 88 41 27 77
e-mail: youth@coe.int
www.coe.int/youth

Üz qabığının dizaynı: Qrafik Dizayn Emalatxanası, Avropa Şurası
Tərtibat: Yuve, Paris
<http://book.coe.int>

ISBN 978-9952-476-87-3
© Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyinin
dəstəyi ilə çap edilmişdir.
Tiraj: 500

-----> Mündəricat

MİNNƏTDARLIQ	5
ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	9
1-Cİ FƏSİL: İŞTİRAK MÖVZUSUNA GİRİŞ	
1.1. Gənclərin iştirakı ilə bağlı əsas anlayışlar və yanaşmalar	11
1.2. Gənclərinin iştirakının faydaları və maneələri	16
1.3. Gənclərin iştirakının prinsipləri	20
1.4. Gənclərinin iştirakına ön şərtlər.....	23
1.5. Gənclərin iştirakının formaları	25
2-Cİ FƏSİL: Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası	
2.1. Giriş.....	27
2.2. Xartiyanın məzmunu	31
2.3. Xartiyanın hədəf qrupları.....	35
3-CÜ FƏSİL: XARTİYANIN İŞTİRAKLA BAĞLI YANAŞMASI	
3.1. Xartiyanın iştirakla bağlı yanaşmasına giriş	37
3.2. RMSOS çərçivəsi	38
4-CÜ FƏSİL: XARTİYANIN TƏTBİQİ	
4.1. Yenilənmiş xartiya müxtəlif tərəflər üçün praktiki vasitə kimi	45
4.2. Xartiyanı necə tətbiq etməli?.....	51
a. Altı-addım-modeli	51
b. RMSOS yanaşması	53
c. Gənclər layihələrinin planlaşdırılmasına iştirakçı yanaşma	53

5-Cİ FƏSİL: GƏNCLƏRİN İŞTİRAKINA DAİR LAYİHƏLƏR

5.1. Gənclərin iştirakına dair layihələrin idarə olunması	55
5.2. Addım-addım: gənclər layihəsini planlaşdırmaq və idarə etmək	57
5.3. İştirakçı layihələr üçün keyfiyyət göstəriciləri	64

6-Cİ FƏSİL: YERLİ SƏVİYYƏDƏ ƏMƏKDAŞLIQ

6.1. Əməkdaşlığa hazırlaşmaq	69
6.2. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Konsultasiya modeli	71
6.3. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Komitə modeli.....	76
6.4. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Birgə idarəçilik	79
6.5. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlığın digər formaları	83

7-Cİ FƏSİL: XARTIYA VƏ YERLİ GƏNCLƏR SİYASƏTLƏRİ

7.1. Yerli gənclər siyasətinə giriş	85
7.2. Yenilənmiş xartiya və yerli gənclər siyasəti	88
7.3. Yerli gənclər siyasətinin formalaşma prosesi	92
7.4. İctimai vəkillik – siyasət dəyişikliyi üçün şəbəkə yaratmaq	94

8-Cİ FƏSİL: TƏHSİL BÖLMƏSİ

Siyasətlər brilliyanı	100
İnsan sendviçləri	102
Bıçaqlar və çəngəllər.....	103
İştirak nərdivanı.....	106
Merlə görüş	109
İştirak cədvəli	112
İştirak qartopu	113
İştirak vaxt şkalası.....	115
Hüquqlar və iştirak	116
RMSOS tapmacaları	117
Xartiya üzrə rol oyunu	118
İfadələr tapşırığı	121
Əməkdaşlıq üçbucağı	123
Doğru yoxsa yanlış?.....	126
Mənim üçün nə edə bilərsən?	128
Yeunessiyaya səfər	129
Bu baş verməsə, nə olar?	130
Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə”	131

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	139
---------------------------------	------------

ƏLAQƏ MƏLUMATLARI	141
--------------------------------	------------

-----> **Minnətdarlıq**

Bu təlimat vəsaiti Zaneta Gozdzik-Ormel tərəfindən yazılmışdır.

Bu kitabça aşağıda adları qeyd olunan istinad qrupu üzvlərinin rəhbərliyi və dəstəyi ilə hazırlanmışdır:

Sundus Al-Hasani

Dietrix Baenziqer

İris Bavidaman

Ceyms Dorley

Viktoriya Xarçenko

Nadin Lyamuri-Baja

Piktoqramlar üçün Giuzepina Rossiye təşəkkürlər.

"Öz sözünü de!" təlimat vəsaitinin Azərbaycan dilinə tərcüməsinə verdiyi töhfəyə görə Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyinə, Azərbaycan Respublikası Gənclər Təşkilatları Milli Şurasına, "Poliqlot" elmi-texniki şirkətinə və keyfiyyət nəzarətinə görə ekspert Pərvanə Məmmədovaya təşəkkürlər.

Ön söz

Avropa Şurasının gənclər siyasətinin məqsədi gəncləri bərabər imkanlar və təcrübə ilə təmin etməklə onların cəmiyyətin bütün sahələrində tam iştiraka imkan verən bilik və bacarıqları inkişaf etdirməsinə şərait yaratmaqdır. Budapeşt və Strazburqda yerləşən Avropa Gənclər Mərkəzlərinin proqramı və Avropa Gənclər Fondunun dəstəklədiyi layihələr gənclərin vətəndaş olaraq hüquq və öhdəliklərini yerinə yetirməyə cəlb olunmasının canlı nümunələridir. Adətən yerli səviyyədə – məktəblərdə, gənclər və mədəniyyət mərkəzlərində, yerli gənclər şuralarında, iştirakçı büdcə layihələrində, idman və mədəniyyət layihələrində – gənclərin iştirakı bir çox gəncin həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi - Avropa Şurasına üzv dövlətlərdə yerli səviyyədə seçilən nümayəndələrdən ibarət siyasi assambleya - gənclərin cəmiyyətimizin demokratik strukturlarında və proseslərində, xüsusilə öz nümayəndələrinin iş apardığı səviyyələrdə daha geniş iştirakını təşviq etmək istiqamətində çalışır.

Konqres müasir cəmiyyətin çağırışlarına cavab vermək istiqamətində apardığı iş vasitəsilə siyasi məsləhətlər təmin edir və yerli və regional hakimiyyət qurumları onları yerinə yetirməyə istiqamətləndirir. Konqres bu siyasətlərin uğurlu alınması və vətəndaşların ehtiyaclarını ödəməsi üçün bütün vətəndaşların, xüsusilə gənclərin qərar qəbulu və siyasətin hazırlanması proseslərində fəal iştirak etməli olduğuna inanır. Məhz yerli və regional səviyyələrdə vətəndaş iştirakı mədəniyyəti ən effektiv şəkildə formalaşdırmağa bilər.

Konqres, qırx illik mövcudluğu ərzində öz gənclər sektoru tərəfindən hazırlanan və dəstəklənən qərar qəbulu prinsiplərinə uyğun olaraq, Avropa Şurasının birgə idarəçilik sistemini dəstəkləyir. Bu sistem bütün məsələlərdə dövlət qurumlarının gənc nümayəndələr və onların təşkilatları ilə tərəfdaşlıq əsasında kollektiv qərar qəbul etməsini nəzərdə tutur və gəncləri, onların narahatlıqlarını, qərar vermə bacarıqlarını və öhdəlik götürmək qabiliyyətlərini ciddi şəkildə qəbul edir. Məhz birgə idarəçilik sistemləri vasitəsilə gənclər hakimiyyət qurumlarına və cəmiyyətə cəlb olunmağa ən yaxşı formada həvəsləndirilə bilərlər. Aparılan tədqiqatların gənclərin öz fikirlərini bildirməyin ənənəvi yollarından imtina etməsinin artdığını göstərdiyi bir vaxtda bu, daha böyük önəm daşıyır.

Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası birgə idarəçiliyi regional və yerli səviyyədə təşviq etmək üçün əsas vasitədir. Əslində, onun özü də bir gənclər qrupu və yerli və regional hakimiyyət qurumlarının nümayəndələri tərəfindən birgə tərəfdaşlıq əsasında hazırlanmışdır. Xartiya əsasən yerli və regional hakimiyyət qurumlarına yönəlmişdir və gənclərin və digər vətəndaşların faydalanacağı sektor siyasətlərinin yerinə yetirilməsi üçün bələdçidir.

O, həmçinin, gənclərin yerli və regional hakimiyyət qurumları öz siyasətlərini gənclərlə məsləhətləşərək yerinə yetirməyə səsləməsi, eləcə də gənclər, gənclər təşkilatları və yerli və regional hakimiyyət qurumları arasında əməkdaşlıq qurulması üçün bir vasitədir.

Gənclər qərar qəbulu və siyasət formalaşdırılmasında iştirak etmək üçün lazımi hüquq, vəsaitlər, məkan, imkan və dəstəyə malik olmalıdırlar. Xartiyanın məqsədi bu prosesi təmin etməkdir. Gənclərin yerli və regional səviyyədə əhəmiyyətli iştirakının vacibliyini nümayiş etdirmək üçün çoxsaylı nümunələr vardır, lakin Avropa qitəsində bu məqsədə tam nail olmaq üçün hələ xeyli iş görülməlidir və "Öz sözünü de!" təlimat vəsaiti, şübhəsiz, bu prosesin inkişafına təkan verəcəkdir.

Bu təlimat vəsaitinin ilk nəşri Avropa Şurası gənclər sektorunun ən uğurlu nəşrlərindən biri olmuşdur. Bu işə onu sübut edir ki, Avropa irəli gedir və vətəndaş iştirakının əhəmiyyətini daha çox qəbul edir. Bu təlimat vəsaiti qeyd olunan proses üçün vacib və dəyərli vasitədir və biz hər kəsi, xüsusilə yerli və regional hakimiyyət qurumları Avropa boyunca gənclərin ehtiyaclarını daha yaxşı əks etdirən cəmiyyəti təbliğ etmək üçün ondan istifadə etməyə dəvət edirik.

Andreas Kiefer
Baş Katib
Avropa Şurasının
Yerli və Regional
Hakimiyyətlər Konqresi

Snezana Samardziç-Markoviç
Baş Direktor
Avropa Şurasının
Demokratiya
Baş Direktorluğu

-----> Giriş

Öz sözünü de!-ə – Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair yenilənmiş Avropa Xartiyası üzrə təlimat vəsaitinə – Xoş gəlmisiniz.

Gənclərin iştirakı özlüyündə son bir məqsəd deyil, gənclərin həyatlarında müsbət dəyişikliklərə nail olmaq və daha yaxşı cəmiyyət qurmaq üçün bir vasitədir. Son illərdə, gənclərin ən müxtəlif səviyyələrdə - beynəlxalq, regional, milli və yerli – iştirakını gücləndirmək və təmin etmək üçün çoxsaylı təşəbbüslər irəli sürülmüşdür. Bu sahədə çalışanlar üçün yeni vasitələr yaradılmışdır. Onlardan biri 2003-cü ilin mayında Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi tərəfindən qəbul olunmuş Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair yenilənmiş Avropa Xartiyasıdır (bundan sonra Xartiya adlandırılacaq).¹

Gənclərin iştirakı, həmçinin, Avropa Şurası tərəfindən Avropa Komissiyası və Avropa Gənclər Forumu (2006/2007) ilə tərəfdaşlıq əsasında təşkil olunmuş Müxtəliflik, İnsan Hüquqları və İştirak uğrunda Avropa Gənclər Kampaniyasının üç əsas mövzusunda biri olmuşdur. Bu təlimat vəsaiti həmin Kampaniya çərçivəsində həyata keçirilən təşəbbüslərdən biridir.

Yenilənmiş xartiya gəncləri, gənclərlə işləyənləri, gənclər təşkilatlarını və yerli hakimiyyət qurumlarını Avropa boyunca yerli səviyyədə gənclərin faydalı iştirakını təşviq etməkdə və artırmaqda dəstəkləmək üçün bir vasitə kimi hazırlanmışdır və ondan müxtəlif formalarda istifadə oluna bilər. Bəzi istifadəçilər onu dərhal tətbiq edə bilərlər, digərləri isə öz mühitlərində yenilənmiş xartiyadan ən yaxşı formada necə istifadə etməyi öyrənmək üçün müəyyən dəstəyə ehtiyac duya bilərlər. “Xartiya ilə nə edə bilərəm?”; “Onu necə tətbiq edə bilərəm?” və ya “Niyə bu sənədlə maraqlanmalıyam?” kimi suallar yerli səviyyədə gənclərin iştirakı sahəsində çalışan şəxslər tərəfindən tez-tez verilir. Bu təlimat vəsaitinin məqsədi müxtəlif Avropa mühitlərində onlara düzgün cavabların tapılmasında kömək etməkdir.

Təlimat vəsaiti xartiyanın yerli səviyyədə icrasını necə təmin etməklə bağlı hazır bələdçi deyildir – Avropa boyunca vəziyyət kəskin şəkildə fərqlənir. O, yerli səviyyədə çalışan gənclərin əhəmiyyətli iştirakına nail olmaq üçün öz yollarını tapmasına kömək edən suallar və rəylər toplusudur. Nəşr səkkiz fəsillə bölünür, onların hər biri gənclərin iştirakı və xartiya ilə bağlı fərqli aspektə həsr olunmuşdur.

¹ Avropa Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin adı 2003-cü il oktyabrın 14-də Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi olaraq dəyişdirilmişdir. Bu nəşrdə ikincisindən istifadə olunacaqdır.

1-ci fəsil iştiraka təsir göstərən tərifləri, prinsipləri və amilləri təqdim etməklə gənclərin iştirakına ümumi girişi təmin edir. 2-ci fəsil xartiya, onun məzmunu, hədəf qrupları, eləcə də Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi barəsində müəyyən ümumi məlumatı əhatə edir. 3-cü fəsil xartiyanın gənclərin iştirakına yanaşmasını izah edir, bu yanaşma beş açar sözə əsaslanır – hüquq, vəsaitlər, məkan, imkan və dəstək. 4-cü fəsil yerli səviyyədə istifadə oluna biləcək addım-addım yanaşmaya əsaslanaraq xartiyanı təcrübədə istifadə etməyin mümkün yollarını təqdim edir.

Gənclər layihələri gənclərini iştirakını təmin etmək və gücləndirməkdə mühüm rol oynayır və 5-ci fəsil gənclər layihəsinin təşkili ilə bağlı məsələlərə nəzər salır. Əgər gənclərin iştirakında maraqlı olan yerli tərəflər əməkdaşlıq etsə və tərəfdaşlıq çərçivəsində çalışsa, xartiya ən yaxşı formada istifadə oluna bilər. Beləliklə, 6-cı fəsil yerli səviyyədə, xüsusilə gənclər təşkilatları və yerli hakimiyyət orqanları arasında yaxşı əməkdaşlıq qurulması üçün ideyalar təmin edir. Xartiya, həmçinin, yerli gənclər siyasətinin hazırlanması üçün vasitə kimi görülməli və 7-ci fəsil bu sənədin icma və ya regional səviyyədə gənclər siyasətlərini formalaşdırmaq və ya nəzərdən keçirmək üçün necə istifadə oluna biləcəyini izah edir. Nəhayət, 8-ci fəsil gənclərin iştirakı, xüsusilə yenilənmiş xartiya ilə bağlı öyrənməyə yardımçı vasitə kimi istifadə oluna biləcək bir sıra təhsil məşğələlərini təqdim edir. Bundan əlavə, hər fəsildə “düşünmək vaxtı” başlıqlı bölmə mövcuddur. Bu bölmə oxucunun öz mühitində xartiyadan ən yaxşı istifadə yollarını kəşf etməsinə kömək edə biləcək suallar toplusudur.

Bu vəsait Gənclər və İdman Direktorluğu (DYS) və Konqres arasında uzun illər öncə başlanmış əməkdaşlığın nəticəsidir. Əslində, Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Avropa Xartiyasının əsası həmin vaxt mövcud olan Avropanın Yerli və Regional Hakimiyyət Qurumları Konfransının Lozan (1988, iyun) və Llanqollendəki (1991, sentyabr) birinci və ikinci gənclər siyasəti konfransları zamanı qoyulmuşdur. Bu təlimat vəsaitinin müşayiət etdiyi yenilənmiş xartiya ilkin 1992-ci il xartiyasının onuncu ildönümü münasibətilə keçirilmiş konfransın nəticəsidir. “Gənclər – Öz Şəhərlərində və Regionlarında Tərəflər” başlıqlı həmin konfrans Konqres tərəfindən DYS-lə birgə Polşanın Krakov şəhərində 7-8 mart 2002-ci ildə təşkil olunmuşdur. Xartiyanın mövcud olduğu on il ərzində gənclərin iştirakı sahəsində əldə olunmuş inkişafı qiymətləndirməklə yanaşı iştirakçılar müasir cəmiyyətdə gənclərin üzləşdiyi yeni maneələri nəzərə almaq üçün xartiyanın yenilənməsi ilə bağlı çağırış etdilər. Yenilənmiş xartiyanın qəbul olunmasından etibarən Konqres və DYS onun yerinə yetirilməsini təmin etmək üçün təşəbbüslər üzrə əməkdaşlıq etmişdirlər; Konqres özünün müxtəlif strukturları və mətnləri vasitəsilə yerli və regional səviyyələrdə gəncləri narahat edən məsələlərlə bağlı iş aparır.

Bu təlimat vəsaiti bir sıra şəxslərin töhfəsi olmadan ərsəyə gələ bilməzdi. Təlimat vəsaitinin müəllifi Zaneta Qozdzik-Ormele diqqətəlayiq işinə görə xüsusi təşəkkürlər. Həmçinin, istinad qrupuna öz töhfələri, dəstək və məsləhətlərinə görə təşəkkür edilməlidir.

1-ci fəsil

İştirak mövzusunə giriş

1.1. Gənclərin iştirakı ilə bağlı əsas anlayışlar və yanaşmalar

Gənclərin iştirakı ilə məşğul olarkən çoxsaylı təcrübələr, eləcə də müxtəlif yanaşma və nəzəriyyələr qarşıya çıxır. Öz mənşə və təcrübələri fərqli olduğundan gənclərlə işləyənlər, gənclər təşkilatları və yerli qurumlar iştirak anlayışına müxtəlif mövqələrdən yanaşırlar. Onların gənclərin iştirakı sahəsində apardıqları işin arxasında duran motivlər də əksər hallarda çox fərqli olur: bəzilərinə sosial dəyişiklik və daha demokratik cəmiyyətləri qurmaq ruhlandırır; digərləri isə gənclərin inkişafında maraqlı ola və ya sadəcə öz siyasi məqsədlərini həyata keçirməyə çalışa bilərlər. Gənclərin iştirakının müxtəlif aspektləri ilə bağlı debat davam etməkdədir və eyni suallara müxtəlif cavablar verilə bilər.

Düşünmək vaxtı

1. *Sizin icmanız/təşkilatınız gəncləri necə müəyyən edir (yaş həddi, psixoloji göstəricilər və ya digər formada)?*
2. *Birgə işlədiyiniz gənclər kimlərdir? Onlar hansı dərəcədə yekcins qrupdur?*
3. *Sizin təşkilatınızda/qurumunuzda "gənclərin iştirakı" necə başa düşülür?*
4. *Bunu necə bilirsiniz? Razılaşdırılmış tərif/yanaşma mövcuddur və ya sadəcə öz mülahizəniz və mühakimənizdir?*
5. *Sizin təşkilatınız gənclərin iştirakı sahəsində nəyə nail olmaq istəyir?*

Əgər yuxarıdakı suallara cavablar Avropada gənclərlə işləyənlər, rəhbərlər, qurumların nümayəndələri və ya gənclərin iştirakında maraqlı olan digər şəxslərdən toplansa idi, soruşulan insanların sayı qədər müxtəlif fikirlər irəli sürülərdi. Hər kəsin razılaşdığı bir tərif və ya yanaşmanı formalaşdırmağın mümkün olduğunu düşünmək reallığa uyğun deyil. Aşağıda bəzi təşkilatlar və ya qrupların gənclərin iştirakını necə başa düşdüyünü əks etdirən bir sıra nümunələr verilmişdir:

- “Bir sözlə, iştirak cəlb olunmaq, tapşırıqları olmaq və məsuliyyət götürmək və onu bölüşmək deməkdir. Bu, çıxışı olmaq və daxil olmaq deməkdir.”²

² Loritzen, P., Yerli və regional səviyyədə iştirakçı layihələrin hazırlanması və icrasına dair Təlim Kursunda iştirakla bağlı təqdim olunmuş əsas nitq, Avropa Gənclər Mərkəzi, Strazburq, iyun, 2006.

- İştirak “istiqlətləndirmək və formalaşmağa kömək etmək” deməkdir.³
- “İştirak danışmaq və qulaq asmaq, öz fikirlərini ifadə etmək və başqalarının öz fikirlərini ifadə etməsinə qulaq asmaqla bağlıdır. O, həll yolu və ya fəaliyyət istiqaməti üçün birgə çalışmaqla bağlı ola bilər. İştirak etmək sadəcə fəal gənc olmaq demək deyil, həmçinin, təklif olunan imkanlardan, məsələn, yeni bacarıq əldə etmək üçün klublara və ya müəyyən məsələ ilə bağlı güclü hislərə malik olan qruplara qoşulmaq, faydalanmaq deməkdir.”⁴

Düşünmək vaxtı

1. *Sizin gənclərin iştirakı anlayışınız və yuxarıdakı təriflər arasında hansı oxşarlıqlar var?*
2. *Əsas fərqlər hansılardır?*

Bu təlimat vəsaitinin məqsədləri üçün gənclərin iştirakı Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyasının preambulasında göstərilmiş tərifi uyğun olaraq başa düşülməkdir.⁵

“Səs vermək və ya seçkilərdə iştirak etmək vacib elementlər olsa da, istənilən icmanın demokratik həyatında iştirak daha artığını nəzərdə tutur. İştirak və fəal vətəndaşlıq qərarların qəbulunda iştirak etmək və onlara təsir etmək, daha yaxşı cəmiyyət qurmağa töhfə verərək bu istiqamətdə aparılan fəaliyyətə qoşulmaq üçün hüquq, vəsaitlər, məkan, imkan və lazımı dəstəyə malik olmaqla bağlıdır.”

Yuxarıdakı tərif gənclərin iştirakının yalnız siyasi məsələlərə cəlb olunmaq və ya gənclər şuralarında iştirak etməyi nəzərdə tutan dar çərçivədə anlayışından daha artığını əhatə edir. O, iştirak etməyin gənclərin həyatlarına təsir edən və ya sadəcə onlar üçün əhəmiyyətli qərarlara və fəaliyyətlərə təsir etmək və onlara görə məsuliyyət daşımaq demək olduğunu vurğulayır. Buna görə də, təcrübədə gənclərin iştirakı yerli seçkilərdə səs verməklə yanaşı, gənclər təşkilatı qurmaq və ya sevimli məşğuliyyətlər, maraqlar yaxud asudə vaxtı keçirməyin digər yaradıcı üsulları barəsində məlumat mübadiləsi aparmaq üçün İnternet forum yaratmaq demək ola bilər. Xartiyanın iştiraka verdiyi tərif gənclərə və onların cəlb olunmasına yanaşmadakı dəyişikliyi göstərir. Gənclərlə qorunmaya və yardıma ehtiyacı olan qurbanlar və ya həssas qrup kimi rəftar olunmur (“problem əsaslı yanaşma”). Onlarla böyüklərin müdaxilə obyektinə kimi rəftar olunmur. Böyüklərin gənclər üçün nəyin ən yaxşı olduğunu bildiyi yanaşması nümayiş etdirilmir. Gənclər təşkilatlarda və ya icma həyatında fəal rol oynayan fərdlər kimi nəzərdən keçirilir; onlar böyük potensialı, bacarıqları və güclü tərəfləri olan tərəfdaşlar kimi görülür. Onlar öz ehtiyaclarını ifadə etmək və özlərinə uyğun yollar tapmaq imkanına malik olmalıdırlar. Afrika atalar sözündə deyildiyi kimi “ayaqqabıları geyinən onların harasının incitdiyini dəqiq bilir”. Buna görə də, gənclər digərləri tərəfindən istiqamətləndirilməli deyil, özlərinə təsir edən məsələlərin həllinə cəlb olunmalı və dəstəklənməlidirlər.

³ Yans, M. və De Baker, K., *Gənclər və sosial iştirak. Praktiki nəzəriyyə üçün elementlər*, Flemiş Gənclər Şurası JePI, Brüssel, 2002, s. 2.

⁴ *Qlobal məsələləri müzakirə etmək: iştirak nədir?* YUNISEF, Birləşmiş Krallıq, 2004, s. 1.

⁵ *Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası*, Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi, may, 2003.

Düşünmək vaxtı

1. İcma/təşkilatda gənclər necə görülür:

- problemləri başqası tərəfindən həll edilməli qrup kimi?
- məsuliyyət götürmək istəməyən qrup kimi?
- qorunmaya ehtiyacı olan qrup kimi?
- hər şeyin təmin olunmasına ehtiyacı olan müştərilər kimi?
- gücləri və bacarıqları olan fərdlər kimi?
- öz problemlərinin həllinə töhfə verə biləcək qrup kimi?
- işləri özü görmək istəyən qrup kimi (kömək qəbul etməyən)?
- başqa cür?

2. Sizin icmanız/təşkilatınızda gənclərlə bağlı yanaşmada nə isə dəyişdirilməlidir? Əgər belədirsə, nə?

Son onillikdə gənclərin iştirakı adətən hüquq kimi nəzərdən keçirilmişdir (gənclərin iştirakına “hüquqlar yanaşması”). Məsələn, YUNISEF iştirakı insan hüququ kimi görür, buna görə də Uşaq hüquqları haqqında BMT Konvensiyasında iştirak hüququ qeyd olunur. Rocer Hart (“iştirak nərdivanı” anlayışının müəllifi) deyir ki, iştirak vətəndaşların fundamental hüququdur, çünki o, vətəndaş olmağı öyrənməyin bir yoludur. Avropa Şurasında gənclərin iştirakı “gənclərin gündəlik həyata yerli səviyyədə daxil olmaq, vəzifə və öhdəliklər daşımaq, eləcə də həyatlarındakı proseslərə demokratik yolla təsir etmək hüququ” kimi başa düşülür.⁶ İştirak hüquq olaraq, həmçinin, bütün gənclərin bu hüquqdan ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan istifadə edə bilməsi deməkdir – haradan gəlmələrindən və ya hansı dili danışmaqlarından asılı olmayaraq.

Gənclərin iştirakı, həmçinin, gənc-böyük tərəfdaşlığının bir forması kimi nəzərdən keçirilə bilər. “Tərəfdaşlıq birgə çalışmaqla bağlıdır. O, hər kəsin səsinə qulaq asmaq və müxtəlif fikirləri ciddi qəbul etməklə əlaqədardır.”⁷ Təcrübədə o, məqsədlər, vəzifələr, rollar, məsuliyyətlər, qərarlar və s. üzrə danışıqların aparılması və razılığın əldə edilməsi, gənclərin və böyüklərin aşağıdakılar barəsində dəqiq məlumata malik olması deməkdir:

- onlar haraya gedirlər;
- onlardan nə gözlənilir;
- onlar digərlərindən nə gözləyirlər;
- onlar bunu necə edəcəklər;
- onlar haradan hansı dəstəyi əldə edirlər.

Gənc-böyük tərəfdaşlığının müsbət cəhəti ondan ibarətdir ki, o, gənclərin bacarıqlarını və qabiliyyətini böyüklərin təcrübəsi və müdrikliyi ilə bir araya gətirir. O, həmçinin, bütün fərdi töhfələrin tanınması və dəyərləndirilməsinə, beləliklə, tərəfdaşların daha çox təşəbbüs və layihələrlə çıxış etməyə ruhlandırılmasına imkan verir.

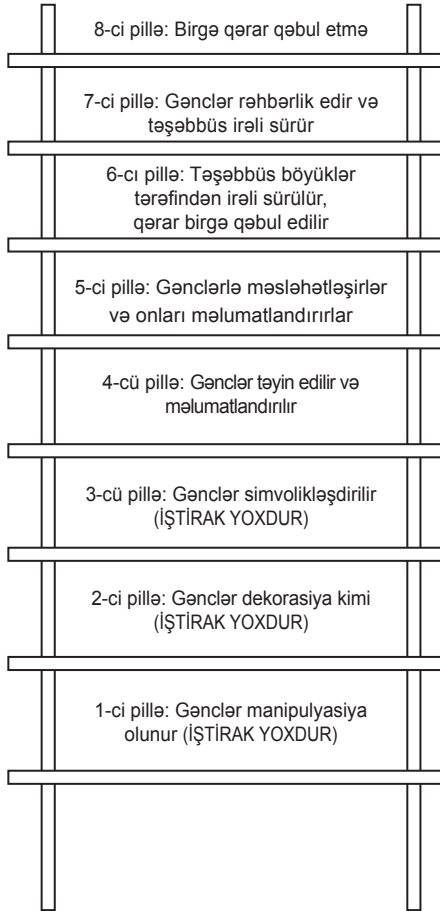
⁶ Bukobza, E., *İştirakın əsasları. Təcrübəçilər üçün bələdçi*, Avropa Şurası, 1998, s. 10.

⁷ Steysi, K., “Gənclərin tərəfdaşlığının hesabatlılığının nəzəri əsasları”, nəşr olunmamış tədqiqat işi, Adelaid, 1998; *Təşkilatlar üçün gənclərin iştirakı təlimat vəsaitində* istinad olunur. *Gəncləri şuralarına və komitələrinə cəlb etməyə çalışan təşkilatlar üçün bələdçi*, Cənubi Avstraliya Hökuməti, Gənclər Ofisi, 2003, s. 15.

Düşünmək vaxtı

Təşkilatınıza və ya icmanıza baxın. Gənclər və böyükklər arasında tərəfdaşlığın artıq mövcud olduğunu deyə bilərsiniz?

1. *Belədirsə, hansı formada həyata keçirilir?*
2. *Belə deyilsə, sizin fikrinizcə, niyə mövcud deyil? Onu təşviq etmək üçün nəşə edilə bilər? Siz nə edə bilərsiniz?*

Mənbə: Hart, R., *Uşaqların iştirakı simvoliklikdən iştiraka*, YUNİSEF İnnoçenti Tədqiqat Mərkəzi, Florensiya, 1992

Gənclərin iştirak edib-etmədiyini demək kifayət deyil. Yerli vəziyyət, resurslar, ehtiyaclar və təcrübə səviyyəsindən asılı olaraq, cəlb olunmağın və ya öhdəlik götürməyin müxtəlif dərəcələri var. Rocer Hart “uşaqların iştirak nərdivanı” adlandırılan modeli təklif edir.⁸ Bu model uşaqlar və gənclərin layihələr, təşkilatlar və ya icmalarda iştirakının müxtəlif dərəcələrini nümayiş etdirir.

Rocer Hart gənclərin iştirakının səkkiz dərəcəsinə müəyyən edir, dərəcələrin hər biri nərdivanın bir pilləsinə uyğun gəlir:

8-ci pillə: Birgə qərar qəbul etmə

Layihələr və fikirlər gənclər tərəfindən irəli sürülür, onlar böyükkləri tərəfdaşlar qismində qərar qəbulu vermə prosesində iştirak etməyə dəvət edirlər.

7-ci pillə: Gənclər rəhbərlik edir və təşəbbüs irəli sürür

Layihələr və ya fikirlər gənclər tərəfindən irəli sürülür və idarə edilir; böyükklər istənilən lazımı dəstəyi təmin etmək üçün dəvət oluna bilərlər, lakin layihə onların müdaxiləsi olmadan da aparıla bilər.

6-cı pillə: Təşəbbüs böyükklər tərəfindən irəli sürülür, qərar birgə qəbul edilir

Böyükklər layihələri irəli sürür, gənclər isə bərabər səviyyəli tərəfdaşlar kimi qərar qəbulu səlahiyyətini və məsuliyyətlərini bölüşməyə dəvət olunur.

5-ci pillə: Gənclərlə məsləhətləşirlər və onları məlumatlandırılır

Layihələr böyükklər tərəfindən irəli sürülür və həyata keçirilir, gənclər isə məsləhət və təkliflər verir və onları bu təkliflərin yekun qərar və ya nəticələrə necə töhfə verdiyi barəsində məlumatlandırılır.

4-cü pillə: Gənclər təyin edilir və məlumatlandırılır

Layihələr böyükklər tərəfindən irəli sürülür və aparılır; gənclər layihə çərçivəsində bəzi spesifik rolları və ya tapşırıqları yerinə yetirməyə dəvət olunurlar, lakin onlar realıqda hansı təsire malik olduqlarından xəbərdardırlar.

3-cü pillə: Gənclər simvolikləşdirilir (simvoliklik)

⁸ Hart, R., *Uşaqların iştirakı simvoliklikdən vətəndaşlığa*, YUNİSEF İnnoçenti Tədqiqat Mərkəzi, Florensiya, 1992. Bu model S.Arnşteynin “Vətəndaş iştirakı nərdivanı” JAIP, Cild. 35, No. 4, iyul, 1969, s. 216-24. kimi nəşr olunmuş “vətəndaş iştirakı nərdivanı” modelinə əsaslanır.

Gənclərə layihələrdə müəyyən rol verilir, lakin onlar istənilən qərarla bağlı həqiqi təsire malik deyillər. Gənclərin iştirak etdiyi görüntüsü yaradılır (məqsədli şəkildə və ya istəmədən), lakin əslində onların nəyi necə etdikləri ilə bağlı heç bir seçimi yoxdur.

2-ci pillə: Gənclər dekorasiya kimi

Layihədə gəncləri çətinliklərlə üzləşən qrup kimi göstərmək üçün onlara ehtiyac vardır. Onların heç bir əhəmiyyətli iştirakı yoxdur (orada olmaqdan başqa) – istənilən dekorasiyada olduğu kimi – onlar layihə və ya təşkilat daxilində göz önünə qoyulurlar ki, kənardan baxanlar asanlıqla görə bilsinlər.

1-ci pillə: Gənclər manipulyasiya olunur

Gənclər layihədə iştirak etməyə dəvət olunur, lakin onların qərarların qəbul edilməsində və yekun nəticəyə heç bir təsiri yoxdur. Əslində, gənclərin iştirakı vasitəsilə başqa bir məqsədə nail olunur, məsələn, yerli seçkilərdə qalib gəlmək, qurum barəsində daha yaxşı təəssürat yaratmaq və ya gənclərin iştirakını dəstəkləyən qurumlardan əlavə maliyyə vəsaiti əldə etmək.

Gənclərin iştirak nərdivanı öz icmalarında iştirakçı layihələrin və ya təşəbbüslərin necə yerinə yetirildiyinə tənqidi baxımdan yanaşmaq istəyən şəxslər üçün çox faydalı vasitə ola bilər. Buna baxmayaraq, bu model yanlışlıqla gənclərin iştirakının ierarxiyası kimi qəbul oluna⁹ və istənilən yolla daha yüksək pillələrə qalxmaq uğrunda səy göstərilməsinə səbəb ola bilər. Buna görə də, nəzərə alınmalıdır ki, gənclərin mövcud və ya lazımı iştirak dərəcəsi yerli şəraitdən, nəyə nail olunmasına ehtiyac olmasından, mövcud təcrübədən və s. asılıdır. Bəzən layihədə gənclərin iştirakının hansı dərəcədə olduğunu dəqiq müəyyən etmək çətin olur. Buna layihənin mürəkkəbliyi və ya müxtəlif pillələr arasında aydın sərhədlərin olmaması səbəb ola bilər. İştirak dərəcəsi zamanla dəyişə bilər.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin layihəniz və ya təşəbbüsünüz gənclərin iştirak nərdivanının hansı pilləsindədir?
2. Bunu necə bilirsiniz?
3. Layihəniz nərdivanın hansı pilləsində ən effektiv olardı? Niyə?
4. Layihəniz həmin səviyyəyə necə çata bilər?

Gənclərin iştirakından danışarkən çox legitim bir sual ortaya çıxır: “nədə iştirak?” BMT Baş Assambleyası gənclərin iştirakının aşağıdakı sahələrini qeyd edir:¹⁰

- iqtisadi iştirak – işəgötürmə, ümumilikdə iş, iqtisadi inkişaf, yoxsulluğun aradan qaldırılması, cəmiyyətdə, regionda və ya bir qrup olaraq gənclər üçün stabil iqtisadi vəziyyət yaratmaqla əlaqədardır;
- siyasi iştirak – hökumətlər və hakimiyyət orqanları, ictimai siyasətlər, səlahiyyətlərin icrası, müxtəlif səviyyələrdə resursların bölgüsünə təsirlə əlaqədardır;
- sosial iştirak – yerli icmanın həyatına cəlb olunma iştirak, yerli problemlərlə bağlı iş aparılması ilə əlaqədardır;
- mədəni iştirak – incəsənətin və ifadənin müxtəlif formaları ilə əlaqədardır (vizual incəsənət, musiqi, film, rəqs, və s.).

⁹ Gənclərin iştirak dərəcələrinin ierarxi strukturunu nəzərdə tutmayan bir sıra digər modellər də vardır. Məsələn, David Driskel və ya Fil Trezederin modellərini müqayisə edin.

¹⁰ BMT Gənclər Gündəliyi, inkişaf və sülh uğrunda gənclərin səlahiyyətlənməsi vermək: www.un.org/esa/socdev/unyin/agenda.htm (sonuncu dəfə 3 oktyabr, 2006-cı ildə baxılıb).

Bu sahələr öz aralarında əlaqəli ola bilərlər, bəzən bir təşəbbüsə və ya layihəyə baxdıqda onun birdən artıq sahəni əhatə etdiyi aydın olur. Hansı iştirak sahələrinin gənclər üçün ən maraqlı olduğunu demək asan deyil, lakin Britaniyalı gənclər arasında keçirilmiş tədqiqat göstərir ki, onlar əsasən musiqi nümunələri hazırlamaq və onlara qulaq asmaq, rəqs və incəsənətin digər formaları, həmçinin, idman məşğələləri ilə maraqlanırlar.¹¹

Düşünmək vaxtı

1. Yuxarıda qeyd olunmuş dörd iştirak sahəsi üzrə konkret fəaliyyət və ya layihə nümunələri hansılar ola bilər?
2. Regionunuz və ya yerli icmanızda hazırda baş verən müxtəlif gənclər təşəbbüslərini nəzərdən keçirin. Əksər təşəbbüslər gənclərin iştirakının hansı sahələrində həyata keçirilir? Sizin fikrinizcə, bunun səbəbi nədir?
3. Sizin təşkilatınız/qurumunuz gənclərin iştirakının hansı sahəsinə cəlb olunub? Niyə?

-----> 1.2. Gənclərin iştirakının faydaları və maneələri

Düşünmək vaxtı

1. Yerli icmanız və ya təşkilatınızda gənclərin iştirakının hansı faydalarını görmək istərdiniz?
2. Hansı faydaları artıq görürsünüz?

Gənclərin iştirakı tək-cə gənclərə deyil, həmçinin, onların cəlb olunduğu təşkilatlara/qurumlara və icmalara olduqca konkret və nəzərəçarpan faydalar gətirə bilər. Buna baxmayaraq, iştirakın həmişə müsbət nəticələr gətirəcəyinə zəmanət verə bilmərik. Sübutlar göstərir ki, əgər iştirak uyğun olmayan formada baş tutarsa (məsələn, iştirak nərdivanının aşağı pillələrində göstərilədiyi kimi), cəlb olunanlar üçün mənfi nəticələr ortaya çıxı bilər.¹²

Gənc tədqiqatçılar və gənclər işini aparanlar bildirirlər ki, gənclərin əhəmiyyətli iştirakı:

– *Gənclərin həyatlarına müsbət dəyişiklik gətirir*

İştirak sonluq, nail olunmalı son məqsəd kimi deyil, cəmiyyətdə müsbət dəyişikliyə nail olmaq üçün bir vasitə və ya effektiv yol kimi görülməlidir. Gənclər, xüsusilə öz həyatlarında müsbət dəyişiklik gördükdə, bu prosesə töhfə verə bilərlər.

– *Gənclərin eşidilməsini təmin edir*

Gənclər cəmiyyətdəki və yerli icmadakı digər qruplar kimi müxtəlif məsələlərlə bağlı fikir bildirmək, eşidilmək və mövqelərinin nəzərə alınmasını istəyirlər. Onlar cəlb olunaraq fərqli arenada öz fikirlərini ifadə etmək və fikirlərinin nəzərə alınmasına nail olmaq imkanı əldə edirlər.

¹¹ Tornton, S., *Klub mədəniyyətləri: musiqi, mətbuat və submədəni kapital*, Dövlət Nəşriyyatı, Kembric, 1995. İstinad: Qriffin, C., "Gənclərin siyasi iştirakı barəsində stimül verən mülahizələr: Böyük Britaniyadan vacib fikirlər", Forbric, J. (red.), *Gənclərin siyasi iştirakına yenidən baxış. Avropada tədqiqat və demokratik təcrübəyə maneələr*, Avropa Şurası, 2005, s. 152.

¹² Kirbi, P. və Brayson, S., *Sehri ölçmək? Dövlət qərarlarının qəbulunda gənclərin iştirakını araşdırmaq və qiymətləndirmək*, Karneqi Gənclər Təşəbbüsü, London, 2002.

– *Gəncləri yeni bacarıqları inkişaf etdirməyə, daha çox özünə inam qazanmağa ruhlandırır*

Müxtəlif təşəbbüslərə cəlb olunan gənclər yeni biliklər əldə edər, yeni bacarıqları, yanaşmaları və liderlik bacarığını inkişaf etdirər, gələcək üçün məqsədlərini formalaşdırmağa bilirlər. Bu, uyğun tədris məşğələləri, həmçinin, bəzi konkret tapşırıqları yerinə yetirərkən “etməklə öyrənmək” vasitəsilə baş verə bilər. Yeni bacarıqları və biliyi istifadə etmək imkanı gənclərin fəaliyyətini inkişaf etdirməsinə kömək edir, belə ki, onlar bu bacarıq və bilikləri öz mühitlərində dərhal tətbiq edə bilirlər.

– *Böyükklərin gənclərin bacarıqlarını və potensialını tanımasına kömək edir*

Gənclərlə işləyən və onların yeni məqsədlərinə nail olmasını dəstəkləyən böyükklər gənclər barəsində geniş yayılmış stereotiplərə (məsələn, gənclərin lazımı bacarıqlarının olmaması və ya onların icma həyatına maraq göstərməməsi) qarşı çıxırlar. Böyükklər gənclərin qabiliyyətli olduğunu, sadəcə onları nümayiş etdirmək üçün dəstək və imkana ehtiyac duyduğunu kəşf edirlər.

– *Gəncləri öz hərəkətləri və qərarlarına görə məsuliyyət daşımağa ruhlandırır*

Gənclər öyrənirlər ki, qərarları qəbul edənlər onların nəticələrinə görə məsuliyyət daşıyırlar (və əksinə – məsul şəxs qərar qəbul edə bilər). Bu, o deməkdir ki, əgər gənclər yerli səviyyədə iştirak etmək istəyirlərsə, öz fəaliyyətlərinə görə cavab verməlidirlər.

– *Gənclərin demokratiyanın necə işlədiyini və əslində necə işləməli olduğunu başa düşməsinə kömək edir*

Demokratik sistemdə insanlar onların həyatlarına təsir edən qərarların qəbulunda iştirak edə bilməlidirlər. Bu proseslər müxtəlif qurumlar və ya strukturlar çərçivəsində, ən müxtəlif səviyyələrdə, o cümlədən yerli səviyyədə baş verə bilər. Yerli səviyyədə iştirak gənclərin demokratiyanın işləməsini, onun məhdudiyyətlərini və potensialını öyrənməsi, tanış mühitdə demokratiyanın qaydalarını təcrübədən keçirməsi üçün çox yaxşı başlanğıc nöqtəsi ola bilər.

– *Gənclərin öz bacarıq və güclərindən bütün icmanın və ya təşkilatın faydası üçün istifadə etməsinə məkən yaradır*

Gənclər, əksər hallarda, öz bacarıq və güclərini inkişaf etdirmək və istifadə etmək arzusunda olurlar. Buna görə də, onların bu bacarıqlardan hamının faydası üçün istifadə etməsinə imkanlar yaratmaq vacibdir. Beləliklə, yerli icma bundan faydalanacaq, gənclər isə öz töhfələrindən razı qalacaqlar.

– *Böyükklərin gənclərin ehtiyac və baxışlarını başa düşməsinə kömək edir*

Gənclərlə birbaşa işləmək və onları məsləhətləşmə prosesinə cəlb etmək gənclərin ehtiyacları ilə bağlı etibarlı məlumat almağa imkan yaradır. Bununla belə, bəzi tədqiqatçılar iddia edir ki, gənclərlə onların fikirləri və ehtiyacları barəsində məsləhətləşməyin digər mənbələrlə (valideynlərlə və ya müəllimlərlə məsləhətləşmələr) müqayisədə daha yüksək keyfiyyətli məlumat təmin etdiyini sübuta yetirmək üçün çox az dəlil vardır.¹³

– *Böyükklərin öz bacarıqlarını inkişaf etdirməklə onların gənclərlə daha səmərəli işləməsini təmin edir*

Gənclərlə birgə işləyən böyükklər gənclərlə əməkdaşlıq şəraitində iştirakçı fəaliyyətin necə aparılmalı olduğunu öyrənmək imkanı əldə edirlər. Buna baxmayaraq, böyükklərin gənclərlə səmərəli işləmək bacarıqlarını inkişaf etdirməsi üçün əhəmiyyətli dəstəyə ehtiyac ola bilər (məsələn, təlim kursları və ya fərdi öyrənmə üçün ədəbiyyat).

– *Böyükklərin öz bilik və təcrübəsini himayəçiliyə əsaslanmayan yolla bölüşməsinə imkan yaradır*

Gənclər onlara həmişə nə etməli olduqlarının deyilməsini xoşlamırlar. Onlar araşdırmaq və təcrübə ilə öyrənmək istəyirlər. Onlar gözlərini açıq tutur və daha çox təcrübəsi və biliyi olanları müşahidə etməklə öyrənirlər. Əgər böyükklər öz qərarlarını icra etdirməyə çalışmasalar, gənclər onlardan öyrənməyə daha çox maraqlı olurlar və onların təcrübəsindən faydalanırlar.

¹³ Ibid., s. 18.

– Qərar qəbulu prosesində təmsilçiliyi artırır

Gənclər yerli icmalar daxilində nisbətən böyük qrup təşkil edirlər. Əgər yerli səviyyədə qəbul olunmuş qərarlar müxtəlif qrupların həyatlarına təsir edirsə, bütün üzvlər öz ehtiyaclarının qarşılınması üçün eşidilmək və yekun nəticəni formalaşdırmaq imkanına malik olmalıdırlar. Buna görə də, əgər gənclər qərar qəbulu prosesində iştirak etsələr, onların baxışlarının nəzərə alınması və ehtiyaclarının qarşılınması ehtimalı daha yüksək olur.

– Yerli və regional problemlərin həlli üçün yeni yanaşma və fikirlərə təkan verir

Ənənəvi olaraq, gənclər qərar qəbulu prosesinə məhdud səviyyədə cəlb olunmuş, böyüklər səlahiyyətlərə malik olaraq idarəçiliyi həyata keçirmişlər. Buna baxmayaraq, müşahidə olunmuşdur ki, gəncləri onlara təsir göstərən yerli problemlərin həlli üçün əməkdaşlığa dəvət etmək yeni perspektiv və ya yeni və təzə fikirlər gətirir və problemlərin həlli üçün ənənəvi yollardan fərqli düşünməyə təkan verir. Bu yeni fikirlər və metodlar müasir cəmiyyətin inkişaf səviyyəsinə daha çox uyğun gəlir.

Tapşırığınız:

Siz gənclərin iştirakı sahəsində çalışırsınız və ya çalışmağı planlaşdırırsınız. Siz gənclərin cəlb olunması vasitəsilə icmanızda və ya təşkilatınızda baş vermiş müsbət dəyişiklikləri qeyd etməyin vacibliyini başa düşürsünüz. Aşağıdakı suallar və təkliflər sizə yerli mühitinizdə dəyişikliyi planlaşdırmaq prosesində istiqamət verəcəkdir.

Qeyd: bu tapşırıq birbaşa xüsusi layihəni planlamaq və icra etməklə bağlı deyil. Onun məqsədi bu cür dəyişikliyi təqdim etməyinizə kömək etməkdir.

1. Sizin gənclərin iştirakı ilə bağlı layihənz/təşəbbüsünüz nə vaxt başlayıb?
2. Layihənin dəyərləndirilməsi gənclərin iştirakının sizin mühitinizə gətirdiyi müsbət dəyişikliyi hansı səviyyədə müəyyən edəcəkdir?
3. Sizin halınızda gənclərin iştirakının faydalarını müəyyən etmək üçün başqa nə (dəyərləndirmə xaricində) edilə bilər və ya edilməlidir?
4. Bu işi yerinə yetirmək üçün lazımı bacarıq və resurslarınız (uyğun vaxt kimi) olduğunu hiss edirsiniz? Bu bacarıqları inkişaf etdirmək və bu resursları əldə etmək üçün hansı mümkün yollar vardır?
5. Əgər belədirsə, onda:
  - gənclərin iştirakının faydalarını müəyyən edərkən icmanın/təşkilatın fəaliyyətinin hansı spesifik sahələrinə diqqət yetirmək istədiyinizə qərar verin;
  - onları necə müəyyən edəcəyinizin addım-addım planını qurun;
  - hansı formada dəstəyə ehtiyac duyacağınız və onu haradan əldə edəcəyinizə dair qərar verin;
  - bunu nə vaxt etmək istədiyinizlə bağlı qərar verin.
6. Əgər belə deyilsə, onda:
  - sizin üçün bunu kimin edə biləcəyini tapın;
  - gənclərin iştirakının faydalarını müəyyən edərkən icmanın/təşkilatın fəaliyyətinin hansı spesifik sahələrinə diqqət yetirmək istədiyinizlə bağlı birgə qərar verin;
  - onları necə müəyyən edəcəyinizin addım-addım planını birgə qurun;
  - hansı formada dəstəyə ehtiyac duyacağınız və onu haradan əldə edəcəyinizə dair birgə qərar verin;
  - bunun nə vaxt edilməli olduğu ilə bağlı qərar verin.

Bunu həyata keçirin.

Gənclərin iştirakı sahəsində çalışanlar bəzən problemlər və maneələrlə üzləşirlər. Bu maneələr icmadakı ümumi vəziyyət, qəbul olunmuş dəyərlər, siyasi məsələlər və ya mədəni səbəblərdən, və s. qaynaqlana bilər. Tədqiqatçılar¹⁴ və təcrübəçilər aşağıdakıları qeyd edirlər:

- gənclər və böyüklərin fərqli dəyərləri və adətləri;
- gənclər və böyüklərin fərqli vaxt cədvəlləri;
- fərqli ünsiyyət tərzləri;
- fərqli təcrübə səviyyələri və formaları;
- bacarıqların çatışmazlığı;
- gənclər və böyüklərə kifayət qədər dəstəyin təmin edilməməsi;
- gəncləri əhəmiyyətli iştiraka cəlb etməklə bağlı təcrübənin çatışmaması;
- gənclər və böyüklərin fərqli öyrənmə metodları;
- sosial ierarxiyada gənclərin yeri (bəzi mədəniyyətlərdə gənclər, ənənəvi olaraq, çox aşağı mövqeyə və az təsirə malikdirlər);
- böyüklər tərəfindən gənclərə himayəçilik edilməsi;
- gənclər və böyüklər arasında inamsızlıq;
- neqativ stereotiplər (“bütün gənclər ...”; “bütün böyüklər ...”), qarşılıqlı yanlış mühakimələr və qərəzli fikirlər;
- təşkilatlar daxilində gənclərə uyğun prosedurların və siyasətlərin çatışmazlığı (məsələn, oxunmalı, təhlil edilməli və reaksiya verilməli çoxlu sayda formal sənədlər);
- gənclərin iştirakı ilə bağlı başqasının çalışmalı olduğu inamı;
- gənclərin iştirakı ilə bağlı xərclər;
- yerləşmə;
- məlumat çatışmazlığı;
- digər lazımi resursların çatışmazlığı (məsələn, əlavə vaxt);
- gənclərin çoxsaylı axını;
- əlil insanlar üçün əlçatanlıq;
- həddən artıq uzun çəkən görüşlər;
- məktəb öhdəlikləri;
- digər maraqlar;
- əgər gənc iştirak edərsə, heç nəyin dəyişməyəcəyi inamı;
- iştirak edən gənclərin ümumilikdə gənclərin nümayəndəsi olmaması.

Düşünmək vaxtı

- 1. Sizin yerli mühitinizdə gənclərin iştirakına ən böyük maneələr hansılardır?*
- 2. Bu problemlərin həlli üçün nə edə bilərsiniz?*
- 3. Bu prosesdə kim sizin müttəfiqiniz ola bilər?*

¹⁴ Təlimat vəsaitinin sonunda ədəbiyyat siyahısına baxın.

Gənclərin iştirakı hələ bütün icmalarda onların inkişafı və birliyi üçün faydalı bir amil kimi qəbul olunmur. Bunun müxtəlif səbəbləri var, bir nümunə ierarxik struktur və əlaqələri üstün tutan mədəni normalardır. Belə icmalarda yaşlı insanlar çox mühüm rol oynayır və gənclərin qərar qəbulu proseslərinə cəlb olunmağa çalışması hörmətsizlik sayılır. Belə mühitdə gənclərin iştirakı üzrə çalışmaq asan olmaya bilər, lakin həmin mühitlərdə çalışan inkişaf təşkilatlarının təcrübəsi göstərir ki, bu cür problemlərin öhdəsindən gəlməyin səmərəli yolları mövcuddur.¹⁵ Onlar gəncləri öz fəaliyyətlərinə cəlb etmək, gənclər və yaşlılar arasında qurucu dialoq başlatmaq və səmərəli əməkdaşlıq üçün vasitələr yaratmaqda icma və gənclər təşkilatlarının rolunu vurğulayırlar. İerarxik strukturlar və səlahiyyətli qurumlara itaətkarlığa əsaslanan icmalarda digər vacib məsələ səlahiyyətli şəxslərin (təkcə yerli hakimiyyət nümayəndələri deyil, həm də müəllimlər, valideynlər və s.) yanaşmasına təsir göstərərək gənclərin tərəfdaş kimi qəbul olunmasını təmin etməkdir.

-----> 1.3. Gənclərin iştirakının prinsipləri

Bu fəsildə daha əvvəl qeyd olunmuşdur ki, gənclərin iştirakını başa düşməyin fərqli yolları var və gənclərin cəlb olunmasını necə dəstəkləmək barəsində müxtəlif fikirlər mövcuddur. Gənclərin təşkilatlarda və ya icmalarda iştirakının əhəmiyyətli və səmərəli olmasını təmin etmək üçün lazımı prinsiplər toplusunu razılaşdırmaq daha az mübahisəli ola bilər.

Düşünmək vaxtı

1. *İşlədiyiniz mühitdə gənclərin iştirakını gücləndirə biləcək ən az üç təcrübə, həll yolu və məsləhət irəli sürməyə çalışın.*
2. *Belə təcrübələri sadalamaq sizin üçün çətindir? Niyə?*

Gənclərin iştirakının ilkin üç prinsipini təqdim etmək üçün Mark Yans və Kurt De Baker tərəfindən təklif olunmuş modeldən istifadə edilə bilər.¹⁶

Bu modelə görə:

– *İştirak müəyyən çağırışa əsaslanmalıdır*

Burada “çağırış” gənclərin gündəlik reallığı ilə birbaşa əlaqəli və onlar üçün cəlbedici və ya maraqlı olan bir mövzu olmalıdır;

– *İştirak bacarığa əsaslanmalıdır*

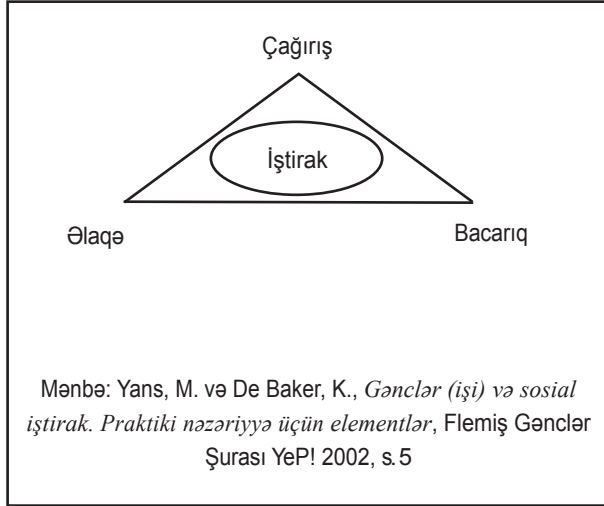
Gənclər cəlb olunmaq üçün müəyyən bilik və bacarığa malik olmalıdırlar. Buna görə də, layihələr və ya təşəbbüslər müvafiq gənclərin bacarıqlarına uyğun olmalı və layihə çərçivəsində çatışmayan hər hansı bacarığı inkişaf etdirmək mümkün olmalıdır;

¹⁵ Məsələn, baxın, Qolombek, S. (red.), *Gənclərin iştirakında nə işə yarayır: bütün dünyadan tədris nümunələri*, Beynəlxalq Gənclər Fondu, 2002.

¹⁶ Yans, M. və De Baker, K., op.cit., s. 5.

– *İştirak əlaqəyə əsaslanmalıdır*

“Gənclər insanlar, icmalar, fikirlər və hərəkətlərlə əlaqədə olduqlarını və dəstəkləndiklərini hiss etməlidirlər.”¹⁷ Əslində, bu, o deməkdir ki, onlar tək olmadıqlarını bilirlər və özlərini müəyyən qrupa aid edər və həmin qrupa arxalana bilirlər (onlara arxalanmaq dedikdə, həmçinin, lazımi dəstəyin alınması hissi nəzərdə tutulur).

Yuxarıda qeyd olunmuş üç prinsipdən əlavə, gənclərin iştirakı sahəsində çalışanların təcrübəsi göstərir ki, gənclərin əhəmiyyətli iştirakına nail olmaq üçün iştirakla bağlı aşağıdakılar təmin olunmalıdır:

– *Mənşəyindən, milliyətindən, dinindən və s. asılı olmayaraq bütün gənclər üçün əlçatan olması*

Yenilənmiş xartiyada qeyd olunur ki, “bu Xartiyada əksini tapan iştirak prinsipləri və formaları ayrı-seçkilik qoyulmadan bütün gənclərə şamil olunur”.¹⁸ Beləliklə, iştiraka çıxış şəxsin haradan gəlməsi və ya onun inanclarının nə olması kimi amillər əsasında məhdudlaşdırıla bilməz;

– *Könüllü olması*

Bu, o deməkdir ki, iştirak məcburi deyil və gənclərin öz seçimləri əsasında iştirak etməmək hüququ vardır. Həmçinin, onlar iştirakın dərəcəsinə və formasına qərar verə bilirlər.

– *Gənclərin real ehtiyacları ilə bağlı olması*

Birbaşa onlara təsir edən məsələlərə cəlb olunmaq gənclər üçün vacib və həvələndiricidir; müəyyən müsbət dəyişiklik etmək, öz problemlərinə həll yolları axtarmaq, yeni bacarıqlar əldə etmək və ya öz maraqlarını və sevimli məşğuliyyətlərini inkişaf etdirmək. Bu yolla, onlar öz həyatları və icmaları üçün öhdəlik götürdüklerini hiss edirlər;

– *Dəyərləndirilməsi*

Hər kəs öz töhfəsinin vacib olduğunu bilməlidir (hətta töhfə məhdud olsa da);

– *Cəlb olunan bütün tərəflər üçün faydalı olması*

Əhəmiyyətli iştirak gənclərə, böyüklərə, təşkilatlara və bənzər icmalara fayda gətirir, çünki müxtəlif sahələrdə - şəxsi inkişaf, səmərəlilik səviyyələri, sosial dəyişiklik və s. - müsbət dəyişikliyə səbəb olur;

¹⁷ İbid., s. 6.

¹⁸ *Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası, Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi*, may 2003.

– *Cəlb olunmanın müxtəlif formalarını təklif etməsi*

Bütün gənclər üçün uyğun olan vahid iştirak forması mövcud deyildir. Buna görə də, gənclərə müxtəlif iştirak formaları təqdim olunmalıdır ki, onlar özləri üçün ən uyğun və maraqlı olanı seçə bilsinlər;

– *Lazımi resurslarla dəstəklənməsi*

Resurslar mövcud olmadıqda iştiraka çıxış çox məhdud və bəziləri üçün mümkünsüz olur. Lazımi resurslar, məsələn, vaxt, insan resursları, maliyyə, bilik, nəqliyyat və s. təmin olunmalıdır;

– *Böyükler və gənclər arasında həqiqi tərəfdaşlığa əsaslanması*

Tərəfdaşlıq dedikdə ümidləri və qorxuları paylaşmaq, rollarla bağlı danışıqlar aparmaq, səlahiyyətləri və öhdəlikləri bölüşmək nəzərdə tutulur. Bu, bütün iş sahələrini və öhdəlikləri həmişə bərabər şəkildə bölüşmək demək deyil; həmin sahələri tərəflərin istəkləri, ehtiyacları və töhfələrinə uyğun şəkildə bölüşmək deməkdir;

– *Şəffaf olması*

Prosesə cəlb olunmuş bütün tərəflərin iştirakın məqsədi və hədlərindən xəbərdar olması lazımdır. Həmçinin, gənclərin hansı təsire malik olduğu, nəyin dəyişdirilə biləcəyi və nəyin dəyişdirilə bilməyəcəyi aydın göstərilməlidir;

– *Təkcə metod kimi deyil, siyasi prinsip kimi möhkəmlənməsi*¹⁹

“İştirak təkcə cəlb olunmanın bir metodu və ya forması deyildir. O, mürəkkəbdir və müxtəlif sahələri, səviyyələri və ölçüləri əhatə edir. Buna görə də, o, təşkilatlar və ya icmalar daxilində planlaşdırılmış müxtəlif siyasətlər və strategiyalar çərçivəsində geniş element olmalıdır”²⁰;

– *Xoşagəlen olması*

Ümumilikdə, iş xoşagəlen olduqda insanların (yaşından asılı olmayaraq) könüllü şəkildə fəaliyyətə keçmək ehtimalı daha yuxarı olur. “Xoşagəlen” mütləq şəkildə əyləncəli demək deyil, sadəcə tamamlamağın məmnuniyyət gətirməsi deməkdir.

Düşünmək vaxtı

1. *Sizin təşkilatınız/icmanızın işində gənclərin yuxarıda qeyd olunmuş iştirak prinsiplərindən hansılar artıq mövcuddur?*
2. *Hansı prinsiplər hələ də tətbiq olunmalıdır və buna görə kim məsuliyyət daşmalıdır?*
3. *Siz yeni prinsiplərin təqdim olunmasına necə töhfə verə bilərsiniz?*

¹⁹ Forbric, C., op. cit. s. 16.

²⁰ Kəşifən olması onun müxtəlif aspektləri və həyat sahələrini əhatə etməsi deməkdir.

İŞTİRAK . . .

---> ...1.4. Gənclərin iştirakı üçün ön şərtlər

İştirak sadəcə baş vermir; o, heç nədən ortaya çıxmır. Əhəmiyyətli iştirakın baş verməsi üçün müəyyən şərtlər ödənməlidir. Gənclərin iştirakının ön şərtləri adlandırılan bu şərtlər gənclərin iştirakını gücləndirmək istəyən icma və ya təşkilatda mövcud olmalı və ya inkişaf etdirilməli olan təcrübələr və ya dəyərlər kimi izah oluna bilər. Əhəmiyyətli iştiraka nail olmaq istəyənlərin siyahı kimi istifadə edə biləcəyi dəyişməz ön şərtlər toplusu mövcud deyildir; onlar mühitdə işləyən və onu çox yaxşı bilən tərəfdaşlar tərəfindən xüsusi olaraq müəyyən edilməlidir.

Gənclərin iştirakına şərait yaradan bəzi nümunələr:

- münaqişəni konstruktiv şəkildə həll etmək bacarığı;
- hər hansı bir qrupun üzvü olmayan şəxslər üçün iştirakın təmin edilməsi;
- məlumata çıxış;
- texnologiyaya çıxış;
- fəal gənclər sektoru;
- iştirakın dəyərindən xəbərdar olmaq;
- əsas ehtiyaclar ödənməlidir (ərzaq, su, geyim, yaşayış yeri və s.);
- bərabərlik (böyüklərin və gənclərin fikirləri bərabər çəkiyə malikdir);
- mövcud gənc-böyük tərəfdaşlığı;
- maliyyə resursları;
- cəlb olunmaq üçün ən uyğun və ya maraqlı sahəni və ya formanı seçmək imkanı;
- yerli ehtiyacların müəyyən olunması;
- müxtəlif tərəflərin cəlb olunması;
- icmada gənclərin vəziyyəti, şəxsiyyəti, həyat tərzi və s. barəsində məlumatlılıq;
- hüquqi çərçivə;
- minimum təhsil səviyyəsi;
- öyrənməyə (həmçinin, öz səhvlərindən) hazır olmaq;
- iştirak infrastrukturunu;
- iştiraka uyğun siyasətlər;
- fiziki və emosional təhlükəsizlik;
- çətin şəraitdə yaşayan gənclərin maraqlarının təmsil olunması;
- iştirak hüququ;
- idarəçilik və iştirak əsaslı proseslərdə bacarıqlar və sərişmələr;
- əhəmiyyətli iştirakın nə olduğunu başa düşmək (simvolik iştirakdan fərqləndirmək);
- iştirakçı işə cəlb olunmaq və ya iştirak etmək istəyi;
- gücü və nəzarəti bölüşmək istəyi.

Gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün yuxarıda qeyd olunmuş bütün ön şərtlər təmin olunmalıdır, əks halda müəyyən mühitdə iştirakın keyfiyyəti lazımi qədər yuxarı olmayacaqdır. Buna görə də, təşkilatda və ya icmada gənclərin cəlb olunmasının effektiv səviyyəsinə nail olmağa çalışarkən bu ön şərtlərin hansı dərəcədə təmin olunduğu nəzərdən keçirilməli və hansı çatışmazlıqların aradan qaldırılmalı olduğu müəyyən edilməlidir.

Sizin tapşırığınız:

1. Gənclərin iştirakının ön şərtləri siyahısına yenidən nəzər salın.
2. Təşkilatınızda, icmanız və ya layihəinizdə hansı ön şərtlərin təmin edildiyini müəyyən edin.
3. Onların hansı formada və ya hansı dərəcədə təmin olunduğunu təsvir edin.
4. Onlardan hansıların daha çox təmin edilməli olduğuna qərar verin.
5. Buna necə və kim tərəfindən nail oluna biləcəyi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparın.

6. Təşkilatınızda, icmanız və ya layihəzində hansı ön şərtlərin təmin edilmədiyini müəyyən edin.
7. Bu ön şərtlərin hələ də təmin olunmamasının müsbət səbəblərini düşünməyə çalışın.
8. Onlara necə və kim tərəfindən nail oluna biləcəyi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparın.
9. Özünüz üçün real bir plan hazırlayın, burada şəxsən özünüzün gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün vacib olan hansı ön şərtlərin yerinə yetirilməsinə töhfə verəcəyinizi planlayın.

-----> 1.5. Gənclərin iştirakının formaları

Gənclər özləri və bütövlükdə yerli icma üçün vacib qərarların qəbul olunmasında müxtəlif yollarla iştirak edə bilərlər. Bəzi iştirak formaları gənclər üçün digərlərindən daha cəlbedicidir; müəyyən mühidə bəziləri digərlərindən daha uyğun ola bilər və onların hər birinin öz potensialı və çatışmazlıqları vardır.

Gənclərin müasir Avropa cəmiyyətlərində ən çox müşahidə olunan iştirak formaları aşağıdakılardır:

- könüllü iş;
- qeyri-formal təhsilin müxtəlif formalarında iştirak etmək;
- yaşlılarla öyrənmək – gənclərin öz yaşlılarının təhsilinə cəlb olunması (məsələn, sağlamlığın təşviqi proqramları, məlumatlandırma kampanyaları və s.);
- təşkilatda/klubda fəal olmaq və onun işinin bəzi sahələrinə görə məsuliyyət daşımaq;
- gənclər şuraları, parlamentləri, forumları və digər strukturlar – beynəlxalq, milli, regional və ya yerli qurumların, məktəblərin, klubların, QHT-lərin və s. qərar qəbulu proseslərində iştirak etməyin ənənəvi yolu;
- bəzi qurumlarda (məsələn, Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğu) mövcud olan birgə idarəçilik sistemləri – burada qərarlar gənclər və ya gənclər təşkilatlarının nümayəndələri və qurumların nümayəndələri tərəfindən bərabər əsasda qəbul olunur;
- konsultasiyalar – qərar qəbulu proseslərində ehtiyacları və narahatlıqları səsləndirmək və təkliflər irəli sürmək üçün istifadə olunur;
- gənclərin layihələr və fəaliyyətlərdə iştirakının müxtəlif səviyyələri (mütəşəkkil, həmçinin, qeyri-mütəşəkkil);
- kampaniya fəaliyyətləri;
- siyasi partiyaların, birliklərin və maraq qruplarının üzvlüyü;
- seçkilərdə iştirak etmək (həm səs vermək, həm də seçilmək).

Yuxarıda qeyd olunmuş iştirak formalarına əslində nə qədər gəncin cəlb olunduğuna nəzər salsaq, onların sayının get-gedə azaldığı aydın olar. Buna baxmayaraq, gənclərin iştiraka marağı azalmır. Məlum olur ki, “əksər gənclər iştirak etmək və cəmiyyətin etdiyi seçimlərə təsir göstərmək istəyirlər, lakin bunu köhnəmiş iştirakçı strukturlar və mexanizmlər vasitəsilə deyil, daha fərdi və birdəfəlik əsasda etməyi arzulayırlar”.²¹ Bu hal gənclərin iştirakı sahəsində çalışan təcrübəçilər üçün mühüm nəticələr doğurur – gənclər təcrübədən keçirmək və cəlb olunmağın uyğun formasını tapmaq imkanına malik olmalıdırlar, bu isə iştirakın ənənəvi olmayan formalarına diqqət yetirilməsinə gətirib çıxara bilər.

²¹ Al Ağ Kağız, “Avropa gənclərində yeni meyil”, COM (2001) 681 yekun, s. 10.

“İştirakın yeni formaları” dedikdə nəyin nəzərdə tutulduğuna dair hazırda vahid tərifi mövcud deyildir, lakin müxtəlif mənbələrdə aşağıdakı nümunələr qeyd olunur:

- yaşlılar şəbəkələri;
- müzakirə forumu;
- ərizə imzalamaq;
- “yeni sosial hərəkatlarda” iştirak;
- dəstək qrupları;
- məhsulların baykot edilməsi;
- nümayişlər;
- beynəlxalq görüşlər;
- məlumat toplamaq, fikirləri ifadə etmək və ya qərar qəbulu proseslərinə təsir göstərmək üçün İnternetdən istifadə etmək.

Gənclərin iştirakını təşviq edən və gəncləri cəlb etməyin yeni yollarını axtaran fərdlər, təşkilatlar və icmalar öz motivasiyalarını dəqiq şəkildə müəyyən etməlidirlər. Rəsmi statistikanın daha yaxşı görünməsi üçün daha çox gənc cəlb etmək istəyirsiniz? Yoxsa gənclərin cəlb olunması və töhfə verməsi üçün ən yaxşı və əhəmiyyətli yolları axtarırsınız? Yaxud başqa səbəblər var? Məlum olur ki, yalnız iştirak edən gənclərin sayını artırmağa yönəlmək deyil, həmçinin, iştirakın keyfiyyətini yüksəltməyə diqqət yetirmək lazımdır.

Düşünmək vaxtı

1. *İcmanızda və ya təşkilatınızda gənclərin ən geniş yayılmış iştirak formaları hansılardır?*
2. *Sizin fikrinizcə, niyə belədir?*
3. *Sizin fikrinizcə, mühitinizdə gənclərin iştirakının digər formaları üçün uyğun şərait yaratmaqla gənclərin daha səmərəli iştirakını təmin etmək olar? Nəyə görə?*
4. *Sizin fikrinizcə, gənclərin iştirak etməməsi hansı dərəcədə iştirakın bir forması sayıla bilər? Niyə bəzi gənclər iştirak etmir və bununla nəyə nail olmaq istəyirlər?*
5. *Yuxarıda göstərilənlərdən başqa digər iştirak formaları düşüncənə bilirsiniz?*

-----> 2-ci fəsil

Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası

-----> 2.1. Giriş

Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası nədir?

Gənclərin iştirakı Avropa Şurasının, xüsusilə Gənclər və İdman Direktorluğu və Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin işində yüksək prioritet verilən sahələrdəndir. Gənclərin cəlb olunmasını təşviq etmək və ehtiyacı olanları lazımi vasitə və bacarıqlarla təmin etmək üçün çoxsaylı təşəbbüslər irəli sürülmüşdür. Məsələn, birgə idarəçilik sistemi,²² təlimlər və digər tədris fəaliyyətləri, tədqiqat işləri və iştirakı təşviq edən gənclər layihələrinə maliyyə dəstəyi.²³

Yerli və regional səviyyədə gənclərin iştirakını təşviq etməyin olduqca xüsusi bir vasitəsi Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyasıdır; bu sənəd Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi tərəfindən 2003-cü ilin mayında qəbul olunmuşdur. Xartiya iştirakla bağlı çalışanların – gənclər, gənclər təşkilatları, yerli qurumlar və s. – yerli şəraitdə istifadə edə biləcəyi konkret fikirlər və vasitələr təqdim edir. Buna baxmayaraq, xartiya istifadə etmək üçün hazır formalar təklif etmir, çünki Avropa boyunca mövcud ehtiyaclar və şərtlər kəskin şəkildə fərqlənir. Beləliklə, xartiya gənclərin iştirakının yerli və regional səviyyələrdə təbliğ etməyin dəqiq müəyyən olunmuş resepti kimi deyil, məsləhətlər və ilham qaynağı kimi görülməlidir.

²² Gənclər təşkilatlarının və hökumətlərin nümayəndələrinin unikal tərəfdaşlığı vasitəsilə Avropa Şurası Gənclər və İdman Direktorluğu daxilində birgə idarəçilik sistemi yaradılmışdır. Belə ki, gənclər Avropa Şurasının gənclər siyasətinin formalaşdırılması və icrasında öz fikirlərini bildirmək imkanına malikdirlər. Birgə idarəçilik sistemi barəsində daha ətraflı məlumat hazırkı təlimat vəsaitinin 7-ci fəslində verilmişdir.

²³ Hər il Avropa Gənclər Fondu Avropada yerli, milli və beynəlxalq səviyyədə gənclərin iştirakını təşviq edən çoxsaylı layihələrə maliyyə yardımı ayırır.

Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətler Konqresi nədir?

Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası Avropa Şurasının siyasi institutlarından biri olan Yerli və Regional Hakimiyyətler Konqresi tərəfindən irəli sürülmüş və qəbul olunmuşdur. Konqres Nazirlər Komitəsinə yerli və regional siyasətin müxtəlif aspektləri barəsində məsləhət verir. O, Avropa Şurasına üzv dövlətlərdən həm yerli, həm də regional hakimiyyət qurumlarının seçilmiş nümayəndələrini bir araya gətirir.

Demokratiya Avropanın kiçik şəhərlərində və kəndlərində başladığından Konqresin əsas rolu yerli və regional səviyyədə demokratiyanı təbliğ etməkdən ibarətdir. Konqresin Prezidenti Halvdan Skard demişdir: "Konqres Avropada yerli və regional demokratiyanı mühafizə edən əsas qurumlardan birinə və hökumətlərlə dialoqda aparıcı siyasi tərəfdaşa çevrilmişdir."

Konqresin fəaliyyəti aşağıdakılara istiqamətlənmişdir:

- yerli və regional səviyyədə özünüidarəetmənin təşkil olunmasını və inkişafını dəstəkləmək;
- yerli və regional qurumlar və milli qurumlar arasında qurucu dialoqu genişləndirmək;
- Avropa regionlarında və bələdiyyələrində yerli demokratiyaya nəzarət etmək;
- yerli və regional seçkilərə nəzarət etmək;

Konqres iki palatadan ibarətdir: Yerli Hakimiyyət Qurumları Palatası və Regionlar Palatası. 318 əsas və 318 əvəzləyici üzvdən ibarət olan hər iki palata 200 000 Avropa bələdiyyəsini və regionunu təmsil edir və onların yerli və regional qurumlarının milli assosiasiyaları tərəfindən təyin olunurlar.

Qanunla müəyyən edilmiş dörd komitə müxtəlif məsələlərlə məşğul olur, palatalar üçün hesabatları və siyasi mətnləri ətraflı şəkildə hazırlayır. Onlardan biri gənclərin məsələlərinə görə məsuliyyət daşıyan Mədəniyyət və Təhsil Komitəsidir.

Konqres fəal şəkildə yenilənmiş xartiyanın mümkün qədər geniş təmin olunmasına çalışır. Buna baxmayaraq, yenilənmiş xartiya Konqres tərəfindən hazırlansa belə, onun icrasına görə yerli və regional hakimiyyət qurumları məsuliyyət daşıyırlar.

Sizin tapşırığınız:

1. *Yerli Hakimiyyət Qurumları Palatası və Regionlar Palatasında ölkənizin təmsilçilərinin kimlər olduğunu öyrənin (Konqresin veb sahifəsində siyahı yerləşdirilmişdir).*
2. *Onlarla əlaqə saxlayın, ölkənizdə yenilənmiş xartiyanı təbliğ etmək və yerinə yetirmək üçün nələr edildiyinə və başqa hansı addımların planlaşdırıldığına dair daha çox məlumat alın.*
3. *Xartiyanın təbliği və icrasına necə töhfə verə biləcəyinizi soruşun.*
4. *Cəlb olunmağın və gənclər təşkilatı, yerli icma və ya yerli qurumları cəlb etməyin mümkün yolları barədə düşünün.*

Xartiya necə və niyə yenilənib?

Bələdiyyə və Regional Həyatda Gənclərin İştirakına dair Avropa Xartiyası (sənədin ilkin adı) 1992-ci ilin martında Avropa Şurasının Mövcud Yerli və Regional Qurumlar Konfransı (1994-cü ildə adı "Avropa Yerli və Regional Hakimiyyətler Konqresi" olaraq dəyişdirilmişdir) tərəfindən qəbul olunmuşdur. Potensialına

baxmayaraq, sənəd nə geniş miqyasda tanınmamış, nə də Avropa Şurasının üzv dövlətləri tərəfindən kifayət qədər istifadə edilməmişdir.²⁴ On il sonra Konqres və Gənclər və İdman Direktorluğu Avropa Xartiyasının 10 illiyini qeyd etmək və xartiyanın mövcudluğunun ilk onilliyində gənclərin iştirakının uğurları və problemlərini qiymətləndirmək məqsədilə Krakovda (7-8 mart, 2002) “Gənclər – öz Şəhərlərində və Regionlarında Tərəflər” Konfransını təşkil etdi.²⁵ Konfrans, həmçinin, gənclərin iştirakının və bu sahədəki uğurlu təcrübələrin sonrakı təbliğinə həsr olunmuşdu.

Özünün yekun bəyanatında konfrans Avropa xartiyasına düzəlişlər edilməsini tələb etdi, çünki xartiyanın müddəalarının müasir cəmiyyətdəki yeni prosesləri kifayət qədər əks etdirməyinə dair razılığa gəldi.

Düşünmək vaxtı

1. *Gənclərin həyatları, ehtiyacları və arzularına təsir göstərən yeni sosial, siyasi, iqtisadi və ya texnoloji amillər hansılardır?*
2. *Onlardan hansı gənclərin iştirakına əsas təsir göstərə bilər (həm global, həm də icma və ya təşkilat səviyyəsində)?*

Bu tələb nəticəsində, Konqresin və Avropa Şurasının Məşvərətçi Şurasının²⁶ üzvlərindən ibarət ekspertlər qrupu yaradıldı və xartiyanın yenilənməsi üzrə işə başladı. Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası Konqres tərəfindən 2003-cü ilin mayında qəbul olundu (128-ci tövsiyəyə əlavə kimi).

Yenilənmiş xartiya müasir Avropa cəmiyyətlərində gənclərin həyatlarına təsir edən yeni proseslərə toxunur, məsələn, gənclər arasında İnternetdən artan asılılıq, gənclərin işsizliyi və ya şəhərlərdəki təhlükələrin nəticələri. Bundan əlavə, xartiyada gənclər üçün vacib məsələlərə həsr olunmuş yerli siyasətlər nəzərdən keçirilir və bu siyasətlər vasitəsilə yerli səviyyədə gənclərin iştirakının necə dəstəklənə biləcəyi göstərilir.

Yenilənmiş xartiya müxtəlif dillərdə

Xartiya Avropa Şurasının iki rəsmi dilində - ingilis və fransız dillərində - çap olunmuşdur, lakin onun bir sıra digər Avropa dillərinə tərcümələri mövcuddur.²⁷ Xartiyanın Avropa Şurasına bütün üzv dövlətlərin rəsmi dillərinə tərcümə prosesi davam edir, belə ki, gələcəkdə Avropadakı yerli icmalar onu öz dillərində əldə edə biləcəklər.

²⁴ Dorley, C., “Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğunun 2003-2005-ci illərdə gənclərin iştirakı və demokratik vətəndaşlıq sahəsində apardığı işə dair sintez hesabatı, gənclərin iştirakında hazırkı meyillərin təhlili və gələcək fəaliyyət üçün tövsiyələr”, CDEJ (2006)4, Strazburq, yanvar 2006, s. 6.

²⁵ Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyasına Giriş, Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyət Konqresi, may 2003, s. 5.

²⁶ Məşvərət Şurası Avropa Şurasının qanunla müəyyən edilmiş qurumu olmaqla qeyri-hökumət gənclər təşkilatlarının və şəbəkələrinin 30 nümayəndəsindən ibarətdir. Onun əsas rolu Avropa Şurasının gənclər sektorunda siyasət və proqram məsələləri üzrə tövsiyələr irəli sürməkdir.

²⁷ Mövcud tərcümələr Konqresin veb saytından: www.coe.int/t/congress və ya Gənclər Siyasəti üzrə Avropa Bilik Mərkəzinin veb saytından: www.training-youth.net and www.youth-knowledge.net/INTEGRATION/EKC/GP/charter.html əldə oluna bilər.

Yenilənmiş xartiya Avropa Şurasının rəsmi sənədidir, buna görə də, rəsmi dildə yazıldığından hüquqi sənədlərlə işləməyən şəxslər, xüsusilə gənclər üçün onu başa düşmək çətin görünə bilər. Bununla əlaqədar, yenilənmiş xartiyanın "sadə dildə" versiyası hazırlanmışdır, burada prinsiplər və tövsiyələr nümunələr vasitəsilə nümayiş etdirilmiş və sadə formada, "gənclərə uyğun" dillə izah olunmuşdur. Sadə dildə olan versiya interaktiv CD-Rom və onlayn formada mövcuddur, belə ki, gənclər formal olmayan yolla xartiya ilə tanış ola bilərlər.²⁸

Sizin tapşırığınız:

1. *Yenilənmiş xartiyanın sizin dilinizə tərcümə olunub-olunmadığını müəyyən edin (həm rəsmi, həm də sadə dildə olan versiyaların).*
2. *Əgər olunmayıbsa, sizin tanıdığınız hər hansı təşkilat, institut və ya qrup xartiyanı sizin dilinizə tərcümə etmək istəyər? Özünüz tərcümənin təşkilinə cəlb olunmaq istəyirsiniz?*
3. *Mümkün tərəfdaşlarla əlaqə qurun və tərcümə prosesini planlaşdırın.*
4. *Planınızı icra edin.*
5. *Tərcümə olunmuş versiyanı Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğuna (youth@coe.int) və Konqresin Katibliyinə (congress.web@coe.int) göndərin ki, digər şəxslər də ondan faydalana bilsin.*
6. *Artıq tərcümə olunubsa, aşkar edin:*
  - *ölkənizdə çap olunmuş nüsxələri haradan əldə etmək olar;*
  - *xartiyanın tərcüməsinin onlayn versiyası mövcuddur? Mövcuddursa, hansı veb səhifələrdə?*
7. *Ehtiyacınız olacağı sayda xartiya sifariş edin.*
8. *Xartiyanın sadə dildəki versiyasının sizin dildə olub-olmadığını və onu necə əldə edə biləcəyinizi müəyyən edin.*

Xartiyanın hüquqi statusu

Nazirlər Komitəsinin Rec(2004)13 sayılı Tövsiyəsi yenilənmiş xartiyanın icrasını dəstəkləyir və Avropa Şurasının bütün üzv dövlətləri tərəfindən qəbul olunmuşdur.²⁹ Təcrübədə bu, o deməkdir ki, tövsiyələr icbari xarakter daşımasa da, üzv dövlətlərin yenilənmiş xartiyanı icra etməklə bağlı mənəvi öhdəliyi vardır. Buna görə də, xartiya yerli və regional səviyyələrdə gənclərin iştirakını artırmaq üçün prinsiplər, ən yaxşı təcrübələr və qaydalar toplusu kimi nəzərdən keçirilməlidir.

²⁸ Buradan əldə edə bilərsiniz: www.youth-knowledge.net/INTEGRATION/EKC/GP/charter.html.

²⁹ Bu kitabça nəşr olunarkən (payız, 2007) Avropa Şurasının 47 üzv dövləti var: Albaniya, Andorra, Ermənistan, Avstriya, Azərbaycan, Belçika, Bosniya və Hertseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Çex Respublikası, Danimarka, Estoniya, Finlandiya, Fransa, Gürcüstan, Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, İslandiya, İrlandiya, İtaliya, Latviya, Lixtenşteyn, Litva, Lüksemburq, Malta, Moldova, Monako, Monteneqro, Niderland, Norveç, Polşa, Portuqaliya, Rumıniya, Rusiya Federasiyası, San Marino, Serbiya, Slovakiya, Sloveniya, İspaniya, İsveç, İsveçrə, Keçmiş Yuqoslav Respublikası, Makedoniya, Türkiyə, Ukrayna, Birləşmiş Krallıq. Yenilənmiş siyahı üçün baxın: www.coe.int/T/E/com/about_coe/member_states/default.asp.

-----> 2.2. Xartiyanın məzmunu

Xartiya yerli səviyyədə gənclərin iştirakının müxtəlif aspektlərinə həsr olunmuş üç hissədən ibarətdir.

I hissə – Sektor siyasətləri

Gənclərin fəal iştirakı bir sıra daxili (məsələn, motivasiya, ehtiyaclar və məqsədlər) və xarici (məsələn, şərait, infrastruktur və xarici sistemlər) amillərdən asılıdır. Yerli siyasətlər gənclərin öz məktəbləri, təşkilatları və ya icmalarının həyatında iştirakı üçün lazımi şəraitin və infrastrukturun yaradılmasında olduqca mühüm rol oynayır, buna görə də, yenilənmiş xartiyada müxtəlif siyasət sahələri nəzərdən keçirilir və gənclərin iştirakına lazımi dəstəyi təmin etmək üçün konkret tədbirlər təklif olunur. Buna baxmayaraq, həmin təkliflər ümumi xarakter daşıyır, çünki Avropanın müxtəlif icmalarında yerli şəraitdən asılı olaraq bu təkliflərin tətbiqində təbii üçün ən uyğun yollar bir-birindən fərqlənir.

Siyasət sahəsi	Yerli və regional hakimiyyət qurumları üçün tövsiyələr
İdman, asudə vaxt və assosiativ həyat siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər assosiasiyaları və təşkilatları, gənclər qrupları və yerli mərkəzlər tərəfindən aparılan fəaliyyəti dəstəkləmək; – yerli gənclər klublarının və təşkilatlarının işçilərinə, fasilitatorlarına və liderlərinə təlim keçən təşkilatları dəstəkləmək; – assosiasiyaları özlərinin qanunla müəyyən edilmiş orqanlarında gənclərin iştirakını təbliğ etməyə ruhlandırmaq.
Gənclərin işlə təmin olunmasını təbliğ etmək və işsizliklə mübarizə aparmaq siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər arasında işsizliklə mübarizə aparmaq və gənclər üçün iş imkanlarını təmin etmək məqsədilə siyasət və proqramlar hazırlamaq; – yerli işgötürmə mərkəzləri yaratmaq; – gənclər tərəfindən biznes qurulmasını dəstəkləmək; – sosial iqtisadiyyat, özünəyardım təşəbbüsləri və ya kooperativlərlə eksperimentasiyaya təkan vermək.
Şəhər mühiti və yaşayış yerləri, ev təminatı və nəqliyyat siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – daha çox inteqrasiya olunmuş, daha az parçalanmış yaşam şəraitinə əsaslanan şəhər mühiti yaratmaq siyasəti üçün lazımi şərtləri təmin etmək; – ev təminatı və şəhər mühiti siyasətlərini həyata keçirmək; – daha harmonik mühit üçün proqramlar hazırlamaq; – ev təminatı ilə bağlı yerli məlumatlandırma xidmətlərini inkişaf etdirmək; – gənclərin evlə təmin olunmasına yardım etmək üçün yerli sxemlər hazırlamaq; – gəncləri ictimai nəqliyyatın təşkilinə cəlb etmək; – kəndlərə nəqliyyat xidmətlərini təmin etməyə çalışan nəqliyyat təşəbbüslərini dəstəkləmək.

<p>Gənclərin iştirakını təbliğ etmək üçün təhsil və təlim siyasəti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - fəal şəkildə gəncləri məktəb həyatında iştiraka həvəsləndirmək; - gənclərin demokratik tələbə assosiasiyaları yarada bilməsi üçün maliyyə və digər yardımları (məsələn, görüş vəsaitləri) təmin etmək; - gənclər və onların assosiasiyaları ilə kurikulum və digər məsələlərlə bağlı mütəmadi məsləhətləşmə aparılmasını təmin etmək.
<p>Mobillik və mübadilə siyasəti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - gənclərin mobilliyi istiqamətində çalışan qrupları və assosiasiyaları dəstəkləmək; - gəncləri, məktəbləri və təşkilatları beynəlxalq mübadilələrdə və şəbəkələrdə iştirak etməyə həvəsləndirmək; - belə mübadilələri əlaqələndirən tvininq komitələri və ya digər orqanlara gənclərin nümayəndələrini daxil etmək.
<p>Səhiyyə siyasəti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sosial rifah və sağlamlığın təbliği ilə məşğul olan qruplar, təşkilatlar və gənclər arasında məsləhətləşmələr üçün institusional mexanizmləri yaratmaq və ya inkişaf etdirmək; - tütün, spirtli içki və ya narkotiklərdən istifadənin təsirinə məruz qalmış gənclər üçün yerli məlumatlandırma siyasətlərini və konsultasiya xidmətlərini təqdim etmək, inkişaf etdirmək və ya təbliğ etmək; - qarşısını alma və bərpa işlərinə cəlb olunmuş sosial və gənclər işçiləri və rəhbərləri üçün xüsusi təlim siyasətləri hazırlamaq; - cinsi yolla keçən xəstəliklərlə əlaqədar məlumatlandırma kampanyalarını və preventiv tədbirləri intensivləşdirmək.
<p>Gender bərabərliyi siyasəti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - gənc kişi və qadınları peşəkar həyata, assosiasiyalarda, siyasətdə, yerli və regional hakimiyyət qurumlarında məsul vəzifələr tutmağa dəstəkləmək; - bərabərsizlikləri aradan qaldırmağa yönəlmiş plan hazırlamaq və bərabər imkanları təbliğ edən tədbirləri yerinə yetirmək və qiymətləndirməklə kişi və qadınlar arasında bərabərliyə əsaslanan təhsil siyasətini təbliğ etmək; - qız və qadınların təlim kursları barəsində məlumat almasını təmin etmək; - qızlara və qadınlara xüsusi kurslar və qrantlar təklif etmək; - ictimai işlərlə məşğul olan qurumlarda qadınlar üçün kvotalar saxlamaq; - sosial xidmətlər üçün maliyyə tədbirləri təqdim etmək.
<p>Kənd yerləri üçün xüsusi siyasət</p>	<ul style="list-style-type: none"> - müxtəlif sektor siyasətlərinin kənd yerlərində yaşayan gənclərin xüsusi ehtiyaclarını əks etdirməsini və onlara toxunmasını təmin etmək; - kənd yerlərində fəal olan gənclər və icma təşkilatlarına dəstək vermək.

Mədəniyyətə çıxış siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərin mədəniyyət tərəfdaşları olmasına imkan yaradan siyasətlər qəbul etmək; – bilik, mədəniyyət və yaradıcı fəaliyyətə cəlb olunmaq imkanını təmin edən siyasətlər qəbul etmək.
Zorakılıq və cinayətlə mübarizə siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gəncləri cinayətin qarşısının alınması şuralarına daxil etmək; – cinayətə cəlb olunmuş və ya cəlb olunmaq riski altında olan gənclərlə işləmək; – irqçi zorakılıqla mübarizə aparmaq; – məktəblərdə zorakılıqla mübarizə aparmaq; – qeyri-zorakılığı və tolerantlığı təbliğ edən şəbəkələr və ya layihələrin yarıdılmasına töhfə vermək; – gəncləri cinsi istismardan qorumaq; – cinsi istismara məruz qalmış qurbanlara dəstək vermək üçün strukturlar yaratmaq.
Ayrı-seçkilik əleyhinə siyasət	<ul style="list-style-type: none"> – insan hüquqlarını fəal şəkildə təbliğ etmək; – ayrı-seçkilik əleyhinə qanunvericiliyi həyata keçirmək; – bütün vətəndaşlar üçün ictimai yerlərə, peşəkar təlimlərə, məktəblərə, evlə təminatə və mədəni fəaliyyətlərə və s. bərabər çıxışı təmin etmək; – məktəb kurikulumunun bir hissəsi kimi dinlərarası dialoqu, multikultural, irqçilik əleyhinə və ayrı-seçkilik əleyhinə təhsili daxil etmək.
Seksuallıq siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – məktəblərdə direktiv olmayan seks təhsilini təbliğ etmək; – münasibətlər və seksuallıq barədə məlumat təklif edən təşkilatları və xidmətləri dəstəkləmək; – bu sahədə yaşlı işini dəstəkləmək.
Hüquqlar və qanuna çıxış siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərin hüquqları barədə məlumat yaymaq; – gənclərin hüquqlarının həyata keçirilməsini təmin etmək üçün hazırlanmış xidmətləri dəstəkləmək; – gənclərə yeni qaydaların hazırlanmasında iştirak etmək imkanı vermək.

II hissə – Gənclərin iştirakının vasitələri

Növbəti hissə gənclərin iştirakına təkan verməyə çalışan yerli qurumlar tərəfindən istifadə oluna biləcək fikirləri və vasitələri əks etdirir. Onlar gənclərin əhəmiyyətli iştirakının həyata keçirilə biləcəyi konkret sahələrlə əlaqədirlər.

1-ci sahə: Gənclərin iştirakı təlimi

- gənclərin iştirakı sahəsində çalışan müəllimlər və işçilər üçün peşəkar təlim;
- məktəblərdə şagirdlərin iştirakının bütün formalarını həyata keçirmək;
- məktəblərdə vətəndaş təhsili proqramlarını təqdim etmək (gənclərin iştirakı, insan hüquqları və s. təlimlər);
- yaşlı qruplarında təhsili təqdim etmək, lazımı resursları təmin etmək və yaxşı təcrübələrin mübadiləsini dəstəkləmək.

2-ci sahə: Gəncləri məlumatlandırmaq

- gənclər üçün məlumat və ya konsultasiya mərkəzləri yaratmaq və ya onları dəstəkləmək;
- məlumatı qəbul etməkdə çətinlik çəkən gənclərin ehtiyaclarını qarşılamaq üçün xüsusi tədbirlər görmək (əlilliyi olan, İnternetə çıxışı və ya kompyuter biliyi olmayan, çətinlik içərisində və ya kənd yerlərində yaşayanlar və s.);
- gənclər üçün məlumatlandırma xidmətləri ilə bağlı standartları müəyyən etmək və onlara zəmanət vermək;
- məlumatlandırma xidmətlərinin bu standartlara uyğunluğunu təmin etmək.

3-cü sahə: İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə gənclərin iştirakını təşviq etmək

- informasiya və kommunikasiya texnologiyalarını yerli qurumların məlumatlandırma və iştirak siyasətlərinin bir hissəsi kimi istifadə etmək;
- gənclərin bu texnologiyalara çıxışını təmin etmək (həm infrastruktur, həm də bilik cəhətdən).

4-cü sahə: Mətbuatda gənclərin iştirakını təbliğ etmək

- gənclər tərəfindən və onlar üçün hazırlanmış yerli mətbuatın yaradılmasını və fəaliyyətini dəstəkləmək;
- gənclər üçün bu mətbuatın necə təşkil olunması barədə müvafiq təlim proqramlarını təmin etmək.

5-ci sahə: Gəncləri könüllü iş görməyə həvəsləndirmək

- könüllü mərkəzlərinin yaradılmasını dəstəkləmək;
- könüllü iş imkanları barədə məlumat təmin etmək;
- könüllü fəaliyyəti tanıyan və təsdiqləyən sistemlər qurmaq.

6-cı sahə: Gənclərin layihələrini və təşəbbüslərini dəstəkləmək

- gənclərin layihələrinin həyata keçirilməsini asanlaşdırmaq;
- bu layihələrin aparılmasına kömək etmək üçün peşəkar yardım göstərmək;
- maliyyə, maddi və texniki yardım etmək.

7-ci sahə: Gənclər təşkilatlarını təşviq etmək

- gənclər təşkilatlarını dəstəkləmək üçün xüsusi büdcə ayırmaq (gənclər tərəfindən və gənclər üçün çalışan təşkilatlara üstünlük verməklə);
- müvafiq sahələrdə gənclər və gənclər təşkilatları ilə tərəfdaşlıq çərçivəsində birgə idarəçilik prinsipini və qərar qəbulu sistemini tətbiq etmək.

8-ci sahə: Qeyri-hökumət təşkilatları və siyasi partiyalarda gənclərin iştirakını təmin etmək

- gənclərin iştirakını təbliğ edən qeyri-hökumət təşkilatlarına resurslar (həmçinin, maliyyə) təmin etmək;
- siyasi partiya sistemində gənclərin cəlb olunmasını təbliğ etmək.

III hissə – Yerli və regional məsələlərdə gənclərin institusional iştirakı

Yenilənmiş xartiyanın sonuncu hissəsi gənclərin yerli strukturlara və ya qurumlara cəlb olunması ilə bağlı tövsiyələri əhatə edir. Sektor siyasətlərinin (I hissədə nəzərdən keçirilmişdir) bütövlükdə icma səviyyəsində gənclərin iştirakını dəstəkləməklə həyata keçirilməsi üçün bu sahədə gənclərin mövqelərini əks etdirən müvafiq strukturlar yaradılmalıdır. Xartiyada qeyd olunur ki, institusional iştirakın yekun forması yerli şəraitə uyğun olaraq müəyyən edilməlidir, lakin hər zaman gənclər və yerli qurumlar arasında tərəfdaşlığın yaradılması və gənclərin onlara təsir edən qərarların qəbuluna cəlb olunmaq imkanı ilə təmin edilməsi qarşıya məqsəd qoyulmalıdır.

Gənclər şuraları, parlamentləri və forumları ilə bağlı tövsiyələr

- onlar daimi strukturlar olmalıdır;
- onlar gənclər təşkilatlarının seçilmiş və ya təyin olunmuş nümayəndələrindən ibarət olmalıdır;
- onların üzvlüyü icmanın sosioloji quruluşunu əks etdirməlidir;
- gənclər layihələr və onlara təsir göstərən siyasətlərlə bağlı birbaşa məsuliyyət daşımalıdır;
- onlar gənclərin öz fikirlərini və narahatlıqlarını bildirməsi üçün (həmçinin, yerli qurumların təşəbbüsləri üçün) fiziki çərçivə rolunu oynamalıdır;
- onların yerli qurumlara təkliflər irəli sürmək səlahiyyəti olmalıdır;
- onlar gənclərlə bağlı məsələlərdə gənclər və onların təşkilatları ilə məsləhətləşmələrin aparılmasını təmin etməlidirlər;
- onlar gənclərin layihələrini inkişaf etdirmək, nəzarət etmək və qiymətləndirmək üçün forum olmalıdırlar;
- onlar gənclərin yerli səviyyədə digər konsultativ orqanlarda iştirakını təmin etməlidirlər.

Gənclərin iştirak strukturlarının dəstəklənməsi ilə bağlı tövsiyələr

- yerli qurumlar lazımi məkan, maliyyə və maddi dəstəyi təmin etməklə gənclərin iştirakı üçün həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi strukturları təmin etməlidirlər (buna baxmayaraq, onlar digər mənbələrdən əlavə dəstəyin tapılmasına görə məsuliyyət daşıyırlar);
- yerli qurumlar dəstək strukturlarına nəzarətə görə məsuliyyət daşıyan zəmanətçi təmin etməlidirlər;
- zəmanətçi müstəqil olmalı və onun namizədliyi gənclərin nümayəndələri və yerli qurumlar arasında razılaşdırılmalıdır;
- zəmanətçi gənclər və seçilmiş yerli namizədlər arasında vasitəçi kimi çalışmalı, gənclər və yerli qurumlar arasında anlaşmazlıq və ya mübahisəli məsələ olduqda gənclərin maraqlarını təmsil etməli, ikisi arasında ünsiyyət vasitəsi olmalıdır.

-----> 2.3. Xartiyanın hədəf qrupları

Yenilənmiş xartiya gənclərin yerli şəraitdə iştirakının artırılmasına görə məsuliyyət daşıyan, bu sahəyə cəlb olunmuş və ya onda maraqlı olan hamıya şamil olunan bir sənəddir. Hər bir şəxs xartiyaya fərqli perspektivdən yanaşacaq və onu özünə uyğun şəkildə istifadə etmək istəyəcəkdir, lakin hamı üçün son məqsəd eyni olacaqdır: gənclərin öz həyatlarına təsir edən təşəbbüslər və qərar qəbulu proseslərində əhəmiyyətli iştirak üçün lazımi hüquq, vəsaitlər, məkan, imkanlar və dəstəklə təmin olunması. Bu beş açar söz – hüquq, vəsaitlər, məkan, imkanlar və dəstək xartiyanın iştiraka yanaşmasının əsas elementləridir və bu təlimat vəsaitinin 3-cü fəslində daha geniş şəkildə izah olunacaqdır.

----->

Xartiyanın ünvanlandığı əsas hədəf qrupları:

– *Gənclər*

Gənclər əhalinin nəzərəçarpan hissəsini təşkil edir. Onlar qarışıq qrupdurlar, bu qrupun öz ehtiyacları və məqsədləri vardır, gənclər onlar üçün əhəmiyyətli məsələlərin həllində əhəmiyyətli rol oynadıqda və öz fikirlərini bildirə bildikdə həmin ethtiyac və məqsədlər daha yaxşı qarşılana bilər.

– *Gənclərin qeyri-formal qrupları*

Bəzi gənclər öz fikirlərini bölüşməkdən və digər gənclərlə bir araya gəlməkdən həzz alırlar, lakin assosiasiyaların rəsmi üzvü və ya istənilən strukturlaşdırılmış qurumun hissəsi olmaq istəmirlər. Bunun əvəzinə, onlar qeydiyyatla alınmamış, olduqca çevik qaydaları olan və onların ehtiyaclarını ierarxik və ya mütəşəkkil assosiasiyalardan daha səmərəli şəkildə qarşılayan qeyri-formal qrupların üzvü olmağı seçirlər. Belə qeyri-formal qruplar, məsələn, könüllü şəbəkələr, dəstək qrupları və ya virtual icmalar şəklində mövcud ola bilər.

– *Gənclərin təşkilatları və assosiasiyaları*

Gənclər təşkilatı və ya gənclər şurasının üzvü olmaq gənclərin iştirakının ənənəvi formalarındandır. Gənclərin rəhbərlik mövqeyində olması ideal hal sayılsa da, bəzi gənclər təşkilatları ya tək-cə böyük tələb olunduqda, ya da gənclər və böyük tələblərin tərəfdaşlığı çərçivəsində idarə olunur. Gənclərin təşkilatları və ya assosiasiyaları adətən yerli və ya milli qurumlar tərəfindən qeydiyyatla alınır və hüquqi vahidlər olaraq fəaliyyət göstərirlər. Belə ki, bəzi ölkələrdə böyük tələblərin rəhbərlik mövqeyində olması tələb olunur, çünki gənclər təşkilatının fəaliyyətinə görə hüquqi cəhətdən məsuliyyətə cəlb oluna bilmirlər.

– *Təhsil qurumları*

Məktəblər gənclərin dünya haqqında yeni məlumatlar aldığı, fikirlərini formalaşdırdığı və həyatlarının növbəti mərhələsinə hazırlaşdığı əsas yerlərdir. Əksər gənclər həyatlarının böyük hissəsini məktəbdə və ya universitetdə keçirirlər, buna görə də, həmin məkanlarda gənclərin iştirakı tək-cə təbliğ edilməli deyil, həm də həyata keçirilməlidir.

– *Digər təşkilatlar*

Gənclərin iştirakı sahəsində çalışan bir çox digər təşkilatlar da var ki, birbaşa gənclərlə işləmirlər və ya onların üzvlüyü müxtəlif peşəkar qruplara və ya müxtəlif yaş həddində olan insanlara açıqdır. Belə təşkilatlar, məsələn, gənclərlə çalışanlar və ya müəllimlər üçün təhsil fəaliyyətləri təşkil edir, tədqiqata diqqət ayırır və ya gənclərə uyğun siyasətlərin həyata keçirilməsi üçün lobbicilik edirlər.

– *Yerli qurumlar*

Avropa ölkələrində yerli qurumlar daxilində gənclərin məsələləri ilə məşğul olan xüsusi vahidlər yaratmaq təcrübəsi get-gedə daha geniş yayılmaqdadır. Bu sahədə çalışan tək şəxs və ya bütöv departament olmasından asılı olmayaraq, həmin vahidlərin məqsədi yerli şəraitdə gənclərin iştirakına tək-cə vermək və gənclərin müxtəlif fəaliyyətlərini və təşəbbüslərini dəstəkləmək olmalıdır. Buna baxmayaraq, tək-cə gənclərə görə birbaşa məsuliyyət daşıyan nümayəndələrin yenilənmiş xartiyadan istifadə etməsi kifayət deyil. Artıq qeyd olunduğu kimi, gənclər müxtəlif sektor siyasətlərinin təsirində məruz qalırlar, buna görə də, yerli qurumların strukturuna daxil olan digər vahidlər də xartiyanın icrasına cəlb olunmalıdır.

Xartiyaya nəzər saldıqda belə bir təəssürat yaranır ki, sənəd əsasən yerli qurumlara ünvanlanmışdır, çünki onun böyük hissəsi yerli siyasətlərə və vasitələrə həsr olunmuşdur. Əslində, yerli səviyyədə gənclərin iştirakı üçün uyğun şərtlərin təmin edilməsində qurumların olduqca mühüm rolu vardır, lakin onlar bu rolu gənclərin və onların təşkilatlarının əməkdaşlığı və dəstəyi olmadan həyata keçirə bilməzlər və keçirməməlidirlər. Buna görə də, xartiyanın prinsiplərinin və tövsiyələrinin spesifik icmada uğurla tətbiq olunmasını təmin etmək üçün yuxarıda qeyd olunmuş bütün hədəf qrupları, müxtəlif rollarda və ya mövqələrdə olsa da, cəlb olunmalıdırlar. Təlimat vəsaitinin növbəti fəsilələrində qrupların hər birinin yerli səviyyədə xartiyanın icrasına necə cəlb oluna biləcəyi barədə daha ətraflı məlumat veriləcəkdir.

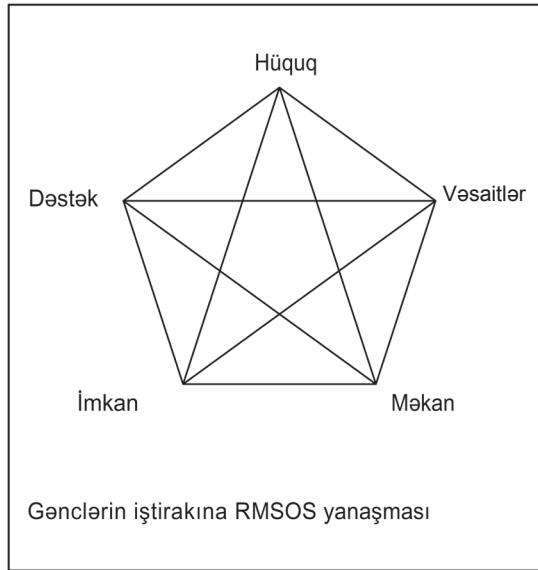

3-cü fəsil

Xartiyanın iştirakla bağlı yanaşması

3.1. Xartiyanın iştirakla bağlı yanaşmasına giriş

Yenilənmiş xartiya yerli səviyyədə gənclərin iştirakının təbliğinə cəlb olunmuş müxtəlif qruplara ünvanlanmışdır. Sənədin önəmli bir hissəsi müxtəlif sektor siyasətləri üzrə tövsiyələri əhatə etsə də, burada gənclərin iştirakının siyasi aspektlərindən daha artığı təqdim olunur. Xartiya gənclərin yerli səviyyədə cəlb olunmasının bütün sahələrində istifadə oluna biləcək bir yanaşmanı irəli sürür, məsələn, gənclər üçün iştirakçı layihələrin aparılması, gənc-böyük tərəfdaşlıqlarının qurulması və ya gənclər təşkilatları və qruplarının yaradılması zamanı və s.

Xartiyanın iştirakla yanaşması “RMSOS” (Right, Means, Support, Opportunity, Space) adlandırılan yanaşmadır və sənədin preambulasında qeyd olunmuş beş açar sözə əsaslanır: Hüquq, vəsaitlər, məkan, imkan və dəstək.³⁰ Bu yanaşmaya əsasən yalnız uyğun şərtlər yaradıldıqda və iştirakçı işə cəlb olunmuş bütün tərəflər həmin şərtlərin mövcud olmasına görə məsuliyyət daşıdıqda gənclərin əhəmiyyətli iştirakı baş tutur.

Beş açar söz, Hüquq, Vəsaitlər, Məkan, İmkan və Dəstək, yerli səviyyədə gənclərin cəlb olunmasına təsir edən əsas amilləri təmsil edir (onlar bu fəsilə daha geniş izah olunacaqdır). Bunların hər biri fərqli dəstək ölçüsünü əhatə edir, lakin öz aralarında yaxından əlaqədirlər və gənclərin onlar üçün maraqlı olan fəaliyyətlərdə və ya qərarlarda tam şəkildə iştirak edə bilməsi üçün bütün amillər təmin olunmalıdır.

³⁰ Bu açar sözlər xartiyanın preambulasında qeyd olunmuşdur və onlar iştirakın sənəddə göstərilmiş tərfi ilə əlaqədirlər: “İştirak və fəal vətəndaşlıq daha yaxşı cəmiyyət qurmağa töhfə vermək məqsədilə fəaliyyətlərə cəlb olunmaq, qərarların qəbulunda iştirak etmək və təsir göstərmək üçün hüquq, vəsaitlər, məkan, imkan və lazım gəldikdə dəstəyə malik olmaqdır.”

RMSOS yanaşması gənclər, onlarla işləyən şəxslər və ya yerli hakimiyyət qurumları üçün faydalı vasitə ola bilər, çünki bu yanaşma onlara öz layihələri və ya təşəbbüslərinə tənqidi baxmaqda və gənclərin iştirakı üçün uyğun şərtlərin yaradılıb-yaradılmadığını müəyyən etməkdə kömək edir. RMSOS yanaşmasının³¹ təmin etdiyi çərçivənin daha geniş təsviri aşağıda göstərilmişdir.

-----> 3.2. RMSOS çərçivəsi

RMSOS çərçivəsi hər bir layihə, təşəbbüs, təşkilat və ya icma həyatında gənclərin iştirakına təsir edən əsas beş amilin hər birinin hansı dərəcədə mövcud olduğunu müəyyən etmək vasitəsidir.

Hüquq

Gənclərin şərtsiz iştirak etmək hüququ var və 1-ci fəsilə qeyd olunduğu kimi buna insan hüququ və ya vətəndaş hüququ olaraq istinad olunur. İdeal şəraitdə yerli və/və ya regional səviyyədə gənclərin onlara təsir edən məsələlər, fəaliyyətlər və qərarlarda iştirak etmək və məsləhət vermək hüququnu əks etdirən qanun mövcud olmalıdır. Buna baxmayaraq, rəsmi olaraq belə qanunun mövcud olmadığı icmalarda da gənclərin iştirak etmək hüququ vardır. Başqa sözlə desək, bu hüququn təqdim olunması yerli və ya regional hakimiyyət qurumlarından asılı deyil, o, gənclərin malik olduğu və tələb etməli olduğu fundamental hüquqdur.

Gənclər öz hüquqlarını təbliğ etməkdə fəal olmalıdırlar. Əslində bu, o deməkdir ki, yerli qərarlara yalnız məsləhətləşmələr və ya səs vermək vasitəsilə deyil, daha artıq təsir göstərilməlidir. Fəaliyyətlər, layihələr və ya təşkilatlar gənclərin ictimai həyatın bütün sahələrində malik olduqları hüquqları təbliğ etməlidirlər. Buraya vətəndaş və ya siyasi hüquqlarla yanaşı sosial, iqtisadi və ya mədəni hüquqlar da daxildir.

Düşünmək vaxtı

Ümumilikdə hüquqlar

1. *Gənclərin hansı hüquqları var?*
2. *Sizin layihəniz/təşkilatınız hansı hüquqlara istiqamətlənmək və ya təbliğ etmək istəyir?*
3. *Həmin hüquqların layihənizin hədəfləndiyi gənclərə uyğun olduğunu necə bilirsiniz?*

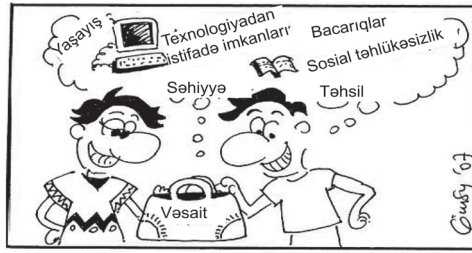
İştirak hüququ

1. *Sizin yerli icmanızda gənclərin iştirak hüququ var? Bunu haradan bilirsiniz?*
2. *Onların iştirak edə bilmək üçün gərəkli hüquqları var (məsələn, fikirlərini bildirmək azadlığı, eşidilmək hüququ və s.)? Həmin hüquqlar xüsusilə hansılardır?*
3. *Sizin layihəniz gənclərin öz həyatlarına təsir edən məsələlər, fəaliyyətlər və qərarlarda iştirak etmək hüququnu necə təbliğ edir?*

³¹ Çərçivənin təsviri 2005-ci ilin iyununda Strazburqda Avropa Gənclər Mərkəzində yerli və regional səviyyədə iştirakçı layihələrin icrası və inkişaf etdirilməsi mövzusunda keçirilmiş təlim üçün hazırlanmış materiallar əsasında hazırlanmışdır.

Sizin layihəniz, təşkilatınız və ya icmanız daxilində gənclərin hüquqları

1. Sizin layihəniz, təşkilatınız və ya icmanız daxilində qərar qəbulu prosesində gənclər hansı rol oynayıb?
2. Onlar qərar qəbulu prosesinin bütün səviyyələrində iştirak edirlər?
3. Onların sizin layihəniz çərçivəsində qərar vermək və həmin qərarları icra etmək üçün lazımı müstəqilliyi və məsuliyyəti vardır?
4. Layihənizə cəlb olunmuş gənclər səmərəli qərar qəbulu üçün vacib olan bacarıqları necə inkişaf etdirirlər?
5. Layihəniz ayrı-seçkilik qoyulmadan (milliyyət, etnik, dini və mədəni mənsubluq, sosial sinif, iqtisadi resurslar, gender, cinsi oriyentasiya, fiziki bacarıq və s. əsaslı) bütün gənclərə hansı dərəcədə açıqdır?

Vəsaitlər

Həyatda kifayət qədər resursları (məsələn, maliyyə resursları) olmayan və işsizlik yaxud digər çətinliklərə görə yoxsulluq şəraitində yaşayan gənclər üçün həyat daha çətin ola bilər. Belə ki, onların ərzaq və ya yaşayış yeri kimi əsas ehtiyacları qarşılanmaya bilər, nəticədə, onlar özlərini cəmiyyətdən təcrid olunmuş və ya kənarda qalmış hiss edə bilərlər. Təbii olaraq, bu şəraitdə prioritet çatışmayan resursların əldə edilməsi üçün müxtəlif yolların axtarılması olur və həmin gənclər təşkilatın və ya icmanın həyatında iştirak etməklə bağlı vaxta və ya motivasiyaya malik olurlar.

Gəncləri cəlb olunmağa həvəsləndirmək üçün əsas ehtiyacların qarşılanması təmin olunmalıdır. Buraya lazımı səviyyədə sosial təhlükəsizlik, təhsil, ev təminatı, səhiyyə, nəqliyyat, bilik və texnologiyaya çıxış daxildir.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin mühitinizdə gənclərin layihəyə, təşkilatınızda və ya icma həyatınızda tam şəkildə iştirak etmək üçün ehtiyac duyduğu ən vacib vəsait hansılardır? Onların ehtiyaclarını necə müəyyən edirsiniz?
2. Layihəniz və ya təşkilatınız bu vəsaitlə bağlı hansı məsələlərə yönəlib (əgər belədirsə)? Hansı yolla?
3. Layihəniz, təşkilatınız və ya icmanız vəsait/resurslar, çıxış, imkan və ya məsafə kimi məsələləri necə əhatə edir?
4. Bunlar layihənizə cəlb etməyə çalışdığınız gənclərin imkanlarına necə təsir edir?
5. Layihənizə müxtəlif qruplardan olan gənclərin cəlb olunması üçün hansı praktiki və uyğun resurslara (məsələn, nəqliyyat, xərclər və ya tərcüməçilər) maliksiniz və ya ehtiyac duyursunuz? Hələ malik olmadığınız resursları necə əldə edə bilərsiniz?
6. Layihəniz və ya təşkilatınız əlilliyi olan və ya çətin şəraitdə yaşayan gənclər üçün əlçatandır? Onların cəlb olunmasına yardım etmək üçün hansı dəstək vacibdir və necə təmin olunur?

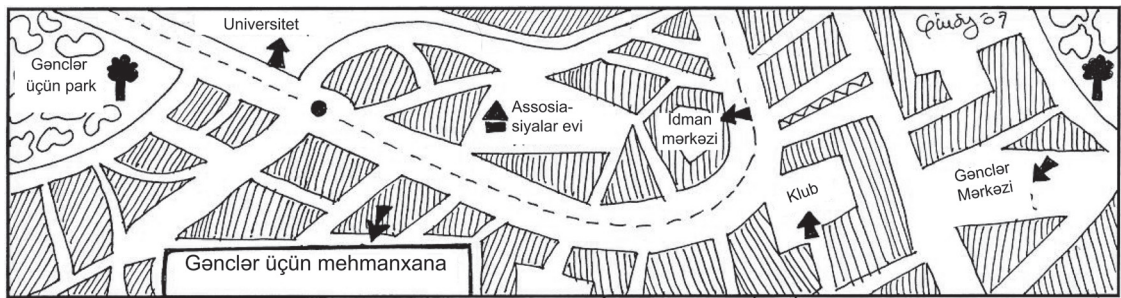
Məkan

Gənclərin görüşmək, vaxt keçirmək və ya fəaliyyətlərini təşkil etmək üçün fiziki məkana ehtiyacları var. Məktəb fəaliyyətləri və ya digər mütəşəkkil kurikulumla bağlı avadanlıqlar adətən təmin olunur (məsələn, siniflərdə, idman zallarında və ya gənclər klublarında). Bununla belə, gənclər mütəşəkkil olmayan təşəbbüslərdə bir araya gəlmək istədikdə görüşmək üçün yer tapmaq daha çətin olur. Buna görə də, gənclər bənzər düşüncəyə malik şəxslərlə öz fikirlərini bölüşmək və ya birgə layihələr qurmaq üçün get-gedə daha çox internetdən istifadə edirlər.

Bu RMSOS amili təkcə fiziki məkana bağlı deyil, həmçinin, siyasətin hazırlanmasının institusional çərçivəsində iştirak etmək üçün lazımı məkana malik olmaqla əlaqədardır. Bu, o deməkdir ki, gənclərin mövqeləri, tövsiyələri və nəticələri qəbul edilən qərarlar üzərində həqiqi təsire malik olmalıdır. Əksər hallarda gənclər proseslərdə iştirak etməyə dəvət olunurlar, lakin faktiki olaraq yekun nəticəyə təsir göstərmək və onu formalaşdırmaq üçün çox az imkana malik olurlar. Bu, "simvolik təmsilçilik" adlanır.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin icmanızda gənclər üçün hansı məkanlar əlçatandır (fiziki, virtual, institusional)? Sizin fikrinizcə, bu, kifayətdir?
2. Gənclər hansı yollarla onların həyatlarına təsir edən qərarların yekun nəticəsinə həqiqi təsir göstərə bilirlər?
3. Layihənin və ya təşkilatınız gənclərin öz həyatlarına təsir edən qərarların yekun nəticəsinə daha böyük təsir göstərməsinə hansı səviyyədə kömək edir?
4. Layihənin və ya təşkilatınız layihəyə cəlb olunmuş gənclərə icma/yerli mühitin və ya layihənin necə inkişaf etməsinə dair mövqelərini, arzularını və narahatlıqlarını ifadə etmələri üçün necə səlahiyyət verir?
5. Öz mühitinizdə gənclərin mövqelərini həqiqi təsire malik olmasını təmin etmək üçün hansı praktiki tədbirləri görə bilərsiniz?
6. Layihə təşkilatçılarına sual: layihənin baş tutacağı məkan hamı üçün əlçatan, uyğun və açıqdır? Məkani kim və hansı kriteriya əsasında dizayn edibdir?

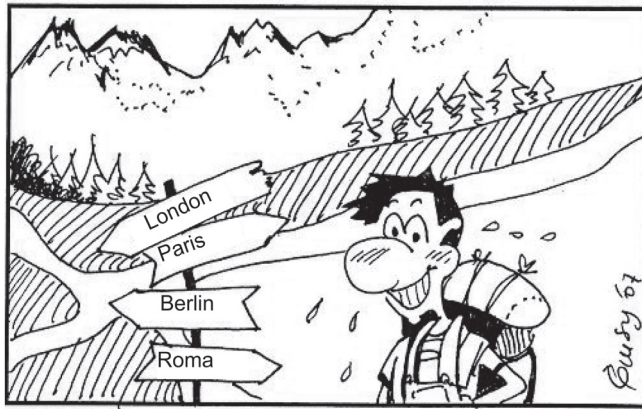
İmkan

Fəal şəkildə iştirak edə bilmək üçün gənclər müvafiq imkanla təmin olunmalıdırlar. Bu, o deməkdir ki, gənclər cəlb olunmaqla bağlı hansı imkanların olması və onların harada mövcud olması barədə məlumata asan çıxışa malik olmalıdırlar. Onlar icmalarında gənclərin iştirakı sahəsində nə baş verdiyini bilsələr, cəlb olunmaqla bağlı məlumatlı şəkildə qərar verə bilirlər. Bəzi hallarda, gənclər maraqlı olmadıqlarına görə deyil, mövcud imkanlar barədə məlumat almadıqlarına görə iştirak etmirlər.

İkincisi, tədbirlər, qərar qəbulu prosesləri və sistemləri gənclərə uyğun olmalıdır. Bu proseslər və strukturlar daxilində gənclərə yer ayrılması kifayət deyil, onlar elə təşkil olunmalı və həyata keçirilməlidirlər ki, gənclər onları tam başa düşə bilsinlər və istədikdə onlara tam şəkildə töhfə verə bilsinlər. Buna görə də, məsələn, gənclərin iştirak etmək üçün kifayət qədər vaxta və dəstək strukturlarına malik olması təmin olunmalıdır.

Düşünmək vaxtı

1. Yerli mühitinizdə və ya təşkilatınızda gənclərin iştirakı üçün hansı imkanlar var?
2. Bu imkanlar gənclərə necə çatdırılır? Bu səmərəlidir?
3. Layihəiz gənclərin yerli və/və ya regional səviyyədə iştirak etmək imkanına necə təsir edəcəkdir?
4. Gənclər layihəizə necə cəlb oluna bilirlər? Onlar bu barədə haradan öyrənə bilirlər? Bu, gənclərə uyğundur?
5. Layihəiz gənclərə hansı yol(lar)la demokratiya və vətəndaşlığı tətbiq etmək imkanı verir?
6. Layihəiz gənclərə hansı yol(lar)la təhsil imkanları verir?
7. Layihəizdə hansı gənclər iştirak edə bilər? Bu gənclər artıq rəhbərlik mövqeyindədirlər?

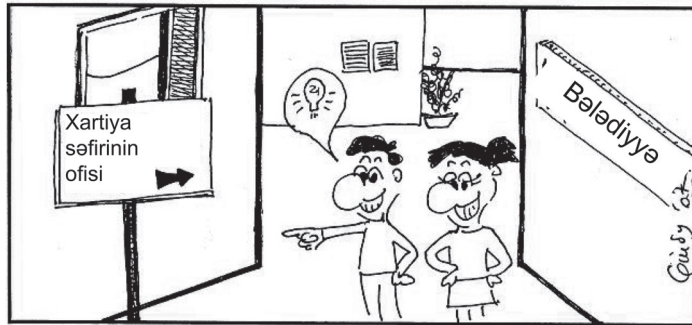
Dəstək

Gənclərin iştirak etmək üçün çoxlu bacarığı və potensialı vardır, lakin lazımi dəstək olmadan onların cəlb olunması kifayət qədər səmərəli olmayacaqdır. Onların müxtəlif dəstək formalarına çıxışı olmalıdır. Burada, məsələn, müxtəlif səviyyələrdə - şəxsi, təşkilati və ya yerli icma səviyyəsində - maliyyə, mənəvi və institusional dəstək daxildir. İdeal olaraq, yerli qurumlar struktur və digər xərcləri qarşılamaq üçün adekvat maliyyə dəstəyi təmin etməlidirlər, lakin hələ də bir çox icmalarda gənclərin məsələləri yerli maliyyə menecementində prioritet sayılmır.

Gənclərin həm də mənəvi dəstəyə və məsləhətə ehtiyacı vardır. Bu, məsələn, yenilənmiş xartiyada zəmanətçi³² kimi istinad olunan şəxs tərəfindən yaxud gənclərlə işləyən şəxs və ya gənclərlə və ya gənc-böyük tərəfdaşlıqları ilə işləmək sahəsində lazımi təcrübəyə malik digər mütəxəssis tərəfindən təmin oluna bilər. Sonda, qurum və ya icma təkcə gənclər üçün deyil, həmçinin, dövlət qurumları və ümumilikdə cəmiyyət üçün gənclərin iştirakının əhəmiyyətini və onların verdiyi töhfəni qəbul etməli və dəstəkləməlidir.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin yerli icmanızın mühiti gənclərin iştirakını necə dəstəkləyir?
2. Layihəniniz və ya təşkilatınız vəziyyəti inkişaf etdirə bilər? Necə?
3. Gənclərin iştirakı sizin icmanızın və ya təşkilatınızın mədəniyyətinin bir hissəsidir? Bunu necə sübut edə bilərsiniz?
4. Təşkilatınız və ya icmanızdakı strukturlar və siyasətlər gənclərə nə qədər uyğundur?
5. Layihəniniz üçün hansı institusional dəstəyi alırsınız? Bu, təcrübədə nə deməkdir? Bu, layihəninizdə gənclərin iştirakına necə dəstək olur?
6. Böyüklərin sizin layihəniniz menecmentində iştirakı dolayı yardımla məhdudlaşır ("gənclərin rəhbərliyinə dəstək vermək") yoxsa böyüklər layihə menecerləridir? Sizin layihəniniz üçün bunun nəticələri nələrdir (həm üstünlükləri, həm də çatışmazlıqları)?
7. Layihəninizdə fəal şəkildə iştirak etmək üçün gənclər hansı bacarıqlara malik olmalıdırlar?
8. Layihəninizə gənclərin cəlb olunmasını dəstəkləmək üçün təşkilatınızda sərəştəli dəstək heyəti (könüllü və ya peşəkar) vardır? Əgər belədirsə, onların hansı bacarıqları var?

³² Xartiyada izah olunur ki, zəmanətçi gənclərin iştirakı üçün lazımi dəstəyin təmin edilməsinə nəzarət edən, gənclər və yerli qurumlar arasında vasitəçilik edən və lazım gəldikdə, maraqların toqquşması hallarında gəncləri təmsil edən müstəqil şəxs və ya şəxslər qrupudur. Baxın: yenilənmiş xartiyada, III.2.68-70-ci bənd.

Artıq qeyd olunmuşdur ki, gənclərin əhəmiyyətli iştirakının təmin edilməsi üçün RMSOS yanaşmasının beş elementinin hamısı mövcud olmalıdır. Məsələn, əgər iştirak hüququ pozularsa, hansı vəsait, məkan və ya dəstəyin təmin olunduğunun heç bir əhəmiyyəti qalmır və gənclər cəlb oluna bilmirlər. Digər tərəfdən, hüquq mövcud olarsa, lakin kifayət qədər dəstək göstərilməzsə, həmin hüququn həyata keçirilməsi mümkün olmayacaqdır. RMSOS yanaşmasının hər bir amili bu fəsildə ayrılıqda təhlil edilsə də, onlar qarşılıqlı əlaqəli, balanslı və yalnız bütün elementlər mövcud olduqda düzgün şəkildə fəaliyyət göstərən sistemin tərkib hissəsi kimi nəzərdən keçirilməlidir.

4-cü fəsil

Xartıyanın tətbiqi

4.1. Yenilənmiş xartıya müxtəlif tərəflər üçün praktiki vasitə kimi

Bu kitabçanın 1-ci fəslində gənclərin iştirakının arxasında dayanan müxtəlif səbəblər və motivasiyalar müzakirə edildi və hamının ehtiyaclarını ödəyən və bütün vəziyyətlərə və mühitlərə uyğun gələn vahid yanaşma yaratmağın mümkün olmadığı qənaətinə gəldi.

Yenilənmiş xartıya gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün vacib siyasətləri və prinsipləri vurğulayır və Avropada yerli və regional səviyyədə gənclərin həyatlarına təsir edən çoxsaylı məsələləri əhatə edir. Avropa Şurasının sənədi olaraq xartıya Avropada ən müxtəlif şərtləri (coğrafi, iqtisadi, sosial, siyasi və mədəni) nəzərə almağa cəhd göstərir və istifadəyə hazır, detallı təlimatlar deyil, fərqli icmaların və təşkilatların spesifik ehtiyaclarına uyğunlaşdırıla biləcək çərçivə təmin edir. Buna görə də, xartıya dəyişməz sənəd kimi görünməməlidir, əksinə ona müvafiq mühitdə ən uyğun şəkildə istifadə oluna biləcək dinamik təkliflər toplusu kimi baxılmalıdır.

Xartıyanın üç hissəsi gənclərin cəlb olunması üçün uyğun şərait yaratmaq və gənclərin iştirakında maraqlı olan müxtəlif qruplar üçün əsas istiqamətləri müəyyən edir. Bu qruplar xartıyadan onlar üçün ən uyğun şəkildə istifadə edə və çoxsaylı məqsədlərə nail olmağa çalışa bilərlər. Təcrübədə, bu o deməkdir ki, onlar eyni anda bütövlükdə xartıyaya deyil, burada təqdim olunmuş müxtəlif sahələrə diqqət yetirəcəklər.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin mühitinizdə xartıyadan gənclərin iştirakını təbliğ edən bir vasitə kimi istifadə etməkdə maraqlı ola biləcək hansı potensial qruplar/tərəflər var?
2. Onlar nəyə görə xartıyadan istifadə etməkdə maraqlı olsunlar?
3. Belə qruplar və ya qurumlarla hər hansı əlaqəniz var?
4. Onlar xartıyanın varlığından xəbərdardırlar? Bunu haradan bilərsiniz?

Yerli şəraitdə fəaliyyət göstərən bir çox fərqli qruplar və ya tərəflər xartıyada təqdim olunmuş tövsiyələrdən özlərinə uyğun şəkildə istifadə edə bilərlər. Buna baxmayaraq, hazırkı təlimat vəsaitində yerli və

regional səviyyədə gənclərin iştirakının təbliğinə görə məsuliyyət daşıyan üç əsas qrupa, yeni gənclərə, gənclər təşkilatlarına və yerli qurumlara nəzər salınacaqdır.

Gənclər

Gənclər bir çox icmalarda əhalinin nəzərəçarpan hissəsini təşkil edir, bununla belə, onların yerli məsələlərlə bağlı rolu və təsiri olduqca məhduddur. Xartiya gənclərin yerli qərar qəbulu proseslərində rolunu necə gücləndirməklə bağlı bir sıra konkret fikirlər təklif edir, bu səbəbdən, o, gənclərin ictimai həyatda əhəmiyyətli iştirakı üçün daha yaxşı şərait yaradılmasına imkan verə biləcək mühüm vasitədir. Xartiya yerli qurumlar üçün bir sıra məsləhətlər təqdim edir, buna görə də, gənclər öz yerli qurumlarının gənclərin iştirakını təmin etməsi ilə bağlı lobbichilik edərək ondan unikal vasitə kimi istifadə edə bilərlər. Gənclər, həmçinin, yerli mühitlərində müxtəlif qurumlar arasında, məktəblərdə, klublarda və s. xartiyanın yayılmasında fəal rol oynaya bilərlər. Yalnız müvafiq tərəflər onun varlığından xəbərdar olduqda və ondan öz yerli icmaları üçün ən yaxşı şəkildə necə istifadə etməli olduqlarını bildikdə xartiyanın potensialı tam şəkildə reallaşdırıla bilər.

Gənclərin xartiyadan istifadə etməsi və onun məsləhətlərinə əməl etməsi üçün onlara səlahiyyət verilməlidir. Gənclərin potensialı və motivasiyası olsa da, onların bir sıra bacarıqları və yanaşmaları inkişaf etdirilməli, bəzi əlavə məlumatlar əldə olunmalıdır. Bəzi mühtlərdə gənclərə səlahiyyət verilmədikdə onların icmalarının həyatına cəlb olunması və töhfə verməsi mümkünsüz olmasa da, olduqca çətin ola bilər.

Təşkilatlar

Təşkilatlardan danışarkən yadda saxlamaq vacibdir ki, onların qeydiyyatı alınması və ya rəsmi şəkildə mövcud olan assosiasiyalar olması mütləq deyil, onlar qeyri-formal qruplar, birdəfəlik şəbəkələr və s. şəkildə də fəaliyyət göstərə bilərlər. Gənclərin iştirakını təbliğ etmək sahəsində çalışan bəzi təşkilatlar gənclərin üzv olmasına imkan verir, lakin digərlərində üzvlük yalnız böyükklərlə məhdudlaşır.³³ Buna baxmayaraq, onların hamısı gənclərin cəlb olunması üçün uyğun mühiti və imkanları yaratmaqda mühüm rol oynaya və xartiyadan müxtəlif formalarda istifadə edə bilər. Bəzən onlar gənclər və yerli qurumlar arasında ünsiyyət vasitəsi kimi çalışdıqlarından xartiyadan lobbichilik aləti kimi istifadə edərək yerli qurumlar tərəfindən gənclərin maraqlarının və ehtiyaclarının nəzərə alınmasını təmin edə bilərlər. Bu, xüsusilə, yerli səviyyədə, olduqca səmərəli metod ola bilər, çünki qurumlar vətəndaşlarla və yerli şəbəkələrdə sıx əlaqədədirlər.

Təşkilatlar xartiyanın prinsiplərini gündəlik işlərində istifadə edə bilərlər, təcrübədə bu, gənclərlə tərəfdaşlıq qurmağa daha açıq olmaq və onların fikirlərini nəzərə almaq deməkdir. Bu, heç də mütləq şəkildə gənclərin menecerlər və ya şura üzvlərinə çevrilməli olduğu demək deyil (baxmayaraq ki, bu, mümkündür), əksinə rollar, tapşırıqlar və məsuliyyətlərin bütün tərəflər arasında müzakirə edildiyi, razılaşdırıldığı və qəbul olunduğu tərəfdaşlıq yaratmaq deməkdir.

Yerli qurumlar

Yerli qurumlar yerli siyasətləri formalaşdırmaq, yerli resursları idarə etmək və icma üzvlərinin həyatlarının keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq yolları axtarmaqla gənclərin iştirakı üçün lazımi şərtlərin yaradılmasında vacib və unikal rol oynayırlar. Yerli qurumlar, həmçinin, "gənclərə ən yaxın olan" qurumlardır, belə ki, onlar gənclərin fəal vətəndaşlıq və yerli demokratik iştirakı çıxışını təmin etmək məsuliyyətini daşıyırlar. Bundan əlavə, onların gənclərin cəlb olunmasını müxtəlif yollarla dəstəkləyə biləcək yerli şəbəkələrə çıxışı var və yerli şəraiti yaxşı bilirlər.

Xartiya gənclər məsələlərinə yerli yanaşma üçün çərçivə təmin edir. Bu, həmçinin, gənclərin qərar vermə

³³ Məsələn, tədqiqat agentlikləri, ekspert və mütəxəssis şəbəkələri, təhsil müəssisələri, bərpa mərkəzləri və s.

prosesində və icmada gənclərə təsir edən müxtəlif normalar və təcrübələrin formalaşmasında iştirakını dəstəkləyəcək yerli gənclər siyasətlərinin yaradılması və ya inkişaf etdirilməsi üçün bir vasitə kimi görülməlidir.

Bu səbəbdən, xartiyada təklif olunmuş müvafiq tədbirlər mümkün dərəcədə yerinə yetirilməlidir (şərait, mövcud resurslar, keçmiş təcrübə və s. nəzərə alınmaqla). Yerli qurumlar tək-cə yerli səviyyədə idarəetmə proseslərində deyil, həmçinin sosial mühitdə - məktəblərdə, klublarda, təşkilatlarda və s. - gənclərin iştirakını möhkəmləndirməyə çalışmalıdırlar. Buna görə də, xartiyada qeyd olunmuş tədbirlər gənclərin iştirakının hər iki sahəsini əhatə edir, belə ki, onlar öz aralarında əlaqəlidir və bütövlükdə cəmiyyətin faydası üçün eyni dərəcədə vacibdir.

Müxtəlif tərəflər xartiyadan necə istifadə edə bilərlər? – Baxış

Aşağıdakı siyahı müxtəlif tərəfləri fəaliyyətə keçməyə və xartiyadan öz gündəlik işlərində bir vasitə kimi istifadə etməyə həvəsləndirə biləcək fikirlərin toplusudur. Bu siyahı tam deyil – hər kəs öz yerli ehtiyaclarına və şəraitinə ən uyğun fəaliyyətləri seçməlidir.

	Gəncsinizsə	Təşkilat nümayəndəsinizsə	Yerli qurumların nümayəndəsinizsə
Nə üçün xartiyadan istifadə etmə-lisiniz?	<ul style="list-style-type: none"> – icmanızda gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq – gənclərin ehtiyaclarını qarşılamaq – hüquqlarınızı öyrənmək – resurslara çıxış əldə etmək – gənclərin səsinin eşidilməsini və nəzərə alınmasını təmin etmək – icmanızın həyatına təsir etmək – yerli qurumlarla qurucu əməkdaşlıq imkanlarını aşkarlamaq – məqsədlərinizə nail olmaq üçün müxtəlif tərəflər arasında ünsiyyəti inkişaf etdirmək – digərlərinin faydası üçün öz bacarıqlarınızdan istifadə etmək – icmanızın həyatına töhfə vermək – yeni bacarıqlar əldə etmək – faydalı təcrübə əldə etmək – yerli demokratiyanın necə işlədiyini öyrənmək 	<ul style="list-style-type: none"> – icmanızda gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq – gənclərin ehtiyaclarını qarşılamaq – gənclərin maraqlarını daha səmərəli şəkildə təmsil etmək – gənclərə iştirak etmək səlahiyyəti vermək – gənclərin iştirakı üçün yeni yollar yaratmaq – daha xoşagələm iş mühiti yaratmaq – təşkilatın missiyasını və məqsədlərini yerinə yetirmək – yerli qurumlarla əməkdaşlıqdan faydalanmaq – məqsədlərinizə nail olmaq üçün müxtəlif tərəflər arasında ünsiyyəti inkişaf etdirmək – faydalı təcrübə əldə etmək 	<ul style="list-style-type: none"> – icmanızda gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq – gənclərin ehtiyaclarını öyrənmək və qarşılamaq – gənclərin rolunu tanımaq və qiymətləndirmək – daha yaxşı və daha məlumatlanmış şəkildə qərar qəbul etmək – təmsilçiliyi artırmaq – gənclərin ümumi rifaha fayda verə bilməsi üçün məkan yaratmaq – gənclərin demokratiyanı tətbiq edə bilməsi üçün məkan yaratmaq – gənclər və gənclər təşkilatları ilə yeni ünsiyyət formaları tapmaq – gənclər və təşkilatlarla əməkdaşlıqdan faydalanmaq – yerli gənclər siyasətini hazırlamaq – ictimai imicinizi yaxşılaşdırmaq

<p>Xartiyadan necə istifadə edə bilərsiniz?</p>	<ul style="list-style-type: none"> – yerli səviyyədə iştirak edə biləcəyiniz sahələri tapmaq – xartiyaya əsaslanaraq, yerli icmanızdakı gənclərin ehtiyaclarını formalaşdırmaq – yerli tərəfləri xartiyanın mövcudluğu və məzmunu barədə məlumatlandırmaq – məktəblərdə, klublarda və gənclər qruplarında xartiyanın gənclərə uyğun versiyasını təbliğ etmək – Xartiyanı və onunla bağlı yaxşı təcrübələri yaymaq üçün Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresindəki milli nümayəndələr arasında lobbicilik etmək – xartiyanın tövsiyələrini yerinə yetirmələri üçün gənclər təşkilatları və yerli qurumlar arasında lobbicilik etmək – siyasət məsələləri ilə bağlı yerli qurumlar arasında lobbicilik etmək üçün xartiyadan istifadə etmək – layihələr və təşəbbüslərdə iştirakınızı təmin etmək üçün xartiyadan “pasport” kimi istifadə etmək – yerli vəziyyətlə bağlı tədqiqat aparmaq – RMSOS yanaşması əsasında gənclərin iştirakına dair layihələri başlatmaq və icra etmək 	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyaya əsaslanaraq, yerli icmanızdakı gənclərin ehtiyaclarını formalaşdırmaq – yerli tərəfləri xartiyanın mövcudluğu və məzmunu barədə məlumatlandırmaq – xartiyanın tövsiyələrini yerinə yetirmələri üçün yerli qurumlar arasında lobbicilik etmək – yerli məsələlər üzrə mövqeləri yekunlaşdırmaq – yerli gənclər siyasətinə təsir göstərmək – maraqlı tərəflər arasında xartiyanı və onunla bağlı yaxşı təcrübələri yaymaq – Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresindəki milli nümayəndələr arasında lobbicilik etmək məqsədinizə nail olmaq üçün bənzər düşüncəli təşkilatlarla tərəfdaşlıqlar qurmaq – xartiyadakı prinsipləri müxtəlif iş sahələrinizə, missiya bəyanatınıza, məqsədlərinizə, prioritetlərinizə və siyasətlərinizə daxil etmək – gəncləri qərar qəbulu proseslərinə cəlb etmək – RMSOS yanaşması əsasında gənclərin iştirakı layihələrini başlatmaq və icra etmək – xartiyadan gənclərin iştirakı üçün təlim vasitəsi kimi istifadə etmək 	<ul style="list-style-type: none"> – hansı əsas problemlərin həll edilməli olduğunu düzgün şəkildə müəyyənləşdirmək üçün yerli mühitdə gənclərin vəziyyəti barədə tədqiqat aparmaq – gənclərin ehtiyaclarına daha yaxşı cavab verən xidmətlər təqdim etmək – xartiyada təklif olunmuş tədbirləri icra etmək – sektorlararası yerli gənclər siyasətini hazırlamaq üçün xartiyadan istinad nöqtəsi kimi istifadə etmək – xartiyada göstərilən dəyərləri və prinsipləri müxtəlif iş sahələrinə daxil etmək – gəncləri onların həyatlarına təsir edən qərarların qəbuluna cəlb etmək (məsələn, birgə idarəçilik sistemini tətbiq etməklə) – gənclərin iştirakının müxtəlif formalarını dəstəkləmək – birbaşa gənclərlə bağlı olan məsələlər üzrə konsultativ orqanlar yaratmaq – iştirak üçün yerli sistemlər və strukturlar qurmaq – yerli səviyyədə iştirakın dərəcəsinə nəzarət etmək
--	---	---	--

<p>Hansı üstünlükləriniz və güclü tərəfləriniz var?</p>	<ul style="list-style-type: none"> – yerli icmaya mənsub olmaq – yerli əhalinin böyük hissəsi olmaq – yerli şəraiti çox yaxşı bilmək – gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmağa həvəsli olmaq – əməkdaşlığa və öyrənməyə açıq olmaq – təcrübədən keçirməyə istəkli olmaq – icmanın faydası üçün istifadə olunmalı bacarıqlara və potensiala malik olmaq 	<ul style="list-style-type: none"> – iştirakçı işi təşkil etməkdə təcrübəyə malik olmaq – gənclərin iştirakı üçün vasitə olmaq – yerli mühitin bir hissəsi olmaq – yerli şəraiti çox yaxşı bilmək – bəzən, gənclər və yerli qurumlar arasında əlaqə vasitəsi olmaq – yerli şəbəkələrin bir hissəsi olmaq – resurslara çıxışa malik olmaq – əlavə resursları haradan əldə etməyin mümkün olduğu barədə məlumata malik olmaq 	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərə yaxın olmaq – yerli vəziyyəti bilmək (siyasi, sosial, iqtisadi və s.) – yerli şəbəkələri və təşəbbüsləri bilmək və onların bir hissəsi olmaq – resurslara çıxışı olmaq – əlavə resursları haradan əldə etməyin mümkün olduğu barədə məlumata malik olmaq – yerli qaydaları yaratmaq üçün gücə və legitimliyə malik olmaq – yerli və ziyətə təsir göstərmək üçün qərar qəbulu səlahiyyətinə malik olmaq
--	---	--	---

<p>Xartiyadan ən səmərəli şəkildə istifadə etmək üçün nəyə ehtiyacınız var?</p>	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyanın varlığını və onun hüquqi statusunu bilmək – yerli səviyyədə iştirak üçün lazımı bilik, bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – digər yaş qrupları ilə işləmək üçün lazımı bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – effektiv lobbiçilik və ictimai vəkillik üçün lazımı bacarıqları əldə etmək – yerli demokratiyanın mexanizmləri barədə bilik əldə etmək – yerli qərar qəbulu proseslərini və müxtəlif tərəflərin məsuliyyət sahələrini başa düşmək – xartiyadan necə istifadə etməyi bilmək – xartiyanı necə tətbiq etmək üzrə təlimdə iştirak etmək – müxtəlif tərəflərdən mənəvi və praktiki dəstək almaq – böyükklərlə və yerli qurumlarla işləməklə bağlı müsbət yanaşmaya malik olmaq – müxtəlif resurslara çıxış əldə etmək üçün strategiyalar hazırlamaq – özünəinamlı olmaq 	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyanın varlığını və onun hüquqi statusunu bilmək – “gənclərə daha uyğun” yeni iş və fəaliyyət yolları müəyyən etmək və inkişaf etdirmək – müvafiq uzunmüddətli siyasətlərə malik olmaq – yerli qurumlara münasibətdə müsbət yanaşmaya malik olmaq – yerli səviyyədə iştirakı təmin etmək üçün lazımı bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – gənclərlə işləmək üçün lazımı bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – yerli qurumlarla işləmək üçün lazımı bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – xartiyanı necə tətbiq etmək üzrə təlimdə iştirak etmək – digər icmalarda və ya regionlarda xartiyanın istifadəsinə aid nümunələr tapmaq – müxtəlif resurslara çıxış əldə etmək üçün strategiyalar hazırlamaq 	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyanın varlığını və onun hüquqi statusunu bilmək – gənclər məsələlərində uzunmüddətli öhdəlik götürmək üçün siyasi iradəyə malik olmaq – gənclərin iştirakının əhəmiyyətindən xəbərdar olmaq – gənclərə və onların bacarıqlarına münasibətdə müsbət yanaşmaya malik olmaq – “gənclərə daha uyğun” yeni iş və fəaliyyət yolları müəyyən etmək və inkişaf etdirmək – gənclərlə işləmək üçün lazımı bacarıqları və səriştəni inkişaf etdirmək – xartiyanı necə tətbiq etmək üzrə təlimdə iştirak etmək – digər icmalarda və ya regionlarda xartiyanın istifadəsinə aid nümunələr tapmaq – bəzi sahələrdə qərar qəbulunu bölüşməyə istekli olmaq – müxtəlif resurslara malik olmaq – müvafiq uzunmüddətli siyasətlərə malik olmaq – gənclərin iştirakı sahəsində iş aparmağı çağırış kimi qəbul etmək
--	--	---	--

Xartiyadan effektiv şəkildə istifadə etmək üçün bütün qruplar və tərəflər yuxarıda bəzi nümunələri qeyd olunmuş müəyyən bacarıqlara, bilik, qabiliyyət və düzgün yanaşmaya malik olmalıdırlar. Qeyd olunanlar sadəcə nümunələrdir və xartiyadakı tövsiyələrdən ən yaxşı formada istifadə etmək üçün hansı bacarıqları əldə etməli olduqlarını müəyyən etmək üçün qruplara və tərəflərə kömək məqsədilə verilmişdir.

Düşünmək vaxtı

- 1. İcmanızda və ya təşkilatınızda xartiyanın tətbiqindən hansı faydaları əldə etməyi gözləyirsiniz?*
- 2. Yuxarıdakı cədvəldə sadalanmış fəaliyyətlər və ya fikirlərdən hansı sizin yerli mühitinizdə nəzərə alınmalıdır?*

-----> 4.2. Xartiyadan təcrübədə necə istifadə etməli?

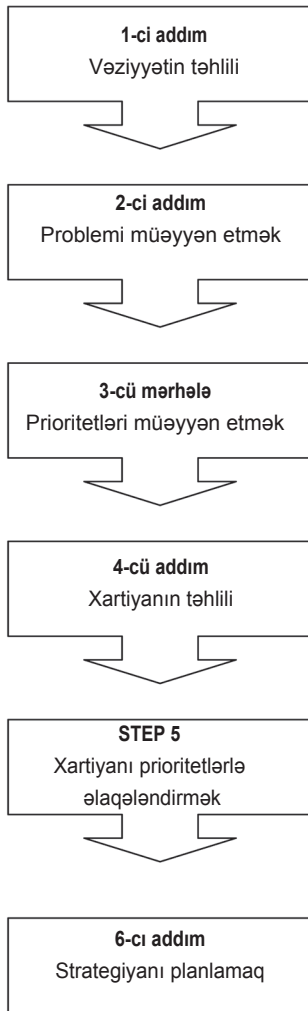
a. Altı-addım-modeli

Xartiya dinamik bir vasitədir və müxtəlif mühitlərdə fərqli formalarda istifadə oluna bilər. Avropadakı hər bir şəhər, region və ölkədə işə yarayacaq vahid universal model mövcud deyil. Buna görə də, yerli səviyyədə gənclərin iştirakında maraqlı olan yerli qurumlar, təşkilatlar və gənclər öz ehtiyacları, vəziyyətləri, resursları və s.-dən asılı olaraq xartiyadan mümkün istifadə yollarını müəyyən etməlidirlər.

Buna baxmayaraq, yerli icmada yenilənmiş xartiyanın tövsiyələrini tətbiq etmək üçün lazım olan praktiki tədbirləri necə müəyyən etməklə bağlı ümumi göstərişləri təmin edən model faydalı ola bilər. Model altı addımdan ibarətdir və ideal olaraq, gənclərin iştirakını artırmaq üzrə birgə çalışan yerli qurumlar, təşkilatlar və gənclər tərəfindən istifadə olunmalıdır.

Aşağıda təsvir olunmuş altı addımlı proses Avropanın istənilən icmasında tətbiq oluna bilər, lakin əvvəlcədən yaxşı hazırlıq görülməlidir:

- iştirak etməli olan qrupları və ya tərəfləri müəyyən etmək;
- tərəflərin niyyətlərini və motivasiyalarını aydınlaşdırmaq;
- prosesin nə barədə, nə vaxt, necə və kimlə baş verəcəyi barədə məlumat təmin etmək;
- gənclərin iştirakının əhəmiyyətini, faydalarını və hədlərini başa düşmək;
- lazımi bacarıqları inkişaf etdirmək; sosial təhlil, planlaşdırma, kommunikasiya və qərar qəbulu və s. bacarıqlar;
- hər kəsin öz rolunu və prosesə necə töhfə verə biləcəyini dəqiq şəkildə bildiyi tərəfdaşlıqlar yaratmaq;
- vaxt, görüş avadanlıqları və mümkün maliyyə (səyahət xərclərinin qaytarılması kimi) kimi lazımi resursları təmin etmək

1-ci addım – Sizin regionunuzda/şəhərinizdə/kəndinizdə/sahəinizdə gənclərin iştirakı ilə bağlı vəziyyət necədir?

Yerli tərəflər öz icmalarındakı vəziyyət və mühitlə yaxından tanışdırlar və gənclərin cəlb olunmasına təsir edən amilləri bilirlər. Buna baxmayaraq, hər bir tərəf vəziyyətə öz fərdi mövqeyindən yanaşdığından stol ətrafında oturub şəhərdə və ya kənddə əslində nə baş verdiyi barədə fikir mübadiləsi aparmaq vacibdir. Həqiqətə olan yanaşmalar bir-birindən çox fərqlənə bilər, ona görə də növbəti mərhələyə keçməmişdən bu mərhələdə tərəflərin bir-birlərinin mövqelərini daha yaxşı başa düşə bilməsi üçün kifayət qədər vaxt və xüsusi vasitələr (sosial təhlil üçün istifadə olunan metodlar və üsullar kimi) tələb olunur. Vəziyyətin təhlili müşahidə və təcrübənin təhlili vasitəsilə aparıla bilər, lakin bəzən yerli məsələlərə gündəlik cəlb olunmayan kənar qurumdan və ya şəxsdən tədqiqat aparmasını istəmək lazım gələ bilər.

2-ci addım – Gənclərin üzləşdiyi imkanlar, problemlər və maneələr hansılardır?

Gənclərin üzləşdiyi problemləri müəyyən etmək üçün yerli mühitdə gənclərin vəziyyətinin təhlili vacibdir. Bunlar birbaşa gənclərin iştirakı ilə bağlı (məsələn, mədəni fəaliyyətlərdə iştirak etmək üçün məhdud imkanların olması və ya resursların çatışmazlığı) və ya iştirakla birbaşa nəzərəçarpan əlaqəsi olmayan digər amillər (məsələn, yerli icmanın büdcəsində azalmalar) ola bilər.

3-cü mərhələ – Prioritetlər nələr olmalıdır?

Ümumilikdə, gənclər bir çox problemlər və çətinliklərlə üzləşirlər və onların hamısını eyni vaxtda həll etmək mümkün deyil. Buna görə də, qısa müddət üçün yerli tərəflər ilkin olaraq nəzərə alınmalı prioritet sahələri (xüsusilə də, mövcud resurslar məhduddursa) müəyyən etməlidirlər. Bu, özlüyündə çətin bir prosesdir, çünki müxtəlif tərəflərin nəyin və niyə ilkin olaraq həll edilməli olduğuna dair mövqeləri fərqli ola bilər. Buna görə də, vəziyyətin təhlili ciddi şəkildə aparılmalıdır ki, prioritetləri müəyyən etmək asan olsun.

4-cü addım – Xartiya nə təklif edir?

Prioritet sahələr razılaşdırıldıqdan sonra ayrı-ayrı problemlərin həlli üçün uyğun tədbirləri və təcrübələri tapmaq məqsədilə xartiyaya istinad edilə bilər. Bu tövsiyələr xartiyanın müxtəlif hissələrində tapıla bilər, buna görə də, tək sektor siyasətlərinin müvafiq hissəsini deyil, həmçinin, vasitələr və institusional iştiraklarla bağlı tövsiyələri təhlil etmək lazımdır.

5-ci addım – Xartiya prioritetlərlə necə əlaqəlidir?

Bu mərhələdə tərəflər xartiyanın 3-cü mərhələdə razılaşdırılmış prioritet sahələri dəqiq şəkildə necə əhatə etdiyini müəyyən etməlidirlər. Xartiya gənclərin cəlb olunması ilə bağlı çoxsaylı sahələri əhatə etsə də, 3-cü addımda müəyyən edilmiş prioritet sahələr nəzərə alınmaya və ya məhdud şəkildə nəzərə alınmaya bilər. Bu hallarda, tərəflər regional, milli və ya beynəlxalq səviyyədə fəal olan digər təşkilatlarda və ya qurumlarda mövcud ola biləcək digər vasitələrə müraciət etməlidirlər.

Düşünmək vaxtı

1. Yerli mühitinizdə gənclərin üzləşdiyi hansı problemlər ilkin olaraq həll edilməlidir?
2. Niyə?
3. Qeyd etdiyiniz problemlərlə bağlı xartiya hansı tədbirlərin görülməsini təklif edir?
4. Müvafiq tövsiyələri icra edərkən xartiyada göstərilmiş hansı prinsiplərə hörmət edilməlidir?

Təklif: Yuxarıdakı suallar ilk öncə müxtəlif tərəflər tərəfindən cavablandırılmalı, daha sonra cavablar müqayisə edilməli və müzakirə olunmalıdır. Bu yolla, yanaşmalar, fikir və rəylər arasındakı oxşar və fərqli cəhətləri görmək və başa düşmək daha asan olacaqdır.

Qeyd

Bu mərhələdə qeyd etmək lazımdır ki, digər bir mümkün yanaşma da vardır: əvvəlcə xartiya ilə tanış olmaq, daha sonra xartiyada əhatə olunmuş hansı sahələrin ən uyğun olduğu barədə qərara gəlmək. Bu halda, addımların sırası dəyişəcəkdir: 1-ci addım – xartiya və onun məzmunu ilə tanış olmaq; 2-ci addım – xartiyada əhatə olunmuş müxtəlif iştirak sahələri ilə bağlı yerli vəziyyəti təhlil etmək; 3-cü addım – ən vacib problemləri müəyyən etmək; 4-cü addım – prioritetləri müəyyən etmək; 5-ci addım – prioritetləri xartiyada təklif olunmuş xüsusi tövsiyələr və tədbirlərlə əlaqələndirmək.

6-cı addım – Xartiyadan istifadə etməklə bağlı növbəti addımları necə planlaşdırmaq

Bu, altı-addım-modelinin sonuncu mərhələsidir, lakin faktiki olaraq yerli vəziyyətlə bağlı xartiyayı icra etmək prosesinin ilk addımıdır. Xartiyadan xüsusi tövsiyələr tapıldıqdan sonra tərəflər yerli mühitlərində bu tədbirləri necə həyata keçirəcə biləcəklərini müzakirə etməli və nəyin, harada, necə, kim tərəfindən və hansı resurslarla ediləcəyini dəqiq şəkildə planlaşdırmalıdır. Xartiya təcrübələri necə yaratmağa və ya məqsədlərə necə nail olmağa qərar verməklə bağlı yerli tərəflərə böyük seçim təmin edir, belə ki, hər bir icma və ya region üçün ən uyğun həll yollarının tapılması mümkündür.

b. RMSOS yanaşması

Xartiya gənclərin əhəmiyyətli iştirakını gücləndirən dəyərləri və prinsipləri təbliğ etdiyindən təkə yerli siyasətlər və ya yerli qərar qəbulu səviyyəsində deyil, həm də qurumlar və ya təşkilatlar və gənclər layihələri çərçivəsində istifadə oluna bilər. Gənclərin iştirakı üçün uyğun şəraitin yaradıldığını müəyyən etmək üçün bir vasitə kimi bu kitabçanın 3-cü fəsilində detallı şəkildə təsvir olunmuş RMSOS yanaşması yaradılmışdır. Bu yanaşma icmalar, təşkilatlar və ya layihələr daxilində gənclərin hüquq, vəsaitlər, məkan, imkanlar və dəstəyə – başqa sözlə əhəmiyyətli iştirak üçün lazımi elementlərə - malik olub-olmadığını aşkarlamağa yardım edə biləcək çərçivəni təmin edir.

c. Gənclər layihələrini planlamağa iştirakçı yanaşma

Xartiyanın layihə menecmenti sahəsində təmin etdiyi prinsiplərə riayət etmək xartiyanın tətbiqinin digər bir üsuludur. Bu təlimat vəsaitinin 5-ci fəsilində daha əhəmiyyətli iştirakı təmin etmək üçün layihələrin necə təşkil oluna və yerinə yetirilə biləcəyi daha ətraflı şəkildə təsvir olunacaqdır.

5-ci fəsil

Gənclərin iştirakına dair layihələr

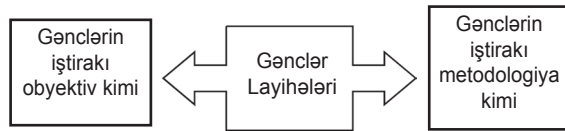
5.1. Gənclərin iştirakına dair layihələrin idarə olunması

Gənclərin iştirakının əsas sahələrindən biri gənclər üçün, gənclərlə və gənclər tərəfindən təşkil olunan gənclər layihələridir.³⁴ Yerli mühitdə bu, adətən gənclərin tək-cə özlərinə deyil, həm də daha geniş qrup və ya icmaya faydalı fəaliyyətə cəlb olunmaqları üçün ilkin imkandır. Buna görə də, gənclər layihələri gənclərin iştirakın əslində necə baş verdiyini təcrübədən keçirməsi üçün çox vacib addım ola bilər.

Düşünmək vaxtı

1. Gənclər layihəsinə cəlb olunubsunuz? Hansı mövqedə?
2. Sizin layihəniz gənclər ÜÇÜN təşkil olunub?
3. Sizin layihəniz gənclər İLƏ təşkil olunub?
4. Sizin layihəniz gənclər TƏRƏFİNDƏN təşkil olunub?
5. Sizin layihənizin gənclər ÜÇÜN/İLƏ/TƏRƏFİNDƏN aparılmasının nəticələri hansılardır?

İştirakçı layihələr

Gənclər layihələri müxtəlif səviyyələrdə, xüsusən yerli səviyyədə gənclərin iştirakını artırmağın mükəmməl yoludur. Diaqram gənclərin cəlb olunmasının layihənin məqsədləri və/və ya vəzifələri ilə birbaşa necə bağlı olduğunu göstərir, lakin o, həmçinin, layihənin hədəflərinə nail olmaq üçün məqsədli seçilmiş strategiya və ya metodologiya ola bilər.

Gənclər layihələrində gənclərin iştirakının ölçüləri

³⁴ "Layihə" terminin tərfi üçün baxın: "Layihələrin idarə olunması üzrə vəsaitlər toplusu", Avropa Şurası və Avropa Komissiyası, noyabr, 2000, s. 27-29: www.training-youth.net/INTEGRATION/TY/Publications/tkits/tkit3/tkit3.pdf.

İdeal olaraq, layihənin, həqiqətən, iştirakçı ruhda olması üçün hər iki ölçü mövcud olmalıdır.

Gənclərin iştirakı layihənin məqsədi və/və ya obyektiv kimi

Ümumilikdə, gənclər layihələri tez-tez birbaşa və ya dolayı yolla iştirakla bağlı olan çoxsaylı məsələləri və ya çətinlikləri hədəf alırlar və gənclərin öz həyatlarına təsir edən qərarlar və ya fəaliyyətlər üzərində daha böyük təsirə malik olmasına nail olmağa çalışırlar. Layihələr gənclərin iştirak etməsi üçün onlara səlahiyyət verməyə (bacarıq və ya məlumatlılığın inkişaf etdirilməsi, bəzi məlumat və ya vəsaitlərin təmin edilməsi və s.) və ya gənclərin iştirakına qoyulan maneələrin aradan qaldırılması, iştirak strukturlarının və ya infrastrukturunun yaradılması yaxud gənc-böyük tərəfdaşlıqlarının yaradılmasına yönəli bilər. Bu halda, sual yaranır ki, yalnız gənclərin hobbilərinə (kompyuter oyunları oynamaq və ya müxtəlif əşyaları toplamaq kimi) yönələn layihələr hansı dərəcədə gənclərin əhəmiyyətli iştirakına töhfə verir.

Gənclərin iştirakı layihənin metodologiyası kimi

Avropa Şurasından əldə oluna biləcək "Layihələrin idarə olunması üzrə vəsaitlər toplusu"nda izah olunur ki, layihə metodologiyası məqsədlərə daha əlaqəli formada nail olmağa imkan verən sosial, təhsil və ya təşkilati prosesdir; müxtəlif fəaliyyətlərin hədəflərə çatmaq üçün bir-birini davam etdirmək üsuludur.³⁵ Metodologiya layihəni təşkil etmək və idarə etmək prosesinə istiqamət verən bir yanaşma kimi təsvir oluna bilər. Fəaliyyətə iştirakçı yanaşmanı seçmək layihənin niyyət, necə, kimlə və kim üçün həyata keçirilməsinə olduqca mühüm təsir göstərir. Təcrübədə bu o deməkdir ki, iştirakçıların layihə elementləri üzərində həqiqi təsiri vardır, müxtəlif aspektlər üzərində mülkiyyət və qərar qəbulu səlahiyyəti bölüşdürülür və ya tamamilə gənclərə ötürülür.

Düşünmək vaxtı

1. Layihəziddə gənclərin iştirakı obyektiv kimi ölçüsü hansı formada özünü göstərir?
2. Layihəziddə gənclərin iştirakı metodologiya kimi ölçüsü hansı formada özünü göstərir?
3. Yalnız gənclərin hobbilərinə (kompyuter oyunları oynamaq və ya müxtəlif əşyaları toplamaq kimi) yönələn layihələr hansı dərəcədə gənclərin əhəmiyyətli iştirakına töhfə verir? Siz nə düşünürsünüz?

İştirakçı layihələrdə dəyərlər

İştirakçı gənclər layihələrində də dəyərlərə yer ayrılır. Layihə təşkilatçısı və bütün əlaqədar tərəflər nə istədiklərindən xəbərdar olmalı və gənclərin əhəmiyyətli iştirakına nail olunmasına töhfə verməlidirlər. İştirakçı layihələrdə mövcud olmalı əsas dəyərlər aşağıdakılardır:

- qarşılıqlı hörmət: başqalarının (gənclər, eləcə də böyüklərin) öz fərqli fikirləri və mövqelərinə malik olmaq hüququnu qəbul etmək;
- mədəni müxtəlifliyi başa düşmək: mənbələrin müxtəlifliyindən irəli gələn fərqlərlə bağlı iş aparılması üçün qurucu yollar tapmaq;

³⁵ Ibid., s. 56.

- irqçiliyə, ekstremist ideologiyalara və ksenofobiyaya qarşı yanaşmaları təbliğ etməklə gənclərin daha tolerant və sülhpərvər cəmiyyətlər qurulmasına töhfə verməsinə şərait yaratmaq;
- əməkdaşlıq: gənclərin iştirakında maraqlı olan müxtəlif tərəflər ümumi məqsədlərə nail olmaq üçün birgə çalışmalı və qarşılıqlı şəkildə bir-birinə dəstək göstərməlidirlər;
- məsuliyyət: bütün tərəflər əməkdaşlıq və nail olunmuş nəticələrə görə məsuliyyət daşımalıdır;
- gənclərin müstəqilliyi: layihə daxilində gənclərin müəyyən muxtariyyəti olmalıdır;
- öz mənşələrinə, əlilliklərinə və ya digər maneələrə görə ictimai həyatda iştirak etməkdə daha çox çətinliklərlə üzləşən qrupların cəlb edilməsi;
- gender bərabərliyi: kişilər və qadınlar üçün iştiraka bərabər çıxış təmin olunmalıdır;
- qeyri-formal təhsilin gənclərin iştirakına yardım edən bir vasitə kimi rolunun tanınması;
- insan hüquqları yanaşması;
- ayrı-seçkiliyə yol verilməyən yanaşma.

Layihələrin idarə olunmasına iştirakçı yanaşma

Layihələrin idarə olunması sadə formada layihənin başladılması, planlaşdırılması, icra edilməsi, qiymətləndirilməsi və yekunlaşdırılması kimi izah oluna bilər. Layihənin təşkilatçısı əhəmiyyətli iştirak prinsiplərinə əsaslanan metodologiya seçərsə, gənclər layihənin idarə olunmasının müxtəlif aspektlərinə cəlb olunurlar; onlar qərarlara və proseslərə təsir etmək gücünə və öz fikirlərini və rəylərini ifadə etmək imkanına malik olurlar. Hər iki tərəfin razılışmasından asılı olaraq, gənclər layihənin idarə olunmasına müxtəlif rollarda və mövqelərdə cəlb oluna bilərlər.

Düşünmək vaxtı

1. *Layihənin hansı dəyərlər mövcuddur?*
2. *Onları kim müəyyən edib?*
3. *Bu dəyərlər layihə tərəfdaşlarına və xarici ictimaiyyətə necə təqdim olunur?*
4. *Burada sadalanmamış, lakin sizin üçün vacib olan hansı dəyərləri qeyd edə bilərsiniz?*

5.2. Addım-addım: gənclər layihəsini planlaşdırmaq və idarə etmək

Layihənin hazırlanması, aparılması və qiymətləndirilməsi prosesini əks etdirən və ya strukturlaşdıran çoxsaylı modellər mövcuddur. Mövcud resursları nəzərə alaraq spesifik mühit üçün ən uyğun modeli seçmək layihəyə rəhbərlik edən şəxs və ya komandanın məsuliyyətindədir. Son illərdə gənclərlə işdə olduqca tez-tez istifadə olunan model "Layihələrin idarə olunması üzrə vəsaitlər toplusu"³⁶da təqdim olunmuşdur. Buna görə də, sonrakı fəaliyyət üçün başlanğıc nöqtəsi kimi həmin modeldən istifadə olunacaqdır.

³⁶ İbid., s. 43.

Tapşırığınız:

1. “Layihələrin idarə olunması üzrə vəsait toplusu” ilə tanış olun. Xüsusən, “Layihə: addım-addım” başlıqlı 3-cü fəsili oxuyun.
2. Üzərində işləmək istədiyiniz bir layihə düşünün.

1-ci addım – Yerli icmanı və vəziyyəti öyrənmək

Gənclər layihələri spesifik icmada baş tutur və olduqca konkret və nəzərəçarpan sosial dəyişiklik yaratmağa çalışır. Buna görə də, istənilən layihə başlamamışdan icma daxilində gənclərin vəziyyəti və onların üzləşdiyi əsas çətinliklər barədə daha çox öyrənmək lazımdır. Hər hansı bir icmada yerli əhalinin potensial imkanlarını və narahatlıqlarını bilmək orada yaşayan gənclərin, eləcə də bütövlükdə icmanın ehtiyaclarını müəyyən etməkdə çox faydalı ola bilər.

Düşünmək vaxtı (1-ci addımla bağlı)

1. Yerli mühitinizdə gənclərin vəziyyəti necədir (əhalinin faizi olaraq, mənşələri, maliyyə vəziyyətləri, məktəbə getmələri, asudə vaxt fəaliyyətləri və s.)?
2. İcmanızda hansı gənclər siyasəti mövcuddur və icra olunur?
3. İcmanızın həyatında iştirak etmək üçün gənclər hansı imkanlara malikdirlər?
4. İcmanızda hazırda hansı gənclər layihələri və ya təşəbbüsləri həyata keçirilir? Kim tərəfindən?
5. İcmanızdakı gənclərlə əlaqəniz nədir (gənclərə rəhbərlik edirsiniz, sosial işçisiniz, yerli qurumlarda gənclərlə bağlı məsələlərə görə məsulsunuz və s.)?

2.a addımı – Ehtiyacların təhlili

Gənclər layihələri müxtəlif səbəblərdən təşkil oluna bilər, lakin bu səbəblər əsasən gənclərin və bütövlükdə icmanın ehtiyacları ilə bağlı olmalıdır. Sadəcə nəyisə təşkil etməyi istəmək kifayət deyil! Əgər layihənin həqiqi dəyişiklik gətirməyini istəyirsinizsə, həmin layihə yerli səviyyədə mövcud olan spesifik problemləri və ya çatışmazlıqları hədəf almalı, layihənin rəhbəri isə bu çətinlikləri müəyyən etməli və onlardan hansıların layihədə əhatə olunacağına qərar verməlidir. Buna görə də, yerli ehtiyacları öyrənmək üçün “ehtiyacların təhlili” - “layihə ərazisində mövcud olub müvafiq layihəni lazımi edən sosial, siyasi və iqtisadi şərtlərin təhlili” aparılmalıdır.³⁷ Layihə təşkilatçıları bu addımı lazımsız hesab etsələr və ya icra etməsələr də, o, bütövlükdə layihənin hazırlanması prosesində ən vacib addımlardandır, çünki layihənin məqsədinin nə olmalı olduğunu göstərir. Yerli ehtiyacları müəyyən etmək üçün çoxsaylı metodlar və üsullar mövcuddur. Məsələn, müşahidələr, müsahibələr, sorğular, nəzarət qrupları, ssenari təhlilləri və s. Layihə təşkilatçısı ehtiyac duyulan məlumatın tipinə və mövcud resurslara və təcrübəyə müvafiq olaraq ən uyğun metodu seçməlidir. Yerli gənclər layihələrində resurslar olduqca məhdud olduğundan layihə təşkilatçıları adətən yerli ehtiyacları təhlil etmək üçün ən sadə metodlardan istifadə edirlər və əksər maraqlı tərəflər bütün prosesə cəlb olunduqda həmin metodlar kifayət edir.

³⁷ Ibid., s. 46.

Düşünmək vaxtı (2.a addımı ilə bağlı)

1. İcmanızda gənclərin, xüsusilə yerli həyatda iştirak etmək sahəsində üzlaşdığı əsas çətinliklər hansılardır? Onlara nə səbəb olur?
2. Onlar barədə haradan bilirsiniz? Məlumat mənbəyiniz nədir?
3. Yerli səviyyədə gənclərin iştirakını gücləndirmək üçün nələr edilib? Nəticələr hansılardır?
4. Yerli həyatda iştiraklarını gücləndirmək üçün gənclər daha nə etmək istəyirlər?
5. Yerli icmanızı bunu dəstəkləməkdə nə qədər maraqlıdır?
6. Layihəyə müvafiq gənclər üçün nəyi dəyişməyi qarşıya məqsəd qoyub?
7. Layihəyə gənclər və bütün icma üçün niyə vacibdir?

2.b addımı – İnstitusional təhlil

Gənclər layihələri adətən bu və ya digər formada gənclərin məsələləri ilə əlaqəsi olan qruplar, təşkilatlar və ya qurumlar tərəfindən hazırlanır və həyata keçirilir. Layihələr yerli ehtiyacları nəzərə almalı və sosial dəyişikliyə töhfə verməli olsalar da, onlar, həmçinin, müvafiq qurumun dəyərlərinə və prioritetlərinə uyğun olmalıdırlar. Qurum çərçivəsində layihəni həyata keçirmək mövcud təcrübədən, ləvazimatlardan, infrastrukturadan və ya digər resurslardan istifadə etmək kimi çoxsaylı faydalar gətirə, lakin çoxlu çətinlikləri də ortaya çıxara bilər. Buna görə də, layihəyə başlamamışdan bir sıra suallar verməklə layihə və qurumun bir-birinə nə dərəcədə uyğun olduğu müəyyən edilməlidir. Bu, "institusional təhlil" adlanır.

Düşünmək vaxtı (2.b addımı ilə bağlı)

1. Gənclər və layihəni həyata keçirən qurum arasında əlaqə nədir?
2. Gənclərin iştirakı qurum üçün vacib dəyərdir? Bunu haradan bilirsiniz?
3. Gənclər bu qurumun işinə necə cəlb oluna bilərlər (təkcə təklif olunan layihə çərçivəsində deyil, həm də digər sahələrdə)?
4. Qurumun layihədə rolu nə ola bilər?
5. Layihəyə quruma hansı faydaları və riskləri gətirir?

2.c addımı – Şəxsi motivasiya

Gənclər layihəsinin təşkilində müxtəlif motivasiyalar var. Artıq qeyd olunmuşdur ki, ən vacib motivasiya müəyyən yerli ehtiyaclar və ya gənclərin ehtiyacları ilə bağlı olmalıdır, lakin layihədə işləyən fərdlərin də motivasiyası olduqca mühüm rol oynayır, belə ki, layihə təşkilatçıları layihələrinin müxtəlif aspektlərinə böyük təsir göstərir.

Düşünmək vaxtı (2.c addımı ilə bağlı)

1. Sizin üçün gənclərin iştirakı niyə vacibdir?
2. Şəxsən siz bu layihəni təşkil etməkdə niyə maraqlısınız? Sizin fikrinizcə, nə əldə edəcəksiniz?
3. Sizin bu layihəni təşkil etməkdə motivasiyanız qurumunuzun motivasiyası ilə üst-üstə düşür?
4. Gənclərin iştirakı sahəsində hansı təcrübəyə maliksiniz?

3-cü addım – Məqsədləri müəyyən etmək

Əvvəlki addımlar yerli icmadakı vəziyyətin və layihənin müəyyən mühitdə niyə lazımı olduğunu izahını təmin edir. Növbəti addım layihənin məqsədini və onun nəyə nail olmağa çalışdığını, xüsusilə uzun müddətdə, müəyyən etməkdir. Məqsədlər adətən layihənin nəzərdə tutulan hər şeyə tam şəkildə nail olduğu və planlaşdırılmış sosial dəyişikliyin, həqiqətən, baş verdiyi ideal vəziyyəti əks etdirir. Məqsədlər adətən ümumi təbiətə malik olurlar, buna görə də, layihənin sonunda onlara hansı dərəcədə nail olunduğunu müəyyən etmək çox çətin, hətta mümkünsüz olur. Yəni də onlar bütün layihə ərzində istiqamət verir. Bəzi layihə menecerləri deyirlər ki, layihənin məqsədlərinin yaxşı təsviri, əslində, layihənin çox qısa xülasəsi kimidir, belə ki, burada layihənin ən mühüm aspektləri vurğulanır. Məqsədlər layihənin dəyişməyən elementidir - əgər onlar dəyişərsə, yeni bir layihə ortaya çıxar. Buna baxmayaraq, vəzifələr və ya istifadə olunan spesifik metodlar dəyişə bilər.

Düşünmək vaxtı (3-cü addımla bağlı)

1. Layihənin yerli icmanızda gənclərin iştirakı sahəsində hansı dəyişiklikləri etməyi nəzərdə tutur?
2. Layihəyə kim cəlb olunmalıdır (hansı tərəflər)?
3. Layihədən kim və necə fayda götürəcəkdir?
4. Layihənin coğrafi miqyası nədir?
5. İstəyə görə: bunu necə edəcəksiniz? (Bu, fəaliyyətlər və ya metodlar barədə deyil, metodologiya barədə sualdır.)

4-cü addım – Vəzifələri formalaşdırmaq

Layihənin məqsədləri ümumi olduğundan və onlara hansı dərəcədə nail olunduğunu müəyyən etmək heç də həmişə mümkün olmadığından, daha konkret vəzifələr formalaşdırmaq zərurəti yaranır. Bu, layihə təşkilatçılarına və tərəflərə nail olmağa çalışdıqları sosial dəyişiklik üçün nələr etməli olduqlarını göstərəcəkdir. Vəzifələr mümkün qədər konkret olmalıdır ki, bütün tərəflərə hansı fəaliyyətlərin lazım olduğu aydın olsun və həmin fəaliyyətlərin tamamlanıb-tamamlanmadığını müəyyən etmək asan olsun. Layihə vəzifələrini formalaşdırmağın müxtəlif yolları var və bir metod "SMART" akronimi ilə təqdim olunur. Vəzifələr SMART-dır, əgər onlar:

- Spesifikdirsə: nə etməli və ya nəyə nail olmalı olduğunu dəqiq şəkildə göstərir;
- Ölçülə bilir: onlara hansı dərəcədə nail olunduğunu müəyyən etmək mümkündür;
- Nail olunandır: layihə həddən artıqına nail olmağa cəhd etmir;
- Reallığa uyğundur: mövcud mühitdə mövcud resurslarla onlara nail olmaq mümkündür;
- Vaxtı müəyyən edilir: vəzifələrin nə vaxt yerinə yetiriləcəyini əks etdirir.

Düşünmək vaxtı (4-cü addımla bağlı)

1. Layihənin hədəf aldığı gənclərin ehtiyaclarını qarşılamaq üçün dəqiq nə ediləcəkdir?
2. Bu hədəflər reallığa nə qədər uyğundur?
3. Planladığınız işlərin görülməyini necə və nə vaxt yoxlaya bilərsiniz?
4. Bu işlər layihənin ümumi məqsədinə nail olmağa necə töhfə verəcəkdir?
5. Gənclərə layihənin fəal rol oynamağa necə səlahiyyət verəcəksiniz?

5-ci addım – Metodologiyayı seçmək

Layihə metodologiyasının nə olduğu və gənclərin iştirakı üzrə layihə təşkil edərkən onun nə qədər əhəmiyyət daşıdığı artıq izah olunmuşdur. "Metodologiya" və "metodlar" anlayışları bir-birilə qarışdırılmamalıdır, çünki metodlar müəyyən işləri görməyin (bəzi fəaliyyət və ya tapşırıq növləri kimi) konkret vasitələri və ya yollarıdır. İştirakçı layihənin metodologiyasını hazırlayarkən aşağıdakıların təmin olunması olduqca vacibdir:

- gənclər layihəyə mülkiyyətçilik edir;
- gənclər layihənin nə barədə olduğunu və nəyə nail olmaq istədiyini başa düşür;
- gənclər layihənin müxtəlif elementlərinə təsir edə bilir;
- layihə daxilində gənclərin öhdəlikləri var;
- gənclərin yerinə yetirməli olduqları əhəmiyyətli tapşırıqları var;
- gənclərin layihə barəsində fikirlərini və düşüncələrini ifadə etmək üçün məkanı var;
- gənclər layihədə iştirak etmək üçün lazımı bacarıqları öyrənmək imkanına malikdirlər;
- gənclərlə əşya və ya qurban kimi deyil, layihənin tərəfdaşları kimi rəftar olunur;
- layihə çərçivəsində aparılan fəaliyyətlər gənclər üçün uyğundur.

Düşünmək vaxtı (5-ci addımla bağlı)

1. Layihənin metodologiyasını necə təsvir edərdiniz?
2. Bu metodologiya hansı dərəcədə gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün məkan yaradır?
3. Gənclərin iştirakını hədəf almış metodologiya ilə hansı iş təcrübəniz var?
4. Belə metodologiya ilə işləmək üçün xüsusi bilik və bacarıqları inkişaf etdirməyə ehtiyacınız var? Hansıları?
5. Bu bilik və bacarıqları əldə etmək üçün lazımı dəstəyi haradan əldə edə bilərsiniz?

6-cı addım – Fəaliyyət planı hazırlamaq

Layihənin hazırlanmasının bu mərhələsində layihə çərçivəsində baş verəcək bütün fəaliyyətlərin planı hazırlana bilər. Bu mərhələdə hər fəaliyyət zamanı tamamlanmalı tapşırıqların siyahısını hazırlamaq faydalıdır, belə ki, bütün tərəflər görülməli işin miqdarını aydın şəkildə bilməlidirlər. Həmçinin, ehtiyac duyulacaq vaxt (və digər resurslar, məsələn, maliyyə) reallığa uyğun şəkildə hesablanmalıdır. Layihə daxilində aparılan fəaliyyətlər bəzən aysberqlə müqayisə olunur, çünki layihənin yalnız bu hissəsi ictimaiyyət tərəfindən görünür. Bütün layihənin hazırlanması prosesi isə daha genişdir və yalnız birbaşa cəlb olunmuş tərəflərin görə bildiyi bir çox tapşırıqları və addımları əhatə edir.

Layihə aysberqi

Düşünmək vaxtı (6-cı addımla bağlı)

1. Layihənin çərçivəsində fəaliyyətlərin ardıcılığı necədir?
2. Onlar dəqiq nə zaman baş verir? Harada və kimlə baş verir? Gənclərin əhəmiyyətli iştirakını təmin etmək üçün hər şey planlanmışdır?
3. Spesifik fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi üçün kim məsuliyyət daşmalıdır?
4. Fəaliyyətlər bir-biri ilə necə əlaqəlidir?
5. Hər bir fəaliyyət bütövlükdə layihənin hədəfləri ilə necə əlaqəlidir?
6. Bütün hədəflər layihəndəki fəaliyyətlərlə bağlıdır?
7. Sizin planınız əlçatan və reallığa uyğundur? Niyə belə düşünürsünüz?

7-ci addım – Fəaliyyətləri həyata keçirmək

Planlaşdırma yekunlaşdıqdan sonra işə başlanmalı və arzulanan nəticələrə nail olmaq üçün irəli gedilməlidir. "Fəaliyyətləri həyata keçirmək" dedikdə təkcə layihənin idarə olunması deyil, həmçinin, fəaliyyətləri hazırlamaq və yekunlaşdırmaq üçün yerinə yetirilməli olan müxtəlif tapşırıqların tamamlanması nəzərdə tutulur. Belə tapşırıqlara aiddir:

- cəlb olunmuş insanlara rəhbərlik etmək və onların bacarıqlarından və güclərindən səmərəli şəkildə istifadə olunmasını təmin etmək;
- gəncləri layihə çərçivəsində öhdəliklər götürməyə və tapşırıqları yerinə yetirməyə həvəsləndirmək;
- digər mövcud resursları (maliyyə, infrastruktur, bilik, vaxt və s.) idarə etmək;
- layihənin müxtəlif aspektləri ilə bağlı gündəlik qərarları qəbul etmək;
- hər şeyin plana uyğun həyata keçirilməsini təmin etmək;
- layihənin müxtəlif aspektlərini mütəmadi olaraq qiymətləndirmək;
- gənclərlə və onlar arasında yaxşı əməkdaşlığı təmin etmək;
- lazım gələrsə, layihəni yeni şəraitə uyğunlaşdırmaq;
- layihə meneceri tərəfindən nəzarət oluna bilməyən gözlənilməz hadisələr və amillərlə bağlı iş aparmaq.

Düşünmək vaxtı (7-ci addımla bağlı)

1. Ümumilikdə layihənin icrasına görə kim məsuliyyət daşıyacaqdır?
2. Müxtəlif tərəflərin rolları nələrdir (məsələn, cəlb olunmuş gənclərin)? Onların hamısı öz rollarını və onlardan nəyin gözləndiyini aydın bilirlər?
3. Tərəflər layihəni icra etmək üçün kifayət qədər bilik və bacarığa malikdirlər? Onların hansı növ dəstəyə ehtiyacı olacaq və bu dəstək necə təmin oluna bilər?
4. Layihəni icra etmək üçün hansı resurslara ehtiyac duyulur?
5. Bu resursları haradan əldə edəcəksiniz?

8-ci addım – Qiymətləndirmək

Layihə yekunlaşdırılmamışdan əvvəl hədəflərə nə qədər nail olunduğuna və layihə prosesinin necə işlədiyinə dair qiymətləndirmə aparılmalıdır ki, gələcəkdə bənzər təşəbbüslər üçün tövsiyələr hazırlansın. Qiymətləndirmə adətən mənfi bir anlayış kimi qəbul olunur – yaxşı getməyən işlərin siyahısını hazırlamaq. Buna görə də, o, diqqətlə planlaşdırılmalıdır ki, layihənin həm nailiyyətlərini, həm də zəifliklərini vurğulayan yüksək keyfiyyətli qiymətləndirməni həyata keçirmək mümkün olsun. Gənclər qiymətləndirmədə fəal iştirakçılar olmalıdırlar, belə ki, layihənin qiymətləndirilməsinə iştirakçı yanaşmanı tətbiq etməklə buna nail oluna bilər.

İştirakçı qiymətləndirmə aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

- qiymətləndirmə prosesi gənclərin əhəmiyyətli tapşırıqlarla bağlı məsuliyyət daşması üçün məkan təmin edir;
- gənclər qiymətləndirmədəki rollarını aydın bilirlər;
- gənclər qiymətləndirmənin nə olduğundan xəbərdardırlar;
- qiymətləndirmə gənclərlə birgə planlaşdırılır;
- gənclər qiymətləndirmə prosesində əhəmiyyətli rol oynamaq üçün lazımı dəstəyə malik olmalıdırlar;
- gənclərin yanaşmaları və fikirləri böyüklerle eyni dəyəri daşıyır;
- qiymətləndirmə gənclər üçün faydalıdır;
- qiymətləndirmə layihənin indisi, keçmişi və gələcəyini əhatə edir.

Düşünmək vaxtı (8-ci addımla bağlı)

1. Layihəni üçün qiymətləndirmənin məqsədi nədir?
2. Layihənin hansı aspektlərini və ölçülərini qiymətləndirməyi planlayırsınız?
3. Bunu necə edəcəksiniz? Bəzi spesifik qiymətləndirmə üsullarından və metodlarından istifadə etməyi planlayırsınız? Bunlar hansılardır və niyə onları seçmişiniz?
4. Gənclər qiymətləndirmənin planlanmasında hansı dərəcədə iştirak edirlər?
5. Qiymətləndirmə prosesində gənclərin rolu nədir? Bu rol onlarla razılaşdırılıb/müzakirə edilib?
6. Qiymətləndirmə sərəfəsi ilə bağlı gənclərin hansı ehtiyacları vardır və siz bu ehtiyacları necə təmin edəcəksiniz?
7. İştirakçı qiymətləndirməni həyata keçirməkdə hansı təcrübəyə maliksiniz?

9-cu addım – Yekunlaşdırma

Gənclər layihələri yerli mühitdə müsbət dəyişiklik yaratmağa çalışır, buna görə də, layihə uğurla başa çatdırıldıqda yerli icma və/və ya gənclər icmanın həyatındakı inkişafı və ya dəyişikliyi aydın görə bilirlər. İdeal halda, layihənin nəticələri uzun müddət ərzində qüvvədə qalacaqdır.

Düşünmək vaxtı (9-cu addımla bağlı)

1. Layihənin nəticələrinin uzunmüddətli olmasını necə təmin edəcəksiniz?
2. Bu prosese kim cəlb olunmalıdır və onların cəlb olunmasını necə təmin edəcəksiniz?
3. Layihənin nailiyyətlərinin davamlılığını təmin etməkdə gənclərin rolu nədən ibarət olacaqdır?

-----> 5.3. İştirakçı layihələr üçün keyfiyyət kriteriyası

Mükəmməl iştirakçı layihəni necə təşkil etməyi addım-addım izah edən istifadəyə hazır resept mövcud deyil, çünki Avropanın müxtəlif hissələrində, hətta bir ölkə daxilində vəziyyət xeyli fərqlənir. Belə resept spesifik icmalar, qruplar və ya təşkilatlar tərəfindən və onlar üçün hazırlana bilər ki, müvafiq vəziyyətə uyğun gəlsin və mövcud ən mühüm ehtiyacları hədəf alsın. Təcrübədə resept hazırlamaq istənilən xərəyin əldə olunması üçün hər bir komponentdən nə qədər və necə istifadə olunmalı olduğuna qərar vermək deməkdir. İştirakçı layihələrlə bağlı "keyfiyyət kriteriyası" müxtəlif kombinasiyalarda qarışdırıla bilən komponentlər rolunu oynayır. Aşağıda layihə təşkilatçısına tam iştirakçı layihə yaratmaq prosesində istiqamət verə biləcək kriteriyaların siyahısı təqdim olunmuşdur. Siyahı tam deyil, əlbəttə ki, buraya digər kriteriyalar əlavə oluna bilər.

Layihədə kriteriyanın hansı dərəcədə ödəndiyinə qərar verilməlidir – 0 kriteriyanın ümumiyyətlə ödənmədiyini göstərir, 5 isə onun tam şəkildə ödəndiyini nümayiş etdirir. Lazım gələrsə, müvafiq kriteriyaların daha geniş şəkildə necə ödəne biləcəyi planlaşdırıla bilər. Bu tapşırıq mövcud layihələri qiymətləndirməyə yardım etmək və özünü qiymətləndirmə üçün bir vasitə kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Layihənin məqsədi ilə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Layihə gənclərin ehtiyaclarını ödəməyə çalışır		
Layihənin məqsəd və vəzifələri gənclərlə müzakirə edilmiş və razılaşdırılmışdır		
Gənclər layihədə iştirak etməyin mümkün faydalarından xəbərdardırlar		

Layihənin dizaynı ilə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Gənclər layihənin nə barəsində olduğunu başa düşürlər		
Layihə barədə məlumat cəlb olunmaqda maraqlı ola biləcək gənclər üçün asanlıqla əlçatandır		
Gənclərin iştirakını dəstəkləmək üçün lazımi infrastruktur mövcuddur		
Fəaliyyətlər gənclər üçün əlçatan məkanda baş tutur		
Fəaliyyətlər gənclər üçün uyğun vaxtda baş tutur (məsələn, məktəb saatlarında deyil)		
Layihə prosedurları və siyasətləri gənclər üçün başa düşüləndir		
Layihə ilə bağlı sənədlər gənclər üçün başa düşüləndir		
Layihədə iştirak xərcləri sonradan qaytarılır		
Layihənin dizaynı çevikdir		

Layihənin müxtəlif mərhələləri ilə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Gənclər layihənin başlanmasına cəlb olunublar		
Gənclər layihənin hazırlanmasına cəlb olunublar		
Gənclər layihə barədə məlumatın yayılmasına cəlb olunublar		
Gənclər layihənin icrasına cəlb olunublar		
Gənclər layihənin qiymətləndirməsinə cəlb olunublar		
Gənclər layihənin yekunlaşdırılmasına cəlb olunublar		

Layihənin əlçatanlığı ilə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Layihə gender, sosial sinif, resurslar və s.-dən asılı olmadan bütün gənclərə açıqdır		
Layihə istənilən formal gənclər strukturlarının üzvləri olmayan gənclərə açıqdır		
Layihə kişilər və qadınların iştirakı üçün bərabər imkanlar yaradır		

Qərar qəbulu səlahiyyəti ilə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Gənclər onlardan nə gözləndiyini bilirlər		
Gənclər öz məsuliyyətlərindən xəbərdardırlar		
Layihə çərçivəsindəki rollar və tapşırıqlar gənclər və böyükler tərəfindən müzakirə edilir və razılaşıdırılır		
Gənclər layihəyə cəlb olunmuş tərəflərin rollarını və kimliklərini bilirlər		
Gənclər layihə daxilində qərar qəbulu prosesinin necə aparıldığını bilirlər		
Gənclər layihənin müxtəlif qərar qəbulu səviyyələrində iştirak edirlər		
Gənclər mütəmadi olaraq layihənin inkişafı, uğurları, çətinlikləri və daha vacib cəhətləri barədə məlumatlandırılırlar		
Gənclərin fikir və mövqeləri böyüklerin fikir və mövqeləri ilə eyni dəyərə malikdir		
Gənclərin əhəmiyyətli tapşırıqları və rolları var		
Gənclər öz tapşırıqlarını yerinə yetirməkdə müstəqildirlər		
Gənclərin töhfəsi tanınır və dəyərləndirilir		
Gənclər layihə daxilində qərar qəbulu səlahiyyətinə malikdirlər		

Dəstəklə bağlı kriteriyalar	Qiymət (0-5)	Qiymətin əsaslandırması
Layihəni aparan qurum gənclərin cəlb olunmasını tam şəkildə dəstəkləyir		
Gənclər ehtiyac duyduqda mentor və ya zəmanətçiyə müraciət edə bilirlər		
Daha çətin və həssas vəziyyətdə olan gənclərə xüsusi dəstək təmin olunur		
Gənclər layihələrin idarə olunması bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün dəstək alırlar		
Gənclər qərar qəbulu prosesinə cəlb olunmaq üçün lazımi dəstəyi alırlar		
Gənclər öz səhvlərindən öyrənmək imkanına malikdirlər		
Gənclər layihədə tam şəkildə iştirak etmək üçün hansı bilik və bacarıqları inkişaf etdirməli olduqlarından xəbərdardırlar		

Düşünmək vaxtı

- 1. "İştirakçı layihə" barədə danışa bilməyimiz üçün yuxarıda göstərilmiş kriteriyalardan hansılar mövcud olmalıdır?*
- 2. Yuxarıda qeyd olunmuş kriteriyalardan hansılar iştirakçı layihə üçün "arzu olunan" (çox vacib deyil) hesab edərdiniz?*

-----> 6-cı fəsil

Yerli səviyyədə əməkdaşlıq

-----> 6.1. Əməkdaşlığa hazırlaşmaq

Güclü və demokratik icmaların qurulması üçün yerli qurumlar, gənclər və onların təşkilatları arasında əməkdaşlıq mühüm addımdır. Təcrübə göstərir ki, belə əməkdaşlığın qurulması çətin ola bilər, lakin yerli səhnədən olan müxtəlif tərəflərin ümumi məqsədlərə nail olmaq üçün qurucu yollarla birgə işləməsinin çoxsaylı nümunələri vardır.

Müxtəlif tərəflər bənzər maraqlara malik olduqda və birgə işləməkdə fayda gördükdə əməkdaşlıq qurmağa çalışırlar, buna görə də, yerli qurumlar, gənclər və ya onların təşkilatları arasında hansı ortaq maraqların mövcud olduğunu aşkarlanması ləzumdur. İdeal halda, bütün tərəflər öz ehtiyaclarını və məqsədlərini açıq və dürüst şəkildə bildirəcəklər ki, gələcək əməkdaşlığın əsasını qoymaq mümkün olsun. Əgər toqquşan məqsədlər aşkarlanıbsa, onlar mümkün ən qısa zamanda həll edilməlidir ki, sonrakı mərhələdə əməkdaşlığa maneə ortaya çıxmasın və ya əməkdaşlıq dayanmasın. Hər bir tərəfin maraqlarını aşkarlamaq üçün müxtəlif metodlardan istifadə oluna bilər. Bəzi icmalarda potensial tərəflər arasında keçirilən görüşdə bu məsələlər müzakirə olunur, digərlərində bu maraqları tədqiqat əsasında müəyyən etmək ekspertin məsuliyyətindədir. Bu, müxtəlif hesabatları və digər siyasi sənədləri nəzərə alaraq icmaların və təşkilatların prioritetlərinin və siyasətlərinin təhlili və ya fəaliyyətlərin və layihələrin təhlili vasitəsilə həyata keçirilə bilər.

Gənclərin digər tərəflərlə əməkdaşlığa maraqlarını göstərməsinə aşağıdakılar səbəb ola bilər:

- icmada gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq;
- yerli icmada ümumi vəziyyətin yaxşılaşmasına töhfə vermək;
- qərar qəbulu prosesində gənclərin maraqlarını təmsil etmək;
- yerli qərarlara və siyasətlərə təsir göstərmək;
- səsini eşitdirmək;
- resurslara çıxış əldə etmək;
- həyatda yeni imkanlar əldə etmək;
- yeni əlaqələr qurmaq;
- şəbəkələrə çıxış əldə etmək;
- öz potensialları, bacarıqları və qabiliyyətlərindən istifadə etmək;
- vaxtlarından faydalı şəkildə istifadə etmək;
- yeni təcrübə qazanmaq.

Gənclər təşkilatlarının digər tərəflərlə əməkdaşlığa maraq göstərməsinə aşağıdakılar səbəb ola bilər:

- icmada gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq;
- yerli icmada ümumi vəziyyətin yaxşılaşmasına töhfə vermək;
- qərar qəbulu prosesində gənclərin maraqlarını təmsil etmək;
- yerli qərarlara və siyasətlərə təsir göstərmək;
- qərar qəbulu səlahiyyətinə malik tərəflərlə yaxşı əlaqələr qurmaq;
- yerli mühitdə nəzərə çarpmaq;
- yerli mühitdə təşkilat barədə müsbət təəssürat yaratmaq;
- fəaliyyətlərini tanıtmaq;
- resurslara çıxış əldə etmək;
- xidmətlərə çıxış əldə etmək;
- başqalarının faydalanması üçün öz təcrübələrini bölüşmək;
- təşkilatın məqsədlərini və vəzifələrini həyata keçirmək;
- yerli səviyyədə iştirak çərçivələrini və strukturlarını yaratmaq;
- gənclərə təhsil vermək, təcrübə qazandırmaq və onları gələcək həyatlarına hazırlamaq;
- yeni təcrübə qazanmaq.

Yerli qurumların digər tərəflərlə əməkdaşlığa maraq göstərməsinə aşağıdakılar səbəb ola bilər:

- yerli icmada ümumi vəziyyətin yaxşılaşmasına töhfə vermək;
- gənclərin ehtiyaclarını daha dəqiq müəyyən etmək;
- gənclərə daha yaxşı xidmətlər təmin etmək;
- yerli mühitdə gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq;
- sosial problemlərin qarşısını almaq;
- planlarını və siyasi prioritetlərini həyata keçirmək;
- qərarların təsir göstərdiyi şəxslər arasında həmin qərarlara sahiblik yaratmaq;
- fikirlər və təkliflər barədə rəy almaq;
- gəncləri gələcək məsuliyyətlərə hazırlamaq (məsələn, icma idarəetməsinə);
- yerli mühitdə nəzərə çarpmaq;
- icmada yerli qurumlar barədə müsbət təəssürat yaratmaq
- siyasi səbəblər (yenidən seçilmək?).

Ortaq maraqlar razılaşdırıldıqdan sonra tərəflər əməkdaşlıq üçün mümkün sahələri nəzərdən keçirməyə başlaya bilərlər. Yenilənmiş xartiyada gənclərin işsizliyi, təhsil, səhiyyə, gender bərabərliyi, dayanıqlı inkişaf və s. qeyd olunur. Burada, həmçinin, yerli səhnədəki müxtəlif tərəfdaşlar tərəfindən birgə həyata keçirilə biləcək konkret təşəbbüs və ya fəaliyyət nümunələri göstərilir.

Əməkdaşlıq müxtəlif sahələrdə və müxtəlif səviyyələrdə baş tuta bilər. Bəzi icmalarda tərəfdaşlıqlar spesifik yerli problemləri həll etmək (məsələn, mədəniyyətə çıxışın məhdudluğu) və ya spesifik siyasətləri həyata keçirmək (spirtli içki və narkotiklərə aludəliklə mübarizə aparmaq üzrə yerli siyasət kimi) üçün yaradılır. Digər icmalarda isə əməkdaşlıq qərar qəbulu səviyyəsində qurulur, belə ki, gənclər və onların təşkilatları onlara təsir edən qərarların qəbul olunduğu və ya siyasətlərə təsir göstərən idarəçilik görüşlərində iştirak etməyə dəvət olunurlar.

Əməkdaşlığın qurulmasının yekun səviyyəsi danışıqların nəticəsidir, belə ki, hər bir tərəfin ehtiyacları və maraqları təmin olunur. Nəticədə, yerli tərəflər arasında əməkdaşlıq müxtəlif formalarda baş versə də, əsas məqsəd eyni qalır – güclü tərəfdaşlıqlar yerli icmalarda daha yaxşı həyatlar qurmağa töhfə verir.

Düşünmək vaxtı

- 1. Hansı maraqlar sizə digər tərəflə əməkdaşlığa başlamağa motivasiya verə bilər? (Əgər siz gənclər təşkilatını təmsil edirsinizsə, bu, yerli qurumlarla əməkdaşlıq ola bilər və əksinə);*
- 2. Gənclər təşkilatları və yerli qurumların toqquşan maraqlarına hansı nümunələri qeyd edə bilərsiniz? Siz nə vaxtsa toqquşan maraqların təqdim olunduğu vəziyyətdə olmusunuz? Bunun öhdəsindən necə gəlmişdi?*
- 3. Yerli icmanıza xartiyada göstərilmiş əməkdaşlıq sahələrindən hansı ən uyğundur? Niyə? (Xartiyanın sektor siyasətlərinə həsr olunmuş I hissəsinə istinad edin.)*

Bu xartiyanın qalan hissəsində yerli qurumlar, gənclər təşkilatları və gənclər arasında əməkdaşlığın spesifik formaları daha detallı izah olunacaqdır.

-----> 6.2. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Konsultasiya modeli

Konsultasiya gəncləri yerli səviyyədə qərar qəbulu prosesinə cəlb etmək üçün səmərəli şəkildə istifadə oluna biləcək mexanizmlərdən biridir. Formasından, nail olmağa çalışdığı məqsədlərdən, müxtəlif tərəflər arasında səlahiyyətin bölgüsündən və s. asılı olaraq, konsultasiyanın nə demək olduğuna dair müxtəlif təriflər vardır. Gənclərlə konsultasiya onların fikirlərini və mövqelərini öyrənmək və ya onlara təsir edən fəaliyyətlər və ya təkliflərlə bağlı rəylərini əldə etmək kimi izah oluna bilər. Əhəmiyyətli konsultasiya ikitərəfli prosesdir və yekun nəticəyə yaxud baş verənlərə təsir etmək imkanı olduqda həyata keçirilir.

Konsultasiya gücün və yekun sözlün böyüklərdə olduğu bir proses kimi başa düşülür. Bu, o deməkdir ki, gənclər töhfə vermək və fikirlərini bildirmək imkanı əldə etsələr də, sonda, böyüklər bu töhfələrdən istifadə edilib-edilməyəcəyinə və hansı dərəcədə istifadə ediləcəyinə qərar verirlər.

Təcrübəçilər və tədqiqatçılar arasında konsultasiyanın faydaları və məhdudiyyətlərinə dair debat davam etməkdədir. Onun gəncləri ictimai domendə qərar qəbulu prosesinə cəlb etmək üçün uyğun yol olub-olmadığı sual olunur və bəzi mühitlərdə konsultasiyaya “simvolik” yanaşma riskinin real olduğu bildirilir.

Gənclərlə konsultasiyanın lehinə və əleyhinə arqumentlər:³⁸

³⁸ Mənbə: Mkoley, K. və Bratman, M., *Gənclərin səslərini eşitmək. İşçi xülasə*, Uşaqların Yoxsulluğu Təşəbbüsünə Gözlərinizi Açın, İrlandiya, 2002, s. 13.

Konsultasiya lehinə	Konsultasiya əleyhinə
Gənclər onlar üçün vacib qərarlara təsir göstərmək və eşidilmək hüququna malikdirlər.	Hüquqlar verilməmişdən əvvəl gənclər məsuliyyət daşımağı öyrənməlidirlər.
Yuxarıda qeyd olunmuş eşidilmək hüququ gəncləri qoruya bilər, belə ki, böyüklər heç də hər zaman gənclərin maraqlarını nəzərə almırlar	Böyüklər gənclərin nəyə ehtiyacı olduğunu bilir və gənclərin adından danışmaq hüquqlarını tətbiq etməlidirlər
İşləri gənclərin həyatlarına təsir edən bütün qurumlar gənclərlə dialoq aparmalıdır	Gənclərin maraqları onlarla işləyən təşkilatlar tərəfindən təmsil olunur, buna görə də, birbaşa əlaqəyə ehtiyac yoxdur
Gənclərə öz fikirlərini bildirmək imkanının verilməməsi gənclərin və onların bacarıqlarının tanınmaması və onlara qarşı hörmətin çatışmaması deməkdir	Gənclərdən ciddi məsələlərlə bağlı fikirlərini ifadə etməyi istəmək gənclər hazır olmadan onları böyük rollarını oynamağa məcbur etmək deməkdir
Gənclərin öz fikirlərini bildirmək hüququndan istifadə etmək və ya etməməyə qərar vermək azadlığı vardır	Gənclər onlarla konsultasiya olunmasını istəmir
Gənclərlə konsultasiya qərarların təkmilləşməsinə imkan verir, çünki gənclərə icazə verildikdə onlar əhəmiyyətli töhfələr verirlər	Gənclər əhəmiyyətli töhfə vermək üçün (xüsusilə ictimai siyasətlə bağlı qərar vermə səviyyəsində) yetkinliyə, biliyə və bacarıqlara malik deyillər
Mövcud qərar qəbulu strukturları gənclərlə konsultasiyaya uyğunlaşdırılmalıdır	Mövcud qərar qəbulu strukturlarını gənclərlə konsultasiyaya uyğunlaşdırmaq mümkün deyil
Fikirlərini ifadə etmək və eşidilmək hər bir vətəndaşın təhsilinin bir hissəsidir və demokratiyaya bağlılığı gücləndirir	Gənclərə danışmaq və eşidilmək imkanı vermək onların böyüklərin səlahiyyətinə olan hörmətini zədələyəcəkdir
Fikirlərini bildirmək və eşidilmək gəncləri gələcəkdə fəal vətəndaşlar olmağa həvələndirəcəkdir	Gənclər siyasət və ictimai siyasətlə maraqlanmırlar
Gənclər qərarların qəbuluna cəlb olunsalar, onlara daha çox hörmət və riayət edərlər	Kifayət qədər resurs mövcud deyil
	Konsultasiyanı dəstəkləmək üçün strukturlar və qaydalar yoxdur

Konsultasiyanın dəyəri ilə bağlı yanaşmalar fərqlənsə də, hələ də bir çox qurumlarda konsultasiya gənclərin fikirlərini qərar qəbulu prosesinə daxil etmək və sosial inklüzivliyi (sosial cəhətdən təcrid olunmuş gənclərlə işləyərkən) təmin etmək üçün dəyərli vasitə kimi görülür.

Düşünmək vaxtı

1. Nə vaxtsa konsultasiyada iştirak etmişiniz? Hansı mühitdə?
2. Nə düşünürsünüz – ictimai qərar qəbulu domenində gənclərlə konsultasiya olunmalıdır? Niyə?
3. Bu bəyanatla razısınız: “Gənclərdən ciddi məsələlərlə bağlı fikirlərini ifadə etməyi istəmək gənclər hazır olmadan onları böyük rollarını oynamağa məcbur etmək deməkdir”? Niyə? Mövqeyinizi izah edin.

İdeal halda, konsultasiya aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

– *Böyükklər gənclərlə konsultasiyanın əhəmiyyətini və faydalarını başa düşürlər*

Konsultasiya bu əməkdaşlıq formasının dəyərini inanan, onun faydaları və çatışmazlıqlarından xəbərdar olan şəxslər tərəfindən başlanılmalı və aparılmalıdır. Digər halda, bütün proses “simvolik” təşəbbüsə çevrilə bilər.

– *Gənclərə töhfə vermək imkanı yaradılmalıdır*

Gənclərin böyük potensialı və çoxlu bacarıqları vardır, lakin onlar əhəmiyyətli töhfə vermək üçün lazımı bilik və ya bacarıqlara malik olmaya bilərlər. Gənclərə səlahiyyət vermək və onların lazımı bilik və ya bacarıqları əldə etməsinə şərait yaratmaq böyükklərin məsuliyyətindədir.

– *Gənclər konsultasiyanı hazırlamağa və aparmağa cəlb olunurlar*

Gənclər məsuliyyət götürmək və bütövlükdə konsultasiya prosesinin təşkil olunmasına töhfə vermək qabiliyyətinə malikdirlər. Nəticədə, onlar hiss edirlər ki, alınan qərarların “sahibləridirlər” və yerli demokratiyanın müxtəlif aspektləri üzrə dəyərli təcrübə əldə edə bilərlər.

– *Konsultasiyanın aydın məqsədi var və iştirakçılar ondan xəbərdardırlar*

Gənclər konsultasiyanın niyə baş verdiyini və onun nəticəsinin nə olacağını, yəni onun nəticələrinin yekun qərara nə qədər təsir göstərəcəyini bilməlidirlər. Bunun sayəsində, onlar nəyə nail oluna biləcəyi ilə bağlı reallığa uyğun ümidlərə malik olacaqlar.

– *Gənclər bütün konsultasiya prosesinin necə baş verdiyi barədə məlumatlıdırlar*

Konsultasiya prosesləri müxtəlif formalarda təşkil oluna bilər və gənclər spesifik konsultasiya prosesinin hansı mərhələdə olduğunu və nələrin baş verəcəyini bilməlidirlər.

– *Gənclərlə qərar qəbulu prosesi ilə bağlı mümkün qədər tez konsultasiya aparılmalıdır*

Konsultasiyanın məqsədi gənclərin həyatlarına təsir edən təkliflər və ya qərarlarla bağlı onların səsini eşitmək olmalıdır ki, həmin təkliflər gənclərin ehtiyaclarına və fikirlərinə uyğunlaşdırılsın. Əgər konsultasiya qərar qəbulu prosesinin yekun mərhələlərində baş verərsə, gənclərin yekun təklifin formalaşmasına təsir göstərmələri üçün çox az yer qalacaqdır.

– *Düzgün metodologiyalar seçilməlidir*

Konsultasiyanın metodologiyası müvafiq gənclərin yaşına, mənşəyinə, təhsil səviyyəsinə və s. uyğun olmalıdır. Buna görə də, gənclərlə işləmək təcrübəsinə malik fasilitatorları cəlb etmək yaxşı fikir ola bilər, çünki bu fasilitatorlar məsələni elə təqdim edə bilərlər ki, gənclər onu yaxşı başa düşə bilsinlər və özlərini həmin məsələ üzərində işləməyə motivasiyalı hiss etsinlər.

– *Gənclərin tövsiyələrinə ciddi yanaşılmalıdır*

Konsultasiyanın nəticələri vərəqdə qalırsa, o, həyata keçirilməməlidir. Nəticələrin ən yaxşı formada necə istifadə oluna biləcəyini müəyyən etmək üçün onlar təhlil olunmalı və müzakirə edilməlidir. Yerli gənclərlə konsultasiya olduqca dəyərli fikirlər və rəylər gətirə bilər və konsultasiyanı təşkil edən tərəf onlardan istifadə etməlidir.

Bəzi icmalarda yerli qurumlardan olan rəhbər nümayəndə konsultasiya prosesində iştirak etməklə onun nəticələrinin ən yüksək səviyyədə eşidilməsini təmin edir. Bu sahədə işləyən şəxslər bildirirlər ki, gənclər öz fikirlərinin nəzərə alındığına dair maddi sübut istəyirlər, buna görə də, onların təkliflərindən heç olmasa bir neçəsinin icra edilməsi vacibdir.³⁹ Bu, gənclərin gələcəkdə bənzər təşəbbüslərdə iştirakını təmin edəcəkdir.

– *Konsultasiya üçün adekvat vaxt ayrılır*

Konsultasiya vaxt alan prosesdir. Gənclər öz fikirlərini ifadə etmək üçün hazırlığa və kifayət qədər vaxta malik olmalıdırlar. Buna görə də, bütün prosesin vaxtı yaxşı planlaşdırılmalıdır ki, əhəmiyyətli töhfələr toplana bilsin. Əgər gənclər fikirlərini formalaşdırmaq üçün daha çox vaxta ehtiyac duyurlarsa, növbəti konsultasiya üçün şərait yaradılmalıdır.

– *Konsultasiya gənclər üçün uyğun vaxtda və əlçatan məkanda keçirilir*

Konsultasiyanın vaxtı və yeri gənclərin cəlb olunmasında mühüm rol oynayır. Əgər məkana çatmaq çətindirsə, nəqliyyat təmin olunmalı və ya səyahət xərcləri iştirakçılara təmin edilməlidir. Bəzi hallarda, daha çox gəncin öz fikrini bildirmək imkanı əldə etməsi üçün birdən artıq konsultasiya məkanı istifadə oluna bilər.

– *Konsultasiya gəncləri töhfə verməyə ruhlandıran mühitdə keçirilir*

Gənclərə təqdim olunan məsələlər ən yüksək əhəmiyyətə malik olsa da, gənclərin fikirlərini bölüşməklə bağlı özlərini rahat və təhlükəsiz hiss etməsi olduqca vacibdir. Bu prosesə kömək etmək üçün bəzi təşkilatlar konsultasiyaları qeyri-formal mühitdə keçirirlər.

– *Gənclər konsultasiyanın nəticəsi barədə məlumatlandırılır*

Konsultasiyadan müəyyən müddət sonra olsa da, gənclər nəticə və öz töhfələrinin hansı təsirə malik olması (xüsusilə, təkliflərin və ya qərarların dəyişib-dəyişmədiyi) barədə məlumatlandırılmaq hüququna malikdirlər.

– *Gənclərin fikirlərinə və mövqələrinə hörmət edilir və dəyər verilir*

Gənclər töhfə vermək və fikirlərini bölüşmək istəyirlər, lakin onlar, həmçinin, bu töhfənin yerli icma üçün vacib olduğunu bilməlidirlər. Gənclərin fikirlərinə hörmət edildiyini elan etmək kifayət deyil. Bu yanaşma gənclərdən alınan məlumatın qeydə alınması ilə nümayiş etdirilməlidir ki, gənclərin fikirləri dəqiq şəkildə digər tərəflərə çatdırıla bilsin, eyni zamanda, “bu gənclər həqiqi həyat haqqında nə bilir?” və s. kimi pater-nalist rəylərə yol verilməməlidir.

– *Gənclərin töhfəsi tanınır və qiymətləndirilir*

Gənclərin töhfəsini tanımaq onlara “çox sağ ol” deməyin və onları gələcək təşəbbüslərdə iştirak etməyə həvəsləndirməyin bir yoludur. Bu məqsədlə bir çox metodlardan istifadə oluna bilər, məsələn:

- yerli və ya regional mətbuatda məqalələr və ya hesabatlar (yerli qəzetlər, radio və s.);
- sertifikatların verilməsi;
- şəxsi tövsiyə məktublarının verilməsi;
- minnətdarlıq məktublarının göndərilməsi;
- konsultasiya ilə bağlı xərclərin qarşılınması;
- ərzaq təminatı;
- kiçik suvenirlərin verilməsi;
- sosial tədbirə dəvətlər;
- yerli səviyyədə qərar qəbulu və ya konsultasiya qurumlarına qoşulmağa dəvətlər;
- cib xərcliyi (bu mübahisəli hesab edilir).

³⁹ Mkoley, K. və Bratman, M., op. cit., s. 11.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin fikrinizcə, konsultasiyanın hansı prinsipləri ən vacibdir? Niyə?
2. Konsultasiya prosesini gənclər üçün nə daha cəlbedici edə bilər?
3. Konsultasiyalarda iştirak edən gəncləri cib xərciylə mükafatlandırmaq barədə nə düşünürsünüz?
4. Yuxarıda göstərilənlərə hansı prinsipləri əlavə edərdiniz?

Konsultasiya müxtəlif formalarda təşkil oluna bilər. Birbaşa konsultasiya spesifik icmada və regionda yaşayan gənclərlə birbaşa əlaqəni nəzərdə tutur və aşağıdakı formalarda həyata keçirilir:

- gənclərin məsələ və ya təklif barədə daha çox məlumat ala biləcəyi və öz fikirlərini ifadə edə biləcəyi konsultasiya görüşləri və ya tədbirləri keçirmək;
- az təmsil olunan gənclərlə konsultasiya tədbirləri keçirmək;
- məktəb mühitində konsultasiya tədbirləri keçirmək;
- elektron məktub, məktub, esse və s. göndərməklə fikir bildirməyə dəvət etmək;
- incəsənət nümunəsi: şəkil, heykəl, şeir və s. yaratmaqla fikir bildirməyə dəvət etmək;
- fərdi və ya qrup müsahibələri;
- sorğular, fərdi qaydada doldurulan anketlər;
- referendumlar, rəy sorğuları;
- telefon sorğuları;
- rəy və/və ya şikayət sistemləri;
- qonşuluq forumu. Forum mütəmadi olaraq toplanaraq məsələləri, planları və təklifləri müzakirə və təhlil edən, müəyyən coğrafi məkanda yaşayan bir qrup ola bilər. Üzvlük dəyişməz və ya açıq ola bilər.

Bəzi hallarda isə dolayı yolla konsultasiya daha uyğundur. Buna səbəb kifayət qədər resursların olmaması və ya gənclərin həddən artıq çox olması və onların hamısı ilə əlaqə saxlamağın çətin olması ola bilər. Bu, aşağıdakı üsullarla həyata keçirilə bilər:

- nümayəndələr qrupları ilə konsultasiya aparmaqla. İdeal halda, gənclər özləri spesifik konsultasiyada onları kimin təmsil edəcəyinə qərar verirlər. Reallıqda isə buna nail olmaq çox çətin və belə qrupla işləməyin minimum şərti yerli gənclərin nümayəndəsini cəlb etməkdir. Bu nümayəndə qrupları yalnız konsultasiya üçün yaradılır;
- gənclər panelləri. Bunlar spesifik icmanın təmsilçiləri olan gənclərin panelləridir. Bunlar adətən daha böyük qruplardır və bunların üzvləri icmada gənclərin həyatına təsir edən məsələlərlə bağlı fikir və mövqələrini bölüşmək üçün mütəmadi olaraq (əsasən ildə iki dəfə) görüşmək imkanına malikdirlər;
- mövcud nümayəndə qrupları ilə konsultasiyalar aparmaq. Gənclər müxtəlif şuralara öz nümayəndələrini seçirlər. Bu nümayəndələr yerli gənclərin təmsilçiləri hesab olunurlar və onlardan icmada ki bütün gənclərin adından fikir bildirmələri və töhfə vermələri istənilir;

- tematik qruplar yaratmaq. Spesifik mövzu barədə məlumat az olduqda bu qruplar xüsusilə effektiv olur. Moderator tərəfindən aparılan qrup müsahibəsi zamanı qrup müzakirələri vasitəsilə məlumat toplanır;⁴⁰
- ekspertlərlə konsultasiya aparmaq. Bu ekspertlər müəyyən sahələrdə təcrübəyə malik gənclərdir. Onlar da gənclərin təmsilçiləri olduqlarından, onlar konsultasiya mövzusu üzrə lazımı biliklərə malik olduqda bəzən onlarla konsultasiya aparılır;
- gənc vətəndaş jürisi.⁴¹ 6 – 20 gənc mühüm məsələ və ya təkliflə bağlı hökm vermək üçün bir araya toplanırlar. Həqiqi məhkəmədə olduğu kimi onlar şahidlərə suallar verə, dəlillərə qulaq asa bilərlər və s.

Düşünmək vaxtı

1. *Birbaşa və dolaylı konsultasiyanın hansı faydalarını və çatışmazlıqlarını görürsünüz?*
2. *Təmsil etdiyiniz yerli icmadan gənclərə birbaşa konsultasiya vasitəsilə çətdirilə biləcək potensial məsələlərin və sualların nümunələrini qeyd edin.*
3. *Təmsil etdiyiniz yerli icmadan gənclərə dolaylı konsultasiya vasitəsilə çətdirilə biləcək potensial məsələlərin və sualların nümunələrini qeyd edin.*

Yerli səviyyədə konsultasiyanın ala biləcəyi müxtəlif formalar gənclərlə əməkdaşlığın bu metodundan bir çox fərqli mühitlərdə və vəziyyətlərdə istifadə etməyə imkan verir. Konsultasiya mütləq şəkildə mürəkkəb bir proses olmalı deyil (onun əhatə dairəsinin çox geniş və mürəkkəb olduğu hallar istisna olmaqla), bəzən sadə, lakin yaxşı hazırlanmış konsultasiya görüşü çox əhəmiyyətli nəticələr ortaya çıxarır.

-----> **6.3. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Komitə modeli**

Yenilənmiş xartiyada bildirilir ki, “gənclərin yerli və regional məsələlərdə effektiv iştirakı ... daimi əsasda fəaliyyət göstərən təmsilçi struktur tələb edir, məsələn, gənclər şurası, gənclər parlamenti və ya gənclər forumu”.⁴² Belə strukturun rolu bir icmadan və ya regiondan digərinə fərqlənə bilər, lakin o, həmişə gənclərin yerli qurumların gənclər sahəsində həyata keçirdikləri siyasətlər və fəaliyyətlərlə bağlı öz fikirlərini, narahatlıqlarını və təkliflərini azad şəkildə ifadə edə biləcəyi forum olmalıdır. Gənclər şurası və ya parlamenti gənclər və yerli qurumlar arasında əhəmiyyətli dialoq və tərəfdaşlığın qurula biləcəyi məkan olmalıdır ki, cəlb olunmuş bütün tərəflər bu əməkdaşlığın nəzərəçarpan faydalarını görə bilsinlər.

Gənclər şura və ya parlamentə malik olmaqdan faydalanan yeganə tərəf deyildir. Bu strukturlar sayəsində, yerli qurumlar bütün icmanın həqiqi təmsilçiliyini təmin edə (gənclər əhalinin mühüm hissəsini təşkil edirlər) və sakinlərin ehtiyaclarına daha uyğun qərarlar qəbul edə bilərlər. Gənclər yerli məsələlərə baxışda və yerli proseslərə cəlb olunarkən fərqli perspektiv ortaya qoyurlar.

⁴⁰ Tematik qruplar barədə daha ətraflı məlumat üçün baxın: *Gənclərin səsleri. Gəncləri və uşaqları işinizə NECƏ cəlb etməklə bağlı təlimatlar*, Milli Uşaqlar Ofisi, İrlandiya, 2005.

⁴¹ Vətəndaş jürilər barədə daha ətraflı məlumat üçün baxın: *İnsanlar & iştirak. Vətəndaşları qərar vermənin mərkəzinə necə qoymalı*, Cəlb et, 2005.

⁴² Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası, Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi, May 2003, III.1.59.

Mühtədən asılı olaraq gəncləri yerli və ya regional səviyyədə təmsil edən strukturlar fərqli formalar və adlar ala bilərlər; onlar “gənclər şuraları”, “gənclər forumları”, “gənclər parlamentləri” və s. adlandırıla bilərlər. Bu təlimat vəsaitinin məqsədləri üçün belə strukturlar “komitələr” adlandırılacaq və onlara belə tərif veriləcəkdir: “yerli icmalarda və ya regionlarda yaşayan gənclərin fikirlərini və mövqelərini təmsil edən, yerli səviyyədə daimi əsasda fəaliyyət göstərən gənclərin iştirakı strukturları. Xüsusən, komitələr müxtəlif qərar qəbulu orqanlarının icmada yaşayan gənclərin həyatlarına təsir edən siyasətləri və təşəbbüslərində gənclərin mövqelərini təmsil edəcəklər”.

Gənclər komitələrinin üzvləri təyin oluna və ya seçilə bilərlər və onlar təşkilatları, siyasi partiyaları təmsil edə və ya müstəqil ola bilərlər. İdeal halda, belə komitənin tərkibi yerli icmanın sosioloji quruluşunu əks etdirməlidir ki, çətin şəraitdə yaşayan qruplar da burada təmsil oluna bilsinlər.

Gənclər komitəsi yaradarkən yerli qurumlar, gənclər və ya gənclər təşkilatları aşağıdakı suallara birgə cavab verməlidirlər:

Komitənin məqsədi

- Yerli icmada belə komitəyə niyə ehtiyac duyulur?
- O, dəqiq kimi təmsil etməlidir?
- Kim onun yaradılmasında maraqlıdır? Niyə? Motivasiya nədir?
- Komitənin rolu nə olmalıdır?
- Onun maraq dairəsi nə olmalıdır?
- Onun hüquq və öhdəlikləri nə olmalıdır?
- Onun yerli qurumlarla əlaqəsi nə olmalıdır?
- Komitə hansı qərar qəbulu səlahiyyətinə malikdir?
- Yerli qurumlar komitənin töhfələrini necə nəzərdən keçirəcəklər?

Komitənin tərkibi

- Komitənin neçə üzvü olmalıdır? Niyə?
- Gender, coğrafi və ya digər əlaqədar balansa necə nail oluna bilər?
- Qərar qəbulu orqanlarında az təmsil olunan qruplar (əlilliyi olan insanlar, azlıqların nümayəndələri və s.) necə cəlb oluna bilər?
- Hər hansı kvota sistemi (yaşa, genderə, etnik mənşəyə və s. əsaslanan) təqdim olunmalıdır?

Üzvlərin profili

- Kim üzv ola bilər? Kriteriyalar nə olmalıdır?
- Onların yaşı neçə olmalıdır?
- Komitə məsuliyyətini götürmək üçün onlar hansı bacarıqlara və səriştəyə malik olmalıdırlar?

Üzvlərin seçilməsi

- Komitə üzvləri necə seçilməlidir? Təcrübədə bu, necə işləməlidir? Reallığa uyğundur?
- Namizədlər formal şəkildə irəli sürülməlidir? Kim tərəfindən?
- Seçimə kim cəlb olunmalıdır?
- Potensial namizədlər haradan tapıla bilər?
- Potensial namizədlər komitəyə namizədliklərini irəli sürməyə necə motivasiya oluna bilərlər?

Üzvlərin mandatı

- Komitə üzvlərinin hansı öhdəlikləri olmalıdır?
- Onların hansı hüquqları və üstünlükləri olmalıdır?
- Üzv olma müddəti nə qədər olmalıdır? Bu müddət yenilənə bilər?
- Hər hansı nizam-intizam tədbirlərinə ehtiyac var?

Üzvlərin səlahiyyəti

- Komitə üzvlərinin hansı bilik və bacarıqları olmalıdır və ya inkişaf etdirilməlidir?
- Onlar bunu necə edə bilərlər?
- Öz öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün komitə üzvlərinin hansı dəstəyə ehtiyacı olacaqdır?
- Belə dəstəyi kim təmin edə bilər?

Komitənin strukturu

- Komitə daxilində funksiyalar və rollar nə olmalıdır?
- Hansı orqanlara və ya alt komitələrə ehtiyac olacaqdır?
- Komitənin strukturu yerli hökumətin strukturunu təkrarlamaq üçün Niyə?
- Struktur nə qədər formal olmalıdır?

İş metodu

- Komitənin iş metodları hansılar olacaqdır (məsələn, görüşlər, konsultasiyalar, tədqiqat və s.)?
- Görüşlər hansı tezliklə keçirilməlidir?
- Görüşləri kim hazırlayacaq və aparacaqdır?
- Görüşlər arası müddətdə hansı iş görülməlidir?
- Qərarlar necə alınacaqdır?
- Katiblik və ya administrativ dəstəyi kim təmin edəcəkdir?
- Razılaşdırılmalı hər hansı qaydalar var?

Yerli qurumlarla əməkdaşlıq

- Əməkdaşlıq hansı formada həyata keçirilməlidir?
- Məlumat mübadiləsi necə aparılacaqdır?
- Bu mübadilə mütəmadi yoxsa sorğu əsasında olmalıdır?
- Komitədə kim yerli qurumlarla əlaqədə olmağa görə məsul olacaqdır?
- Yerli qurumlarda kim komitə ilə əlaqədə olmağa görə məsul olacaqdır?
- Tərəflər arasında narazılıq olduqda nə edilməlidir?

Yerli gənclərlə əlaqədə olmaq

- Gənclərin fikirləri komitənin işində necə təmsil olunacaqdır?
- Komitənin işinin nəticələri, onun uğurları və çətinlikləri yerli gənclərə necə çatdırılacaqdır?
- Digər gənclər komitənin işinə necə təsir edə bilər?

Texniki hazırlıqlar

- Komitə harada yerləşəcək (görüş yeri, iş yeri, rəsmi ünvan və s.)?
- Xərcləri kim qarşılıyacaq?
- Üzvlər cib xərci və ya digər stimül qəbul etməlidirlər?

Digər

- Komitə prosedurunun ən vacib aspektlərini tənzimləyən konstitusiya və ya digər sənəd olmalıdır? Niyə?

Yuxarıdakı suallar yerli səviyyədə gənclər şurası və ya gənclər parlamenti yaratmaq prosesindən keçmiş müxtəlif qrupların təcrübəsinə əsaslanır. Siyahı olduqca uzun və gənclər və ya siyasətçilər üçün bir o qədər də cəlbedici deyil, belə ki, o həm səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərə biləcək, həm də gənclərə uyğun olacaq bir strukturu yaratmaq dilemmasını nümayiş etdirir. Müxtəlif qruplar fərqli həll yolları ilə çıxış ediblər, məsələn, formal prosedurların sayını azaltmaq, qeyri-formal və səmimi iş mühiti təmin etmək, sənədləri gənclərə uyğun dildə hazırlamaq, lakin gəncləri bu formal iştirak formasına cəlb etmək hələ də böyük çətinlik hesab olunur.

Düşünmək vaxtı

1. *Sizin yerli icmanızda gənclər şurası, parlamenti və ya forumu var? Onun fəaliyyət forması barədə nə bilirsiniz?*
2. *Yerli qurumlar və gənclər arasında əməkdaşlığın bu formasının hansı güclü və zəif tərəflərini görürsünüz?*
3. *Gənclər yerli səviyyədə komitələrə qoşulmağa necə motivasiya oluna bilər?*

-----> 6.4. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlıq – Birgə idarəçilik

Birgə idarəçilik (və ya kooperativ menecment) idarəçilik sahəsində gücün, məsuliyyətin və hesabatlılığın iki və ya daha artıq tərəf arasında bölüşdürülməsi deməkdir. Bu sistem gəncləri müxtəlif səviyyələrdə qərar qəbulu proseslərinə cəlb etmək üçün uğurla istifadə oluna bilər. Avropa Şurası otuz il əvvəl Gənclər və İdman Direktorluğu daxilində gənclər təşkilatlarının və hökumətlərin nümayəndələri arasında unikal tərəfdaşlıq yaradarkən birgə idarəçilik sistemini irəli sürmüşdür. Bu sistem gənclərə Avropa Şurasının gənclər siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsində söz sahibi olmaq imkanı verir.

Avropa Şurasında birgə idarəçilik

Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğu (DYS) yerli, milli və Avropa səviyyələrində gənclər siyasətinin yaradılmasını dəstəkləyən təlimatlar və hüquqi vasitələri təmin edir. Proqram və büdcə prioritetləri ilə bağlı ən vacib qərarlar birgə idarəçilik sistemi çərçivəsində hökumət və qeyri-hökumət tərəfdaşlar tərəfindən ortaq şəkildə qəbul olunur.

DYS-nin birgə idarəçilik sistemine cəlb olunmuş dörd orqan var:

1. Gənclər üzrə Avropa İdarəetmə Komitəsi (CDEJ). Onun üzvləri sırasına Avropa Şurasına üzv dövlətlərdə, eləcə də Avropa Mədəniyyət Konvensiyasına qoşulmuş digər dövlətlərdə gənclər məsələlərinə görə məsul olan nazirliklərin təmsilçiləri daxildir. Bu komitə gənclər və gənclər

siyasətləri sahəsində hökumətlərarası əməkdaşlığı təmin edir. İldə iki dəfə keçirilən plenar sessiyalarda gənclərlə bağlı məsələlərə və çətinliklərə toxunulur.

2. Məşvərət Şurası. Onun 30 üzvü beynəlxalq qeyri-hökumət gənclər təşkilatlarını və şəbəkələrini, Avropa Şurasına üzv dövlətlərdə lazımi formada yaradılmış milli gənclər komitələrini (Milli Gənclər Şuraları adlandırılır) və Avropa Şurasının gənclər siyasəti çərçivəsində gənclərlə işin müxtəlif sahələrinə cəlb olunmuş strukturları təmsil edirlər. Məşvərətçi Şuranın rolu Avropa Şurasının gənclər sektorunda qərar qəbulu proseslərində qeyri-hökumət təşkilatlarının iştirakını təbliğ etməkdir.
3. Gənclər üzrə Birgə Şura. O, Gənclər üzrə Avropa İdarəetmə Komitəsi və Məşvərətçi Şuranın bütün üzvlərindən ibarətdir və Gənclər və İdman Direktorluğu daxilində hökumət və qeyri-hökumət tərəfdaşların əsas qərar qəbulu və siyasət hazırlama orqanıdır. Bu şuranın rolu Avropa Şurasının gənclər sektorunun əsas aspektləri üzrə ümumi mövqeni, yəni prioritetləri, məqsədləri, eləcə də büdcəni formalaşdırmaqdan ibarətdir.
4. Proqramlaşdırma Komitəsi. Bu Komitə digər bir birgə qərar vermə orqanı olmaqla Gənclər üzrə Avropa İdarəetmə Komitəsi və Məşvərətçi Şuranın hər birinin səkkiz üzvündən ibarətdir. Bu komitənin rolu Avropa Şurası daxilində gənclər işi sahəsində proqramlar, xüsusilə, Strazburqda və Budapeştdə yerləşən Avropa Gənclər Mərkəzləri və Avropa Gənclər Fondunun proqramlarını hazırlamaqdır.

Düşünmək vaxtı

1. Yerli və ya təşkilati səviyyədə fəaliyyət göstərən hər hansı birgə idarəçilik nümunəsi bilirsiniz? Bu, haradadır? Necə çalışır?
2. Birgə idarəçilik sisteminin hansı faydalarını düşünə bilərsiniz?
3. Sizin fikrinizcə, birgə idarəçilik sisteminin məhdudiyyətləri hansılardır?

Yerli səviyyədə birgə idarəçilik

Yenilənmiş xartiyada bildirilir ki, "yerli və regional qurumlar gənclərlə bağlı siyasət sahələrində gənclər və gənclər təşkilatları ilə tərəfdaşlıq çərçivəsində Avropa Şurasının birgə idarəçilik prinsipini və sistemini yaratmalıdırlar."⁴³ Bu, çox xüsusi əməkdaşlıq forması hesab olunur, çünki həm böyüklər, həm də gənclər eyni səviyyədədirlər və eyni qərar qəbulu səlahiyyətinə malikdirlər. Bəzi icmalarda gəncləri bərabər səviyyəli tərəfdaşlar kimi görmək və onlarla səlahiyyəti bölüşmək çətin ola bilər. Buna baxmayaraq, müxtəlif təşkilatların təcrübəsi göstərir ki, "bu anlayış gənclər və yaşlılara öz yaradıcılıqlarını və öhdəliklərini genişləndirmək üçün cəlbədiyi yeni imkanlar, fikirlər və çağırışlara qapı açır. O, qərəzli fikirləri azaldır, ünsiyyətdə aydınlığı və sadəliyi artırır, bu işə onu gündəlik həyatın istənilən sektoru üçün – ailə, məktəb, biznes – uyğun və faydalı vasitəyə çevirir".⁴⁴

Yerli səviyyədə birgə idarəçilik sistemi qurmağın çoxsaylı yolları vardır və hamıya bərabər şəkildə tətbiq oluna biləcək universal resept mövcud deyil. Buna baxmayaraq, bütövlükdə prosesə istiqamət verməsi üçün təqdim oluna biləcək ümumi çərçivə aşağıda göstərilmişdir.

⁴³ Ibid., II.7.53.ii.

⁴⁴ "Birgə idarəçilik. Praktik rəhbər. Yerli səviyyədə gənclərin iştirakında mükəməllik axtarmaq", Beynəlxalq Sülh Uşaq, 2006, s. 9. Baxın: <http://co-management.info>.

1-ci addım – Hazırlıq

Yaxşı hazırlıq təşəbbüsün uğuruna nəzərəçarpan dərəcədə töhfə verə bilər, buna görə də, prosesin bu mərhələsinə kifayət qədər vaxt və diqqətin ayrılması vacibdir. Birgə idarəçilik sistemi yaratmaq barədə potensial tərəfdaşlarla danışıqdan əvvəl, aşağıdakılar təmin olunmalıdır:

- birgə idarəçilik sisteminin nə olduğunu başa düşmək. Əməkdaşlığın bu forması barədə nəşrləri öyrənmək, bu sahədə təcrübəsi olan şəxslərlə əlaqəyə girmək və onların məsləhətinə qulaq asmaq faydalı ola bilər;
- nəyə nail olmaq istədiyini bilmək (birgə idarəçiliyin hansı sahəsi və hansı dərəcədə?);
- bu sistemin artıq mövcud olduğu qurumları və ya icmaları tanımaq. Digərlərinin təcrübəsindən öyrənmək mümkündür! Belə qurumun və ya icmanın birgə idarəçilik sisteminin nümayəndəsi ilə şəxsi əlaqə yaratmaq yaxşı fikir ola bilər, belə ki, suallarınızı həmin şəxsə birbaşa verə bilərsiniz;
- birgə idarəçilik sistemini maraqlı tərəflərə onların başa düşə biləcəyi formada izah edə bilmək. Birgə idarəçilik anlayışı bəzi insanlar üçün olduqca yenidir və onların şübhələri ola və çəkinə bilərlər (xüsusilə digər tərəflə səlahiyyəti bölüşəcək olanlar). Buna görə də, ümumilikdə birgə idarəçilik sisteminin nə demək olduğunu, onun gənclər işi sahəsində necə tətbiq olunduğunu, digər qurumların və ya icmaların təcrübəsinin nə olduğunu, hansı faydalar və çətinliklər olduğunu və s. müzakirə etməyə hazır olmaq lazımdır;
- müəyyən hazır materiala malik olmaq. İnsanlar eşitdikləri barədə düşünmək üçün müəyyən vaxta ehtiyac duya və bu barədə daha çox oxumaq istəyə bilərlər, buna görə də, onlara müvafiq materialları təmin etmək faydalı ola bilər.

2-ci addım – Müttəfiqlər tapmaq

Sonrakı mərhələlərdə çox dəstəyə ehtiyac duyulacağından təşəbbüsə yardım etmək və qoşulmaqda maraqlı olan müttəfiqlər axtarılmalıdır. Yerli gəncləri və ya gənclər təşkilatlarını təmsil edən şəxslər üçün bənzər düşüncəyə malik şəxslər və ya təşkilatlar tapmaq faydalı ola bilər. Yerli qurumları təmsil edən şəxslər dəstək verə biləcək digər məmurları axtara və ya həmin ərazidə gənclərlə işləyən qurumlarla (məsələn, məktəblər, gənclər mərkəzləri və s.) əlaqəyə keçə bilərlər. Belə müttəfiqlər mənəvi dəstək göstərməklə yanaşı, bəzi tapşırıqları yerinə yetirə, daha yaxşı fikirlər irəli sürməyə kömək edə, resurslar təmin edə bilərlər və s.

3-cü addım – Potensial birgə idarəçilik tərəfdaşına yaxınlaşmaq

Bu, bütövlükdə prosesdə olduqca vacib andır, çünki bu mərhələdə qərar qəbulu səlahiyyətini və məsuliyyətini bölüşəcək tərəflər arasında tərəfdaşlıq başlanır. Əgər digər tərəf birgə idarəçilik sistemində iştirak etməyə razılaşmazsa, bütün proses dayanacaqdır. Birgə idarəçilik tərəfdaşına yaxınlaşmaq adətən uzun bir prosesdir və çoxsaylı görüşlərin və danışıqların keçirilməsi gözləniləndir.

Bəzi məsləhətlər:

- potensial birgə idarəçilik tərəfdaşınıza necə yaxınlaşacağınıza dair plan qurun. Bunu necə, nə vaxt, harada, kimlə etmək istədiyinizə və s. qərar verin. Müttəfiqlər arasında rolları və tapşırıqları bölüşdürün;
- sizin təklifinizlə bağlı potensial birgə idarəçilik tərəfdaşında ola biləcək qorxuları və şübhələri müəyyən etməyə çalışın. Bu şübhələrin öhdəsindən gəlmək yolları barədə düşünün;
- danışıqlar aparmağa və güzəştə getməyə hazır olun. Tərəfdaşınız yalnız məhdud səviyyədə birgə idarəçilik sistemi yaratmaqda maraqlı ola bilər (məsələn, yerli icmanızda gənclərin sağlamlığı sahəsində). Kiçik səviyyədə başlamaq bütövlükdə birgə idarəçilik sistemini başlatmaq və onun necə çalışdığını öyrənmək üçün yaxşı üsuldur. Daha çox təcrübə qazandıqdan sonra, birgə idarəçilik digər sahələrə də genişləndirilə bilər;

- yoxu cavab kimi qəbul etməyin. Cəhd etməyə davam edin (təbii ki, ağlabatan hədlər daxilində);
- səbrli olun. İnsanların yanaşmalarını dəyişmək bir görüşdə baş vermədiyindən bütün proses müəyyən vaxt ala bilər.

4-cü addım – Məqsədləri, məsuliyyət sahələrini və iş üsullarını müəyyən etmək

Birgə idarəçilik sistemini qurmaq üçün tərəfdaşlıq yaradıldıqda əməkdaşlığın detallarını və tərəfdaşlığın prinsiplərini hazırlamaq üzrə ağır iş başlaya bilər. Bütün tərəflər müzakirələrə və qərarların qəbuluna cəlb olunmalıdır, belə ki, bu mərhələdə tərəfdaşlar arasında müqaviləyə bənzər razılıq əldə olunur və gələcək işin istiqamətləri müəyyən edilir. Aşağıdakı suallara cavab verilməlidir:

- Kimlər birgə idarəçilik sisteminə cəlb olunacaqdır?
- Sistem daxilində hər hansı orqanlar və ya formal strukturlar olacaqdır? Əgər olacaqsa, hansılar?
- Hər iki tərəfin üzvləri necə seçiləcəkdir? Yerli əhalinin təmsil olunması necə təmin oluna bilər? Üzvlük nə qədər inklüziv olacaqdır?
- Birgə idarəçilik sistemi hansı rolu oynayacaqdır? Hansı sahələr cəlb olunacaqdır və qərarların miqyası nə olacaqdır?
- Tərəflərin hüquq və öhdəlikləri hansılar olacaqdır?
- Hansı iş metodlarından (və ya prosedurlarından, baxmayaraq ki, prosedurlar adətən gəncləri motivasiya etmir) istifadə olunacaqdır?
- Əməkdaşlığın hansı əsas prinsipləri olacaqdır?
- Sistem necə qiymətləndiriləcəkdir? Hansı tezliklə? Kim tərəfindən?

5-ci addım – Ehtiyac duyulan resursları müəyyən etmək

4-cü addımda əməkdaşlıq üçün əsas yaratdıqdan sonra tərəflər ilkin olaraq hansı planlara və razılaşmalara ehtiyacları olacağını müəyyən etməlidirlər. Hansı resurslara ehtiyac duyulduğunu düşünərkən ağıla dərhal maliyyə gəlir. Bu resurs çox vacib olsa da, tələb olunan yeganə resurs deyil. Bu mərhələdə aşağıdakılar müəyyən edilməlidir:

- Tərəflər birgə idarəçilik sisteminə nə qədər vaxt ayırmalı olacaqlar?
- Görüşlər üçün hansı məkandan istifadə oluna bilər? Bu, gənclərə uyğundur? Əlçatandır?
- Texniki və kargüzarlıq dəstəyini kim təmin edə bilər?
- Birgə idarəçilik sisteminin səmərəli fəaliyyəti üçün hansı bacarıqlara ehtiyac duyulur (gənclər və yerli qurumların nümayəndələri hansı biliklər və bacarıqları inkişaf etdirmədirlər)?
- Bu ehtiyaclar necə təmin oluna bilər?

6-cı addım – Başlanğıc mərhələni planlaşdırmaq

Bu mərhələdə tərəflər işin ilkin mərhələsini planlaşdırmağa hazırdırlar. Birgə idarəçilik sisteminin təqdim olunması müəyyən vaxt ala bilər, xüsusilə də, birgə idarəçilik sisteminin rəsmi olaraq tanınması üçün yerli qaydalara dəyişik edilməli, texniki hazırlıqlar görülməli və ya yeni sənədlər hazırlanmalıdırsa və s. Birgə idarəçilik sisteminin qaydasında fəaliyyət göstərməsi üçün onun üzvləri sistemlə tanış edilmədirlər və ya onlara müəyyən təlim keçilməlidir.

7-ci addım – Birgə idarəçilik sisteminin yaradılmasına başlamaq

Birgə idarəçilik sistemi yerli icmanın maraqlarına xidmət edir, buna görə də, yerli icma, xüsusən orada yaşayan gənclər bu sistemin mövcudluğundan xəbərdar olmalıdırlar. Bəzi icmalarda birgə idarəçilik sistemlərinin açılışı xüsusi tədbirlə qeyd olunur ki, bütün icma ondan xəbərdar olsun və qürur hissi keçirsin.

Növbəti addımlar ...

Birgə idarəçilik sistemi uzunmüddətli təşəbbüsdür, buna görə də, iş və fəaliyyətlər mütəmadi əsasda planlaşdırılmalıdır. Vəziyyətdən asılı olaraq, bu, hər bir neçə ay, hər il və ya hər iki ildən bir ola bilər. Buna baxmayaraq, planlarda təkə yerli məsələlər və qərarlar deyil, həmçinin, sistemin necə fəaliyyət göstərməsinin mütəmadi qiymətləndirilməsi də əhatə olunmalıdır ki, onun müxtəlif aspektləri davamlı olaraq inkişaf etdirilə bilsin.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin icmanızda birgə idarəçilik sistemini təqdim etmək nə qədər reallığa uyğundur? Niyə belə düşünürsünüz?
2. Sizin yerli mühitinizdə kim birgə idarəçilik sistemini yaratmaqda maraqlı ola bilər? Sizin fikrinizcə, nə onları buna motivasiya edə bilər?
3. Sizin yerli mühitinizdə gənclərin cəlb olunduğu hansı gündəlik həyat sahələri, siyasətləri və ya proqramlarında birgə idarəçilik sisteminin təqdim olunması ən uyğun olar? Niyə belə düşünürsünüz?

Birgə idarəçilik sisteminin təqdim olunması aşağı səviyyədə başlaya bilər. Bəzi mühitlərdə, məsələn, yerli büdcə ilə və ya digər vacib məsələlərlə bağlı qərarların gənclər tərəfindən və ya onlarla birgə alınmasını gözləmək reallığa uyğun deyil. Buna baxmayaraq, bu, birgə idarəçilik sistemini ümumiyyətlə təqdim etməmək üçün səbəb ola bilməz. Kiçik miqyaslı sistemlər, məsələn, gənclər mərkəzləri və ya gənclər üçün yerli proqramların idarə olunması çox yaxşı işləyə bilər. Aşağıdan başlamaq bir çox hallarda yaxşı fikirdir.

-----> 6.5. Qərar qəbulu sahəsində əməkdaşlığın digər formaları

Konsultasiyalar, nümayəndələr komitələrinin yaradılması və birgə idarəçilik sistemlərinin təqdim olunması gənclərin iştirakını təmin etmək üçün yerli tərəflər arasında əməkdaşlığın mümkün formalarının yalnız bir neçə nümunəsidir. Tərəfdaşlıq qurulmasının digər formaları da vardır, lakin icmalar ən azından özləri üçün uyğun olan bir formanı tapa bilməlidirlər. Əməkdaşlığın digər formalarının nümunələri aşağıda verilmişdir.

Ortaq layihələr və təşəbbüslər

Yerli qurumlar bəzən spesifik sahədə və ya mövzuda ixtisaslaşan qeyri-hökumət təşkilatlarını təşəbbüslərə və layihələrə qoşulmağa dəvət edirlər. Belə hallarda, yerli qurumlar bütün təşəbbüsə nəzarəti öz əllərində saxlayırlar, lakin ekspert məsləhəti almaq və ya mövcud bilik, təcrübə və infrastrukturundan istifadə etmək üçün yerli təşkilatla tərəfdaşlıq qururlar. Bu yolla, yerli təcrübədən yerli problemlərin həlli üçün istifadə olunur.

Qanunla müəyyən edilmiş tapşırıqları ötürmək

Bəzi ölkələrdə yerli qurumların özlərinin qanunla müəyyən edilmiş tapşırıqlarının bir hissəsini qeyri-hökumət təşkilatlarına ötürmək azadlığı vardır. Hər iki tərəfin hüquq və öhdəliklərini müəyyən edən xüsusi razılaşmalar əsasında təşkilatlar yerli siyasətlərin (ətraf mühit, mədəniyyətə çıxış və s.) icrasını həyata

keçirir və ya proqramları (evsizlər üçün yaşayış yerlərinin təmin olunması xidmətləri və ya ərzaq proqramları və s.) yerinə yetirirlər. Bəzən bu siyasətlər və proqramlar birbaşa gənclər məsələləri ilə bağlı olur və gənclərin həyatlarına birbaşa təsir edirlər. Belə hallarda, yerli qurumlar və gənclər təşkilatları arasında yaradıla biləcək tərəfdaşlıq vasitəsilə təşkilatlar icmada gənclərin həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün ehtiyac duyduqları dəstəyi əldə edə bilərlər.

Struktur maliyyələşmə

Yerli büdcələr gənclər təşkilatlarının “struktur maliyyələşməsi” üçün maliyyəni təmin edə bilərlər. Maliyyə dəstəyinin bu forması layihələr və fəaliyyətlərin xərclərini əhatə etmir, əvəzində təşkilatın gündəlik fəaliyyət xərclərini, işçilərin əmək haqları və ya administrativ xərcləri və s. əhatə edir. Struktur maliyyələşmə maliyyə toplanmasında təcrübəsi az olan gənclər təşkilatları və ya maliyyə toplanması üzrə məsul daimi heyəti olmayan təşkilatlar üçün çox əhəmiyyətli ola bilər.

Qrant sistemi

Təşkilatlar apardıqları fəaliyyətlər və proqramlar üçün yerli qurumlardan maliyyə dəstəyi ala bilərlər. Bu fəaliyyətlər yerli qurumlardan asılı olmadan planlaşdırılır və icra olunur, lakin maliyyə adətən yerli prioritetlərə uyğun fəaliyyətlərə ayrılır. Yerli qurumun siyasi gündəliyinə uyğun gələn fəaliyyətlərə maliyyə yardımı ayrıldığından bu proqramların və fəaliyyətlərin həqiqətdə nə qədər müstəqil olduğuna dair debat davam etməkdədir.

Zəmanətçi

Yenilənmiş xartiya gənclərin iştirakına cəlb olunmuş təşkilatlar üçün mövcud olan dəstəyin xüsusi növünü qeyd edir – zəmanətçi təyin edilməsi.⁴⁵ Zəmanətçi siyasi və gənclərin iştirakı strukturlarına tabe olmayan şəxs və ya qrup ola bilər. Onun əsas rolu tərəflər arasında narazılıq yaranarsa, gənclər və yerli qurumların nümayəndələri arasında ünsiyyət kanalı və ya əlaqə vasitəsi kimi fəaliyyət göstərməkdir.

Əməkdaşlığın digər formaları

- məlumat mübadiləsi (təşəbbüslər, planlar, hadisələr və s. barəsində);
- müxtəlif mövzular üzərində çalışan hökumət və qeyri-hökumət qurumlarının nümayəndələrindən ibarət birgə məşvərət komandaları yaratmaq;
- digər tərəfin nümayəndələrini açıq görüşlərə, debatlarla və s. dəvət etmək.

Düşünmək vaxtı

1. Sizin icmanızda və ya regionunuzda yerli qurumlar, gənclər təşkilatları və gənclər arasında əməkdaşlığın hansı formaları mövcuddur?
2. Bu əməkdaşlıq barədə məlumat necə yayılır?
3. Bu əməkdaşlığa hansı tərəflər cəlb olunmuşdur? Sizin bu tərəflərlə əlaqəniz nədir?
4. Sizin təşkilatınız/qurumunuz yerli səviyyədə digər tərəfdaşlarla əməkdaşlıq etməkdə maraqlıdır?
5. Niyə?

⁴⁵ III.1.70.

7-ci fəsil

Xartiya və yerli gənclər siyasətləri

7.1. Yerli gənclər siyasətinə giriş

“İctimai siyasət cəmiyyətin bütün üzvlərinin maraqlarını ən yaxşı əks etdirən məqsədlərə nail olmağa çalışır.”⁴⁶ Məsələn, təhlükəsizlik, yaxşı keyfiyyətli səhiyyə və sosial müdafiə, təhsilə çıxış, işlə təmin olunma və s. Lakin heç də bütün ictimai siyasətlər cəmiyyətin hər bir üzvünə şamil olunmur; bəzi siyasətlər yalnız spesifik bir qrup, məsələn, gənclər üçün önəmli olan məsələləri əhatə edir, belə ki, gənclərin rifahının təmin olunması bütövlükdə cəmiyyətin rifahına töhfə verir. Bu fəsildə gənclərə, onların ehtiyaclarına və istəklərinə həsr olunmuş ictimai siyasətlər “gənclər siyasətləri” adlandırılır.⁴⁷

Effektiv gənclər siyasətinin hazırlanması həm Avropada, həm də bütün dünyada bir çox ölkələr üçün vacib məqsədə çevrilmişdir. Avropa Şurası yerli, milli və Avropa səviyyələrində gənclər siyasəti qurmağa və ya inkişaf etdirməyə imkan verən təlimatlar və hüquqi vasitələr təmin etməklə bu istiqamətdə göstərilən cəhdləri dəstəkləyir. Üzv dövlətlər arasında gənclər siyasətinə yanaşmalar fərqlənir. Bəzi ölkələrdə o, vacib iş sahəsi hesab olunur, lazımi resurslar və məlumat, səlahiyyətlərə və qərar qəbuluna çıxış təmin edilir. Digərlərində gənclər siyasəti digər siyasət sahələrinin, məsələn, təhsil siyasəti, idman, mədəniyyət, turizm və s. tərkib hissəsi hesab olunur. Siyasətin həyata keçirilməsinin də müxtəlif metodları vardır – mərkəzləşdirilmiş metodda qərarlar və fəaliyyətlər bir mərkəzi nöqtədən əlaqələndirilir (məsələn, gənclər məsələləri üzrə məsul olan nazirlik və ya digər agentlik tərəfindən) – və ya mərkəzləşdirilməmiş metodda isə qərar qəbulu səlahiyyəti və resurslar digər səviyyələrə, o cümlədən regionlara və yerli icmalara ötürülür.

Düşünmək vaxtı

1. Ölkənizin hökuməti üçün gənclər məsələləri prioritetdir? Niyə belə düşünürsünüz?
2. Ölkənizdə milli gənclər siyasəti necə aparılır? Məqsədləri və prioritet sahələri hansılardır?
3. Ölkənizdəki gənclər siyasəti hansı dərəcədə mərkəzləşdirilməmişdir?
4. Sizin fikrinizcə, sizin gənclər siyasəti gənclərə münasibətdə “inklüziv yanaşma” tətbiq edir (yəni bütün gənclər nəzərə alınır)?

⁴⁶ Torjman, S., *Siyasət nədir?* Kaledon Sosial Siyasət İnstitutu, 2005, s. 4.

⁴⁷ Lakin bu gənclər siyasətinin tərfi deyildir. “Gənclər siyasəti” anlayışının nə demək olduğu barədə vahid razılığa gəlinməmişdir.

Bu təlimat vəsaiti əsasən yerli səviyyədə gənclər siyasətini əhatə edir. Yenilənmiş xartiyada deyilir ki, gənclər yaşadıkları bələdiyyələrin və regionların vətəndaşlarıdır,⁴⁸ buna görə də, yerli səviyyədə gənclər siyasəti mövcud olmalı və həyata keçirilməlidir ki, gənclərin ehtiyacları və istəkləri ən yaxşı şəkildə təmin olunsun.

Yerli səviyyədə qaydasında həyata keçirilən gənclər siyasəti bir sıra müsbət nəticələr doğura bilər, məsələn:

- yerli gənclərin ən vacib ehtiyaclarını müəyyən etmək;
- bu ehtiyacları səmərəli şəkildə qarşılamaq;
- gənclərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq;
- digər sektor siyasətlərinin də gənclər məsələlərini əhatə etməsini təmin etmək;
- gənclərlə və gənclər üçün çalışmağa cəlb olunmuş tərəflər vasitəsilə ümumi məqsədlərə nail olunması üçün əsas yaratmaq;
- yerli səviyyədə müxtəlif təşəbbüsləri və fəaliyyətləri əlaqələndirmək və istiqamətləndirmək;
- yerli gənclər və gənclərin faydası üçün çalışan qurumların ehtiyaclarını təmin etmək üçün resursların aydın bölgüsünü həyata keçirmək;
- gənclərin yerli icmanın inkişafına verdiyi töhfəni nəzərə almaq;
- gəncləri onların həyatlarına təsir edən məsələlərin həllində fəal rol oynamağa həvəsləndirmək;
- yerli gənclərin gələcəyini planlamaq üçün çərçivə təmin etmək;
- yerli səviyyədə nəsilərarası dialoqu və əməkdaşlığı gücləndirmək.

Yuxarıdakı nəticələrə nail olmaq üçün yerli gənclər siyasətinin hazırlanması və icrası mütləq aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

1. Siyasətin aydın məqsədləri və onlara nail olmaq üçün vasitələri var. Cəlb olunmuş bütün tərəflər, eləcə də bütövlükdə yerli icma nəyə nail olunmalı olduğunu və ona necə nail olunacağını dəqiq şəkildə bilməlidir.
2. İcma və ya regionun ən yüksək siyasi səviyyəsi gənclər məsələlərinin həllinə ciddi şəkildə cəlb olunmuşdur. Təcrübədə bu, o deməkdir ki, gənclər məsələləri yerli prioritetlərdən birinə çevrilmişdir və onlara kifayət qədər diqqət yetirilir.
3. Yerli gənclər siyasətinin planlaşdırılması, icrası və qiymətləndirilməsi üçün lazımi resurslar mövcuddur. Hətta ən yaxşı planlar və strategiyalar da lazımi maliyyə, vaxt və biliklə dəstəklənmədikdə səmərəsiz olacaqlar.
4. Gənclər yerli gənclər siyasətinin planlaşdırılması, icrası və qiymətləndirilməsində fəal rol oynayırlar (bütün mərhələlərdə). Gənclər siyasəti gənclər *üçün*, lakin gənclər *olmadan* planlaşdırılırsa (yuxarıdan-aşağıya yanaşması), bu siyasətin gənclərin həqiqi ehtiyaclarını yalnız məhdud dərəcədə əks etdirməsi riski vardır. Gənclər belə siyasət üzərində "mülkiyyətçilik" hissəsinə malik olmayacaqlar və onun heç bir aspektinə cəlb olunmağa maraq göstərməyəcəklər.
5. Gənclərlə və/və ya gənclər üçün işləyən bütün əsas tərəflər bütövlükdə prosesə cəlb olunmalıdırlar. Onların hər biri özünəməxsus unikal biliyə, təcrübəyə, resurslara çıxışa, yerli mühitdə mövqeyə və oynadıqları rola malikdirlər və bunlar vasitəsilə yüksək keyfiyyətli gənclər siyasətinin hazırlanması və inkişaf etdirilməsinə töhfə verə bilərlər.

⁴⁸ Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional Səviyyədə İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası. Giriş.

6. Tərəflər arasında mövcud olan güclü tərəfdaşlıq sayəsində onlar bir-birindən öyrənə və lazımı dəstəyi təmin edə bilərlər.
7. Gənclər siyasəti müxtəlif sektorları əhatə edir. O, müxtəlif sahələrə aid məsələləri nəzərə alır, məsələn, təhsil, idman, mədəniyyət, mətbuat, işlə və evlə təmin olunma və s., çünki gənclərin həyatlarına ən müxtəlif sahələr təsir göstərir.
8. Gənclər siyasəti tədqiqata əsaslanmalıdır. Tədqiqat aparmağın müxtəlif yolları vardır: çox mürəkkəb metodologiyalar və təhlillərdən sadə məlumat toplanmasına qədər. Tədqiqat metodu mövcud ehtiyaclarla və resurslarla əsasən seçilməlidir, lakin siyasətin bir nəfərin mühakimələrinə deyil, sübutlara və yerli vəziyyətin ciddi təhlilinə əsaslanması təmin olunmalıdır.

Düşünmək vaxtı

1. *Yerli səviyyədə effektiv gənclər siyasəti üçün yuxarıdakı prinsiplərdən hansıları lazımı hesab edirsiniz?*
2. *Onlardan hansılar yerli gənclər siyasətinin effektivliyinə töhfə verə bilər, lakin mütləq şəkildə mövcud olmalı deyil? Niyə?*

Gənclər siyasətinə müxtəlif universal yanaşmalar da yerli mühitə uyğunlaşdırıla bilər. Belə yanaşmalardan biri⁴⁹ "yanğın komandası yanaşması" adlandırılır. Yerli qurumlar gənclərlə bağlı spesifik problemlərə reaksiya verərkən bu yanaşmanı müşahidə etmək olar. Belə problemlər mürəkkəb məsələnin tərkib hissəsi kimi deyil, mümkün qədər tez həll edilməli olan təcrid olunmuş hadisələr kimi görülür (dərhal söndürülməli kiçik yanğınlar kimi). Vəziyyət qaydaya salındıqdan sonra məsələ unudulur və növbəti problemə keçilir. Buna baxmayaraq, hazırda digər bir yanaşmaya keçid baş verir, belə ki, gənclər mərkəzə qoyulur, onlarla problem kimi deyil, resurs kimi rəftar olunur. Yerli qurumlar bu fəlsəfəni izlədikdə onlar gənclərin öz intellektual, sosial, artistik və fiziki potensiallarını inkişaf etdirməsinə və gənclərin öz bacarıqları vasitəsilə bütövlükdə cəmiyyətin rifahına töhfə verməsinə şərait yaratmağa çalışırlar. İnanılır ki, gənclərin öz güclü tərəflərini inkişaf etdirməsinə imkan verildikdə gənclərə daha yaxşı həyat qurmaq səlahiyyəti təmin edilir və onların cinayətkar fəaliyyətlərə və ya digər dağıdıcı hərəkətlərə cəlb olunmasının qarşısı alınır. Nəhayət, "vəzifələr vasitəsilə idarəçilik"⁵⁰ adlanan bir yanaşma da mövcuddur. Bu yanaşma yerli gənclər siyasətinə nail olunmalı spesifik məqsədlər kontekstindən nəzər salır və bu məqsədlərin yerinə yetirilməsi diqqətli şəkildə planlaşdırılır, icra olunur və qiymətləndirilir. Sözügedən yanaşma konkret dəyişikliklərin təqdim olunmasına və bütün prosesin səmərəliliyinin yoxlanmasına əsaslanır.

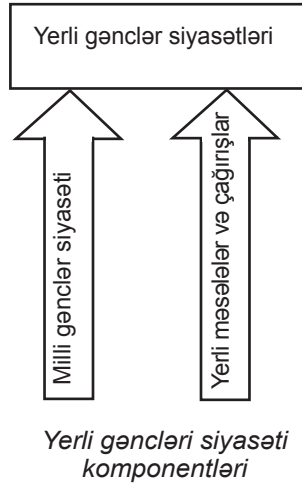
Düşünmək vaxtı

1. *Yerli mühitinizdə bu üç yanaşmanın hansı müsbət və mənfi cəhətlərini görə bilərsiniz?*
2. *Sizin icmanızda və ya regionunuzda yerli gənclər siyasətinə yuxarıdakı yanaşmalardan hər hansı biri tətbiq olunur? Bunu necə müəyyən edə bilərsiniz?*

⁴⁹ Bu paragrafda təqdim olunmuş yanaşmalar Loritzen, P., "Avropa Şurasında gənclər siyasətinin əsasları", nəşr olunmamış tədqiqat işindən, s. 4 götürülmüşdür.

⁵⁰ Vəzifələrlə idarəçilik barədə daha ətraflı məlumat üçün baxın, Siurala, L., *Avropa gənclər siyasəti çərçivəsi*, Budapeşt, 2004.

Yerli gənclər siyasəti iki əsas sütundan ibarət olmalıdır. O, milli gənclər siyasətinin müvafiq müddəalarını yerinə yetirməli və spesifik icmadakı çətinlikləri nəzərə almalıdır. Artıq qeyd olunduğu kimi, milli gənclər siyasəti çərçivəsində bəzi tapşırıqlar və ya vəzifələr digər qərar qəbulu səviyyələrinə, eləcə də regionlara və icmalara ötürülə bilər. Buna görə də, milli gənclər siyasətinin müddəaları yerli səviyyədə bilinməli və icra olunmalıdır. Bəzən müxtəlif qərar qəbulu səviyyələri arasında məlumat axınıni inkişaf etdirməyə ehtiyac yaranır və milli gənclər siyasəti barədə məlumat almaq və onu öz icmaları və ya regionlarında yerinə yetirmək yolları axtarmaq yerli qurumların məsuliyyətindədir. Gənclər siyasətləri bir çox müxtəlif formalarda hazırlana bilər. Bəzi ölkələrdə bir neçə hərtərəfli sənəd gənclərin həyatlarının ən mühüm aspektlərini əhatə edir. Digərlərində gənclər siyasəti bir neçə fraqmentləşmiş direktivlər və fərqli domenlərə yayılmış hüquqi müddəalar formasında mövcud ola bilər (məsələn, işlə bağlı milli siyasət daxilində gənclərlə bağlı müxtəlif qanunlar və ya cinayətlərlə mübarizə siyasəti daxilində direktivlər və s.).

Bu hallarda belə, gənclərə görə məsul olan nazirliklər və ya digər mərkəzi qurumlar milli gənclər siyasətinin detallarını və yerli səviyyədə nələrin edilə biləcəyinə və edilməli olduğuna dair məlumatı təmin edə bilməlidir.

-----> 7.2. Yenilənmiş xartiya və yerli gənclər siyasəti

Yenilənmiş xartiya yerli və regional səviyyədə sektor siyasətləri üçün bir sıra tövsiyələr təmin edir. Buna baxmayaraq, yadda saxlamaq vacibdir ki, bu tövsiyələr əsasən gənclərin iştirakının müxtəlif aspektləri ilə bağlıdır və yerli icmada gənclər üçün əhəmiyyət daşıyan bir çox digər məsələləri nəzərə almır. Bu çatışmazlıqlara baxmayaraq, xartiya yerli gənclər siyasəti yaratmaq üçün faydalı vasitə kimi istifadə oluna bilər. Bunun necə edilə biləcəyi aşağıda izah olunmuşdur.

Xartiyada təbliğ olunan prinsiplərdən istifadə etmək

Gənclər siyasətləri dəyərlərə əsaslanır və onları təbliğ edir. "Dəyərlərin nə olduğunu bildikdə qərar qəbul etmək çətin deyil."⁵¹ Bu səbəbdən, tərəflər yerli gənclər siyasətini yaradarkən hansı dəyərlərin onlar üçün vacib olduğuna və onların spesifik vəzifələrə və fəaliyyətlərə necə çevriləcəyinə qərar verməlidirlər. Xartiyada vurğulanmış əsas dəyərlər aşağıdakılardır:

- *İştirak*: gənclər onların həyatlarına təsir edən qərarlara cəlb olunmaq hüququna malikdirlər, buna görə də, yerli gənclər siyasətlərinin hazırlanması və icrasına cəlb olunmaq hüquqları vardır;
- *İştirak edib-etməməyi seçmək azadlığı*: gənclərin iştirak etmək imkanı olmalıdır, lakin onlar istəsələr, iştirak etməyə də bilərlər;
- *ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi*: gənclər fərqli qrupdur, lakin hər bir fərdin mənşəyi, təhsili, maliyyə vəziyyəti, əlilliyi, azlıq statusu və s.-dən asılı olmayaraq öz mühitində fəal rol oynamaq imkanı olmalıdır;

⁵¹ Disney, R., amerikan kino yazıçısı və Volt Disneyin qardaş oğlusu.

- *multikulturalizm*: ayrı-ayrı ehtiyaclar, adətlər, mədəniyyətlər və həyat tərzlərinə hörmət olunmalıdır;
- *hüquqlara malik olmaq*: başqaları kimi gənclər də yerli icmanın üzvləri və vətəndaşlardır. Buna görə də, onların bərabər və ya bənzər hüquqları olmalıdır (yaşlarına uyğun və icma üzvləri olaraq daşdıqları öhdəliklərlə əlaqədar);
- *hörmət*: gənclərlə ləyaqətlə rəftar olunmalı və onların mövqelərinə hörmətlə yanaşılmalıdır (kiminsə fikirlərinə hörmət etmək mütləq şəkildə onunla razılaşmaq demək deyil);
- *tərəfdaşlıq*: qərar vermə prosesində gənclərlə xidmət edilməli müştəri kimi deyil, tərəfdaş kimi davranılmalıdır;
- *məsuliyyət*: gənclər cəmiyyətin istənilən digər üzvü kimi öz hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşımalıdırlar;
- *səlahiyyət vermək*: gənclər öz problemləri və çətinliklərinin həlli üçün istifadə edə biləcəkləri müxtəlif bacarıqlara və güclü tərəflərə malikdirlər, lakin bəzən onlar bu bacarıqlardan ən səmərəli şəkildə istifadə etmək və inkişaf etdirmək üçün səlahiyyətə və dəstəyə ehtiyac duya bilərlər;
- *dəstək*: gənclərin səlahiyyətləri və resursları məhduddur. İcmalarında fəal rol oynaya bilmək üçün gənclərin dəstəyə ehtiyacı var.

Sektor siyasətlərinin nümunələrindən istifadə etmək

Xartiya yerli səviyyədə gənclərin həyatında vacib rol oynayan sahələri nəzərdən keçirir. Bu baxımdan, xartiya icmada və ya regionda gənclərin ehtiyaclarını müəyyən etmək prosesini strukturlaşdırmağa kömək edə və ya yerli siyasətləri hazırlamaq üçün şablon kimi istifadə oluna bilər (bu şablon spesifik şəraitlə əlaqədar elementlərlə tamamlanmalıdır). Xartiya, həmçinin, yerli gənclər siyasətinin spesifik sahələri əhatə etməsinin səbəblərini izah edir.

Sektor siyasəti	Yerli səviyyədə bu siyasəti icra etmənin səbəbləri
İdman, asudə vaxt və assosiativ həyat siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – fəaliyyətlər bələdiyyə və ya regionda sosial birliyin sütunlarındanıdır; – gənclərin iştirakı üçün ideal vasitədir; – idman, mədəniyyət, yaradıcılığın və ifadənin əl işləri və sənətlər, artistik və digər formalarında, eləcə də sosial fəaliyyət sahələrində gənclər siyasətlərinin icrası üçün ideal vasitədir.
Gənclərin işlə təmin olunmasını təbliğ etmək və işsizliklə mübarizə siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərin məruz qaldığı iqtisadi və sosial şərait onların iştirak etmək qabiliyyətinə və motivasiyasına təsir edir; – işsizlik və yoxsulluq fəal vətəndaş olmağı olduqca çətinləşdirir; – işsiz gənclərin cəmiyyətdən təcrid olunma ehtimalı çox yüksəkdir.

Şəhər mühiti və yaşayışı, evlə təmin olunma və nəqliyyat siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – daha çox inteqrasiya olunmuş və daha az fraqmentləşmiş yaşayış mühiti sosial ünsiyyət və yüksək səviyyəli ictimai məkanın inkişafı üçün əlverişlidir; – daha harmonik mühit şəxsi səviyyədə özünü reallaşdırma və nəsilərarası həmrəyliyin inkişafı üçün əlverişlidir; – gənclərin mobilliyi sosial həyatda iştirak və tamhüquqlu vətəndaşlar olmaq üçün əvəzəlməzdir; – kənd yerlərində mobillik və nəqliyyat təkə iştirakı təmin etmək üçün deyil, həmçinin, yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması üçün fundamental ehtiyaclardır; – nəqliyyatın çatışmazlığı təcrid olunmaya gətirib çıxarır.
Gənclərin iştirakını təbliğ edən təhsil və təlim siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – məktəblərdə gənclərin həyatla bağlı mövqeləri və perspektivləri formalaşır; – məktəblər adətən şagirdlərin demokratiyanı və iştirakı ilkin olaraq təcrübədən keçirdikləri məkanlardır.
Səhiyyə siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər tütün, spirtli içki və narkotiklərdən sui-istifadə təhlükəsinə məruz qalırlar; – cinsi yolla ötürülən xəstəliklərin yayılmasında müşahidə olunan artım təcridə aparıb çıxaran mənəvi mühakimələrlə nəticələnir.
Gender bərabərliyi siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənc kişi və qadınlar professional həyatda, assosiasiyalarda, siyasətdə, yerli və regional hakimiyyət qurumlarında məsul vəzifələr əldə etməkdə çətinliklərlə üzləşirlər; – yerli səviyyədə gənc kişi və qadınlar arasında bərabərsizliklər mövcuddur.
Kənd regionları üçün spesifik siyasət	<ul style="list-style-type: none"> – kənd yerlərindən olan gənclərin şəhərlərdə yaşayan gənclərlə müqayisədə təhsil, işlə və evlə təminat, nəqliyyat və s. ilə əlaqədar fərqli ehtiyacları vardır; – kənd yerlərindən olan gənclər şəhərlərdə yaşayan gənclərlə müqayisədə daha aşağı səviyyəli sosial xidmətlərlə təmin olunurlar; – gənclər və icma təşkilatları kənd yerlərində sosial və mədəni həyatı stimullaşdırırlar və gənclər üçün vacib sosial çıxış ola bilərlər; – gənclər və icma təşkilatları yerli gənclərin iştirakını təşviq edir; – gənclər və icma təşkilatları həyatın keyfiyyətini artırır və kənd yerlərinin təcrid olunması ilə bağlı problemlərlə mübarizə aparmağa imkan verir.
Mədəniyyətə çıxış siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – incəsənət və mədəniyyət keçmiş, indiki və gələcək fərdi və kollektiv irsin bir hissəsidir və hər bir cəmiyyəti əks etdirir; – gənclər mədəniyyəti təcrübədən keçirmələri və təşəbbüs göstərmə, araşdırma və innovasiya potensialları ilə bu mədəni tədbirlərdə rol oynayırlar.

Dayanıqlı inkişaf və ətraf mühit siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər və cəmiyyətin digər üzvləri ətraf mühitin çirklənməsi ilə üzləşirlər; – ətraf mühit problemləri gələcəkdə keçmiş səhvlərin nəticələri ilə savaşmalı olacaq gənclər üçün narahatlıq doğuran əsas məsələdir.
Zorakılıq və cinayətlə mübarizə siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər tez-tez cinayət, zorakılıq, cinsi istismar və pis rəftarın digər formalarının qurbanlarına çevrilirlər; – məktəblərdə zorakılığın müxtəlif formaları vardır; – müasir cəmiyyətdə cinayət və zorakılığa adekvat cavab mexanizmləri mövcud deyildir.
Ayrı-seçkilik əleyhinə siyasət	<ul style="list-style-type: none"> – azlıqlara qarşı, o cümlədən həmin qrupların gənc üzvlərinə qarşı ayrı-seçkilik mövcuddur; – əlilliyi olan insanlara və digər qruplara qarşı ayrı-seçkilik mövcuddur; – bəzi icmalarda ictimai yerlərə, peşəkar təlimə, məktəbə, evlə təminatə, mədəni fəaliyyətlərə və həyatın digər sahələrinə bərabər çıxışa zəmanət verilmir.
Seksuallıq üzrə siyasət	<ul style="list-style-type: none"> – uşaqlıq asılılığından müstəqil böyük həyatına keçiddə gənclər öz şəxsi münasibətləri ilə bağlı məsələlərlə üzləşə bilərlər; – cinsi sağlamlıqla bağlı dəyişməyən savadsızlıq mövcuddur; – müəyyən cinsi davranış riskləri ilə bağlı rəsmi yanaşmalara güvənsizlik mövcuddur; – gənclərin seksuallığının ortaya çıxması və təcrübədən keçirilməsi heç də həmişə asan deyil.
Hüquqlara və qanuna çıxış siyasəti	<ul style="list-style-type: none"> – birlikdə harmoniyada yaşamaq üçün cəmiyyətlərin əsaslandığı qaydalara hörmətlə yanaşılmalıdır; – demokratik cəmiyyətlərdə qaydalar vətəndaşların seçilmiş nümayəndələri tərəfindən müzakirə olunur və qəbul edilir; – hüquqi mətnlər və qaydaların sayı get-gedə artır və fərdin onların hamısını bilməsi və tətbiq etməsi çətinləşir; – artan qaydalar və qanunlar vətəndaşlar arasında bərabərsizlik yaradır (bələ ki, bəzi vətəndaşlar öz hüquqları və öhdəliklərindən xəbərdardır, digərləri isə yox).

İctimai həyatın spesifik sahələrində gənclər siyasətini təqdim etməyin səbəblərini göstərən yuxarıdakı siyahı heç də bütün səbəbləri əhatə etmir və gələcək təhlil üçün başlanğıc nöqtə, nümunə kimi verilmişdir. Xartiyanın əsas rolu ümumilikdə gənclərin iştirakını təbliğ etməkdən ibarətdir, nəticədə o, bir sıra məsələləri əhatə etmir (nəsillərarası münasibətlər, münaqişələrin qarşısının alınması və s.) və müəyyən məsələləri məhdud dərəcədə əhatə edir. Buna görə də, gənclər siyasətini hazırlayan yerli tərəflər xartiyada hansı sahələrin çatışmadığını müəyyən etməlidirlər.

Düşünmək vaxtı

1. Xartiyada göstərilmiş hansı dəyərləri öz yerli icmanız üçün ən vacib hesab edərdiniz? Niyə?
2. Yuxarıda təqdim olunmuş sektor siyasətlərindən hansılar artıq icmalarınızdakı yerli gənclər siyasətlərinin bir hissəsidir?
3. Xartiyada təqdim olunmamış hansı sektor siyasətləri sizin yerli gənclər siyasətində əhatə olunur?
4. Yerli mühitinizdə hansı sektor siyasətləri hələ də mövcud deyil?

-----> **7.3. Yerli gənclər siyasətinin formalaşması prosesi**

Yerli gənclər siyasətinin formalaşması müəkkəb prosedurdur və müxtəlif tərəflərin cəlb olunmasını tələb edir. Yerli qurumlar, yerli siyasətlərlə məşğul olan əsas qurumlar olmaqla, bu sahədə nəzərəçarpan təcrübəyə malikdirlər, buna görə də, onlar yerli gənclər siyasətinin hazırlanması prosesində fəal rol oynamalıdırlar. Mövcud ənənələr, normalar, prosedurlar və qaydalardan asılı olaraq bu proses bir ölkədən digərinə fərqlənəcəkdir və Avropadakı müxtəlif şəraitlər üçün vahid universal model təqdim etmək mümkün deyildir. Buna baxmayaraq, bir sıra təkliflər yerli gənclər siyasəti üzərində işləyərkən faydalı ola bilər.

Tərəfdaşlıqlar qurmaq

Yerli səviyyədə səmərəli gənclər siyasəti üçün bir sıra tərəflər cəlb olunmalıdır: yerli qurumlar, gənclər, yerli təşkilatlar və müəssisələr. Bəzi icmalarda yuxarıdan-aşağıya yanaşması tətbiq olunur, yeni yerli qurumlar siyasətə qərar verir və onu özləri icra edir və ya onu icra etməsi üçün tərəfdaşlar tapmağa çalışır. Lakin bu heç də iştirakçı yanaşma deyildir və bütün prosesin ilkin mərhələsindən müxtəlif tərəflərin cəlb olunması ciddi şəkildə məsləhət görülür.

Yerli səviyyədə gənclər siyasətinə ehtiyac duyulmasının səbəbini aydın bildirmək

Yerli gənclər siyasətləri hazırlamaq indi dəbdədir və çoxlu sayda icmalar gənclər məsələlərini daha aydın və səmərəli yolla həll etməyə maraq göstərirlər. Yerli səviyyədə yaxşı hazırlanmış gənclər siyasətinə malik olmaq həqiqi faydalar və dəyişikliklərə gətirib çıxara bilər, buna görə də, belə siyasətə başladıda konkret hansı dəyişikliklərə və inkişafa nail olunmalı olduğunu müəyyən etmək vacibdir.

Milli və regional gənclər siyasəti barəsində məlumat toplamaq

Artıq müzakirə olunduğu kimi yerli gənclər siyasəti iki sütun üzərində qurulmalıdır, onlardan biri milli gənclər siyasətidir. Milli siyasət bəzi məqsədləri və ya fəaliyyətləri digər səviyyələrə ötürdükdə müvafiq məsuliyyətlərin nə olduğunu və onların icrası üçün hər hansı göstərişlərin təmin edilib-edilmədiyini dəqiq şəkildə müəyyən etmək lazımdır ki, yerli gənclər siyasəti çərçivəsində onların icrası planlaşdırıla bilsin.

----->

Milli siyasət yerli səviyyə ilə əlaqədar bir sıra məsələləri əhatə etməlidir ki, yerli siyasətçilər öz işləri üçün rəhbərlik və stimül əldə edə bilsinlər.

Yerli icmada gənclərin vəziyyətini təhlil etmək – Ehtiyacları müəyyən etmək

Yerli gənclər siyasətinin digər sütunu yerli icma üçün xüsusilə vacib olan məsələləri hədəf alır. Bu məsələlər milli gənclər siyasətində əksini tapa bilməz, çünki onun əhatə dairəsi məhduddur və ölkədə yaşayan bütün gənclər üçün önəmli olan bir neçə prioritet sahəni əhatə edir. Buna görə də, yerli icmada gənclərin vəziyyəti təhlil olunmalı və yerli gənclər siyasətinə hansı əlavə sahələrin, problemlərin və çətinliklərin daxil edilməsinə qərar verilməlidir. Bu yolla, yerli gənclər siyasətinin gənclərin ehtiyaclarını və istəklərini əks etdirməsi və onun yalnız yerli qərarverici qurumların siyasi gündəliyinin bir hissəsi olaraq qalmaması təmin oluna bilər.

Yerli səviyyədə müxtəlif gənclər proqramlarını və fəaliyyətlərini müəyyən etmək və qiymətləndirmək

Rəsmi yerli gənclər siyasəti mövcud olmasa da, icmada baş verən müxtəlif rəsmi və qeyri-rəsmi layihələr, tədbirlər və təşəbbüslər vardır. Onların gənclərin həyatlarına müsbət dəyişikliklər gətirmək üçün həqiqi potensialı vardır və onlar yerli gənclər siyasətinin icrasına töhfə verə bilərlər, buna görə də, siyasətin hazırlanmasına cəlb olunmuş tərəflər nə baş verdiyini və hansı təşkilatların, qurumların və ya qrupların cəlb olunduğunu dəqiq bilməlidirlər.

Prioritetləri müəyyən etmək

Gənclər fərqli bir qrupdur, yeni onların ehtiyacları və ümidləri fərqlənir. Mövcud resurslardan istifadə edərək yerli gənclər siyasəti çərçivəsində onların hamısını qarşılamaq mümkün deyildir, buna görə də, prioritetlər müəyyən edilməlidir. Prioritetlərə qərar vermək olduqca vacib və bəzən çətin bir addımdır, çünki mövcud məsələlərin dəyəri müəyyən edilməlidir. Prioritetlər cəlb olunmuş tərəflərin şəxsi və ya təşkilati seçimləri əsasında deyil, vəziyyətin ciddi təhlili əsasında seçilməlidir.

Gələcəyə baxışı/ məqsədləri/ vəzifələri/ strategiyani/ fəaliyyət planını/ qiymətləndirməni müəyyən etmək

Yerli siyasətləri hazırlamaq üçün müxtəlif formulalar istifadə oluna bilər; bəzi icmalar gələcəyə baxışı təsvir edərək başlayırlar, digərləri isə məqsədlərə və vəzifələrə diqqət yetirməyi üstün tuturlar. Bunu etməyin vahid düzgün və ya yanlış yolu yoxdur. Yerli siyasətçilər nəyə, hansı vaxt çərçivəsində, hansı resurslarla nail olmaq istədikləri, bunu necə planlaşdırdıqları və bütün prosesi necə qiymətləndirmək istədikləri barədə aydın olmalıdırlar. Gənclər siyasəti istənilən digər təşəbbüs kimi mütəmadi olaraq qiymətləndirilməlidir və qiymətləndirmə siyasətin bütün digər elementləri ilə birlikdə planlaşdırılmalıdır.

Siyasət təklifi ilə bağlı konsultasiyalar

Yerli gənclər siyasətinin yaradılmasına cəlb olunmuş və yerli səviyyədə gənclər məsələlərində maraqlı olan bütün tərəflər yekun siyasət təklifi ilə bağlı öz fikirlərini ifadə etmək və rəy bildirmək imkanına malik olmalıdırlar. Bu, konsultasiyalar, görüşlər, seminarlar, sorğular və s. vasitəsilə edilə bilər.

Siyasəti qəbul etmək

Gənclər siyasəti yerli səviyyədə fərqli statusa malik ola bilər. O, müxtəlif tərəflər arasında razılığa səviyyəsində qala bilər və ya yerli qurumlar tərəfindən rəsmi şəkildə tanına və yerli ictimai siyasətin bir sahəsi kimi qəbul oluna bilər. İkinci halda, yerli qurumlar bu siyasəti icra etməklə bağlı siyasi məsuliyyət daşıyır və onun nəticələrinə görə bütün icmaya hesabat verməlidir.

Yayıma

Yerli gənclər siyasəti barəsində məlumat yerli icmada və ya regionda yayılmalıdır ki, onda maraqlı olanlar cəlb oluna bilsinlər. Xüsusən, gənclər bu siyasət haqqında məlumatlandırılmalıdır, çünki onlar fayda götürəcək əsas tərəfdir.

Siyasətin icrasına iştirakçı monitoring

Spesifik məqsədlər istiqamətində nail olunan inkişafı müəyyən etmək üçün siyasətin icrasının müxtəlif aspektləri sistemli şəkildə yoxlanmalı və ya nəzərdən keçirilməlidir (monitorinq). Monitoring təkcə resurslardan nə qədər səmərəli şəkildə istifadə edildiyini yoxlamağa imkan vermir, həmçinin, ilkin mərhələdə uğurları və problemləri müəyyən etməyə kömək edir. O, həmçinin, icmada və ya cəmiyyətdəki vəziyyətdə dəyişikliklər baş verdikdə siyasətin uyğunlaşdırılmasını təmin edir. İştirakçı monitoring müxtəlif yerli tərəflərin, xüsusən gənclərin bu prosesə cəlb olunmasını nəzərdə tutur.

Düşünmək vaxtı

1. *İcmanız və ya regionunuzda yerli gənclər siyasətini necə təsvir edərdiniz? Onun prioritetləri hansılardır?*
2. *Bu siyasət ölkənin milli gənclər siyasətini hansı dərəcədə əks etdirir?*
3. *Yerli siyasətin formalaşdırılmasına kimi cəlb olunmuşdur?*
4. *Onun icrasına kimi cəlb olunub?*
5. *Gənclər siyasətinə necə nəzarət edilir?*

-----> 7.4. İctimai vəkillik – Siyasət dəyişikliyi üçün şəbəkə yaratmaq

Gənclər siyasəti ümumilikdə yerli səviyyədə vacib məsələyə çevrilsə də, bəzi icmalarda prioritetlər başqa sahələrdədir. Müxtəlif təşkilatlar, qurumlar və fərdlər vəkilliyə cəlb olunmaqla gənclər məsələlərinə kifayət qədər diqqət ayrılmasını təmin etmək üçün çalışırlar, belə ki, onlar spesifik siyasət məsələsinə dəstək olaraq qərar verən şəxsləri hədəf alan fəaliyyətlər həyata keçirir⁵² və ictimai vəkillik şəbəkələri yaradırlar. İctimai vəkillik gənclər siyasətinin müxtəlif aspektlərinə, məsələn, müəyyən məsələlərlə bağlı ictimai mühakimələrə və ya siyasətçilərin yanaşmalarına təsir etmək məqsədilə aparılır. O, həmçinin, spesifik həlləri dəstəkləmək və ya müəyyən təklifləri dayandırmaq məqsədi daşıya bilər. İctimai vəkillik müxtəlif səviyyələrdə istifadə oluna bilər – institusional, yerli, regional, milli və beynəlxalq.

İctimai vəkillik şəbəkə qurmağa əsaslanır – eyni məqsədləri dəstəkləyən və ümumi məqsədlərə nail olmaq üçün birgə çalışmağa razılaşan şəxslərlə əlaqələr qurmaq və saxlamaq. Əslində, demək olar ki, hər bir kəs bu və ya digər şəbəkənin bir hissəsidir – işdə, məktəbdə, sosial həyatda və ya idman fəaliyyətlərində – ümumilikdə, insanlar əməkdaşlığın bu forması barəsində çox məlumata malikdirlər və ondan bacarıqla istifadə edirlər. İctimai vəkillik şəbəkələri elə təşkil olunmalıdır ki, vaxt, motivasiya və digər resurslar məqsədlərə nail olmaq üçün ən səmərəli şəkildə istifadə olunsun.

Bəzi hallarda, ictimai vəkillik şəbəkəsi koalisiyaya (birlik kimi) çevrilir və icmanın bütün sektorlarından insanları və resursları bir araya gətirir və icma dəstəyini nəzərəçarpan şəkildə təmin edir.⁵³ Koalisiyanın bir hissəsi kimi işləmək məsuliyyətləri bölüşməyə yardım edir və problemləri qrup şəklində həll etmək imkanı yaradır.

⁵² *Siyasət dəyişikliyi üçün şəbəkə yaratmaq. İctimai vəkillik təlimi təlimat vəsaiti*, Siyasət Layihəsi, 1999, s. I-1.

⁵³ "İctimai vəkillik toplusu", Gənclər üçün Vəkillər, Vaşinqton, baxın: www.advocatesforyouth.org/publications/advocacykit.pdf

Buna baxmayaraq, əməkdaşlığın bu forması olduqca qapalıdır və bəzən koalisiya üzvlərinin maraqlarının fərqlənməsi bir sıra çətinliklərə səbəb olur.

Şəbəkə qurarkən aşağıdakı suallar haqqında düşünmək vacibdir:

- Şəbəkənin məqsədi nədir?
- Məqsədə nail olmaq üçün hansı bacarıqlar, təcrübə və resurslara ehtiyac duyulacaqdır?
- Şəbəkəyə bu bacarıqları, təcrübə və resursları kimi gətirə bilər? Hansı fərdlər, təşkilatlar və qurumlar bu şəbəkənin hissəsi olmalıdır?
- Şəbəkə üzvləri hansı öhdəlikləri götürməli olacaqlar?
- Potensial üzvlər şəbəkəyə qoşulmağa necə həvəsləndirilə bilər?
- Bunu kim etməlidir?
- Birinci görüş nə vaxt keçirilməlidir?
- Gündəlikdə nə olmalıdır?
- Struktur necə olmalıdır?
- Qərarlar necə alınmalıdır?
- Rəhbərlik hansı formada olmalıdır?
- Əməkdaşlıq necə fəaliyyət göstərməlidir?
- Məlumat axını necə aparılmalıdır?
- Mümkün mübahisələr necə həll edilməlidir?
- Fəaliyyət planı necə hazırlanmalıdır?
- Lazımi resurslar necə əldə olunmalıdır?
- Fəaliyyət planına necə nəzarət olunmalı və qiymətləndirilməlidir?
- Şəbəkənin fəaliyyəti üçün hansı növ dəstəyə ehtiyac duyulur (məsələn, kargüzarlıq dəstəyi)? O, necə əldə oluna bilər?

İctimai vəkillik işi, əsasən, effektiv ünsiyyətə əsaslanır, bu səbəbdən, ictimai vəkillik şəbəkəsi üzvləri mümkün ən yaxşı ünsiyyəti təmin etmək üçün lazımi bacarıqlara malik olmalı və ya inkişaf etdirilməlidir. Bu, yalnız siyasətçilərlə əlaqələr yaratmaq üçün deyil, həmçinin, şəbəkə daxilində yaxşı iş münasibətlərini qoruyub saxlamaq üçün əhəmiyyətlidir. Lazımi bacarıqlar fikirləri formalaşdırmaq, düşüncələri və hisləri ifadə etmək, mesajları ötürmək, yüksək səviyyəli təqdimatlar etmək, sözsüz işarələri oxumaq, eləcə də qulaq asmaq və digər nəticələri danışmağa həvəsləndirməklə əlaqədardır.

Yerli səviyyədə siyasət proseslərinin necə işlədiyini başa düşmək ictimai vəkillik komandasının uğuru üçün olduqca önəmlidir. Üzvlər siyasətin necə yaradıldığını (prosedurlar, formal qaydalar və şərtlər), bu prosesə kimin hansı mövqedə cəlb olunduğunu, spesifik tərəflərin hansı səlahiyyətlərə malik olduğunu və s. bilməlidirlər. Bütün bu məlumat toplandıqdan sonra reallığa uyğun məqsədləri və onlara nail olmaq üçün siyasətçilərə yaxınlaşmağın ən səmərəli yollarını müəyyən etmək mümkündür. Şəbəkə üzvləri öz biliklərini nümayiş etdirə bilməlidirlər, çünki bir çox siyasətçilər qeyri-hökumət təşkilatlarını siyasətin formalaşması prosesinə cəlb olunmaq üçün lazımi biliyə və təcrübəyə malik olmayan tərəflər kimi görürlər. Belə yanaşmalar ictimai vəkillik cəhdlərinin qarşısını alır və əməkdaşlıqdan imtina olunmasına gətirib çıxara bilər.

Düşünmək vaxtı

1. Ünsiyyət bacarıqlarınızı necə qiymətləndirərdiniz? Güclü və zəif tərəfləriniz hansılardır?
2. Ölkənizdə siyasətlər necə hazırlanır?
3. Regionunuz və ya yerli icmanınızda siyasətlər necə hazırlanır?
4. Nə vaxtsa siyasətin formalaşdırılması və ya icrası prosesinə cəlb olunmusunuz? Hansı qisimdə?

İctimai vəkillik prosesində addımlar⁵⁴**1-ci addım – Məsələni müəyyən etmək**

Şəbəkə siyasət dəyişikliyi təmin etmək üçün hansı məsələni dəstəkləyəcəyinə dair razılığa gəlməlidir. Bu məsələ şəbəkənin missiyasına və əvvəlcədən razılaşıdırılmış kriteriyalara uyğun olmalıdır.

2-ci addım – Məqsədləri və vəzifələri müəyyən etmək

Şəbəkə uzunmüddətli perspektivdə nəyə nail olmaq istədiyini qısa şəkildə müəyyən etməli (məqsədlər) və bu məqsədlərə töhfə verəcək spesifik, ölçülə bilən və qısamüddətli nailiyyətləri planlaşdırmalıdır.

3-cü addım – Hədəf auditoriyanı müəyyən etmək

İlkin hədəf auditoriya yeni siyasəti və ya siyasət dəyişikliyi təqdim etmək səlahiyyətinə malik siyasətçilərdir. İkinci hədəf auditoriya ilkin hədəf auditoriyaya çıxışı olan və ona təsir göstərə bilən hər kəs, digər siyasətçilər, yerli qurumların işçiləri, mətbuat, yerli rəhbərlər və başqalarıdır. Şəbəkə bu fərdlərin və ya qrupların kim olduğunu, onların hansı səlahiyyətlərə malik olduğunu və təklif olunan siyasət dəyişikliyinə necə yanaşdıqlarını (onun lehinə, əleyhinə yoxsa neytral olduqlarını) müəyyən etməlidir.

4-cü addım – Dəstək əldə etmək

Şəbəkə üzvləri müvafiq məsələdə maraqlı və məqsədlərə nail olmağa kömək etməkdə istekli olan təşkilatlar, qurumlar, şəbəkələr, vətəndaş qrupları, koalisiyalar, fəallar və ya fərdlərdən dəstək almağa çalışmalıdırlar. Təşəbbüsün uğuru böyük dərəcədə onun əsaslandığı dəstəkdən asılıdır, buna görə də, bu tapşırıq üçün kifayət qədər vaxt və resurslar ayrılmalıdır.

5-ci addım – Mesajı hazırlamaq

İctimai vəkillik mesajları elə formalaşdırılmalıdır ki, hədəf auditoriya şəbəkənin təklifinə dəstək verməyə inandırılınsın. Buna görə də, mesaj hədəf auditoriyanın profilinə uyğun olmalı və nəyin gözləndiyi açıq şəkildə bildirilməlidir.

6-cı addım – Ünsiyyət kanalları yaratmaq

Sizin hədəf auditoriyanız hansı ünsiyyət kanallarının seçilməsini müəyyən edəcəkdir. Qərar verən şəxslərə müraciət edərkən, yerli icmanı təlimatlandırarkən və ya bənzər fikirlərə malik qruplar və fərdlərdən dəstək axtararkən ictimai vəkillik mesajını çatdırmağın fərqli yollarından istifadə olunmalıdır. Yerli səviyyədə ünsiyyət kanallarına yerli mətbuatda pres relizlər, yerli debatlar, siyasətçilərlə görüşlər, fakt vərəqləri və s. daxil ola bilər.

⁵⁴ *Siyasət dəyişikliyi üçün şəbəkə yaratmaq-da* təqdim olunmuş model. *İctimai vəkillik təlimi təlimat vəsaiti*, Siyasət Layihəsi, 1999, ss. III-7-III-9.

7-ci addım – Maliyyə toplamaq

İctimai vəkillik təşəbbüsləri materialların, səyahət (məsələn, qərar verən şəxslərlə görüşə gedərkən), görüş infrastrukturunun (görüş yerini kirayə etmək kimi) və şəbəkə üzvləri arasında kommunikasiya və s. xərclərini ödəmək üçün maliyyə dəstəyinə ehtiyac duyurlar. Təkcə şəbəkə üzvlərinin maliyyə töhfələrindən asılı olmamaq üçün ictimai vəkillik prosesinin ilkin mərhələsində maliyyə toplanması strategiyasının yaradılması xarici maliyyə dəstəyinin əldə olunmasına imkan verə bilər.

8-ci addım – İcra planını hazırlamaq

Şəbəkə bütün ictimai vəkillik kampaniyasının necə aparılacağını planlaşdırmalıdır. Plan bütün fəaliyyətlərin və tapşırıqların siyahısını əhatə etməli və hər bir şəxsin və ya qrupun spesifik öhdəliklərini əks etdirməlidir. O, həmçinin, bütün fəaliyyətlərin tamamlanması üçün vaxt çərçivəsi müəyyən etməli, ehtiyac duyulan resursları sadalamalı, eləcə də bu resursların necə əldə olunacağını izah etməlidir.

Davam edən fəaliyyətlər

- bütün ictimai vəkillik kampaniyasının müxtəlif mərhələlərində məlumat toplanması vacibdir. Bu, uyğun hədəfləri hazırlayarkən nəzərə alınmalı əsas məsələləri müəyyən etmək üçün, dəstək axtararkən ictimai vəkillik mesajının formalaşdırılması üçün, eləcə də siyasətçilərə təsir göstərmək üçün faydalı ola bilər;
- ictimai vəkillik kampaniyası ərzində monitorinq və qiymətləndirmə həyata keçirilməlidir. Hər iki fəaliyyət əvvəlcədən planlaşdırılmalıdır ki, əldə olunan nəticələr və inkişaf müəyyən edilə bilsin.

İctimai vəkillik siyasət dəyişikliklərinə nail olmaq, müxtəlif mühitlərdə və səviyyələrdə yeni siyasətlərin hazırlanmasına təkan vermək üçün çox güclü vasitədir. İctimai vəkillik yerli siyasətçilərlə əlaqə yaradılmasını və müvafiq tərəflərlə birbaşa münasibət qurulmasını daha asan etsə də, onun potensialından yerli icmalarda (xüsusən gənclər məsələləri ilə bağlı) kifayət qədər istifadə olunmur. Bu hal, əsasən, gənclərlə və gənclər üçün işləyən şəxslərin ictimai vəkillik işinin bəzi xüsusi bacarıqlar və səriştə tələb etdiyinə və özlərinin bunlara malik olmadığına dair inanlarından ortaya çıxır. Onlar unudurlar ki, ictimai vəkillik işi cəlb olunmuş tərəflərin motivasiyasından və töhfələrindən asılıdır.

Düşünmək vaxtı

1. *İcmanızda və ya regionunuzda hansı siyasət dəyişiklikləri (gənclər və ya digər sahədə) ictimai vəkillik prosesindən faydalana bilər?*
2. *Belə siyasət dəyişikliyi dəstəkləməkdə kim maraqlı ola bilər?*
3. *Hansı hədəf auditoriya seçilməlidir?*
4. *Hansı ünsiyyət kanalları ən səmərəli olar?*

-----> 8-ci fəsil

Təhsil bölməsi

İştirakçı işi aparmaq və yenilənmiş xartiyadan praktiki vasitə kimi istifadə etmək gənclərin iştirakı ilə bağlı müəyyən bilik, bacarıqlar və düzgün yanaşma tələb edir. Nəticədə, yerli səviyyədə gənclərin cəlb olunmasında maraqlı olan hamı spesifik təlimə və dəstəyə ehtiyac duyur. Bu ehtiyaclar müxtəlif yollarla qarşılana bilər, bunlardan biri gənclərin iştirakının fərqli cəhətlərini araşdıraraq və ya yenilənmiş xartiyadan ayrı-ayrı mühitlərdə mümkün istifadə yollarını müəyyən etməyə kömək edən seminarların keçirilməsidir. Belə seminarların hazırlanması üçün məlumat İnternetdən və ya iştirak üzrə təhsillə məşğul olan təşkilatlardan birbaşa əldə oluna bilər.

Bu fəsildə biz ümumilikdə gənclərin iştirakı və ya xüsusilə xartiya ilə bağlı təlimdə istifadə oluna biləcək müxtəlif tədris məşğələlərini təsvir edirik. Bu məşğələlər ya müxtəlif tədris mənbələrindən götürülmüş, ya da bu təlimat vəsaiti üçün hazırlanmışdır.

Təqdim olunan metodlar bunlardır:

Siyasətlər brilliyanı

İnsan sendviçləri

Bıçaqlar və çəngəllər

İştirak nərdivanı

Merlə görüş

İştirak cədvəli

İştirak qartopu

İştirak vaxt şkalası

Hüquqlar və iştirak

RMSOS tapmacaları

Xartiya üzrə rol oyunu

İfadələr tapşırığı

Əməkdaşlıq üçbucağı

Doğru yoxsa yanlış?

Mənim üçün nə edə bilərsən?

Yeunessiyaya səfər

Bu, baş verməsə, nə olar?

Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə”

Siyasətlər brilliantı	
Başlıq	Siyasətlər brilliantı
Mövzu	Gənclərin iştirakını artıran yerli siyasətlər
Nümunə	Ən vacib olan nədir?
Qrup ölçüsü	İstənilən
Vaxt	90 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – yenilənmiş xartiyanın məzmununu təqdim etmək; – gənclərin iştirakını artıran yerli siyasətləri nəzərdən keçirmək; – iştirakçıların mühitindəki yerli gənclər siyasətləri barədə müzakirə başlatmaq; – danışıqlar aparmaq bacarıqlarını təbliğ etmək.
Hazırlıq	“Siyasətlər brilliantı” məşğələsində iştirak edən hər kiçik qrup üçün kartlar dəstinin surətini çıxartmaq.
Materiallar	Hər kiçik qrup üçün bir kart dəsti.
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçılardan “yerli siyasət” dedikdə nə başa düşdüklerini soruşun. 2. Yenilənmiş xartiyada əhatə olunmuş müxtəlif sektor siyasətlərini qısaca təqdim edin. 3. İştirakçıları eyni regiondan (ya ölkə daxilində, ya da Avropada) gələn 4 nəfərdən ibarət kiçik qruplara ayırın və hər qrupa bir kart dəsti verin. 4. Proseduru izah edin. Hər qrup kartlarda qeyd olunmuş siyasətlərin öz şəraitlərinə uyğunluğunu qısa şəkildə müzakirə etməlidir. Daha sonra, onlar hansı siyasətlərin regionlarındakı gənclər üçün ən uyğun və heç uyğun olmadığı, eləcə də daha az uyğun olduğu barədə danışıqlar aparmalıdır. Bundan sonra, siyasət kartları brilliant formasında düzəlməlidir. Ən uyğun siyasət kartı brilliantın ən yuxarisına qoyulmalıdır. Ondən aşağıya iki kart yanaşı qoyulmalı və növbəti ən uyğun siyasətləri əks etdirməlidir. Brilliantın ortasına nisbətən uyğun siyasətləri əks etdirən üç kart düzəlməlidir. Onlardan aşağıya daha az uyğun gələn siyasətləri göstərən iki kart qoyulmalı, nəhayət, brilliantın ən aşağısına iştirakçıların mühitlərinə heç uyğun gəlməyən siyasəti əks etdirən bir kart yerləşdirilməlidir. 5. Qruplardan öz brilliantlarını digərlərinə təqdim etməyi və seçimlərini izah etməyi xahiş edin.

Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılara aşağıdakı sualları verin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. “Uyğun” sizin üçün nə deməkdir? Bu məşğələnin məqsədi üçün ona necə tərif verirsiniz? 2. Bütün qruplar üçün ən uyğun hesab olunan siyasətlər hansılardır? Niyə? 3. Brilliantlar arasında hansı fərqlər mövcuddur? 4. Yerli siyasətlər gənclərin iştirakına necə təsir edir? 5. İşinizin nəticəsindən razısınız? Niyə? 6. Bütövlükdə danışıqlar prosesinə hansı təsiri göstərmisiniz? 7. Bu məşğələdən nə öyrəndiniz?
Variantlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Xartiyadakı sektor siyasətlərini təqdim etmək yerinə, fasilitator iştirakçılardan onların yerli icmaları və ya regionlarında gənclər üçün vacib olan hansı yerli siyasətlərin mövcud olduğunu soruşa bilər. 2. Əgər iştirakçılar xartiya ilə tanışdırlarsa, fasilitator onların sektor siyasətləri barədə xartiyada deyilənlərin nə qədərini xatırladığını yoxlaya bilər.
Əlavə sənədlər	Siyasətlər brilliyanı – Nümunə kartlar dəsti

SIYASƏTLƏR BRİLLİANTI – Nümunə kartlar dəsti

İdman, asudə və assosiativ həyat siyasəti	Gənclərin işlə təminatını təşviq etmək siyasəti
Kənd yerləri üçün spesifik siyasət	Gənclərin iştirakını təşviq edən təhsil siyasəti
Dayanıqlı inkişaf və ətraf mühit siyasəti	Ayrı-seçkilik əleyhinə siyasət
Nəqliyyat siyasəti	Səhiyyə siyasəti
Mobillik və mübadilələr siyasəti	

İnsan sendviçləri	
Başlıq	İnsan sendviçləri Mənbə: Gənclərin fəal iştirakı üzrə təlim kursu, EYC, Strazburq, 2007.
Mövzu	Bir-birini tanımaq və gənclərin iştirakının reallıqlarını araşdırmaq
Nümunə	Mən və gənclərin iştirakı üzrə mənim reallığım
Qrup ölçüsü	12-35
Vaxt	1 saat
Məqsədlər	– bir-birini tanımaq; – iştirakçıların icmaları və təşkilatlarından gənclərin iştirakı ilə bağlı reallıqları bölüşmək; – gənclərin iştirakı təcrübəsini araşdırmaq.
Hazırlıq	Bölüşmək üçün dörd tematik künc qeyd olunmuş böyük otaq və ya məkan hazırlanmalıdır.
Materiallar	A3 kağızı, markerlər və ya karandaşlar, musiqi

Təlimatlar	<p>Fərdi hazırlıq – 15 dəqiqə</p> <p>İştirakçılara iki A3 vərəqi, markerlər və ya karandaşlar verilir. Onlar vərəqlərin hər biri üzərində öz həyatlarının/təcrübələrinin aşağıdakı aspektləri barədə yazma və ya şəkil çəkmə bilirlər:</p> <ul style="list-style-type: none"> – şəxsi (ailə, təhsil, asudə vaxt ...); – təşkilat/iş; – icma/gənclər – xarakteristika; – gənclərin iştirakı təcrübəsi (fəaliyyətlə bağlı). <p>Bölüşmək – 40 dəqiqə</p> <p>İştirakçılar hazır olduqdan sonra iki A3 kağızı arasında “insan sendviçləri” kimi geyinməlidirlər (bir kağız öndə, bir kağız arxada).</p> <p>Sonra onlar A3 vərəqlərindəki mövzularla eyni olan dörd tematik küncü olan böyük otağın və ya məkənin ortasına toplanırlar.</p> <p>Künclər izah olunur və iştirakçılara bildirilir ki, dörd tur olacaqdır və onlar məşğələ ərzində bütün küncərdən keçməlidirlər.</p> <p>Musiqi çalınır və iştirakçılar ünsiyyətə girib bir-birlərinin “sendviçlərinə” baxa bilirlər.</p> <p>Fasilitator musiqini dayandırdıqda iştirakçılar bir küncü seçir və “sendviçdə” göstərilən mövzu üzrə (məsələn, təşkilat/iş) fikirlərini bölüşürlər.</p> <p>10 dəqiqə sonra fasilitator musiqini başladır və “insan sendviçləri” ortada toplanır.</p> <p>Musiqi dayandıqda onlar yeni künc seçirlər.</p> <p>Bu, dörd dəfə təkrarlanır.</p>
Təhlil və qiymətləndirmə	Yoxdur

Bıçaqlar və çəngəllər	
Başlıq	Bıçaqlar və çəngəllər Mənbe: PLA Qeydləri (2001), Nömrə 42, s. 66-68, IIED London, Coş Levene
Mövzu	İştirak prinsipləri
Nümunə	İştirak etmək yoxsa etməmək?
Qrup ölçüsü	6-20

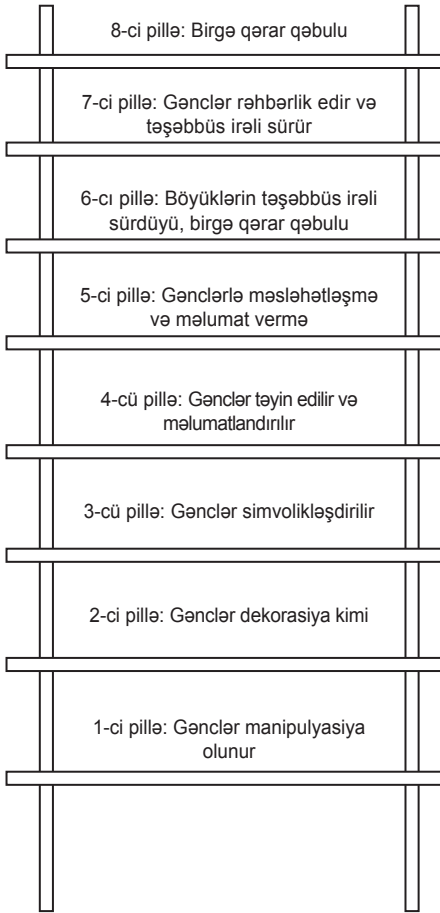
Vaxt	60 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – bəzi iştirak prinsiplərini iştirakçılara təqdim etmək; – səlahiyyət vermənin şəffafıq və bölüşməkdən asılılığını araşdırmaq; – iştirakın çətin olduđu vəziyyəti təcürbədən keçirmək.
Hazırlıq	İştirakçılar qrupundan bir nəfəri seçib onunla oyunun gizli qaydasını bölüşün.
Materiallar	Bir bıçaq və bir çəngəl Flipçart, kağız və qələmlər
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçılar dövrə qurub oturlar. 2. Hər kəsə bildirin ki, oyunun qaydaları yalnız bir dəfə izah olunacaqdır, buna görə də, onlar diqqətlə qulaq asmalıdırlar. 3. Hər kəsdən oyun ərzində özlərini necə hiss etdiklərinə diqqət yetirməyi xahiş edin. 4. İştirakçılar bıçaq və çəngəli çarpaz şəkildə və ya digər formada yanlarında oturan şəxsə ötürməlidirlər. Bunu edərkən onlar bütün qrupa bıçaq və çəngəlin çarpaz olub-olmadığını deməlidirlər. Daha sonra, fasilitator onlara haqlı olub-olmadıqlarını deyəcəkdir. 5. Suallar olsa belə, başqa heç bir təlimat verməyin. 6. Fasilitator məşğələni başladır. Gizli qayda ondan ibarətdir ki, çarpaz olub-olmamanı elan etmək bıçaq və çəngəlin vəziyyətini deyil, danışan şəxsin ayaqlarının vəziyyətini əks etdirir – onlar çarpaz haldadır yoxsa yox. Bıçaq və çəngəl iştirakçının istədiyi istənilən formada qoyula bilər, lakin yalnız onlar iştirakçının ayaqlarının qoyuluş formasına uyğun gələn halda, iştirakçı haqlıdır. 7. Təqribən 10 dəqiqə sonra oyunu bitirin, çünki bu vaxt adətən iştirakçıların müxtəlif hisləri yaşamasına kifayət edir. 8. Gizli qaydanı bilməyən iştirakçılardan özlərini necə hiss etdiklərini soruşun. Cavabları flipçarta yazın. 9. Gizli qaydanı başa düşmüş iştirakçılardan özlərini necə hiss etdiklərini soruşun. Cavabları qeyd edin. 10. Qrupdan bir nəfərdən gizli qaydanı digərlərinə izah etməyi xahiş edin. 11. Gizli qaydanı başa düşmüş iştirakçılardan onu niyə digərlərinə açıqlamadıqlarını soruşun (onlar çox nadir halda bunu edirlər).

<p>Təhlil və qiymətləndirmə</p>	<p>1. İştirakçılardan bu məşğələdəki iştirakları (və bu məşğələ zamanı əldə etdikləri təcrübə) və iştirak arasında nə əlaqə gördüklərini soruşun. Bu məşğələdə iştirakın hansı aspektlərinə toxunulub?</p> <p>2. İştirakçıları işləmək üçün kiçik müzakirə qruplarına ayırın (iki və ya dörd qrupa). Onlardan hər biri aşağıdakı suallara cavab verməlidir:</p> <p>A dəsti</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Mənə səlahiyyət verilmədikdə mən ... hiss edirəm b. Mənə səlahiyyət verməyənlərə qarşı mən ... hiss edirəm c. Məsələn ... d. Biz iştirak edə bilmirik, o halda ki, ... <p>B dəsti</p> <ul style="list-style-type: none"> e. Mənə səlahiyyət verildikdə mən ... hiss edirəm f. Mənə səlahiyyət verənlərə qarşı mən ... hiss edirəm g. Məsələn ... h. Biz iştirak edə bilmirik, o halda ki, ... <p>3. İkidən artıq qrup varsa, A dəstindəki suallarla işləyən qrupları bir yere, B dəstində olan suallar üzərində işləyən qrupları isə bir yere toplayın. Onlar fikirləri bölüşməli və flipçartda qeyd etməlidirlər.</p> <p>4. Qruplardan işlərinin nəticələrini təqdim etməyi xahiş edin.</p> <p>5. İştirakın faydaları və iştirak etməməyin çatışmazlıqlarına dair plenar müzakirə təşkil edin.</p>
<p>Fasilitator üçün məsləhətlər</p>	<ul style="list-style-type: none"> – oyun başlamamışdan gizli qaydanı bölüşdüyünüz şəxs dövrədə sizinlə üz-üzə əyləşməlidir ki, hər ikiniz iştirakçıların ayaqlarının necə qoyulduğunu görə bilərsiniz. – bu məşğələni həyata keçirərkən ehtiyatlı olun, çünki insanlar emosional və qoruyucu ola bilərlər.
<p>Variantlar</p>	<ul style="list-style-type: none"> – təhlil zamanı aparılan müzakirə daha çox insanların iştirak etməsinə imkan verən məlumat, faktlar və qaydaların paylaşılmasına həsr oluna bilər. – bu məşğələ xartiyanın gənclərin iştirakına hüquq, vəsait, məkan, imkan və dəstəyə əsaslanan yanaşmasını təqdim etmək üçün istifadə oluna bilər (RMSOS).

İştirak nərdivanı	
Başlıq	İştirak nərdivanı Mənbə: Yerli və Regional Səviyyədə İştirak Layihələrinin Hazırlanması və İcrası üzrə Təlim Kursu, EYC, Strazburq, 2005
Mövzu	İştirakçı layihələri icra etmək
Nümunə	Layihə nə qədər "iştirakçı"dır?
Qrup ölçüsü	İstənilən
Vaxt	90 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – layihə çərçivəsində gənclərin iştirakının mümkün dərəcələrini nəzərdən keçirmək; – iştirak nərdivanı anlayışını təqdim etmək; – layihələrdə gənclərin iştirak dərəcəsini müəyyən etmək üçün çərçivə təmin etmək; – iştirakçı layihələrin kriteriyaları üçün fikirlər toplamaq.
Hazırlıq	Rocer Hartın iştirak nərdivanının böyük şəkli kağız üzərində çəkilməlidir (və ya skoç vasitəsilə döşəmədə qurulmalıdır).
Materiallar	Yoxdur
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gənclərin iştirakının dərəcələri/səviyyələri anlayışını və iştirak nərdivanı modelini təqdim edin. 2. İştirakçılardan layihələrində və ya icmalarında gənclərin iştirak dərəcəsini nərdivanının hansı pilləsinin ən yaxşı əks etdirdiyi barədə düşünmələrini xahiş edin. 3. İştirakçılardan nərdivanının həmin pilləsi üzərində dayanacağı xahiş edin. 4. İştirakçıları müsahibə edin: sizin layihəniz iştirak nərdivanında harada dayanır? Bunu necə bilirsiniz? 5. İştirakçıları layihələrində gənclərin daha tam şəkildə iştirakını təmin etməyin mümkün yolları barədə beyin fırtınası aparmağa dəvət edin. 6. Fərdi düşünmək: Beyin fırtınası sessiyası zamanı ortaya çıxan hansı fikirlərdən mən öz layihəmdə istifadə edə bilərəm? Niyə və necə?
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılara aşağıdakı sualları verin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Öz işinizdə və ya vəziyyətinizdə iştirak nərdivanı modelini nə qədər faydalı hesab edirsiniz? 2. Modelin çatışmazlıqları hansılardır?

Fasilitator üçün məsləhətlər	İzah edin ki, bu məşğələnin məqsədi ən yüksək pilləyə çatmaq deyil və ən yüksək pillələr heç də hər zaman ən yaxşı pillələr deyildir! Siz pillələrdən nömrəsiz və ya nərdıvandan başqa formada istifadə edə bilərsiniz (məsələn, əlavə olunmuş çiçək).
Variantlar	Bu məşğələ təkcə gənclər layihələrinə deyil, həmçinin, müxtəlif qurumlar və ya təşkilatlar daxilində gənclərin cəlb olunmasına həsr oluna bilər.
Əlavə sənədlər	İştirak nərdıvanı anlayışının təsviri (mənbə: bu təlimat vəsaitinin 1-ci fəsili)

-----> İŞTİRAK NƏRDİVANI – izahat

Mənbə: Hart, R., *Uşaqların iştirakı simvoliklikdən iştiraka*, YUNİSEF İnnoçenti Tədqiqat Mərkəzi, Florensiya, 1992

8-ci pillə: Birgə qərar qəbulu

Layihələr və fikirlər gənclər tərəfindən irəli sürülür, onlar böyük-ləri tərəfdaşlar qismində qərar qəbulu prosesində iştirak etməyə dəvət edirlər.

7-ci pillə: Gənclər rəhbərlik edir və təşəbbüs irəli sürür

Layihələr və ya fikirlər gənclər tərəfindən irəli sürülür və idarə edilir;

böyükler istənilən lazımi dəstəyi təmin etmək üçün dəvət oluna bilərlər, lakin layihə onların müdaxiləsi olmadan da aparıla bilər.

6-cı pillə: Böyüklerin təşəbbüs irəli sürdüyü, birgə qərar qəbulu

Böyükler layihələri irəli sürür, gənclər isə bərabərsəviyyəli tərəf-daşlar kimi qərar qəbulu səlahiyyətini və öhdəlikləri bölüşməyə dəvət olunur.

5-ci pillə: Gənclərlə məsləhətləşmə və məlumat vermə

Layihələr böyükler tərəfindən irəli sürülür və aparılır, gənclər isə məsləhət və təkliflər təmin edir və bu təkliflərin yekun qərar və ya nəticələrə necə töhfə verdiyi barəsində məlumatlandırılır.

4-cü pillə: Gənclər təyin edilir və məlumatlandırılır

Layihələr böyükler tərəfindən irəli sürülür və aparılır; gənclər layihə çərçivəsində bəzi spesifik rolları və ya tapşırıqları yerinə yetirməyə dəvət olunurlar, lakin onlar reallıqda hansı təsirə malik olduqlarından xəbərdardırlar.

3-cü pillə: Gənclər simvolikləşdirilir (simvoliklik)

Gənclərə layihələrdə müəyyən rol verilir, lakin onların istənilən qərarla bağlı həqiqi təsirə malik deyillər. Gənclərin iştirak etdiyi görüntüsü yaradılır (məqsədli şəkildə və ya istəmədən), lakin əslində onların nəyi necə etdikləri ilə bağlı heç bir seçimi yoxdur.

2-ci pillə: Gənclər dekorasiya kimi

Layihədə gəncləri çətinliklərlə üzləşən qrup kimi göstərmək üçün onlara ehtiyac vardır. Onların heç bir əhəmiyyətli iştirakı yoxdur (orada olmaqdan başqa) – istənilən dekorasiyada olduğu kimi – onlar layihə və ya təşkilat daxilində göz önünə qoyulurlar ki, kənardan baxanlar asanlıqla görə bilsinlər.

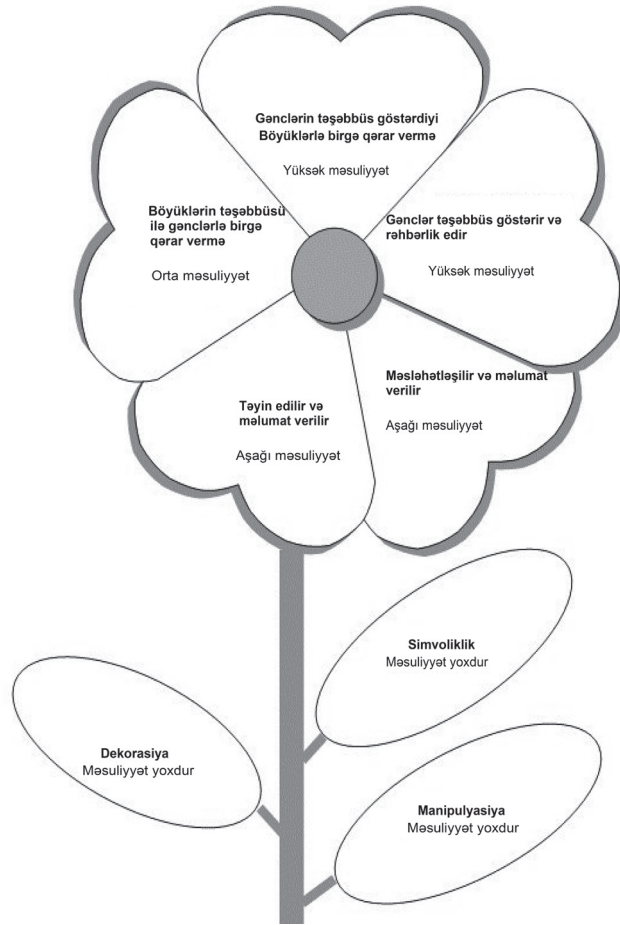
1-ci pillə: Gənclər manipulyasiya olunur

Gənclər layihədə iştirak etməyə dəvət olunur, lakin onların qərarlar və onların nəticələri üzərində heç bir həqiqi təsiri yoxdur. Əslində, gənclərin iştirakı vasitəsilə başqa bir məqsədə nail olunur, məsələn, yerli seçkilərdə qalib gəlmək, qurum barəsində daha yaxşı təəssürat yaratmaq və ya gənclərin iştirakını dəstəkləyən qurumlardan əlavə maliyyə vəsaiti əldə etmək.

İŞTİRAK ÇİÇƏYİ – izahat

Mənbə: Gənclər və Seksuallıq üçün SEÇİM Fondu, Niderland, Rocer Hartın iştirak nərdivanından ilham alınmışdır

İŞTİRAK ÇİÇƏYİ

Merlə görüş	
Başlıq	Merlə görüş Mənbə: Gənclərin fəal iştirakı üzrə təlim kursu, EYC, Strazburq, 2007.
Mövzu	QHT-lər və yerli qurumlar (LA) arasında əməkdaşlıq
Nümunə	Gəlin komanda quraq
Qrup ölçüsü	12-35
Vaxt	120 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirakçıları gənclərin iştirakı üzrə öz təcrübələri ilə üzləşdirmək; – gənclər QHT-ləri və yerli qurumlar arasında əməkdaşlıq və kommunikasiya strategiyaları barədə düşünməyə təkan vermək; – inkişaf etdirilməli aspektləri müəyyən etmək.
Hazırlıq	Tematik nümunələrin nüsxələrini çıxartmaq və uyğunlaşdırmaq; yerli qurumdan olan komandaya qısa məlumat vermək; görüş yerini hazırlamaq
Materiallar	Yerli qurumların nümayəndələri üçün geyim (məsələn, qalstuklar, jaket və s.)
Təlimatlar	<p>1. İşçi qruplarda tematik nümunə – 45 dəqiqə</p> <p>İştirakçılar kiçik qruplara ayrılır. Hər bir qrup gənclərin icma mərkəzini (QHT) təmsil edir.</p> <p>Bütün qruplara eyni tematik nümunə verilir və onlar yerli qurumlarla görüşə hazırlanırlar.</p> <p>Tematik nümunə merlə və yerli hakimiyyət qurumlarının digər nümayəndələri ilə konsultativ görüş hazırlamaq üçün komanda görüşünə dəvət məktubu formasında yazılmışdır. Fasilitator qrupların arasında gəzərək tapşırığın başa düşüldüyündən əmin olur və iştirakçıların istənilən suallarını cavablayır.</p> <p>Əgər bir neçə qrup varsa, fasilitator merlə görüş təşkil edən örtük gənclər QHT-sinin əlaqələndiricisi kimi çıxış edə bilər.</p> <p>Tematik nümunə:</p> <p>“Dəvət</p> <p>“Sadəcə bunu et” – örtük gənclər təşkilatının əlaqələndiricisindən (fasilitator)</p> <p>Əziz komanda üzvləri,</p> <p>Biz Strazburq şəhərinin bölgəsindəki gənclər icma mərkəzində birgə çalışırıq. Artıq bir neçə aydır ki, gənclər öz vəziyyətlərindən narazı olduqlarını nümayiş etdirirlər (yaşayış şəraitlərindən, işlə təmin olunma şərtlərindən və s.).</p> <p>Bu yaxınlarda, bəzi gənclər təcrid olunmuş kiçik addımlar vasitəsilə öz narazılıqlarını zorakılıqla bildirməyə başlamışlar (idman mərkəzinə, supermarketlərə və s. zərər yetirilməsi).</p> <p>İki həftə əvvəl bir qrup gənc və bir neçə polis arasında mübahisə baş vermiş və davayla nəticələnmişdir. Nəticədə, bir gənc ağır yaralanaraq xəstəxanaya yerləşdirilmişdir, digər ikisi isə həbs edilmişdir.</p>

<p>Bundan sonra, vəziyyət daha da pisləşmişdir:</p> <ul style="list-style-type: none">
– bəzi gənclər bölgədə maşınları yandırmağa başlayıblar və yandırılan maşınların sayı get-gedə artır;
– belə nümayişlər şəhərin digər bölgələrində də baş verir;
– hər gecə polisə qarşıdurmalar olur;
– digər gənclər narazılıqlarını bildirməyin başqa yolları olduğunu göstərmək istəmiş, dinc nümayişlər təşkil edərək öz şəxsiyyət vəsiqələrini yandırmışlar. Bununla, onlar hüquqi cəhətdən bərabər səviyyəli vətəndaşlar olsalar da, həqiqətdə eyni hüquq və öhdəliklərə malik olmadıqlarını nümayiş etdirmişlər. <p>Gənclərin icma mərkəzinin hərəkətə keçmək vaxtı çatmışdır!</p> <p>Buna görə də, biz təşkilatımızın görüşünü təşkil edəcək və iki əsas istiqamətdə iş aparacağıq:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Qısamüddətli fəaliyyət planı: konkret nə etməli və növbəti insidentlərin qarşısını necə almalı.
2. Ortamüddətli fəaliyyət planı: bir il sonra yerli seçkilər keçiriləcəkdir, biz fürsətdən istifadə edərək indidən yerli qurumlarla bağlı lobbicilik fəaliyyətinə başlamalı və iş istiqamətləri, təhsil yanaşması, addımlar və konkret fəaliyyətləri əhatə edən strateji təklif irəli sürməliyik. <p>Yuxarıda qeyd olunmuş hadisələr şəhərin digər bölgələrində də baş verməyə başlamışdır. Təşkilatımızın digər bölgələrdəki şöbələri də belə görüş təşkil edirlər. Bizim görüşümüzdən sonra, Strazburq bələdiyyəsinin nümayəndələri və digər bölgələrin gənclər strukturlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə başqa bir görüş təşkil olunacaq və bizim təkliflər/strategiyalar təqdim olunacaqdır.</p> <p>Bizim nümayəndələrdən ikisi bu görüşdə strategiyamızı aydın şəkildə təqdim edəcəkdir.</p> <p>Əməkdaşlığınıza görə çox sağ olun və sizinlə görüşdə görüşənədək.</p> <p>“Sadəcə bunu et”-in əlaqələndiricisi.</p> <p>(Qeyd: tematik nümunə/dəvət sessiyanın hədəflərinə və məşğələyə uyğunlaşdırılmalıdır.)</p> <p>Yerli qurumların nümayəndələrini məlumatlandırmaq üçün rollar və təlimatlar</p> <p><i>Rollar</i></p> <ul style="list-style-type: none">
– mer;
– daxili və təhlükəsizlik məsələləri üzrə məsul siyasi müşavir;
– gənclər məsələləri üzrə məsul mer müavini. <p>Rollar məşğələnin təqdim olunması, aparılması və ya təhlil üzrə məsul olmayan komanda üzvləri tərəfindən də oynanıla bilər.</p>

	<p>Məlumatlandırma üçün təlimatlar</p> <ul style="list-style-type: none"> – yerli qurumların üç nümayəndəsi öz müdaxilələrində fərqli yanaşmalar irəli sürməlidirlər. Məsələn: mer – bütün şəhər üçün tez və yaxşı həll yolu axtarır (öz kolleqalarının arqumentlərini nəzərə alaraq); siyasi müşavir – vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etməlidir, qanun-qayda tərəfdarıdır, gənclərin məsuliyyət daşıya biləcəyinə inanmır; merin müavini – gənclərə görə məsuldur və gənclər QHT-ləri ilə əlaqədədir, buna görə də, gəncləri və onların QHT-lərini daha uzun müddətdə dəstəkləyən və nəzərə alan həll yolu tərəfdarıdır. – tərəflər öz rollarını ifa edərkən həqiqi görüşlə bağlı yürütdükləri mühakimələrə uyğun olaraq davranma bilirlər, lakin onlar əvvəldən bir yerə toplanaraq necə müdaxilə edəcəklərini aydınlaşdırmalıdırlar. – mer ev sahibi olduğundan görüşə rəhbərlik edir. <p>2. Gənclər təşkilatları və yerli qurumlar arasında görüş – 30 dəqiqə</p> <p>Gənclər QHT-lərindən hər biri (işçi qruplar) təşkilatdan iki üzvü merlə görüşə göndərir;</p> <p>“sadəcə bunu et”-in “əlaqələndiricisi”, təəssüf ki, iştirak edə bilmir.</p> <p>Mer görüşü açıq elan edir və görüş üçün maksimum müddətin 30 dəqiqə olduğunu elan edir.</p> <p>Görüşün mövzusu gənclər QHT-lərinin təkliflərini müzakirə etmək və hazırkı vəziyyətə çıxış yolu tapmaq üçün mümkün fəaliyyətlərə qərar verməkdir.</p> <p>Digər iştirakçılar görüşdə fəal müşahidəçilərdir. Onlar QHT-lərini görüşdə təmsil edən həmkarlarına fasilitator (əlaqələndirici) vasitəsilə qeydlər göndərə bilirlər.</p> <p>3. Roldan çıxmaq</p> <p>Bu məşğələ üzrə təhlilə başlamamışdan tətbiq edilməlidir. Metodu fasilitator seçə bilər.</p>
<p>Təhlil və qiymətləndirmə</p>	<p>1. Hislər:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ümumi? Tematik nümunə üzrə işçi qruplarda? Rol oyununda? <p>2. Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – İşçi qruplarda strategiya hazırlamaq asan idi? Niyə? <p>3. Nəticələr:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nəticələr barədə nə düşünürsünüz? Təkliflər ağılabatdır? Nə çatışmır? Təcrübənizdə inkişaf etdirilməli hər hansı aspekti müəyyən etdiniz? <p>4. Reallığa keçid:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reallıqla məşğələ arasında hər hansı əlaqə var? – Məşğələdən nə öyrəndiniz? Təcrübənizdə nədən istifadə edə bilərsiniz? – Yerli qurumlarla əməkdaşlıq üzrə hər hansı rəy və ya məsləhətiniz var?

İştirak cədvəli	
Başlıq	İştirak cədvəli Mənbə: Klara Lardner, Aydınlıq şirkəti, www.clarity-scotland.pwp.blueyonder.co.uk
Mövzu	Layihədə güc iştiraka qarşı
Nümunə	Güc kimdədir?
Qrup ölçüsü	İstənilən
Vaxt	60 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirak ölçülərinin mürəkkəbliyini başa düşmək; – iştirakın müxtəlif formaları və ya spesifik layihələrdə təklif olunan səlahiyyət dərəcəsini müəyyən etmək; – iştirakın müxtəlif formalarını müqayisə etmək üçün konkret vasitə təmin etmək.
Hazırlıq	Cədvələ əsasən “iştirakın aydınlıq modeli”nin qısa təqdimatı edilməlidir.
Materiallar	İştirakın aydınlıq modeli vərəqəsinin nüsxələri
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçılardan cəlb olunduqları spesifik gənclər layihəsi barədə düşünməyi xahiş edin. İştirakın aydınlıq modelindən istifadə edərək onlar bu layihə daxilində böyüklərin və gənclərin malik olduqları gücün dərəcəsini müəyyən etməlidirlər. 2. İştirakçılardan dörd nəfərlik qruplarda nəticələri bölüşməyi xahiş edin. 3. İstənilən rəylər, qeydlər və ya sualların səsəndirilməsi üçün imkan yaradın. 4. Bu mövzuda müzakirə başladın: “Layihə daxilində güc münasibətləri gənclərin iştirakına necə təsir edir?”
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nəticələr sizi təəccübləndirdi? Niyə? 2. Layihə barədə yeni nəşə öyrəndiniz? Nə? 3. Gənclərlə işinizdə bu model nə qədər faydalı hesab edirsiniz? 4. Sizin fikrinizcə, tərəflər arasında “ideal” güc bölgüsü üçün nəyə ehtiyac duyulur?
Əlavə sənədlər	İştirakın aydınlıq modeli vərəqəsi

İŞTİRAKIN AYDINLIQ MODELİ

Mənbə: Klara Lardner, Aydınliq şirkəti, www.clarity-scotland.pwp.blueyonder.co.uk

Böyüklər layihə fikrini irəli sürür	←→	Gənclər layihə fikrini irəli sürür
Böyüklər gündəliyi müəyyən edir (nəyin müzakirə olunacağını)	←→	Gənclər gündəliyi müəyyən edir (nəyin müzakirə olunacağını)
Böyüklər qərar qəbul edir	←→	Gənclər qərar qəbul edir
Böyüklər qərar qəbulu üçün lazımi məlumatın əksər hissəsinə malikdirlər	←→	Gənclər qərar qəbulu üçün lazımi məlumatın əksər hissəsinə malikdirlər
Böyüklər qərarların icrası üçün addım atırlar	←→	Gənclər qərarların icrası üçün addım atırlar
İştirakın strukturu böyüklerin iş görmək tərzini əks etdirir (olduqca rəsmi)	←→	İştirakın strukturu gənclərin iş görmək tərzini əks etdirir (olduqca qeyri-rəsmi)
Böyüklər gücə malikdir	Güc aralarında bölüşdürülür	Gənclər gücə malikdir

İştirak qartopu	
Başlıq	İştirak qartopu
Mövzu	İştirakı müəyyən etmək Qərar qəbulu prosesində iştirak
Nümunə	Gənclərin iştirakı sizin üçün mənimlə eyni mənəni daşıyır?
Qrup ölçüsü	8, 16 və ya 24 iştirakçı
Vaxt	60 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərin iştirakına müxtəlif yanaşmaları sözlə ifadə etmək; – gənclərin iştirakına müxtəlif yanaşmalar, anlayışlar və ölçülər barədə fikir yürütmək; – iştirakçıların qərar qəbulu prosesinə cəlb olunması ilə bağlı fikir yürütmək.
Hazırlıq	Yoxdur
Materiallar	Flipçartlar, markerlər

<p>Təlimatlar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçılardan bir parça vərəqdə gənclərin iştirakına verdikləri tərif yazmağı xahiş edin (fərdi iş). 2. Fərdlər tərəfdaş tapıb cütlüklər şəklində işləməlidirlər. Onların hər biri öz tərifini təqdim etməli və ortaq tərif barədə razılığa gəlməlidirlər. 3. Daha sonra, cütlüklər dörd nəfərlik qruplar formalaşdırır. Hər cütlük öz tərifini təqdim edir və qrupun dörd üzvünün hamısının razılaşdığı ümumi tərif qəbul olunur. 4. Dörd nəfərlik qruplar səkkiz nəfərlik qruplarda birləşir. Bütün təriflər təqdim olunur və qrupda hamının razılaşdığı yekun tərif qəbul olunur. 5. Ümumi müzakirədə qruplardan hər biri öz tərifini təqdim edir və rəylər və izahlar üçün vaxt verilir. 6. Müqayisə üçün gənclərin iştirakının bir neçə “rəsmi tərifini” təqdim edin.
<p>Təhlil və qiymətləndirmə</p>	<p>Nəticələr barədə müzakirə (təriflər):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Müxtəlif qrupların tərifləri nə qədər bənzərdir? 2. Əsas fərqlər hansılardır? 3. Bu təriflər gənclərin iştirakının hansı aspektləri ilə bağlıdır? 4. Ümumi tərifləri razılaşdırmaq nə qədər çətin idi? Niyə? 5. Ümumi razılığa gəlmək üçün güzəştə getməyə və ya tərifinizin müəyyən hissələrini ləğv etməyə nə qədər hazır idiniz? <p>Qərar qəbulu prosesinin təhlili:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Müxtəlif mərhələlərdə təriflərin formalaşmasında rolunuz nədən ibarət oldu (cütlüklərdə, dörd nəfərlik qruplarda və s.)? Bununla bağlı, özünüzü necə hiss etdiniz? 2. İştirak etmək üçün istədiyiniz və ya ehtiyac duyduğunuz qədər məkana malik oldunuz? Əgər olmadınızsa, niyə? 3. İştirak etməyinizə nə kömək oldu? 4. İştirak etməyinizə nə mane oldu? 5. Ümumi müzakirədə təqdim olunmuş iştirak tərfi sizin bu məşğələdəki iştirak təcrübənizlə necə əlaqəlidir?
<p>Variantlar</p>	<p>Prosesi kənardan izləyib müxtəlif qrupların necə çalışdıqları və hansı strategiyalardan istifadə etdikləri barədə rəy verəcək bir neçə müşahidəçinin olması maraqlı ola bilər. İnsanlar heç də hər zaman öz rollarından və ya davranış tərzlərindən xəbərdar olmurlar.</p>

İştirak vaxt şkalası	
Başlıq	İştirak vaxt şkalası Mənbe: bilinmir
Mövzu	Gənclərin iştirakı ilə bağlı təcrübəni təqdim etmək
Nümunə	Sizin hekayəniz nədir?
Qrup ölçüsü	4-25
Vaxt	30-60 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirakçıların iştirakla bağlı təcrübələrini bölüşmək; – fərdlərin bəzi təşkilatların və ya yerli icmaların həyatında iştirak etməsinin müxtəlif yolları barəsində fikir yürütmək; – gənclərin iştirakı sahəsinə gələcək cəlb olunmanı planlaşdırmaq üçün əsas yaratmaq.
Hazırlıq	Yoxdur
Materiallar	Çox böyük bir vərəq, belə ki, hər bir iştirakçı öz vaxt şkalasını çəkmək üçün kifayət qədər yerə malik olmalıdır, Çoxlu sayda rəngli qələmlər, markerlər, rəngli kağız, qayçılar, yapışdırıcı, skoç, köhnə jurnal şəkilləri və s.
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mövcud materiallardan istifadə edərək iştirakçılar gənclərin iştirakı sahəsində ən vacib təcrübələrini təmsil edən əsas addımları əks etdirən vaxt şkalası çəkməlidirlər, məsələn: <ul style="list-style-type: none"> – onlar təşkilatlarda, qruplarda və ya icmalarda necə və nə vaxt iştirak ediblər; – onlar gənclərin iştirakının gücləndirilməsi və təbliğinə necə və nə vaxt cəlb olunublar. 2. İştirakçılar öz vaxt şkalalarını təqdim etməli və gənclərin iştirakı sahəsindəki təcrübələrindən danışmalıdırlar.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hansı iştirak təcrübəsi daha çox qeyd olunub? 2. Gəncləri, o cümlədən sizi iştirak etməyə hansı amillər həvəsləndirir? 3. Hər kəsin vaxt şkalasını gördükdən sonra özünüzdə əlavə edə biləcəyiniz, lakin etmədiyiniz hər hansı element diqqətinizi çəkir? 4. Sadalanmış bütün elementlər sizə iştirakçı kimi görünür? Necə?
Fasilitator üçün məsləhətlər	<ul style="list-style-type: none"> – İştirakçılardan vaxt şkalalarını elə çəkməyi xahiş edin ki, onlar vərəqin mərkəz hissəsində bir-birinə qovuşsun (günəş şüaları kimi, günəş ortada olmaqla). Bu mərkəzi nöqtə sizin təliminizi əks etdirir; – əgər qrupda 16-dan artıq adam varsa, şəkillərin çəkilməsi və təqdimatlar daha kiçik qruplarda aparıla bilər.
Variantlar	İştirak vaxt şkalası iştirakla bağlı daha spesifik məsələlərə həsr oluna bilər, məsələn, iştirakın spesifik formaları, spesifik səviyyələri (Avropa, milli, yerli) və s.

Hüquqlar və iştirak	
Başlıq	Hüquqlar və iştirak
Mövzu	Gənclərin iştirakı ilə bağlı hüquqlar
Nümunə	Hüquqlarım hansılardır?
Qrup ölçüsü	Minimum 8
Vaxt	90 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – gənclərin iştirak etmək üçün ehtiyac duyduğu müxtəlif hüquqları nəzərdən keçirmək; – gənclərin hüquqları və iştirak arasında əlaqəni araşdırmaq; – müxtəlif yerli mühitlərdə gənclərin hüquqlarına nə qədər hörmət olunduğu barədə fikir yürütmək.
Hazırlıq	Yoxdur
Materiallar	Flipçart və markerlər
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçıları dörd – altı nəfərlik qruplara bölün. 2. Hər qrupdan beş dəqiqə ərzində iştirakla bağlı ağıllarına gələn mümkün qədər çox hüququ kağıza yazmağı xahiş edin (məsələn, gənclərin yerli icmanın və ya regionun həyatında iştirak etməsi üçün lazım olan hüquqlar). 3. Ümumi sessiyada cavabları toplayın. 4. Hər qrupdan ümumi siyahıdan, onların fikrincə, yerli mühitdə gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün vacib olan 10 hüququ seçməyi xahiş edin. 5. Qrupların öz siyahılarını təqdim etməsinə şərait yaradın. 6. Təhlil üçün hamını ümumi müzakirəyə dəvət edin.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>Qrup işinin nəticələrinə dair suallar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Siyahılar arasında oxşar cəhətlər hansılardır (hansı hüquqlar bütün və ya əksər qruplar tərəfindən qeyd olunmuşdur)? 2. Hansı hüquqlar siyahılarda yoxdur? Niyə? 3. Hüququn iştirak üçün "önəmli" olub-olmadığına qərar vermək üçün hansı kriteriyalardan istifadə etmişiniz? 4. Qruplarınız bu kriteriyalarla bağlı necə razılığa gəldi? <p>Ümumilikdə, hüquqlarla bağlı suallar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. İştirakçıların sadaladığı hüquqlar iştirakla necə bağlıdır? 6. Bu hüquqlar insan hüquqları sayıla bilər? Niyə? <p>İştirakçıların yerli şəraiti ilə bağlı suallar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Sizin yerli mühitinizdə hansı hüquqlara hörmət edilmir? Niyə? 8. Gənclər bu hüquqlarını necə tələb edə bilərlər?

RMSOS tapmacaları	
Başlıq	RMSOS tapmacaları Mənbə: Yerli və Regional Səviyyədə İştirak Layihələrinin Hazırlanması və İcrası üzrə Təlim Kursu, EYC, Strazburq, 2005
Mövzu	Xartiya ilə bağlı ilkin təəssürat əldə etmək
Nümunə	RMSOS nədir?
Qrup ölçüsü	15-30
Vaxt	40 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – “gənclərin iştirakının” anlayışları, əhatə dairəsi və müxtəlif yolları haqqında fikir yürütmək; – iştirakın müxtəlif anlayışlarının iştirakçıların gündəlik həyatı və işi ilə əlaqəsini təhlil etmək; – gənclərin iştiraka yanaşması üzrə debat başlatmaq.
Hazırlıq	Xartiyanın sadələşdirilmiş təqdimatı edilməlidir, yəni onun nə olduğu, nə üçün qəbul olunduğu və fərdlərə necə təsir etdiyi qeyd olunmalıdır.
Materiallar	Xartiya və Xartiyanın gənclərə uyğun versiyası. Flipçart.
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. RMSOS-un beş elementini təqdim edin: <ol style="list-style-type: none"> a. hüquq; b. vəsait; c. məkan; d. imkanlar; e. dəstək. 2. İştirakçılardan üç – altı nəfərlik qruplara ayrılmağı xahiş edin. Hər qrupa müzakirə etməsi üçün bir RMSOS elementi verilir və onlar aşağıdakı suallara cavab verməlidirlər: <ol style="list-style-type: none"> a. Sizin fikrinizcə, bu element nə deməkdir? b. Onun iştirak üçün nəticələri hansılardır? 3. Qruplardan müzakirələrinin əsas nəticələrini əks etdirən yaradıcı ifalar hazırlamağı xahiş edin (mahnı, şeir, çertyoj, tamaşa, pantomima, balet və s.). 4. Qrupları öz ifalarını təqdim etməyə dəvət edin. 5. Digər iştirakçılardan hansı RMSOS elementinin təqdim olunduğunu tapmağı xahiş edin və onlardan şeiri, mahnını və s. necə başa düşdüklerini soruşun.

Təhlil və qiymətləndirmə	<p>Ümumi sessiyada iştirakçılardan hər bir elementlə bağlı fikir mübadiləsi aparıb onun xartiya və gənclərin iştirakı üçün nə demək olduğu barədə ortaq yanaşmaya gəlmək xahiş edilə bilər.</p> <p>Həmçinin, iştirakçılara aşağıdakı sualları verə bilərsiniz:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bu məşğələdən gənclərin iştirakı barədə nə öyrəndiniz? 2. RMSOS anlayışı sizin vəziyyətinizə nə qədər uyğundur?
Variantlar	<p>Məşğələni daha maraqlı etmək üçün iştirakçılar digər qrupun hansı elementi təqdim etdiyini tapmalıdırlar. Bu, həmçinin, onların müxtəlif elementlərə yanaşmalarının nə qədər bənzər olduğunu göstərəcəkdir.</p>

Xartiya üzrə rol oyunu	
Başlıq	<p>Xartiya üzrə rol oyunu</p> <p>Mənbə: Yerli və Regional Səviyyədə İştirak Layihələrinin Hazırlanması və İcrası üzrə Təlim Kursu, EYC, Strazburq, 2005</p>
Mövzu	Reallıqda xartiya
Nümunə	Gündəlik həyatda xartiyanı sınaqdan keçirin
Qrup ölçüsü	10+
Vaxt	40 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyadan istifadə edərək vəziyyətin necə dəyişdirilə biləcəyini göstərmək; – gənclərin həyatlarının xartiyanın istifadə olunma biləcəyi müxtəlif aspektlərini nəzərdən keçirmək.
Hazırlıq	Yoxdur
Materiallar	<p>Müxtəlif rolları təsvir edən vərəqələr</p> <p>İştirakçıların təxəyyülündən asılı olaraq digər materiallara ehtiyac duyula bilər</p>
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dörd-beş nəfərlik qruplar yaradın. Onlara spesifik vəziyyəti nümayiş etdirəcəklərini izah edin. 2. Rolları müxtəlif qruplara paylayın. 3. Onlardan xartiyanın məhz hansı hissəsinin müvafiq spesifik vəziyyətə uyğun gəldiyini tapmağı xahiş edin. 4. Qruplara öz ifalarını hazırlamaları üçün bir neçə dəqiqə verin. 5. Onlardan həll yolunu tapmaq üçün xartiyadan istifadə etməklə spesifik vəziyyəti digərləri qarşısında nümayiş etdirməyi xahiş edin. 6. İştirakçıları təqdim olunmuş vəziyyətlər və həll yolları haqqında fikirlərini bölüşməyə dəvət edin.

Təhlil və qiymətləndirmə	İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun: 1. Bu məşğələnin məqsədi nə idi? 2. Burada xartiyadan bir vasitə kimi necə istifadə oluna bilər? 3. İfaları öz şəxsi vəziyyətinizlə necə əlaqələndirə bilərsiniz? 4. Məşğələ faydalı idi? Niyə?
Variantlar	Rolları daha canlı etmək üçün vəziyyətləri nümayiş etdirən şəkillər istifadə oluna bilər (əlavə olunmuş nümunələrə baxın).

Xartiya üzrə rol oyunu – Paylanmalı materiallar

Evlə təminat

Utopiyada evlə təminat vəziyyəti yaxşı deyil. Gənclərin büdcəsinə uyğun çox az ev mövcuddur. Bələdiyyə evlə təminat barədə məlumat vermir, hətta büdcədə azalma ilə əlaqədar evlə təminat xidmətlərini icra etmir. Komanda xartiyanın sadə dildə olan versiyasından evlə təminatla bağlı maddəni oxuduqdan sonra Utopiyadakı pis evlə təminat şəraitinə qarşı nümayiş təşkil edən gənclər qrupu rolunu ifa edir. Yerli qurumların nümayəndəsi gəlir və nə baş verdiyini soruşur. Gənclərin nümayəndəsi xartiyanın müvafiq hissəsini göstərir.

Təhsil

Utopiyada gənclərin təhsilə çıxışı var və sinif gəzintiləri ilə bağlı fikirləri soruşulur, lakin məktəbin idarəçiliyi ilə bağlı heç bir məsələdə onların rəyi alınmır (bu simvoliklik nümunəsidir). Müəllimlər və məktəb idarəçiləri əllərindəki gücü itirmək istəmir və bildirirlər ki, gənclər məktəbin idarəçiliyi məsələsində ciddi qəbul olunmaq üçün kifayət qədər məsuliyyətli davranırlar. Məktəb rəhbərləri gənclərin bu məsələlərə cəlb olunmaq üzrə demokratik hüququnu sual altına alırlar. Şagird və müəllim arasında mübahisə yaşanır. Şagird tələbə şurası üçün daha çox hüquq tələb edir. Müəllim hüquqları təmin etmək istəmir və təkid edir ki, gənclər məsuliyyət daşımağa hazır deyillər. Yerli qurumun nümayəndəsi xartiyada şagirdin mövqeyini dəstəkləyən müvafiq hissə ilə müdaxilə edir.

Mətbuat

Utopiyada gənclərin mətbuata, xüsusilə çap mətbuata çıxışı məhduddur, televiziya və radioya isə ümumiyyətlə çıxış yoxdur. Yerli televiziya stansiyası bələdiyyənin mülkiyyətində olub onun tərəfindən idarə olunsada, onlar gənclərin kifayət qədər peşəkar olmadığını və bahalı ləvazimatla işləməyin gənclərə etibar oluna bilməyəcəyini bildirirlər. Komanda otağın ortasında oturub televizora baxır, “biz buna niyə təsir edə bilmirik?” kimi ifadələr işlədir. Gənclər təşkilatının üzvlərindən biri təşkilatının bu məsələni yerli quruma çatdıracağını deyir. Yerli qurum cavab verir ki, mətbuat bütün nəsillər üçün mövcuddur, lakin gənclər bu ləvazimatla işləmək imkanı əldə etmək üçün kifayət qədər etibarlı deyillər. Gənclər təşkilatları xartiyada yerli qurumlar tərəfindən dəstək və təlim təmin olunmasının əhəmiyyətini göstərən müvafiq hissəyə istinad edirlər.

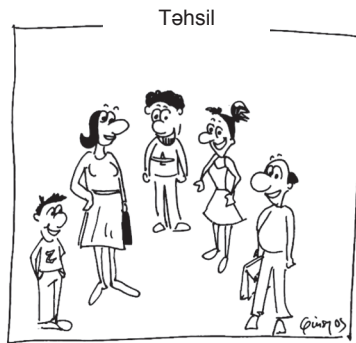
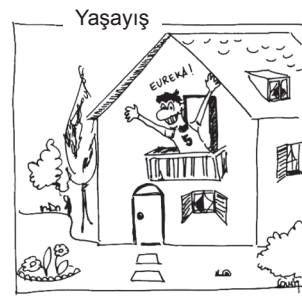
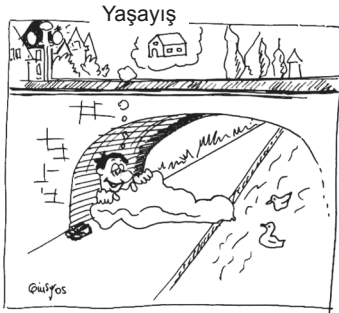
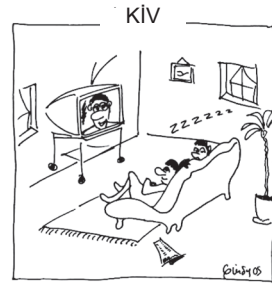
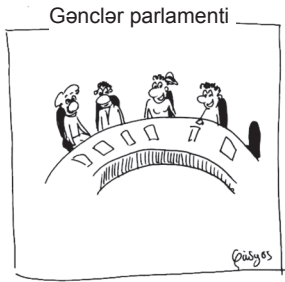
Gənclər parlamenti

Utopiya artıq iki ildir ki, gənclər parlamentinə malikdir və bu parlamentin təklifləri təsdiqləmək hüquq vardır. Şəhər şurası parlamentin qərarlarına baxmalı və cavablandırmalıdır. Şəhər şurası gənclər parlamentini ərəzidə yaşayan gənclərin ehtiyacları və arzuları barədə birbaşa məlumat almaq üçün bir vasitə kimi görür. Komanda şəhər şurasının xartiyada qeyd olunmuş ayrı-seçkilik əleyhinə siyasətləri müzakirə edən plenar görüşündə iştirak edən gənclər parlamentini formalaşdırır. Bir nümayəndə bu müzakirəni merə təqdim edir və mer xartiyada təklif olunmuş bəzi həll yollarını təklif edir.

Qeyd. Bunlar sadəcə nümunələrdir. Qrupa uyğun olaraq, digər sektor siyasətləri və nümunələrdən istifadə edə bilərsiniz.

Xartiyası üzrə Təlimat Vəsaiti

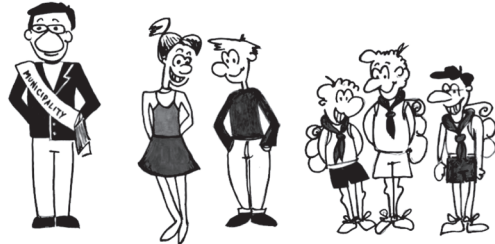

Aktyorlar

Yerli icra qurumları

Göçlər

Göçlər təşkilatları

İfadələr tapşırığı	
Başlıq	İfadələr tapşırığı
Mövzu	İştirak, dilemmalar, rollar və öhdəliklər
Nümunə	Qərar ver, müzakirə et və fikrini dəyiş?
Qrup ölçüsü	10+
Vaxt	60 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirak məsələləri ilə işləmək üzrə iştirakçıların yanaşmaları və maneələri barədə məlumatlılığı artırmaq; – gənclərin iştirakı ilə bağlı iştirakçıların perspektivlərini və yanaşmalarını genişləndirmək; – müzakirə bacarıqlarından istifadə etmək və inkişaf etdirmək.
Hazırlıq	“Mən razıyam” və “Mən razı deyiləm” bəyanatları ayrı-ayrı flipçart vərəqlərinə yazılmalıdır. Razılaşanlar və razılaşmayanlar arasında sərhədi göstərmək üçün otağın ortasında xətt çəkilməlidir.
Materiallar	Flipçartlarda bəyanatlar (hər səhifədə biri), markerlər
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gənclərin iştirakı, müxtəlif tərəflər arasında əməkdaşlığın əhəmiyyəti və gündəlik həyatda iştiraka mövcud maneələr haqqında qısa giriş verməklə başlayın. 2. İzah edin ki, siz bir sıra ifadələr oxuyacaqsınız və insanlar onlarla bu və ya digər dərəcədə razılaşa bilərlər. 3. “Mən razıyam” və “Mən razı deyiləm” kimi işarələnmiş iki əks mövqeni göstərin. İnsanlardan xəttin bir tərəfində özlərinə mövqə seçməyi xahiş edin. Mövqə seçə bilməyənlərdə dayana bilərlər. 4. İfadələri bir-bir oxuyun. Hər ifadədən sonra insanların özlərinə mövqə seçməsi üçün müəyyən qədər vaxt ayırın. 5. İştirakçılardan niyə öz mövqələrini seçdiklərini və onların məsələ ilə bağlı baxışının nə olduğunu izah etməyi xahiş edin. İştirakçıların müzakirə zamanı mövqələrini dəyişə biləcəyini izah edin. Hər kəsin müzakirəyə qoşulmasına vaxt ayırmağa çalışın. 6. Bir neçə dəqiqə sonra növbəti bəyanatı oxuyun. 7. Bütün ifadələri oxuduqdan sonra, bütün qrupu təhlil üçün bir araya toplayın.

<p>Təhlil və qiymətləndirmə</p>	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bu tapşırıq zamanı özünüzü necə hiss etdiniz? 2. Harada dayanmağı seçmək çətin idi? Niyə? 3. Hansı arqumentlərdən istifadə olundu? Faktlara yoxsa emosiyalara əsaslandı? 4. Hansı daha effektiv idi? 5. İnsanların tapşırıq zamanı etdikləri və dedikləri ilə onların reallıqda etdikləri arasında hər hansı müqayisə apardınız? 6. İfadələr əsaslandırılmışdır? 7. Tapşırıq faydalı oldu? Niyə?
<p>Fasilitator üçün məsləhətlər</p>	<p>Fasilitator aşağıdakı sualları xüsusi olaraq vurğulaya bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Biz digər insanların arqumentlərinə nə qədər fəal şəkildə qulaq asırıq? – Biz öz mövqeyimizi nə qədər aydın ifadə edə bilirik? Biz öz fikirlərimiz və rəylərimizdə nə qədər stabilik?
<p>Variantlar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bəzi hallarda, tapşırıq iştirakçıların danışmasına izn vermədən aparıla bilər. İfadələr məqsədli şəkildə çox təxribatçı ola bilər və iştirakçılar öz fikirlərini müzakirə etmədən tərəf seçməli ola bilərlər. Bu halda, təhlil zamanı fikirbildirərkən ünsiyyətin olmamasının yaratdığı məyusluğa xüsusi diqqət ayrılmalıdır. 2. İştirakçıların ortada dayanmasına imkan verməyin, onları mövqe seçməyə istiqamətləndirin.
<p>İfadələr üçün təkliflər</p>	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər iştirakda maraqlı deyil; – gənclər yalnız problemləri olduqda iştirak edirlər; – yerli qurumlar gənclərin iştirakını yalnız özləri üçün siyasi cəhətdən lazım olduqda dəstəkləyirlər; – bəzi gənclər mədəni səbəblərdən iştirak etmirlər; – bütün gənclərin iştirak etmək hüququ var; – ictimai qurumlar gənclərin iştirakına dəstək verən siyasətlərin maliyyələşdirilməsi və icrasına görə məsuliyyət daşımalıdırlar; – iştirak etməmək iştirak formasıdır; <p>İfadələr sessiyanın hədəflərinə və təlimin mühitinə uyğun olaraq seçilə bilər.</p>

Əməkdaşlıq üçbucağı	
Başlıq	Əməkdaşlıq üçbucağı – Qarışıqlıq şəhəri Mənbə: Gənclərin fəal iştirakı üzrə təlim kursu, EYC, Strazburq, 2007.
Mövzu	Gənclərin iştirakı – gənclər, gənclər QHT-ləri və hökumətlər arasında əməkdaşlıq
Nümunə	Müxtəlif yanaşmaları araşdırmaq və danışıqlar aparmaq
Qrup ölçüsü	3-35
Vaxt	90-120 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – gənclər, onların QHT-ləri və ictimai qurumlar (qərar verənlər) arasında danışıqları simulyasiya etmək; – müxtəlif tərəflərin müxtəlif ehtiyaclarını qeyd etmək; – iştirakçıların həyatından bənzər vəziyyətlərlə bağlı təcrübələri bölüşmək; – əsas tərəflər arasında faydalı ünsiyyəti və əməkdaşlığı araşdırmaq və təbliğ etmək.
Hazırlıq	Tematik nümunələr
Materiallar	Markerlər, A3 kağızı
Təlimatlar	<p>İştirakçılar üç qrupa ayrılır: yerli qurum, gənclər və gənclər QHT-lərinin nümayəndələri. Lazım gələrsə, gənclər qrupu digərlərindən böyük ola bilər. Hər kəsə aşağıdakı giriş təqdim olunmalıdır:</p> <p>“Qarışıqlıq şəhərində yeni seçilmiş mer gənclər, onların QHT-ləri və yerli qurumlar arasında ‘sosial müqavilə’ bağlamaq istəyir. Çünki şəhər bir sıra problemlərlə üzləşir və mer gəncləri ictimai həyata cəlb etmək və onların QHT-lərindən dəstək almaq arzusundadır. Buna görə də, o, şəhərdə fəal olan gənclər və onların QHT-ləri ilə görüş təşkil olunmasını xahiş edir.</p> <p>Sizin tapşırığınız – öz qrupunuzun perspektivindən – problem(lər)i həll etmək üçün nəyə ehtiyac duyulduğunu müəyyən etməkdir. Daha sonra, siz öz ehtiyaclarınızı digər iki tərəfə təqdim etmək imkanı əldə edəcəksiniz. Sizin tapşırığınız problemin həlli ilə bağlı ümumi razılığa gələne və kimin nəyi edəcəyini müəyyən edənə qədər digər iki tərəflə danışıq aparmaqdır.”</p> <p>Girişdən sonra, hər qrupdan bir – üç şəxsə (ümmilikdə qrupun ölçüsündən asılı olaraq) eyni problem verilir. Onların digər iki tərəfdən nəyə ehtiyac duyduqlarına dair müzakirə aparmaq və iki bəyanat hazırlamaq üçün 10-15 dəqiqə vaxtları var: hər tərəfdaş üçün bir bəyanat (məsələn, gənclər QHT-lər üçün bir bəyanat və yerli qurum üçün başqa bir bəyanat hazırlayırlar). Daha sonra, eyni problemlə bağlı işləyən şəxslər görüşüb danışıqlara başlayırlar. Onların razılığa gəlmək üçün 45-60 dəqiqəsi var.</p>

Təhlil və qiymətləndirmə	<p>Hislər Ümumi? Tematik nümunə üzrə işçi qruplarda? Danışıqlarda?</p> <p>Proses</p> <ul style="list-style-type: none"> – Qruplarda nə baş verdi? – Kiçik qruplarda bəyanat hazırlamaq asan idi? Niyə (yox)? – Digər iki aktorla razılığa gəlmək asan idi, razılığa gələ bildiniz? Niyə uğur qazandınız/qazanmadınız? <p>Nəticələr Nəticələr barədə nə düşünürsünüz? Onlarla razısınız?</p> <p>Reallığa keçid</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tapşırıq və reallıq arasında hər hansı əlaqə var? Əgər belədirsə, hansıdır? – Bu tapşırıqdan nə öyrəndiniz? Öz təcrübənizdə nədən istifadə edə/inkişaf etdirə bilərsiniz ?
---------------------------------	---

Əməkdaşlıq üçbucağı – Tematik nümunələr – Çətinliklər/problemlər

Evlə təminat

Qarışıqlıq şəhərində evlə təminatla bağlı böyük problem var, ödənişsiz evlər çox azdır və kirayə haqları çox yuxarıdır. Bir çox binalar bələdiyyənin mülkiyyətindədir, onların əksəriyyəti çox köhnədir və içərisində yaşamadan əvvəl əsaslı yenilənməyə ehtiyac vardır. Bələdiyyənin büdcəsi elə də böyük deyil və Avropa fonduna müraciət edilərsə, pulun gəlməsi üçün daha iki il gözləmək lazım gələcəkdir.

Təhsil

Məktəb kurikulumu milli hökumət tərəfindən müəyyən olunur. Gənclər alternativ tədris metodlarının tətbiq olunmasını və əlavə fəaliyyətlərə daha çox yer ayrılmasını istəyirlər. Xüsusən, onlar qeyri-formal tədris metodlarını arzulayırlar. Yerli bələdiyyə məktəbə şagirdlərin valideynləri ilə birgə idarəçilik edir.

Mətbuata çıxış

Yeganə radio stansiyası günün bir yarısı dini himnləri, qalan hissəsində isə siyasi müzakirələri təqdim edir, yalnız gecə saat 1 – 5 arası musiqi səsləndirilir. Radio stansiyasının şurasında beş nəfər var. Mer, şəhərin yeganə rahibi, merin siyasi rəqibi, məktəb direktoru və yerli klinikanın direktoru.

Mədəni fəaliyyətlər

Digər ölkələrlə çoxsaylı mübadilələr və mədəni tədbirlər təşkil olunur, lakin mədəniyyətlərarası tədbirlər, ekskursiyalar, gəzintilər, populyar istiqamətdən olmayan, o cümlədən müxtəlif ölkələrdən olan artistlərin konsertləri hələ də baş tutmur. Bir neçə QHT-ni çıxmaqla bu tədbirlər şəhərin Mədəni Məsələlər və Milli İrsin Təbliği Departamentləri tərəfindən keçirilir.

İş imkanları

Qarışıqlıq şəhərində gənclərin işsizlik dərəcəsi olduqca yuxarıdır və bu, gənclər arasında məyusluğa səbəb olur. Yaradılmış bir neçə iş əvvəlki merin dostlarına və ailəsinə verilib. Gənclərin iş vakansiyalarına çıxışı yoxdur, belə vakansiyalar çox azdır və gənclərin hamısına kifayət etmir.

Sağlamlıq məsələləri barədə məlumat

Sağlamlığın qorunması barədə məlumatlılıq çox aşağıdır və kiçik cəmiyyətdəki gənclər cinsi reproduktivlik və cinsi yolla ötürülən xəstəliklərdən qorunmaq yolları kimi mövzular barədə sual verməkdən çəkinirlər. Qarışıqlıq şəhərindəki yeganə əczaxana kimin nə aldığı (kondomlar, həblər və s.) ilə bağlı şayiələr yaymaqla vəziyyəti daha da pisləşdirir.

Gənclər siyasəti

Yerli gənclər şuralarının yaradılması üzrə yeni milli qanun qəbul olunmuşdur, bu şuraların qərarları bələdiyyə şurası tərəfindən nəzərə alınmalıdır. Qarışıqlıq şəhərində gənclər arasında səs vermək dərəcəsi ən aşağıdır və yeni mer bunun siyasi mədəniyyətin çatışmamasını nümayiş etdirdiyinə inanır.

Spirтли içkidən sui-istifadə

Qarışıqlıq şəhəri spirtli içkiyə aludə olmuş gənclərin sayına görə regionda ən yüksək göstəriciyə malikdir. Bu, hər gün davalara və gənclərin sağlamlığının pisləşməsinə gətirib çıxarır. Dərhal tədbir görülməlidir.

Gənclər klubu yaratmaq

Qarışıqlıq şəhərində fəaliyyətlər, İnternetə çıxış, sosiallaşmaq və asudə vaxt məşğuliyyətləri üçün məkan təmin edən gənclər klubu yoxdur. Yalnız gənclərin vaxt keçirdiyi bir neçə yerli yeməxana mövcuddur.

Tematik nümunələr mühitə və qrupun mənşəyinə uyğunlaşdırıla bilər.

Doğru yoxsa yanlış?	
Başlıq	Doğru yoxsa yanlış?
Mövzu	Xartiyanın məzmununu təqdim etmək
Nümunə	Doğru yoxsa yanlış?
Qrup ölçüsü	İstənilən
Vaxt	50 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirakçıların xartiya barədə nə bildiyini nəzərdən keçirmək; – iştirakçıları xartiyanın mətnini oxumağa motivasiya etmək; – xartiyada əhatə olunmuş müxtəlif məsələləri vurğulamaq.
Hazırlıq	Xartiyanın sadələşdirilmiş təqdimatı verilməlidir: yəni onun nə olduğu, nə üçün qəbul olunduğu və fərdlərə necə təsir göstərdiyi qeyd olunmalıdır.
Materiallar	Xartiyanın mətni Doğru/yanlış bəyanatlarının nüsxələri
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İştirakçılardan vərəqədə yazılmış bəyanatların doğru yoxsa yanlış olduğunu tapmağı xahiş edin. (iştirakçılar xartiyanın mətnindən istifadə edə bilərlər). 2. Vaxt dolduqda iştirakçılar üç nəfərlik qruplar yaradır, cavablarını müqayisə edir və hansı bəyanatların doğru, hansıların yanlış olduğu ilə bağlı razılığa gəlirlər. 3. Qrupların cavabları ümumi sessiyada müzakirə olunur.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Xartiya haqqında nə öyrəndiniz? 2. Hansı sualları cavablamaq ən çətin idi? 3. Kiçik qruplarda qərar qəbulu prosesi necə idi? Sizin rolunuz nədən ibarət idi?
Variantlar	Bu tapşırıq xartiyanın sadə dildə olan versiyası əsasında da aparıla bilər.
Əlavə sənədlər	Bəyanatlar vərəqəsi

Yenilənmiş xartiya barəsində doğru və yanlış məlumatlar

Məlumat	Doğru?	Yanlış?
Xartiya əsasən yerli hakimiyyət orqanlarına ünvanlanmışdır		
Xartiyanın konvensiya statusu var		
Xartiya Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğu tərəfindən yenilənmişdir		
Xartiya gənclərin kim olduğunun tərifini verir		
Xartiya ayrı-seçkilik qoyulmadan bütün gənclərə tətbiq olunur		
Xartiyaya görə, gənclərin iştirakı səs vermək və seçkilərdə iştirak etməkdən ibarətdir		
Səhiyyə sahəsində yerli hakimiyyət orqanlarına tütün, spirtli içki və narkotik problemləri ilə üzləşən gənclərə konsultasiya xidmətləri təqdim etmək məsləhət görülür		
Xartiya yerli və regional səviyyələrdə 15 müxtəlif sektor siyasəti üzrə tövsiyələr verir		
İdman və asudə vaxt siyasəti ilə bağlı xartiya yerli hakimiyyət qurumlarına hər il gənclər üçün idman tədbirlərini maliyyələşdirməyi məsləhət görür		
Xartiya işləməyən gənclər üçün yerli iş imkanlarının yaradılmasını təklif edir		
Xartiya yerli hakimiyyət qurumlarına bütün gənclər üçün ödənişsiz ev təmin etmək öhdəliyi qoyur		
Xartiyada bildirilir ki, yerli hakimiyyət orqanları kənd yerlərindəki gənclər təşkilatlarına dəstək verməlidir		
Xartiya siyasət sahəsində gənc qadınlara gənc kişilərlə müqayisədə prioritet verilməsini məsləhət görür		
Xartiya ətraf mühit layihələrinin gənclərin iştirakı ilə əlaqəsini qəbul etmir		
Xartiya yerli hakimiyyət qurumlarının yerli səviyyədə gənclərin iştirakı üzrə təlimləri dəstəkləməsini məsləhət görür		
Xartiya yerli hakimiyyət qurumlarının gənclərin iştirakını artırmaq üçün onlara pulsuz kompyuterlər verməsini təklif edir		
Xartiya yerli hakimiyyət qurumlarının yerli gənclər layihələrinin xərclərini ödəməsini tələb edir		
Xartiya gənclər şuralarının təşkilat üzvləri olan gənclərdən ibarət olmasını məsləhət görür		
Xartiya gənclərin hüquqlarını müdafiə etmək üçün yerli səviyyədə zəmanətçi təyin olunmasını təklif edir		

Mənim üçün nə edə bilərsiniz?	
Başlıq	Mənim üçün nə edə bilərsiniz?
Mövzu	Xartiyanın məzmununu öyrənmək Yerli qurumlar və gənclər təşkilatları arasında əməkdaşlıq
Nümunə	Yerli qurumlar mənim işimi necə dəstəkləyə bilər?
Qrup ölçüsü	Minimum 12 nəfər
Vaxt	40 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – xartiyanın məzmununu öyrənmək; – xartiyadan yerli şəraitdə istifadə etməyin mümkün yollarını tapmaq; – müxtəlif maraq qruplarının xartiyadan necə istifadə edə biləcəyini araşdırmaq; – gənclərin məsələləri ilə bağlı yerli qurumlarla əlaqəyə keçməyin mümkün yollarını müəyyən etmək
Hazırlıq	İştirakçılar xartiyanın məzmunu üzrə ilkin biliyə malik olmalıdırlar.
Materiallar	Xartiyanın mətni Flipçart, markerlər
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bütün iştirakçıların yenilənmiş xartiyanın təzəlikcə təqdim olunduğu yerli icmada yaşadığını və işlədiyini və onların gənclərin iştirakı işinə cəlb olunmuş müxtəlif qrupları təmsil etdiklərini izah edin. 2. Onlardan maraq qruplarından birinə qoşulmağı xahiş edin: <ol style="list-style-type: none"> a. yerli gənclər voleybol klubunun üzvləri; b. yerli orta məktəbin müəllimləri; c. yerli gənclər şurasının üzvləri; d. kənd yerində yaşayan gənclər; e. etnik azlıqdan olan qadınların qrupu; f. cinsi təhsil üzrə çalışan yaşlılar qrupu. 3. Hər bir maraq qrupunun öz sahələrində gənclərin iştirakını gücləndirmək üçün yerli qurumlara bir sıra məsləhətlər hazırlamaq məqsədilə xartiyadan istifadə etmək istədiyini izah edin. 4. Kiçik qrupların xartiyayı nəzərdən keçirməsi və yerli qurumlara maksimum yeddi tövsiyə hazırlaması üçün 45 dəqiqə vaxt verin. 5. Maraq qruplarını öz tövsiyələrini təqdim etməyə dəvət edin. 6. Rəylər və qeydlər üçün müzakirəni açıq elan edin. 7. Ümumi sessiyada müzakirəni başladın: "Bu cür tövsiyələr yerli qurumlara ən səmərəli şəkildə necə çatdırıla bilər?" Nəticələr flipçartda qeydə alınmalıdır.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Xartiyaya mənsub olduğunuz maraq qrupunun mövqeyindən baxmaq asan idi? Niyə? 2. Xartiyanın hansı yeni aspektini öyrəndiniz?

Variantlar	Rəsmilik gətirmək üçün fasilitator iki və ya üç iştirakçıdan (və ya komanda üzvlərindən) yerli qurumun nümayəndələri rolunu oynamağı, tövsiyələrə qulaq asıb rəylər bildirməyi, tənqid və ya qeydlər etməyi xahiş edə bilər. Bu yolla, iştirakçılar özlərini təmsil etdikləri qrupa daha yaxşı uyğunlaşdıra bilərlər. Yerli qurum nümayəndələrinin reaksiyaları müzakirə oluna bilər və iştirakçılar yerli qurumlarla daha yaxşı əməkdaşlıq üçün strategiya təklifləri hazırlaya bilərlər.
-------------------	--

Yeunessiyaya səfər	
Başlıq	Yeunessiyaya səfər
Mövzu	Əhəmiyyətli iştirak üçün şərtlər
Nümunə	Yeunessiyadakı mükəmməl icmaya baş çəkək
Qrup ölçüsü	10-30
Vaxt	150 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştirakın bəzi prinsiplərini müzakirə etmək; – yerli səviyyədə gənclərin əhəmiyyətli iştirakı üçün uyğun məkan yaratmaq yollarını axtarmaq; – bu tədbirlərin iştirakçıların hallarında necə istifadə oluna biləcəyi barədə düşünmək; – təqdimat bacarıqlarını təcrübədən keçirmək.
Hazırlıq	İştirakçıları beş nəfərlik qruplara ayırın
Materiallar	Flipçartlar, qələmlər, rəngli kağız, yapışdırıcı və s.
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hər bir qrupun Yeunessiyaya baş çəkmiş nümayəndə heyəti olduğunu, onların burada gənclərin iştirakı üçün mükəmməl şərtlərə şahid olduğunu izah edin. İndi hər bir qrup nə gördüyünü digərləri ilə bölüşməlidir. 2. Qruplara Yeunessiyada uğurla həyata keçirilən tədbirləri, fəaliyyətləri, qaydaları və digər fikirləri əks etdirən vizual təqdimat hazırlamaq üçün 45 dəqiqə verin. 3. Nümayəndə heyətlərini öz səfərləri barədə hesabat hazırlamağa dəvət edin. 4. Yerli səviyyədə gənclərin iştirakını dəstəkləyən tədbirlər barədə bütün fikirləri flipçartda toplayın. 5. Ümumi sessiyada rəylərin, fikirlərin və s. bildirilməsinə şərait yaradın. 6. İştirakçılardan öz icmalarında bu tədbirlərdən hansının tətbiq oluna biləcəyi barədə fərdi olaraq düşünməyi xahiş edin.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yeunessiyaya, gənclərin iştirakı üçün mükəmməl icmaya səfərinizi təsəvvürünüzə gətirərkən özünüzü necə hiss etdiniz? 2. Orada tətbiq olunan tədbirlər reallığa nə qədər uyğundur? (Kiçik qruplar tərəfindən təklif olunmuş və təqdim edilmiş tədbirlər reallığa nə qədər uyğundur?) 3. Nümayəndə heyətlərinin təqdimatlarının keyfiyyəti necə idi? Belə təqdimatı mərə və ya icmanın səlahiyyətli nümayəndələrinə etmək olar yoxsa onu müəyyən qədər inkişaf etdirmək lazımdır?
Variantlar	Məşğələdə nümayəndə heyətlərinin təqdimatlarının keyfiyyətinə daha çox diqqət ayrıla bilər, çünki təqdimat yerli səviyyədə müttəfiqlər tapmaq və tərəfdaşlıqlar qurmaq üçün vacib vasitə ola bilər.

Bu, baş verməsə, nə olar?	
Başlıq	Bu, baş verməsə, nə olar?
Mövzu	Gənclərin iştirakına maneələr
Nümunə	Bu, baş verməsə, nə olar?
Qrup ölçüsü	İstənilən
Vaxt	90 dəqiqə
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – iştiraka maneələri araşdırmaq; – iştirakın olmamasının nəticələrini başa düşmək; – yaradıcılığı inkişaf etdirmək.
Hazırlıq	İştirakçıları 4-6 nəfərlik qruplara ayırın
Materiallar	Flipçart və markerlər
Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kiçik qruplar gənclərin yerli səviyyədə iştirak etməməsinin mümkün nəticələri barədə beyin fırtınası aparırlar (yəni iştirak “baş verməsə” nə olar?). 2. Qruplar mümkün nəticələrdən birini nümayiş etdirmək üçün qısa tamaşa hazırlayırlar. 3. Qruplardan hər biri tamaşanı digərlərinə təqdim edir, onlar isə nəticənin nə olduğunu tapmağa çalışırlar.
Təhlil və qiymətləndirmə	<p>İştirakçılardan aşağıdakı sualları soruşun:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İndicə gördüyünüz səhnələrdən hər hansı biri sizə öz yerli icmanızda şahidi olduğunuz vəziyyəti xatırlatdı? Hansı? Nəticə nə oldu? 2. Gənclərin iştirakını dayandıran amillər və ya maneələr hansılar ola bilər? 3. Yerli mühitdə onların öhdəsindən necə gəlmək olar?
Variantlar	<ul style="list-style-type: none"> – İfalar/tamaşalar sakitlikdə aparıla bilər ki, əsas diqqət iştirakçıların yanaşmalarına yönəldilsin; – iştirakçıların ifaları teatr forumu formasında baş tuta bilər. Bu halda, aktyorlar səhnəni yenidən ifa etməli ola bilərlər ki, digər iştirakçılar müdaxilə edib rollardan birini ifa etsinlər. Bu yolla, ifalar daha interaktiv ola və mümkün həll yolları barədə fikirləri əhatə edə bilər; – eyni məşğələ gənclərin iştirakının faydalarını araşdırmaq üçün də istifadə oluna bilər.

Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə”	
Başlıq	Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə” Mənbə: Yerli və Regional Səviyyədə İştirak Layihələrinin Hazırlanması və İcrası üzrə Təlim Kursu, EYC, Strazburq, 2005
Mövzu	Gənclər sahəsində hökumət və qeyri-hökumət sektorları arasında yerli əməkdaşlığın qurulmasının simulyasiyası. Bu, iştirak, vətəndaş cəmiyyəti, əməkdaşlıq, qərar qəbulu kimi mövzuları əhatə edən, maraqları təmsil edən və konsensus axtaran gənclər parlamentinin yaradılması, eləcə də görüşün həyata keçirilməsi, görüşə sədrlik və onun aparılması, ümumilikdə ictimai natiqlik kimi məsələlərə toxunur.
Nümunə	Gəlin, şəhərimizdə gənclər şurası yaradaq!
Qrup ölçüsü	15-30
Vaxt	20 dəqiqə – Məşğələyə giriş 120 dəqiqə – Hazırlıq və görüş simulyasiyası 60 dəqiqə – Müzakirə və təhlil
Məqsədlər	<ul style="list-style-type: none"> – yerli səviyyədə müxtəlif tərəflərin iştiraka yanaşmalarını araşdırmaq; – gənclərin iştirakını dəstəkləyən yerli tərəfdaşların maraqlarını müəyyən etmək; – yerli səviyyədə gənclər üçün iştirakçı struktur yaratmağın praktiki yollarını axtarmaq; – iştirakçılara qərar qəbulu və konsensusa gəlmə üzrə təlim keçmək; – maraqları təqdim etmək və fikir mübadiləsi aparmaq üçün rəsmi görüşü təcrübədən keçirmək.
Hazırlıq	Vərəqələrin nüsxəsini çıxarmaq
Materiallar	<ul style="list-style-type: none"> – hər iştirakçı üçün ssenarinin nüsxəsi; – hər bir iştirakçı üçün əvvəlcədən iştirakçıların adları ilə hazırlanmış fərdi rol; – hər bir müşahidəçi üçün rolların təsviri və suallar olan vərəq (lazım gələrsə); – stollar və stulların kvadrat və ya dövrə şəklində düzüldüyü görüş otağı; bir neçə daha balaca görüş otaqları və ya məkanları; – kağız və qələmlər; – simulyasiyanın sonunda hər bir iştirakçı üçün bütün rolların təsviri olan nüsxə.

Təlimatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Qrupa izah edin ki, onlar merin yerli gənclər parlamenti yaratmaq məqsədilə “Gənclər fəaliyyətdə” proqramını başlatmaq istədiyi bir şəhərdə qonaqlar olacaqlar. 2. Onlara simulyasiyanın və təhlilin vaxt çərçivəsini təqdim edin. 3. İştirakçılara ssenarinin nüsxələrini paylayın və onu diqqətlə oxumaları üçün vaxt verin. 4. Fərdi rolları paylayın və iştirakçılara onları heç kimə göstərməməyi tapşırın. İştirakçılara simulyasiya ərzində olacaqları şəxsi təsəvvürlərinə gətirmək üçün bir neçə dəqiqə verin. 5. Müşahidəçilər varsa, onlara suallar olan vərəqləri paylayın və lazım gələrsə, daha detallı təlimatlar verin. Müşahidəçilərdən otağın sonunda oturmağı xahiş edin.
Təhlil və qiymətləndirmə	<ol style="list-style-type: none"> 1. Simulyasiyanı bəyəndiniz? 2. Sizin rolunuz nə idi və onu necə yerinə yetirdiniz? 3. Təhlilin bu məqamında bütün rolların təsviri olan vərəqlər paylana bilər. Alternativ olaraq, vaxt imkan verərsə, iştirakçılar simulyasiya ərzində ifa etdikləri rolu ucadan oxuya bilərlər. 4. Qərarlar necə qəbul olundu? 5. Qərara aparan arqumentlər hansılar oldu? 6. Qərar demokratik idi? Proses iştiraka imkan verdi? 7. Müşahidəçilərin təəssüratları nə oldu? 8. Görüşü yenidən keçirə bilsəydiniz, nəyi fərqli edərdiniz? 9. Görüş reallığa uyğun idi? Real həyatda o, baş tuta bilərdi? 10. Yekun nəticə iştirak və əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədinə çatmaq üçün kifayət idi? 11. Məşğələ zamanı nəyi öyrəndiniz/kəşf etdiniz? 12. Fasilitatorlar və qrup rəhbərləri üçün: əgər bu məşğələni öz proqramlarınızın birində istifadə etsəydiniz, onu nə vaxt və hansı məqsədlər üçün istifadə edərdiniz?
Əlavə sənədlər	<ul style="list-style-type: none"> – simulyasiya oyunu; – rollar.

Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə”

Ssenari

Oldtaun Sinyorlənd dövlətində şəhərdir, ölkə demokratik olsa da, onun gənclər siyasəti yoxdur. Oldtaunda müəyyən sayda gənclər yaşasa da və 20-dən artıq gənclər təşkilatı mövcud olsa da, gənclər icmanın qərar qəbulu prosesində heç vaxt fəal rol oynamayıblar. On beş ay əvvəl keçirilmiş seçkilərdən sonra yeni mer xanım Yanq gəncləri cəlb etmək məsələsində daha proaktiv olmaq qərarında gəlmişdir. O, tamamilə yeni “Gənclər fəaliyyətdə” proqramını elan etmişdir. Bu proqramın məqsədi gənclərin iştirakını artırmaq, eləcə də gənclər və yerli qurum arasında əməkdaşlığı genişləndirmək və intensivləşdirməkdir. O, bu proqramın tərkib hissəsi kimi yerli gənclər parlamenti yaratmaq istəyir.

Bu yerli gənclər parlamentinin yaradılmasına hazırlıq görən mer öz təşəbbüsünün həyata keçirilməsi formatı və təbiətinə qərar vermək üçün müxtəlif maraq qruplarının və tərəfdaşların iştirakı ilə konsultativ görüş çağırır.

Görüşdə aşağıdakı şəxslər iştirak edir:

- mer, bugünkü görüşün sədri (o, həmçinin, Sinyorləndin Yerli və Regional Qurumlar Komitəsinin vitse- prezidentidir);
- Oldtaun siyasi müxalifətinin rəhbəri;
- şəhər parlamentinin vitse-prezidenti, həmçinin, Bütçə Komitəsinin rəhbəridir;
- yerli orta məktəbin direktoru;
- yerli məktəbin valideynlər assosiasiyasının vitse-prezidenti;
- “Uşaqlar üçün böyük könüllülər” qrupunun mətbuat katibi;
- yerli katolik kilsəsinin rahibi;
- Oldtaunun uğurlu futbol komandasının məşqçisi;
- Oldtaun Universitetində Sosioloji Tədqiqat İnstitutunun tədqiqatçısı;
- beynəlxalq qeyri-hökumət gənclər təşkilatının şura üzvü;
- Oldtaun gənclər şurasının prezidenti;
- azlıq gənclər təşkilatının baş katibi;
- Oldtaunun gənclər təşkilatlarından birinin üzvü;
- gənclərlə çalışan icma işçisi;
- icmanın inkişaf məmuru;
- yerli biznes şirkətinin baş icraçı direktoru və dörd nəfər gənc.

Bugünkü görüşdə aşağıdakı məsələlər müzakirə olunur

- Yerli gənclər parlamentinin yaradılması istənilir və ona ehtiyac duyulur?
- Əgər belədirsə, o, hansı formatda olmalıdır?
- Yerli gənclər parlamentinin mandatı nə olmalıdır?

-----> **Simulyasiya məşğələsi “Gənclər fəaliyyətdə”**

Rol təsvirləri

Sizin fərdi rolunuzun təsviri.

Zəhmət olmasa, onu çox diqqətlə oxuyun və heç kimə göstərməyin.

Bu şəxsin necə davranacağını təsəvvür etməyə çalışın.

Siz Oldtaunun merisiniz

Siz sonuncu seçkilərdə uzun illər hakimiyyətdə olmuş Böyükklər Partiyasını (SPP) və keçmiş meri məğlub edərək böyük fərqlə qələbə qazanmışsınız. Sizin qalib gəlməyinizin səbəblərindən biri seçki kampaniyanızda gəncləri və gənclər siyasətini vurğulamağınızdır. Siz gənclərin vəziyyətini, onların cəmiyyətdə iştirakını və administrasiyanızla gənclər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirmək üçün tədbir görməkdə qətiyyətlisiniz. Bir neçə həftə əvvəl siz tamamilə yeni proqramınız “Gənclər fəaliyyətdə”ni təqdim etmişiniz, proqramın məqsədi gənclərin iştirakını artırmaq, eləcə də gənclər və yerli qurum arasında əməkdaşlığı genişləndirmək və intensivləşdirməkdir. Siz bu proqramın tərkib hissəsi kimi yerli gənclər parlamenti yaratmaq təşəbbüsünü irəli sürmək istəyirsiniz. Bu yerli gənclər parlamentinin yaradılmasına hazırlıq görürkən siz müxtəlif maraq qruplarının və tərəfdaşların iştirakı ilə konsultativ görüş çağırırsınız. Siz ümid edirsiniz ki, bu görüş müsbət və qurucu olacaqdır, çünki siz gənclər parlamenti yaratmaq fikrini xoşlasanız da, onun necə yaradıla biləcəyi və necə fəaliyyət göstərəcəyi barədə çox az məlumata maliksiniz. Siz çox həvəslisiniz və bunu göstərmək istəyirsiniz.

Siz müxalifət partiyasının 55 yaşlı üzvüsünüz

Siz bütün ömrünüzü bu şəhərdə yaşamısınız, iyirmi beş il partiya üzvü olmusunuz və keçmiş mersiniz. Siz inanırsınız ki, gənclər iştirak etmək istəyirlərsə, siyasi partiya qoşulmalıdırlar və gənclər üçün iştirakçı struktur yaratmaq gərəksizdir. Buna görə də, siz merlə razı deyilsiniz və onun fikrinin həyata keçirilməsinin qarşısını almaq istəyirsiniz.

Siz şəhər parlamentinin vitse-prezidentisiniz

Siz, həmçinin, Bələdiyyənin Bütçə Komitəsinin rəhbərisiniz. Siz illərdir proporsional bütçəyə nail olmağa çalışmış, nəhayət, keçən il buna müvəffəq olmusunuz. Siz istənilən mümkün yolla bütçə artığını saxlamaq istəyirsiniz. Buna baxmayaraq, sizin merlə münasibətləriniz yaxşıdır. Siz onun təşəbbüsünü könülsüz şəkildə dəstəkləyirsiniz. Təşəbbüsün baş tutmaması sizin üçün problem deyil.

Siz yerli məktəbin direktorusunuz

Təklif olunan gənclər parlamentinin təsir göstərəcəyi gənclərin çoxu sizin məktəbinizdə oxuyur. Onlar sinif nümayəndələri vasitəsilə məktəbin demokratik idarəçiliyi və menecmentində iştirak etmək imkanına artıq malikdirlər. Siz ehtiyat edirsiniz ki, bu gənclər parlamenti diqqəti, xüsusilə də məktəb tərəfindən təklif olunan dərstdən kənar və asudə vaxt fəaliyyətləri üçün ayrılan maliyyə resurslarını məktəbin əlindən alacaqdır. Ümumiyyətlə, siz düşünürsünüz ki, pul vəsaitinin məktəbin idman avadanlıqlarının yenilənməsinə xərclənməsi daha yaxşıdır və irəli sürülən təşəbbüs gərəksizdir. Siz, həmçinin, narahat-sınız ki, mer bu təşəbbüsü yerli ərazidə fəal olan beynəlxalq QHT-nin dəstəyini qazanmaq üçün irəli sürür və bu təşəbbüs əslində özünü tanıtmaya xidmət edir. Siz merin, həqiqətən də, gənclərin iştirakını təbliğ etmək istədiyinə inanmırsınız. Siz bu təşəbbüsün əleyhinəsiniz və öz mövqeyinizi qəti şəkildə ortaya qoyursunuz.

Siz məktəb şagirdlərindən birinin valideynisiniz

Siz yerli məktəbdə valideynlər assosiasiyasının vitse-prezidenti və fəal üzvüsünüz. Siz məktəb sinif nümayəndələrini və məktəb şurasını dəstəkləməyə öz vaxtınızı və enerjinizi sərf etmişiniz. Siz yaradılmış sistemə və sinif nümayəndələrinin məktəbin qərar qəbulu prosesində iştirakına güvənirsiniz. Əksər gənclər məktəbə gedir, buna görə də, siz təşəbbüsü vaxt itkisi və artıq görülmüş işin təkrarlanması kimi görürsünüz. Siz bu təşəbbüsün sizin çalışdığınız məktəb demokratiyası ilə gərəksiz rəqabətə gircəyindən ehtiyat edirsiniz. Siz təşəbbüsün əleyhinəsiniz.

Siz gənclərdən birinin valideynisiniz

Siz məktəb tərəfindən həyata keçirilən dərstdən kənar fəaliyyətlərdə iştirak edirsiniz. Siz, həmçinin, "Uşaqlar üçün böyük könüllülər" təşəbbüsünün mətbuat katibisiniz. Direktor vaxtaşırı sizdən məktəbə gəlib kömək etməyi və dərstdən kənar fəaliyyətlərə nəzarət etməyi xahiş edir. Siz bunu məmnuniyyətlə edirsiniz, lakin məşğələlərə kənardan baxıb sadəcə nəzarət etmək sizin üçün çətin, çünki gənclər özlərini yaxşı aparmadıqlarından və onlara verilən tapşırıqların öhdəsindən gələ bilmədiklərindən siz tez-tez müdaxilə etməli olursunuz. Siz cəlb olunduğunuz dərstdən kənar fəaliyyətlərin təklif olunan gənclər parlamentinə görə azalacağından (iştirakçıların sayı baxımdan) ehtiyat edirsiniz. Həmçinin, gənclərə bu qədər məsuliyyət verməyi təklif edən bir təşəbbüsün işə yarayacağına şübhə ilə yanaşırsınız. Ümumilikdə, təkliflə bağlı mövqeyiniz skeptikdir.

Siz yerli kilsənin rahibisiniz

Siz yerli gənclərin kilsəyə gəlməyə və ya əlaqədar fəaliyyətlərlə maraq göstərməməsindən get-gedə daha çox narahat olursunuz. Siz bir sıra gənclərin və gənclər təşkilatlarının nümayəndələrinin iştirak edəcəyi bu görüşə dəvət olunmaqdan məmnunsunuz və gənclərin maraqlarının nə olduğunu onlardan öyrənmək istəyirsiniz. Siz əsasən bu təşəbbüsü dəstəkləyirsiniz, çünki Tanrıdan üz döndərən gənclərin sayı get-gedə artır və gəncləri icma həyatında iştirak etməyə həvəsləndirən istənilən təşəbbüs kilsə fəaliyyətləriniz üçün faydalı olacaqdır.

Siz futbol komandasının məşqçisiniz

Siz çox fəal və hərəkətli insansınız, gənclərin onları maraqlandıran və onlarla bağlı olan məsələlərə cəlb olunması və təşəbbüs göstərməsini bəyənirsiniz. Buna baxmayaraq, sizin futbol komandanız maliyyə dəstəyinin çatışmamasından əziyyət çəkir və siz direktorun pul vəsaitinin məktəbin idman avadanlıqlarına xərclənməsi təklifi ilə razısınız, çünki idman fəaliyyətləri yerli gənclərin tələbatının ən yüksək olduğu sahədir. Siz dilemma qarşısındasınız. Siz gənclərin iştirakını təbliğ edən təşəbbüsü dəstəkləyirsiniz, lakin parlamentin maliyyə resursları baxımdan yaradacağı rəqabətdən ehtiyat edirsiniz.

Siz Oldtaun Universitetində Sosioloji Tədqiqat İnstitutunun tədqiqatçısınız

Hazırda sizin əsas tədqiqat sahəniz vətəndaşlıqdır, lakin siz daha çox gənclərlə bağlı tədqiqat aparmaqda maraqlısınız. Siz bu təşəbbüslə təsadüfən tanış olmusunuz və cəlb olunmaq istəyirsiniz, çünki sizin əsas maraq sahələrinizdən biri gənclərin yerli qərar qəbulu və siyasət hazırlanması prosesində iştirak etməsi yollarıdır. Siz bu yaxınlarda Avropa Şurasının Strazburqda müvafiq mövzuda beynəlxalq konfransında iştirak etmişiniz və hazırkı görüşə konsultasiya və siyasət hazırlanması proseslərinə "iştirakçı" yanaşmalarla bağlı çoxlu məsləhətlər verə bilərsiniz. Həmin konfransda gənclər parlamentləri, xüsusən gənclərin yaradılmasına başlanğıcdan cəlb olunduğu parlamentlər iştirakın yaxşı nümunəsi kimi təbrik olunublar. Siz bu təşəbbüsün lehincəsiniz və mövqeyinizi qəti şəkildə müdafiə etmək üçün öz tədqiqatınızdan "sübuta əsaslanan" arqumentlər gətirirsiniz.

Siz beynəlxalq tələbələr QHT-sini təmsil edirsiniz

Sizin QHT-niz təhsil siyasətləri, gənclərin hüquqlarını müdafiə və beynəlxalq gənclər mübadiləsinin təşkili ilə məşğul olur. Siz merin ideyasına yerli icmaya həqiqi və müsbət dəyişiklik gətirəcək bir təşəbbüs kimi inanırırsınız. Siz təşəbbüsün uğur qazanacağına əminsiniz, çünki bütün digər demokratik dövlətlərdə gənclərin fikirlərini təqdim etməyə kömək edən və yerli qurumlarla birgə vacib məsələləri həll edən yerli strukturlar mövcuddur. Oldtaunun indiye qədər ciddi şəkildə belə fəaliyyətlə məşğul olan strukturu olmamışdır (yerli gənclər şurası mövcud olsa da, o, yalnız bir neçə kiçik təşkilatı bir araya gətirir və gəncləri ruhlandırmaqda peşəkarlaşmamışdır).

Siz yerli gənclər şurasının prezidentisiniz

Sizin gənclər şuranız illər əvvəl yaradılmışdır və effektiv şəkildə fəaliyyət göstərir. Bütün gənclər təşkilatları sizin işinizdən və fəaliyyətlərinizdən razıdırlar. Sizin fikrinizcə, merin fikri Oldtauna uyğun deyil, çünki təmsil etdiyiniz gənclər şurası artıq gənclər parlamentinin edə biləcəyi hər şeyi edir. Siz təşəbbüsün tam əleyhinəsiniz və gənclərin təşkilatlarının və ümumilikdə, gənclərin öz parlamentlərinə ehtiyacları olmadığına inanırırsınız. Siz parlamentlərin elitaya mənsub olduğuna və onlarda təmsilçiliyin aşağı səviyyədə olduğuna inanırırsınız, buna görə də onların legitimliyi yoxdur. Onlar kölgə struktur olaraq mövcud olduqlarından qərar qəbulu səlahiyyətinə malik deyillər və siyasətçilər onları özlərinin populyar olmayan siyasətlərinə haqq qazandırmaq üçün sui-istifadə edirlər. Siz öz təcrübənizə əsasən gənclər parlamentinin effektiv və səmərəli olmaq üçün həddən artıq böyük struktur olduğuna inanırırsınız, buna görə də, bu təşəbbüsün tam əleyhinəsiniz.

Siz yerli azlığın gənclər təşkilatını təmsil edirsiniz

Sizin təşkilatınız şəhərdə yaşayan üç milli azlığı birləşdirir. Sizin təşkilatın fəaliyyətləri olduqca vacibdir, çünki siz mədəniyyətləri və ənənələri qoruyub saxlamağa kömək edirsiniz. Sizin təşkilatınız azlıqdan olan gəncləri yerli qurumlar, eləcə də digər təşkilatlar və strukturlar qarşısında təmsil edir. Siz bələdiyyə ilə yaxşı əlaqələr yaratmışınız və sizin təşkilatınız onlarla bir neçə ortaqlayihə üzərində birgə çalışmaqdadır. Siz merin təşəbbüsünə elə də qarşı deyilsiniz, lakin siz gənclər parlamentinin, həqiqətən, Oldtaun gənclərini, o cümlədən azlıqları təmsil edəcəyindən mütləq əmin olmaq istəyirsiniz. Buna görə də, siz meri azlıqlardan olan gənclərin iştirakı üçün kvota təmin etməyə inandırmağa çalışırsınız.

Siz yerli gənclər klubunun üzvüsünüz

Klubunuz sizi bu görüşə merin ideyası barədə daha çox məlumat almaq üçün göndərib. Siz ümumən fikri bəyənersiniz, lakin klubunuzun parlamentin yaradılması və onun işinin aparılmasında vacib rol oynayacağından əmin olmaq istəyirsiniz, çünki sizin klubunuz şəhərdə ən böyük gənclər klubudur.

Siz keçən il məzun olmusunuz və gənclərlə iş üzrə təhsil almısınız

Siz gəncləri əlinizdən gələn istənilən formada dəstəkləməyə həvəslisiniz və hazırırsınız. Siz merin təşəbbüsünü dəstəkləyirsiniz, lakin onun bu təşəbbüsdən öz siyasi məqsədləri üçün istifadə etməsindən ehtiyat edirsiniz. Əlbəttə, bunu görüşdə açıq şəkildə bildirə bilmirsiniz, lakin təşəbbüsün gənclər üçün dayanıqlı struktur gətirəcəyindən əmin olmaq istəyirsiniz. Fürsət düşdükcə, siz bu istiqamətdə suallar verir və bütün bu prosesin özünü təbliğat cəhdindən daha artıq olduğundan əmin olmağa çalışırsınız.

Siz yeddi ildir şəhərdəki müxtəlif icmalarla işləyirsiniz

Siz, ümumilikdə, gənclərlə işləyən kolleqanıza birgə işləyirsiniz, lakin merin təşəbbüsünün diqqəti sizin işinizdən alıb kolleqanızın işinə tərəf yönəldəcəyindən ehtiyat edirsiniz. Siz rəsmi şəkildə merin təşəbbüsünü dəstəkləyirsiniz, lakin daxilən onun baş verməsini görməkdə həvəsli deyilsiniz. Görüşdə icmanın inkişafı üçün nəsilərarası işin əlavə etdiyi dəyəri və təsiri vurğulamağa çalışırsınız.

Siz yerli biznes sahibisiniz

Siz hazırda yeni biznes imkanları axtarışındasınız. Siz merin dostu olmaq istəyirsiniz, çünki bunun sizə müəyyən biznes gətirə biləcəyinə inanırsınız. Buna görə də, merin təşəbbüsünü tam dəstəkləyirsiniz. Müəyyən şərtlər daxilində onu maliyyə cəhətdən dəstəkləmək istəyə bilərsiniz.

Siz məktəbdə ən yaxşı şagirdsiniz

Sizi bu görüşə müəllimlərinizdən biri göndərib. Görüşdə nə baş verdiyini başa düşmürsünüz, lakin başa düşməkdə maraqlısınız. Nəticədə, siz insanlardan əslində nə demək istədiklərini və başa düşmədiklərinizin nə olduğunu soruşursunuz. Nə qədər çox sual versəniz, o qədər yaxşıdır!

Sizin 17 yaşınız var və yerli siyasətlə maraqlanırsınız

Siz yerli icmanızda gənclər üçün başladılan bir çox təşəbbüsün uğursuz olduğunu görmüsünüz (yerli qurumlar və gənclər özləri kifayət qədər və ya qətiyyən töhfə vermədiyindən). Merin yeni təşəbbüsü də, sizin fikrinizcə, icmanızda uğursuzluğa düşər olacaqdır. Siz bu təşəbbüsün başladılmasının qarşısını almaq istəyerdiniz, çünki onu gereksiz hesab edirsiniz və bunu görüş zamanı imkan düşdükcə açıq şəkildə səsləndirirsiniz.

Siz ailənizdən bezmişsiniz

Siz, həmçinin, məktəbdən və xüsusilə qurumlardan (istənilən qurumdan: yerli, hökumət, hamısından) bezmişsiniz. Siz inanırsınız ki, onlar gəncləri narahat etməyi dayandırmalı və onlara müstəqillik verməlidirlər. Sizin fikrinizcə, gənclər parlamenti yerli qurumların gənclərə nəzarət etmək üçün başqa bir "dahiyane fikri"dir. Siz isə sadəcə müstəqillik istəyirsiniz! Siz yerli qurumlarla əlaqəsi olan heç nəyə cəlb olunmaq istəmirsiniz, lakin bu görüşə gəlib dəli merə nə düşündüyünüzü demək imkanından istifadə etmək qərarına gəlmisiniz: gənclər başlarının üstündə dayanıb onlara nəzarət edən struktura deyil, iştirak etmək üçün məkana ehtiyac duyurlar.

Sizin 16 yaşınız var

Yanqtaundan olan dostunuz öz gənclər parlamentlərinin necə möhtəşəm işlədiyini sizə danışmışdır. Qəzetdə merin fikri barədə oxuduqda siz çox həyəcanlandınız. Siz bu fikri fəvqəladə hesab edirsiniz, onu və meri mümkün olduqca dəstəkləmək istəyirsiniz. Əlbəttə, siz özünüz də cəlb olunmaq arzusundasınız.

Ədəbiyyat siyahısı

- İctimai vəkillik toplusu*, Gənclər üçün Vəkillər, Vaşinqton, DC
- Bukobza, E., *İştirakın əsasları. Təcrübəçilərin bələdçisi*, Avropa Şurası, 1998.
- Birgə idarəçilik. Praktiki bələdçi. Yerli səviyyədə gənclərin iştirakında mükəmməlliyi axtarmaq*, Beynəlxalq Sülh Uşaqlar, 2006.
- Qlobal məsələləri müzakirə etmək: iştirak nədir?* YUNISEF, Birləşmiş Krallıq, 2004.
- Dorley, C., "Avropa Şurasının Gənclər və İdman Direktorluğunun 2003–2005-ci illərdə gənclərin iştirakı və demokratik vətəndaşlıq sahəsində apardığı iş üzrə sintez hesabatı, gənclərin iştirakı sahəsində hazırkı meyillərin təhlili və gələcək fəaliyyət üçün tövsiyələr", CDEJ (2006)4, Strazburq, 2006.
- Dusap, A. və Meri, P., (red), "Layihələrin idarə olunması üzrə vəsaitlər toplusu", Avropa Şurası və Avropa Komissiyası, 2000.
- Forbric, C. (red.), *Gənclərin siyasi iştirakına yenidən nəzər salmaq*, Avropa Şurası, 2005.
- Qolombek, S. (red.), *Gənclərin iştirakında nə işə yarayır: bütün dünyadan tematik nümunələr*, Beynəlxalq Gənclər Fondu, 2002.
- Hart, R. A., *Uşaqların iştirakı simvoliklikdən vətəndaşlığa*, YUNISEF İnnoçenti Tədqiqat Mərkəzi, Florensiya, 1992.
- Yans, M. və De Baker, K., *Gənclər (iş) və sosial iştirak. Praktiki nəzəriyyə üçün elementlər*, Flemiş Gənclər Şurası YePI, Brüssel, 2002.
- Kirbi, P. və Brayson, S., *Sehri ölçmək? Gənclərin ictimai qərar qəbulunda iştirakını tədqiq etmək və qiymətləndirmək*, Karneqi Gənclər Təşəbbüsü, London, 2002.
- Kovaçeva, S., *Şərqi Avropada gənclər iştirakının əsasları*, Avropa Şurası, 2000.
- Loritzen, P., "Avropa Şurasında gənclər siyasətinin əsasları", nəşr olunmamış tədqiqat işi, 2006.
- Marks, M., Finqer, V. və Mahler, H. (red), *Gənclərin iştirakı bələdçisi: müəyyən etmək, planlaşdırmaq və icra etmək*, Beynəlxalq Ailə Sağlamlığı, 2005.
- Mkoley, K. və Bratman, M., *Gənclərin səsini eşitmək. İşçi xülasə*, Uşaq Yoxsulluğu Təşəbbüsünə Gözünüzü Açın, İrlandiya, 2002.
- Mkqaşi, K. və Smit, K., *Gənclərin iştirakı üzrə tematik nümunələr*, Gənclər Nazirliyi, Yeni Zelandiya, 2003.
- Siyasi dəyişiklik üçün şəbəkə yaratmaq. İctimai vəkillik üzrə təlim təlimat vəsaiti*, Siyasət Layihəsi, 1999.
- İnsanlar & iştirak. Vətəndaşları qərar vermənin mərkəzinə necə qoymalı*, Cəlb et, 2005.
- Torjman, S., *Siyasət nədir?*, Kaledon Sosial Siyasət İnstitutu, 2005.
- Veafer, C., (haz.) və Vuds, M. (red.), "İctimai vəkillik mozaikası", KOMHAIRLE, 2003.
- Gənclərin səsləri. Uşaqları və gəncləri işinizə necə cəlb etmək üzrə təlimatlar*, Milli Uşaqlar Ofisi, İrlandiya, 2005.
- Təşkilatlar üçün gənclərin iştirakı kitabçası. Gəncləri şuralara və komitələrə cəlb etməyə çalışan təşkilatlar üçün bələdçi*, Cənubi Avstraliya Hökuməti Gənclər Ofisi, 2003.
- Gənclər siyasətinin formalaşdırılması üzrə təlimat vəsaiti*, BMT, Nyu York, 1999.

Əlaqə məlumatları

Gənclər və İdman Direktorluğu
Avropa Gənclər Mərkəzi Strazburq
30, Pyer de Kubertin küçəsi
F-67000 Strazburq
Tel.: +33 (0)3 88 41 23 00
Faks: +33 (0)3 88 41 27 77/78
e-poçt: youth@coe.int
www.coe.int/youth

Avropa Gənclər Fondu
30, Pyer de Kubertin küçəsi
F-67000 Strazburq
Tel.: +33 (0)3 88 41 20 19
Faks: +33 (0)3 90 21 49 64
e-poçt: eyf@coe.int

Avropa Gənclər Mərkəzi Budapeşt
Zivatar küçəsi 1-3
H-1024 Budapeşt
Tel.: +36 1 438 10 60
Faks: +36 1 213 40 76
e-poçt: eycb.secretariat@coe.int
www.eycb.coe.int

Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi
Avropa Şurası
F-67075 Strazburq Sedeks
Tel.: +33 (0)3 88 41 21 10
Faks: +33 (0)3 88 41 27 51
e-poçt: congress.web@coe.int

Avropa Şurasının nəşrlərinin satış agentləri

BELÇİKA

Avropa Kitab Evi
Orm küçəsi, 1
BE-1040 BRÜSSEL
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Faks: +32 (0)2 735 08 60
E-poçt: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jan De Lannoy/DL Xidmətləri
Roi 202 Koningsslan Prospekti
BE-1190 BRÜSSEL
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Faks: +32 (0)2 538 08 41
E-poçt: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNİYA VƏ HERTSEQOVİNA

Robert Plus d.o.o.
Marka Maruliça 2/V
BA-71000 SARAYEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Faks: + 387 33 640 818
E-poçt: robertsplus@bih.net.ba

KANADA

Renuf Nəşriyyatı Co. MMC.
22-1010 Politek Küçəsi
CDN-OTTAVA, ONT K1J 9J1
Tel.: +1 613 745 2665
Faks: +1 613 745 7660
Ödənişsiz Tel.: (866) 767-6766
E-poçt: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

XORVATİYA

Robert Plus d.o.o.
Marasoviçeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Faks: + 385 21 315 804
E-poçt: robertsplus@robertsplus.hr

ÇEX RESPUBLİKASI

Suveço CZ, s.r.o.
Kleçakova 347
CZ-180 21 PRAQA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Faks: +420 2 848 21 646
E-poçt: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DANİMARKA

GAD
Vimmelskafet 32
DK-1161 KOPENHAGEN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Faks: +45 77 66 60 01
E-poçt: reception@gad.dk
http://www.gad.dk

FİNLANDİYA

Akatemenen Kircakauppa
PO Qutu 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Faks: +358 (0)9 121 4242
E-poçt: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANSA

Zəhmət olmasa, birbaşa Avropa
Şurası Nəşriyyatı ilə əlaqə saxlayın
FR-67075 STRAZBURQ sedeks
Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81
Faks: +33 (0)3 88 41 39 10
E-poçt: publishing@coe.int
http://book.coe.int

Kleber Kitabxanası
Franks-Burjua küçəsi 1
FR-67000 STRAZBURQ
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Faks: +33 (0)3 88 15 78 80
E-poçt: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

YUNANİSTAN

Kaufman Kitabxanası s.a.
Stadiu 28
GR-105 64 AFİNA
Tel.: +30 210 32 55 321
Faks: +30 210 32 30 320
E-poçt: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

MACARİSTAN

Avropa Məlumat Xidməti
Panoniya u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEŞT
Tel.: +36 1 329 2170
Faks: +36 1 349 2053
E-poçt: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

İTALİYA

Likoza SpA
Duka di Kalabriya küçəsi, 1/1
IT-50125 FLORENSİYA
Tel.: +39 0556 483215
Faks: +39 0556 41257
E-poçt: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORVEÇ

Akademika
Poçt qutusu 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Faks: +47 2 218 8103
E-poçt: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLŞA

Ars Polona SC
25 Obronkov küçəsi
PL-03-933 VARŞAVA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Faks: +48 (0)22 509 86 10
E-poçt: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUQALİYA

Marka Lda
Korreyros küçəsi 61-3
PT-1100-162 LIZBON
Tel.: 351 21 3224040
Faks: 351 21 3224044
Web: www.marka.pt
E-poçt: apoio.clientes@marka.pt

RUSİYA FEDERASİYASI

Ves Mir
17b, Butlerova küç. - Ofis 338
RU-117342 MOSKVA
Tel.: +7 495 739 0971
Faks: +7 495 739 0971
E-poçt: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

İSVEÇRƏ

Planetis Sarl
Pins yolu 16
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Faks: +41 22 366 51 78
E-poçt: info@planetis.ch

TAYVAN

Taykon Məlumat Inc.
5-ci mərtəbə, No. 500, Çanq-Çun Yolu
Taypey, Tayvan
Tel.: 886-2-8712 8886
Faks: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-poçt: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

BİRLƏŞMİŞ KRALLIQ

Dəftərxana Ləvazimatı Ofisi MMC
PO Qutu 29
GB-NORVİÇ NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Faks: +44 (0)870 600 5533
E-poçt: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

BİRLƏŞMİŞ ŞTATLAR VƏ KANADA

Manhattan Nəşriyyat Co
670 Vayt Pleyns Yolu
USA-10583 SKARZDALE, NY
Tel.: + 1 914 472 4650
Faks: +1 914 472 4316
E-poçt: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Avropa Şurası Nəşriyyatı

FR-67075 STRAZBURQ Sedeks

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Faks: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-poçt: publishing@coe.int – Vebsayt: http://book.coe.int

İştirak digərləri ilə yanaşı Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi və Uşaq Hüquqları Konvensiyasında tanınmış fundamental insan hüququdur. İştirak, həmçinin, insan hüquqlarının əsas prinsipi və bütün insanların effektiv demokratik vətəndaşlığı üçün vacib şərtidir. Gənclərin iştirakı özlüyündə son məqsəd deyil, gənclərin həyatında müsbət dəyişikliklərə nail olmaq və daha yaxşı demokratik cəmiyyətlər qurmaq üçün vasitədir.

Avropa Şurasının gənclər siyasətinin məqsədi gənclər üçün bərabər imkanlar və təcrübə təmin etməklə onların cəmiyyətin bütün aspektlərində tam rol oynamaları üçün vacib olan bilik, bacarıq və səriştəni əldə etmələrinə şərait yaratmaqdır. Gənclərin iştirakı Avropa Şurasının gənclər siyasətinin əsasında durur, buraya gənclərin nümayəndələri ilə səlahiyyəti bölüşməyin bir forması kimi birligə idarəçilik daxildir.

Gənclərin iştirakı Avropa Şurasının müxtəlif sektorlarında təbliğ olunur. Gənclərin İctimai Həyatda Yerli və Regional İştirakına dair Yenilənmiş Avropa Xartiyası 2003-cü ilin mayında Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi tərəfindən qəbul olunmuşdur və gənclərin iştirakı üçün standartları müəyyən edən bir vasitədir. O, gəncləri, gənclərlə işləyənləri, gənclər təşkilatları və yerli qurumları Avropada yerli və regional səviyyədə gənclərin əhəmiyyətli iştirakını təbliğ etməkdə və genişləndirməkdə dəstəkləyir. "Öz sözünü de!" təlimat vəsaiti gənclərin əhəmiyyətli demokratik iştirakı üçün gənclərə fikir bildirmək imkanı yaratmaq istəyən yerli və regional qurumları, gənclər təşkilatlarını və gəncləri dəstəkləmək üçün istehsal olunmuşdur.

Xartiyaya əsasən, iştirak daha yaxşı cəmiyyət qurmağa töhfə vermək məqsədilə fəaliyyətlərə cəlb olunmaq və qərarların alınmasına təsir etmək üçün *hüquq, vasitələr, məkan, imkan, lazım gələrsə, dəstəyə* malik olmaqla bağlıdır. "Öz sözünü de!" təlimat vəsaiti Avropa Şurasının üzv dövlətlərində gənclərə bu hüququ təmin etmək uğrunda çalışan hamıya dəstək göstərmək üçün tədris və praktiki vasitədir.

AZE

www.coe.int

Avropa Şurası qitənin insan hüquqlarını müdafiə edən aparıcı təşkilatıdır. 47 üzv dövlətdən ibarətdir ki, bunlardan 28-i eyni zamanda Avropa İttifaqının üzvüdür. Avropa Şurasının bütün üzv dövlətləri Avropa İnsan hüquqları, demokratiya və qanunun aliliyini qorumağı nəzərdə tutan müqaviləni - insan hüquqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyanı imzalamışdır. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi üzv dövlətlərdə konvensiyanın tətbiq edilməsinə nəzarət edir.

9 789952 476873

ISBN 978-9952-476-87-3

